

KALENDARZ NAUCZYCIELSKI

na rok

1927

WARSZAWA 1927

KALENDARZ JEST WŁASNOŚCIĄ

W

Wszelkie prawa autorstwa i przedruku zastrzeżone.

ZWIĄZEK POLSKIEGO NAUCZYCIELSTWA SZKÓŁ POWSZ.

KALENDARZ NAUCZYCIELSKI

na rok 1927

POD REDAKCJA

ROMANA TOMCZAKA

WARSZAWA 1927

NAKŁADEM ZARZĄDU GŁÓWNEGO ZWIĄZKU P. N. S. P.
SKŁAD GŁÓWNY W BIURZE ZARZĄDU GŁÓWNEGO, MARSZAŁKOW-
SKA 123 i DO NABYCIA W „NASZEJ KSIĘGARNI”. WARSZAWA, WIDOK 22.

eras. 4480/927.

UNIVERSITY
UMCS
LIBRARY

K. 984/56/8

1	S	<i>Nowy Rok</i>
2	N	<i>Im. Jezus. Makarego Op.</i>
3	P	Genowefy
4	W	Tytusa
5	S	Telesfora
6	C	<i>Trzech Króli</i>
7	P	Walentego
8	S	Seweryna
9	N	<i>Marcjanny, Jukunda</i>
10	P	Pawła pustel.
11	W	Higinjusza
12	S	Honoraty
13	C	Hilarego
14	P	Feliksa z Noil
15	S	Maura
16	N	<i>Marcelego, Ottona</i>
17	P	Antoniego
18	W	Pryski
19	S	Ferdynanda
20	C	Imienia Jezus
21	P	Agnieszki
22	S	Wincentego
23	N	<i>Zaślubiny N. M. P.</i>
24	P	Tymoteusza
25	W	Nawr. św. Pawła
26	S	Polikarpa
27	C	Jana Złotoustego
28	P	Karola Wielkiego
29	S	Franciszka S.
30	N	<i>Martyny M. P. Sawiny P.</i>
31	P	Piotra Nolaski

Do końca stycznia przybyło dnia o 1 godz. 17 minut.

Przysłowia na styczeń:

Kiedy styczeń najostrzejszy, tedy roczek najpłodniejszy.—Kiedy Paweł się nawróci (25) zima na wspak się obróci.—Jeżeli pszczoła w styczniu z ula wylatuje, rzadko pomyślny rok nam obiecuje.—Styczeń pogodny, wróży rok płodny.

NOTATNIK OGÓLNY.

1	W	Ignacego Brzy
2	S	A.P.M. Grom
3	C	Blatajski
4	P	Weronika
5	S	Ażali panny
6	W	Doroty P. M. Tytus
7	P	Romanida
8	W	Jan z Malty
9	S	Apolonij
10	C	Scholastyki
11	P	Lucjana
12	S	Eduli P. M.
13	W	Katarzyna P.
14	P	Walekiego diak
15	W	Faniyana
16	S	Juliany
17	C	Konstancji
18	P	Florjana
19	S	Konrada puel
20	W	Leona i Eucharysta
21	P	Eleonory
22	W	Polka Katedry
23	S	Romany
24	C	Macieja ap.
25	P	Anastazji
26	S	Wiktora z Ar
27	W	Szuchy dz. Leandra
28	P	Romana

Do końca lutego przypłyło dnia o 3 godziny.

Przywołania na luty:

Drugiego lutego niedziela będzie rozważa. albo je na-
gawia. — Popielec (23) wilgotny. będzie rok znoiny. — Gdy kura

Kalendarzyk myśliwski: w styczniu wolno polować na niedźwiedzie, wilki, lisy, dziki, rysia, jelenie, kozły sarnie, zające, cietrzewie i kaczki zimujące.

1	W	Ignacego Bryg.
2	Ś	N.P.M. Grom.
3	C	Błażeja bisk.
4	P	Weroniki
5	S	Agaty panny
6	N	Doroty, P. M. Tytusa
7	P	Romualda
8	W	Jana z Malty
9	Ś	Apolonji
10	C	Scholastyki
11	P	Lucjana
12	S	Eulalji P M
13	N	Katarzyny P.
14	P	Walentego bisk.
15	W	Faustyna
16	Ś	Juljanny
17	C	Konstancji
18	P	Florjana
19	S	Konrada pust.
20	N	Leona i Eucharjusza
21	P	Eleonory
22	W	Piotra Katedry
23	Ś	Romany
24	C	Macieja ap.
25	P	Anastazji
26	S	Wiktora z Ar.
27	N	Suchy dz., Leandra
28	P	Romana

Do końca lutego przybyło dnia o 3 godziny.

Przysłowia na luty:

Drugiego lutego niedźwiedź budę rozwałą, albo ją naprawia. — Popielec (25) wilgotny, będzie rok słotny. — Gdy mróz w lutym ostro trzyma, tedy jest niedługo zima. — Czasem luty się zlituje, że człek niby wiosnę czuje; lecz niekiedy tak się zżyma, że człek prawie nie wytrzyma.

MARTY. NOTATNIK OGÓLNY.

1	W	Albina B.
2	S	+ Popielec Szm.
3	C	Kunegundy
4	P	Kazimierz K.
5	S	Fryderyk Op.
6	W	Wiktoria i Wiktor
7	P	Tomaz
8	W	Jana Bożę
9	S	Franciszek
10	C	40 Mieczysławów
11	P	Konstantyna W.
12	S	Grażyna W.
13	W	Krzysztof, Sobina
14	P	Matylda
15	W	+ Longina
16	S	Ludwik m.
17	C	Gertruda
18	P	Edwarda
19	S	Józef Ochoł
20	W	Emilia M., Teodor M.
21	P	Benedykta
22	W	3 polski N. P. M.
23	S	Wiktoria męsk.
24	C	Gabriele
25	P	+ Zwiast. N. P. M.
26	S	Emmanuel
27	W	Jana Domaga
28	P	Sybilus pap.
29	W	Cyryl diak.
30	S	Walerja
31	C	Baldy

Do końca miesiąca pozostało dnia o 2 godz. 8 min.

Przebieg na miesiąc:
Czterdziestu męczenników (10) jakich, czterdziestel dni
podoba takich — Na święto (12) zaski idą do m.

Kalendarzyk myśliwski: w lutym wolno polować na niedź-
wiedzie, dziki, wilki, lisy, rysie, króliki i kaczki zimujące.

1	W	Albina B.
2	Ś	† Popielec Sym.
2	C	Kunegundy
4	P	Kazimierza Kr.
5	S	Fryderyka Op.
6	N	Wiktora i Wiktoryny
7	P.	Tomasza
8	W	Jana Bożego
9	Ś	Franciszki
10	C	40 Męczenników
11	P	Konstantyna W.
12	S	Grzegorza W.
13	N	Krystyny, Sabiny
14	P	Matyldy
15	W	† Longina
16	Ś	Lubina m.
17	C	Gertrudy
18	P	Edwarda
19	S	Józefa Oblub.
20	N	Eufemji M., Teodozji M.
21	P	Benedykta
22	W	7 boleści N. P. M.
23	Ś	Wiktora męcz.
24	C	Gabrjela
25	P	† Zwiast. N. P. M.
26	S	Emanuela
27	N	Jana Damasc.
28	P	Sykstusa pap.
29	W	Cyryla djak.
30	Ś	Walerego
31	C	Balbiny

Do końca marca przybyło dnia o 5 godz. 8 min.

Przysłowia na marzec:

Czterdziestu męczenników (10) jakich, czterdzieści dni będzie takich. — Na świętego Grzegorza (12) rzeki idą do morza. — Suchy marzec, mokry maj, będzie żyto, jakby gaj. — Kiedy w marcu deszczu wiele, nieurodząj zboża ściele.

1	P	Hogona diak
2	S	Franciszka z P.
3	W	Kazimierz W. W.
4	P	Ludwik
5	W	Włodzisław F.
6	S	Celestyna
7	C	Hermana/W.
8	P	Dymitrze diak
9	S	Małki Kłosa
10	W	Krzysztof P. M.
11	P	Leona pap.
12	W	Józefa pap.
13	S	Jadwiga męcz.
14	C	Włodek Patek
15	P	Włodek Patek
16	S	Włodek Sobota
17	W	Włodek Aniceta Roberta
18	P	Pan Włodzisław
19	W	Agnieszka
20	S	Emmy wdowy
21	C	Anna diak
22	P	Sotera i Kaja
23	S	Włodzisław diak
24	W	Włodzisław
25	P	Marka ewang.
26	W	Kłosa i Marce
27	S	Peterczyński
28	C	Włodzisław M.
29	P	Piotra Mecz.
30	S	Katarzyna Sew.

Do końca kwietnia przypłyło dnia o 6 godzin i 3 min.

Przybyło na kwaterach:

„Głównie w kwietniu — dzień nowina. Już teraz tożsamość połączona. — Kiedyś (zamiast Wojciecha (23)) tożsamość

Kalendarzyk myśliwski: w marcu wolno polować na dziki, wilki, lisy, głuszczki, cietrzewie, słonki i kaczory.

KWIECIEŃ — 1927. XIX Notatnik ścisły.

1	P	Hugona bisk.	
2	S	Franciszka z P.	
3	N	Ryszarda W. W.	
4	P	Izydora	
5	W	Wincentego F.	
6	S	Celestyna	
7	C	Hermana W.	
8	P	Dyonizego bisk.	
9	S	Marji Kleofe	
10	N	Ezechjela Pr. M.	
11	P	Leona pap.	
12	W	Juljusza pap.	
13	S	Justyny męcz.	
14	C	Wiecz. Pańska	
15	P	Wielki Piątek	
16	S	Wielka Sobota	
17	N	Wielk. Aniceta Roberta	
18	P	Pon. Wielkanocny	
19	W	Agnieszki	
20	S	Emmy wdowy	
21	C	Anzelma bisk.	
22	P	Sotera i Kajet.	
23	S	Wojciecha bisk.	
24	N	Fidelisa kap.	
25	P	Marka ewang.	
26	W	Kleta i Marcel.	
27	S	Peregryna	
28	C	Witalisa M.	
29	P	Piotra Męcz.	
30	S	Katarzy Sew.	

Do końca kwietnia przybyło dnia o 6 godzin i 3 min.

Przysłowia na kwiecień:

„Grzmot w kwietniu — dobra nowina, już szron roślin nie pościna”. — Kiedy grzmi w święto Wojciecha (23), rośnie rolnikom pociecha. — Kwiecień, gdy jest suchy nie daje dobrej otuchy. — Kiedy w kwietniu słonko grzeje, tedy chłop nie zu-
bożeje.

NOTATNIK OGÓLNY.

1	N	Filiński i Janina Ap.
2	P	Wyżnia K.
3	W	Żurawie narodowe
4	S	Floriany męz.
5	C	Floriany V pap.
6	P	Janina w Olszu
7	S	Dominieli
8	N	Stankiewicz B. M. A. P.
9	P	Grażyna bisk.
10	W	Isidora or.
11	S	Beatr. Adolla
12	C	Paninaczo
13	P	Gierwazego
14	S	Bonilaczo
15	N	Żółty iud. Janina
16	P	Janina Nopomo.
17	W	Paschalis
18	S	Feliks znow
19	C	Piotra Koj.
20	P	Bernarda S.
21	S	Helena K.
22	N	Julia Helena
23	P	Dziedziuszka
24	W	Joanny Wdowy
25	S	Urban i pap.
26	C	Włodzisław Podskit
27	P	Janina pap.
28	S	Wilhelma
29	N	M. Magdalena
30	P	Feliks
31	W	Petrus

Do końca maja przypłyło dnia o 8 godz. 37 min.

Przygotowa na map.
Na Wschodniopolskie Państwo wstępuje robak w młodo.

Kalendarzyk myśliwski: w kwietniu wolno polować na głąszcze, czterzewie, słonki, kaczory, bataljony.

1	N	Filipa i Jakóba Ap.
2	P	Zygmunta Kr.
3	W	Święto narodowe
4	Ś	Florjana męcz.
5	C	Piusa V pap.
6	P	Jana w Oleju
7	S	Domiceli
8	N	Stanisława B. M. K. P.
9	P	Grzegorza bisk.
10	W	Izydora or.
11	Ś	Beatr. Adolfa
12	C	Pankracego
13	P	Gerwazego
14	S	Bonifacego
15	N	Zofji wd., Jana
16	P	Jana Nepomc.
17	W	Paschalisa
18	S	† Feliksa spow.
19	C	Piotra Kel.
20	P	Bernarda S.
21	S	Heleny Kr.
22	N	Julji, Heleny
23	P	Dezyderjusza
24	W	Joanny Wdowy
25	S	Urbana 1 pap.
26	C	Wniebowst. Pańskie
27	P	Jana pap.
28	S	Wilhelma
29	N	M. Magdaleny
30	P	Feliksa
31	W	Petroneli

Do końca maja przybyło dnia o 8 godz. 37 min.

Przysłowia na maj:

Na Wniebowstąpienie Pańskie wstępuje robak w mięso, kwas w piwo, a djabeł w babę. — Kiedy pierwszy maj płacze, będą chude klacze. — Na pierwszego maja szron, obiecuje hojny plon. — Grzmot w maju sprzyja urodzaju.

NOTATNIK OGÓLNY.

1	S	Nikodemus	
2	C	Erasmus	
3	P	Klaudy	
4	S	Kwintus	
5	V	Zdzisław i Bonif. Walerji	
6	P	Pon. Ziel. iu.	
7	W	Robert	
8	S	Medard	
9	C	Prin. i Felician	
10	P	Małgorzata	
11	S	Barnaby	
12	V	Jan W. Oandręgo	
13	P	Antoni	
14	W	Bazyli	
15	S	Wit i Modest	
16	C	Bote Cielo	
17	P	Adolla	
18	S	Marka i Marcelina	
19	V	Garciazego i Protazego	
20	P	Sylwester	
21	W	Albino	
22	S	Paulina	
23	C	Zenon, Wandy	
24	P	i Lit. Ser. Jer.	
25	S	Prosper	
26	V	Jan i Ponia	
27	P	Władysław	
28	W	+ Leon II	
29	S	Piotra i Ponia	
30	C	Emili i Lach	

Do 32 czerwca przypłyło dnia o 9 godzin.
Od 23 czerwca upłyło dnia o 1 minutę.

Przebieg na czwartek

Kiedy się święty Medard (8) rozważał podziękować

Kalendarzyk myśliwski: w maju wolno polować na kozły, sarnie, głąszcze, cietrzewie, słonki, kaczory i bataljony.

1	S	Nikodema
2	C	Erazma
3	P	Klotyldy
4	S	Kwiryna
5	N	Zielone św. Bonif., Walerji
6	P	Pon. Ziel. św.
7	W	Robertn
8	S	Medarda
9	C	Prim. i Felicjana
10	P	Małgorzaty
11	S	Barnaby ap.
12	N	Jana W., Onufrego
13	P	Antoniego
14	W	Bazylego
15	S	Wita i Modesta
16	C	Boże Ciała
17	P	Adolfa
18	S	Marka i Marcelina
19	N	Gerwazego i Protazego
20	P	Sylwerjusza
21	W	Alojzego
22	S	Paulina
23	C	Zenona, Wandy
24	P	† Ur. Ser. Jez.
25	S	Prospera
26	N	Jana i Pawła
27	P	Władysława
28	W	† Leona II
29	S	Piotra i Pawła
30	C	Emilji i Lucji

Do 22 czerwca przybyło dnia o 9 godzin.

Od 23 czerwca ubyło dnia o 1 minutę.

Przysłowia na czerwiec:

Kiedy się święty Medard (8) rozwodni, będzie deszczu sześć tygodni. — Na św. Wit (15) słowik cyt. — Grzmoty czerwca, rozweselają ludziom serca. — W czerwcu gorącego lata, zdrowa bywa sałata; jeśli wina być nie może, chłodne piwo pij nieboże.

LIPIEC. NOTATNIK OGÓLNY.

1	P	Teobalda	
2	S	Nawiecha N. M. P.	
3	W	Leonard, Anstato	
4	P	Józefa Kasia	
5	W	Filomeny	
6	S	Isakazsa	
7	C	Policharj	
8	P	Elizbety	
9	S	Cyryla	
10	V	7 bractwa męczenn., Amelji	
11	P	Pelaży m.	
12	W	Henryka i Gw.	
13	S	Majgorzaty	
14	C	Jana z Dukli	
15	P	Rozsławia ap.	
16	S	N. P. M. Szabl.	
17	V	Albrego, Westyny	
18	P	Szymona z Lip.	
19	W	Wimcentyna P.	
20	S	Czesława i K.	
21	C	Prasady m.	
22	P	Marii Magd.	
23	S	Apollonarego	
24	V	M. Kuneżany, Kzytyny	
25	P	Jakoba Ap.	
26	W	Anny Matk. M. P.	
27	S	Natalii p.	
28	C	Inocencjusz	
29	P	Marii p.	
30	S	Adama i Senny	
31	V	Isakazsa, Heleny Wł.	

Do końca lipca upłyło dnia 1 godz. 8 min.

Przygotowa no lipiec:
Gdy śmiesz w lipcu od polowania pada — drzewom nie

Kalendarzyk myśliwski: w czerwcu wolno polować na kozły sarnie i słonki.

1	P	Teobalda
2	S	Nawiedz. N. M. P.
3	N	<i>Leona, Anatola</i>
4	P	Józefa Kalas.
5	W	Filomely
6	S	Izajasz
7	C	Pulcherji
8	P	Elżbiety
9	S	Cyryla
10	N	<i>7 braci męczenn., Amalji</i>
11	P	Pelagji m.
12	W	Henryka i Gw.
13	S	Małgorzaty
14	C	Jana z Dukli
15	P	Rozesłanie ap.
16	S	N. P. M. Szkapl.
17	N	<i>Aleksego, Westyny</i>
18	P	Szymona z Lip.
19	W	Wincentego P.
20	S	Czesława i K.
21	C	Praksedy m.
22	P	Marji Magd.
23	S	Apolinarego
24	N	<i>bf. Kunegundy, Krystyny</i>
25	P	Jakóba Ap.
26	W	Anny Matk. M. P.
27	S	Natalji p.
28	C	Innocentego
29	P	Marty p.
30	S	Abdona i Senny
31	N	<i>Ignacego, Heleny Wd.</i>

Do końca lipca ubyłó dnia 1 godz. 8 min.

Przysłowia na lipiec:

Gdy grzmot w lipcu od południa pada — drzewom się znaczy szwank i nieuroda. — Nawiedzenie Matki Boskiej (2), więc się przed Nią chylą kłoski. — Od świętej Hanki (26) chłodne wieczory i ranki.

SIERP. NYŁÓG KINATON

1	P	Prota w Okow.
2	W	N. M. P. Anielakiej
3	S	Zan. Szek.
4	C	Dominika
5	P	† Przem. Pań.
6	S	N. M. P. Śnieżnej
7	W	Kościełna, Donata
8	P	Cyżka M.
9	W	Roman i Szek.
10	S	Wawrzyński
11	C	Zamany p.
12	P	Klary p.
13	S	Hipolita M.
14	W	Łazdyma
15	P	Wiesław, N. M. P.
16	W	Roch Wyr.
17	S	Liberta diak.
18	C	Helena
19	P	Benigna
20	S	Stefan K.
21	W	Joanny
22	P	Filiberta
23	W	Filipa diak.
24	S	Barłomija
25	C	Ludwika
26	P	Zofia
27	S	Przem. św. K.
28	W	Augustyna
29	P	Święta św. Jana
30	W	Róży z Limy
31	S	Rajmunda

Do końca sierpnia upłynęło dnia o 2 godz. 58 min.

Przebieg nie zwyczajny:
Młoty na kółkach: pewne wody — a młoty w dolinach pewne
pogody. — 4. św. Wawrzyński (10) wolny przez pola gościniec.

Kalendarzyk myśliwski: w lipcu wolno polować na kaczki, bekasy i ptactwo błotne.

1	P	Piotra w Okow.	
2	W	N. M. P. Anielskiej	
3	Ś	Znal. Szcz.	
4	C	Dominika	
5	P	† Przem. Pań.	
6	S	N. M. P. Śnieżnej	
7	N	<i>Kajetana, Donata</i>	
8	P	Cyrjaka M.	
9	W	Romana i Sek.	
10	Ś	Wawrzyńca	
11	C	Zuzanny p.	
12	P	Klary p.	
13	S	Hipolita M.	
14	N	<i>Euzebjusza</i>	
15	P	<i>Wniebowzięc. N. M. P.</i>	
16	W	Rocha Wyz.	
17	Ś	Liberta bisk.	
18	C	Heleny	
19	P	Benigny	
20	S	Stefana Kr.	
21	N	<i>Joanny</i>	
22	P	Filiberta	
23	W	Filipa bisk.	
24	Ś	Bartłomieja	
25	C	Ludwika	
26	P	Zefiryny	
27	S	Przen. św. Krz.	
28	N	<i>Augustyna</i>	
29	P	Ścięcie św. Jana	
30	W	Róży z Limy	
31	Ś	Rajmunda	

Do końca sierpnia ubyłło dnia o 2 godz. 58 min.

Przysłowia na sierpień:

Mgły na górach: pewne wody,—a mgły w dolinach: pewne pogody.—Na św. Wawrzyniec (10) wolny przez pola gościniec.—Wawrzyniec (10) pokazuje, jaka jesień następuje. — Kiedy sierpień następuje, resztki zboża koszą, albo sierpem docinają i przepiórki płoszą.

1	C	Idziego	
4	P	Stefana	
3	S	Bronisławy	
4	N	Rozalji P.	
5	P	Wawrzyńca	
6	W	Zacharjasza	
7	S	Reginy	
8	C	Narodzenie N. M. P.	
9	P	Gorgoniusza	
10	S	Mikołaja	
11	N	Prota i Jacka	
12	P	Gwidona	
13	W	Aureliusza	
14	S	Podw. św. Krzyża	
15	C	Nikodemesa	
16	P	Ludmiły	
17	S	Św. Franciszka	
18	N	Józefa, Ireny	
19	P	Jaunarego	
20	W	Eustacheo	
21	S	Mateusza	
22	C	Maurycego	
23	P	Tekli	
24	S	Władysława	
25	N	Bł. Ładysława i Sieln.	
26	P	Cypryana	
27	W	Koźmy i Dam.	
28	S	Wacława	
29	C	Michała	
30	P	Hieronima	

Do końca września ubyło dnia o 4 godz. 58 min.

Przysłowia na wrzesień:

Wielka dla siewu i zbioru wygoda, gdy w święty Idzi (1) przyświeca pogoda. — Najśw. Panna się rodzi (8), jaskółka odchodzi. — Święty Mateusz (21) dodaje chłodu i raz ostatni podbiera miodu. — Gdy noc jasna na Michała (29), to nastąpi zima trwała.

PARDWIE NOTATNIK OGÓLNY.

1	S	Remigiusz
2	W	Aniołowie Świąt
3	P	Lukrecjusz
4	W	Franciszka św.
5	S	Fawst
6	C	Brigida
7	P	Justyna
8	S	Bylica
9	N	Dionizy
10	P	Franciszka
11	W	Zofia
12	S	Stanisław
13	C	Edwina
14	P	Kazimierz
15	S	Jadwiga
16	N	Maryanna, Salomea
17	P	Florian
18	W	Lukasz
19	S	Piotr
20	C	Jacek Kosa
21	P	Władysław
22	S	Kordula
23	N	Severjan i Roman
24	P	Fortunata
25	W	Krzysztof
26	S	Ewarysta
27	C	Wojciech
28	P	Stefan
29	S	Wacław
30	N	Severjan i Stepan
31	P	Nemeczyzna

Do końca października było dnia o 7 godzin 3 min.

Przebieg na październik

Kalendarzyk myśliwski: we wrześniu wolno polować na jelenie, kozły sarnie, cietrzewie, pardwy, jarząbki, kuropatwy, przepiórki, bażanty, kaczki i bekasy.

1	S	Remigjusza	
2	N	Aniołów Stróżów	
3	P	Lukrecji	
4	W	Franciszka ser.	
5	S	Flawii	
6	C	Brunona	
7	P	Justyny	
8	S	Bygidy	
9	N	Dyonizego	
10	P	Franciszka	
11	W	Zenajdy	
12	S	Serafina	
13	C	Edwarda	
14	P	Kaliksta	
15	S	Jadwigi	
16	N	Martyninna, Saturjana	
17	P	Florentyna	
18	W	Łukasza	
19	S	Piotra	
20	C	Jana Kant.	
21	P	Urszuli	
22	S	Korduli	
23	N	Seweryna i Romana	
24	P	Fortuuata	
25	W	Kryspina	
26	S	Ewarysta	
27	C	Iwona	
28	P	Szymona	
29	S	Narcyza	
30	N	Sermana i Serapiona	
31	P	Nemezyusza	

Do końca października ubyłó dnia o 7 godz. 2 min.

Przysłowia na październik:

Miesiąc październik—marca obraz wierny. — Na św. Franciszka (4) chłop nic w polu nie zyska.—Św. Urszula (21) perły rozsula; miesiąc wiedział nie powiedział; słońce wstało, pozbierało. Październik chodzi po kraju, żenie ptactwo z gaju.

NOTATNIK OGÓLNY.

1	W	Wawelski Jan
2	S	Łukasz Zaburzy
3	C	Humbert
4	P	Karol
5	S	Elżbieta
6	W	Leonarda, Feliks
7	P	Herkulan
8	W	Gottarda
9	S	Teodor
10	C	Andrzej
11	P	Marcjan diak.
12	S	Maryna p.p.
13	W	Stefanowa Kasia
14	P	Józefa
15	W	Leopolda
16	S	Agata
17	C	Salome
18	P	Patk. K. R.
19	S	Elżbieta K.
20	W	Feliks Wajnszt
21	P	Oskar N. M. P.
22	W	Cecyli
23	S	Klemens p.
24	C	Jan od Krzyż
25	P	Katarzyna p.
26	S	Leonarda
27	W	Wojciech
28	P	Grzegorz p.p.
29	W	Stefan
30	S	Andrzej p.p.

Do końca listopada upłyło dnia o 8 godz. 33 min.

Kalendarzyk myśliwski: w październiku wolno polować na jelenie, daniele, kozły sarnie, zające, króliki, borsuki, cietrzewie, jarząbki, kuropatwy, przepiórki, bażanty, słonki, kaczki i bekasy.

1	W	Wszystkich Św.
2	Ś	Dzień Zaduśzny
3	C	Humberta
4	P	Karola
5	S	Elżbiety
6	N	Leonarda, Feliksa
7	P	Herkulana
8	W	Gotfryda
9	Ś	Teodora
10	C	Andrzeja
11	P	Marcina bisk.
12	S	Marcina pap.
13	N	Stanisława Kostki
14	P	Józefata
15	W	Leopolda
16	Ś	Agnieszki
17	C	Salomei
18	P	Pośw. Krz. Rz.
19	S	Elżbiety Kr.
20	N	Feliksa Walerjusza
21	P	Ofiar. N. M. P.
22	W	Cecylji p.
23	Ś	Klemensa p.
24	C	Jana od Krzyża
25	P	Katarzyny p.
26	S	Leonarda
27	N	Wirgiljusza
28	P	Grzegorza pap.
29	W	Saturnina
30	Ś	Andrzeja apos.

Do końca listopada ubyłło dnia o 8 godz. 33 min.

Przysłowia na listopad:

W listopadzie grzmi—rolnik dobrze śpi. — Na Andrzeja, panien nadzieja. — W listopadzie białogłowy przędą swe kądziele, a co święto, co niedzielę, brzęczy gdzieś wesele.

GRUDZIEŃ. NOTATNIK OGÓLNY.

1	C	Elżbieta	
2	P	Chryzostom	
3	S	Franciszek	
4	N	Barbara, Ewangelia Chryzost.	
5	P	Sally	
6	W	Mikołaj, bł.	
7	S	Ambraszego	
8	C	Włodzisław, N. M. P.	
9	P	Isak	
10	S	N. M. P. Isak	
11	W	Demetriusz, Sobin	
12	P	Aleksander	
13	W	Łucja	
14	S	Alfreda Kr.	
15	C	Isak	
16	P	Eusebiusz	
17	S	Isak	
18	N	Grzegorz M.	
19	P	Fawst	
20	W	Teofil	
21	S	Tomasz ap.	
22	C	Zeno	
23	P	Wiktoria	
24	S	Wiktoria	
25	N	Bolesław	
26	P	Grzegorz M.	
27	W	Jan ewang.	
28	S	Miodosław	
29	C	Tomasz	
30	P	David Kr.	
31	S	Sylwester	

Do dnia 31 grudnia było dni 9 tygodni.
Od dnia 31 grudnia przetrwało dni 4 tygodni.

Przebieg na grzebie

Kalendarzyk myśliwski: w listopadzie wolno polować na jelenie, danielę, wilki, lisy, borsuki, zające, króliki, cietrzewie, kuropatwy, bażanty i kaczki.

GRUDZIEŃ — 1927 r. Notatnik ścisły.

1	C	Eligjusza	
2	P	Chryzologa	
3	S	Franciszka	
4	N	<i>Barbary, Piotra Chryzol.</i>	
5	P	Saby	
6	W	Mikołaja bisk	
7	Ś	Ambrożego	
8	C	<i>Niepok. N. M. P.</i>	
9	P	Leokadji	
10	S	N. M. P. Looet.	
11	N	<i>Damazego, Sabina</i>	
12	P	Aleksego	
13	W	Łucji	
14	Ś	Alfreda Kr.	
15	C	Ireniusza	
16	P	Euzebiusza	
17	S	Łazarza b.	
18	N	<i>Gracjana M.</i>	
19	P	Fausty	
20	W	Teofila	
21	Ś	Tomasza ap.	
22	C	Zenona	
23	P	Wiktorji	
24	S	Wigilia	
25	N	<i>Boże Narodzenie</i>	
26	P	<i>Szczepana M.</i>	
27	W	Jana ewang.	
28	Ś	Młodzianków	
29	C	Tomasza b.	
30	P	Dawida Kr.	
31	S	Sylwestra	

Do dnia 22 grudnia ubyło dnia o 9 godzin.
Od dnia 23 grudnia przybyło dnia o 4 minuty.

Przysłowia na grudzień:

Mroźny grudzień i wiele śniegu, żyzny roczek będzie z biegu. — Na świętą Barbarę (4) błoto, będzie zima jak złoto. — Boże Narodzenie (25) po lodzie, Wielkanoc po wodzie.

NOTATNIK OGÓLNY.

Lp. rok	Kalendarz słoneczny w r. 1927.		Kalendarz księżycowy		Dni wolne	
	1927	1928	1927	1928	1927	1928
1	1927	1928	1927	1928	1927	1928
2	1927	1928	1927	1928	1927	1928
3	1927	1928	1927	1928	1927	1928
4	1927	1928	1927	1928	1927	1928
5	1927	1928	1927	1928	1927	1928
6	1927	1928	1927	1928	1927	1928
7	1927	1928	1927	1928	1927	1928
8	1927	1928	1927	1928	1927	1928
9	1927	1928	1927	1928	1927	1928
10	1927	1928	1927	1928	1927	1928
11	1927	1928	1927	1928	1927	1928
12	1927	1928	1927	1928	1927	1928
13	1927	1928	1927	1928	1927	1928
14	1927	1928	1927	1928	1927	1928
15	1927	1928	1927	1928	1927	1928
16	1927	1928	1927	1928	1927	1928
17	1927	1928	1927	1928	1927	1928
18	1927	1928	1927	1928	1927	1928
19	1927	1928	1927	1928	1927	1928
20	1927	1928	1927	1928	1927	1928
21	1927	1928	1927	1928	1927	1928
22	1927	1928	1927	1928	1927	1928
23	1927	1928	1927	1928	1927	1928
24	1927	1928	1927	1928	1927	1928
25	1927	1928	1927	1928	1927	1928
26	1927	1928	1927	1928	1927	1928
27	1927	1928	1927	1928	1927	1928
28	1927	1928	1927	1928	1927	1928
29	1927	1928	1927	1928	1927	1928
30	1927	1928	1927	1928	1927	1928
31	1927	1928	1927	1928	1927	1928
32	1927	1928	1927	1928	1927	1928
33	1927	1928	1927	1928	1927	1928
34	1927	1928	1927	1928	1927	1928
35	1927	1928	1927	1928	1927	1928
36	1927	1928	1927	1928	1927	1928
37	1927	1928	1927	1928	1927	1928
38	1927	1928	1927	1928	1927	1928
39	1927	1928	1927	1928	1927	1928
40	1927	1928	1927	1928	1927	1928
41	1927	1928	1927	1928	1927	1928
42	1927	1928	1927	1928	1927	1928
43	1927	1928	1927	1928	1927	1928
44	1927	1928	1927	1928	1927	1928
45	1927	1928	1927	1928	1927	1928
46	1927	1928	1927	1928	1927	1928
47	1927	1928	1927	1928	1927	1928
48	1927	1928	1927	1928	1927	1928
49	1927	1928	1927	1928	1927	1928
50	1927	1928	1927	1928	1927	1928
51	1927	1928	1927	1928	1927	1928
52	1927	1928	1927	1928	1927	1928
53	1927	1928	1927	1928	1927	1928
54	1927	1928	1927	1928	1927	1928
55	1927	1928	1927	1928	1927	1928
56	1927	1928	1927	1928	1927	1928
57	1927	1928	1927	1928	1927	1928
58	1927	1928	1927	1928	1927	1928
59	1927	1928	1927	1928	1927	1928
60	1927	1928	1927	1928	1927	1928
61	1927	1928	1927	1928	1927	1928
62	1927	1928	1927	1928	1927	1928
63	1927	1928	1927	1928	1927	1928
64	1927	1928	1927	1928	1927	1928
65	1927	1928	1927	1928	1927	1928
66	1927	1928	1927	1928	1927	1928
67	1927	1928	1927	1928	1927	1928
68	1927	1928	1927	1928	1927	1928
69	1927	1928	1927	1928	1927	1928
70	1927	1928	1927	1928	1927	1928
71	1927	1928	1927	1928	1927	1928
72	1927	1928	1927	1928	1927	1928
73	1927	1928	1927	1928	1927	1928
74	1927	1928	1927	1928	1927	1928
75	1927	1928	1927	1928	1927	1928
76	1927	1928	1927	1928	1927	1928
77	1927	1928	1927	1928	1927	1928
78	1927	1928	1927	1928	1927	1928
79	1927	1928	1927	1928	1927	1928
80	1927	1928	1927	1928	1927	1928
81	1927	1928	1927	1928	1927	1928
82	1927	1928	1927	1928	1927	1928
83	1927	1928	1927	1928	1927	1928
84	1927	1928	1927	1928	1927	1928
85	1927	1928	1927	1928	1927	1928
86	1927	1928	1927	1928	1927	1928
87	1927	1928	1927	1928	1927	1928
88	1927	1928	1927	1928	1927	1928
89	1927	1928	1927	1928	1927	1928
90	1927	1928	1927	1928	1927	1928
91	1927	1928	1927	1928	1927	1928
92	1927	1928	1927	1928	1927	1928
93	1927	1928	1927	1928	1927	1928
94	1927	1928	1927	1928	1927	1928
95	1927	1928	1927	1928	1927	1928
96	1927	1928	1927	1928	1927	1928
97	1927	1928	1927	1928	1927	1928
98	1927	1928	1927	1928	1927	1928
99	1927	1928	1927	1928	1927	1928
100	1927	1928	1927	1928	1927	1928

Kalendarzyk myśliwski: w grudniu wolno polować na niedźwiedzie, dziki, wilki, lisy, rysie, jelenie, danielle, zające, króliki, cietrzewie, kaczki zimujące.

ŚWIĘTA RUCHOME

Daty świąt ruchomych zależą od daty Świąt Wielkanocnych, przypadających na pierwszą niedzielę po pełni księżyca, która następuje po wiosennym porównaniu dnia z nocą.

Święta ruchome rzymsko-katolickie w latach 1927 — 1944 podaje poniższa tablica.

Rok	Popielec	Wielkanoc	Wniebowstąpienie	Zielone Świąta	Boże Ciało	1 niedz. Adwentu
1927	2 marz.	17 kwiec.	26 maj	5 czerw.	16 czerw.	27 listop.
• 1928	22 luty	8 kwiec.	17 "	27 maj	7 czerw.	2 grud.
1929	12 luty	31 marz.	9 "	19 maj	30 maj	1 grud.
1930	5 marz.	20 kwiec.	29 "	8 czerw.	19 czerw.	30 listop.
1931	18 luty	5 kwiec.	14 "	24 maj	4 czerw.	29 listop.
• 1932	10 luty	27 marz.	5 "	15 maj	26 maj	27 listop.
1933	1 marz.	17 kwiec.	25 "	4 czerw.	15 czerw.	3 grud.
1934	14 luty	1 kwiec.	10 "	20 maj	31 maj	2 grud.
1935	6 marz.	21 kwiec.	30 "	9 czerw.	20 czerw.	1 grud.
• 1936	26 luty	12 kwiec.	21 "	31 maj	11 czerw.	29 listop.
1937	10 luty	28 marz.	9 "	16 maj	27 maj	28 listop.
1938	2 marz.	17 kwiec.	26 "	5 czerw.	16 czerw.	27 listop.
1939	22 luty	9 kwiec.	18 "	28 maj	8 czerw.	3 grud.
1940	7 luty	24 marz.	2 "	12 maj	23 czerw.	1 grud.
1941	26 luty	13 kwiec.	22 "	1 czerw.	12 czerw.	30 listop.
1942	18 luty	5 kwiec.	14 "	24 maj	24 czerw.	29 listop.
1943	10 marz.	25 kwiec.	3 czerw.	13 czerw.	4 czerw.	28 listop.
• 1944	23 luty	9 kwiec.	18 maj	28 maj	8 czerw.	3 grud.

Patronowie kościołni w Polsce.

4.III św. Kazimierza obchodzone na Litwie i Wileńszczyźnie. 8.V św. Stanisława obchodzone w całej Polsce. 29.IX św. Michała obchodzone we Wsch. Małopolsce.

Zaćmienia słońca w r. 1927.

W r. 1927 będzie zaćmienie słońca całkowite w dniu 29 czerwca — widoczne w Anglii i Szwecji.

Kalendarzowa rachuba czasu.

Kalendarzem, w najściślejszym znaczeniu, nazywa się zbiór wiadomości, dotyczących rachuby czasu, ze szczególnem uwzględnieniem dat, na które przypadają dni świąteczne lub posty.

Kalendarzowa rachuba czasu opiera się na kilku okresach, których podstawą są zjawiska niebieskie. Najglówniejsze z tych okresów są: dzień, miesiąc i rok. Dzień określony jest przez obrót ziemi naokoło osi, miesiąc przez odmiany księżyca, rok przez obieg ziemi dookoła słońca. Prócz tego używany powszechnie okres, tydzień, stoi w związku z głównemi postaciami, w jakich nam się przedstawia księżyc.

W rozmaitych czasach i u różnych narodów były w użyciu różne kalendarze. I dzisiaj nie wszystkie narody posiadają tę samą rachubę kalendarzową. U narodów chrześcijańskich są w użyciu głównie dwa kalendarze: stary, czyli **jułjański** i nowy, czyli **gregorjański**.

Rok zwrotnikowy nie wyraża się całkowitą liczbą dni, lecz liczbą niewymierną 365, 2422... dni. Chcąc się trzymać ściślej długości roku, trzebaby każdy rok rozpoczynać o innej godzinie. Dla uniknięcia tego, w rachubie kalendarzowej używa się roku kalendarzowego, który się zawsze składa z całkowitej liczby dni. Aby jednakże znajdować się w zgodzie ze zjawiskami astronomicznymi — osiąga się to przez powiększenie co kilka lat, roku kalendarzowego o 1 dzień (t. zw. rok przestępny).

Różnica pomiędzy kalendarzem jułjańskim a gregorjańskim polega na sposobie, w jaki tę zgodność pragnie utrzymać.

Kalendarz jułjański zaprowadzony został przez Juljusza Cezara w roku 46 przed Chrystusem. Ponieważ rok kalendarzowy musi się składać z całkowitej liczby dni, więc w kalendarzu tym w okresie czteroletnim liczy się 3 lata po 365 dni i 1 rok, mający 366 dni, zwany przestępnym. W ten sposób

średnia długość roku równa się 365.25 dni, czyli 365 dni 6 godzin, którą kalendarz juljański przyjmuje za podstawę rachuby. Przestępnymi, w kalendarzu juljańskim, są wszystkie te lata, których liczba jest podzielna przez 4.

Jednakże w sposób powyższy nie osiąga się zupełnej zgody ze zjawiskami niebieskimi, albowiem przyjęta długość roku 365.25 dni w porównaniu z rzeczywistą długością 365.2422... dni, jest o 0.0078... dnia za wielką. Skutkiem tego rok juljański spóźnia się względem roku zwrotnikowego co rok o 0.0078.. dnia, co czyni 1 dzień na 128 lat.

Taka niezgodność z ruchem ciał niebieskich prowadzić musi do wielkich zakłóceń. Przypuśćmy na przykład, że z biegiem czasu opóźnienie to wzrosło do 30 dni, to wówczas zima kalendarzowa rozpoczynałaby się o miesiąc później, niż zima astronomiczna, a mogłoby przyjść do tego wreszcie, że Boże Narodzenie byłoby obchodzone w lecie, a Zielone Świąta w zimie. Dla uniknięcia tych zakłóceń papież Grzegorz XIII postanowił poprawić kalendarz juljański, a wynikiem tych zabiegów był zaprowadzony przez niego w r. 1582 kalendarz nowy, czyli gregorjański. W tym kalendarzu za podstawę rachuby przyjęta została długość roku 365.2425 dni, a więc liczba do rzeczywistej bardzo zbliżona, albowiem większa od niej tylko o 0.003... dnia, a od liczby dni, przyjętej w kalendarzu juljańskim, mniejsza o 0.0075 dnia. Skutkiem tego kalendarz juljański spóźnia się względem gregorjańskiego co rok o 0.0075 dnia, czyli o jeden dzień na 133.33 lat (o 3 dni na 400 lat). Od Nar. Chrystusa do dnia dzisiejszego kal. juljański spóźnił się względem gregorjańskiego o 13 dni, wskutek czego wszystkie jego daty są o 13 dni późniejsze. Gdy według nowego kalendarza mamy 14 jakiegoś miesiąca, to według starego jest dopiero pierwszy.

Kalendarz nowego stylu, czyli gregorjański, też nie jest, jak to zaznaczyliśmy, w zgodzie ze zjawiskami astronomicznymi, albowiem przyjmuje długość roku o 0.003... dnia za dużą. Różnica ta jednak jest tak minimalną, iż dopiero po upływie 3333 lat spowoduje opóźnienie o 1 dzień.

W kalendarzu gregorjańskim również mamy lata zwykłe po 365 dni i przestępne po 366 dni. Przestępnymi są wszystkie lata, których liczby są podzielone przez 4, z wyjątkiem tych lat, których liczba kończy się dwoma zerami, a nie jest podzielna przez 400. Że zaś w kalendarzu juljańskim tych wyjątków niema, więc co każde 400 lat kalendarz gregorjański wyprzedza juljański o 3 dni, co właśnie powoduje wspomnianą wyżej różnicę dat obu kalendarzy.

Dzień 366-y lat przestępnych w obu kalendarzach dodaje się do miesiąca lutego, który w latach zwyczajnych ma dni 28, a w roku przestępnym 29. Trzy razy w ciągu okresu 400-letniego, luty w kalendarzu gregorjańskim (w owych latach wyjątkowych) ma dni 28, gdy w juljańskim 29. W latach, w których to zachodzi, różnica obu kalendarzy wzrasta o 1 dzień. Takim był np. rok 1900. Przed rokiem 1900 różnica dwu kalendarzy wynosiła 12 dni, obecnie zaś wzrosła o 1 dzień.

Początek okresów kalendarzowych. Za początek roku obecnie powszechnie w świecie chrześcijańskim przyjmuje się godzinę 12 w nocy z dn. 31 grudnia na 1 stycznia, a więc dzień 1 stycznia jest pierwszym dniem roku. Przez długie wieki panowała pod tym względem wielka różnorodność, ponieważ jedne narody rozpoczynały rok 25 marca, t. j. od dnia Zwiastowania, inne zaś 25 grudnia, t. j. od dnia Narodzenia Chrystusa, inne znowu używały ery żydowskiej lub Nabuchodonozora i zaczynały rok nowy odpowiednio do przyjętej chronologii.

Zresztą i dzisiaj rok nowy, według kalendarza starego (juljańskiego), zaczyna się o 13 dni później, aniżeli według kalendarza nowego (gregorjańskiego).

Miesiąc kalendarzowy dzisiejszy znajduje się tylko w bardzo luźnym związku z miesiącem synodycznym, który służy mu za podstawę. Postanowiono rok dzielić na 12 miesięcy, gdy w rzeczywistości na rok przypada 12 miesięcy synodycznych i jeszcze blisko 11 dni. Miesiąc synodyczny ma 29,53 dni, miesiące zaś kalendarzowe po 30 lub 31 dni, a luty 28 lub 29 dni. Skutkiem tego, te same fazy księżyca (pełnia, nów, kwadry) przypadają na różne daty, jak również w tych samych miesiącach różnych lat, daty jednakowych faz księżyca są różne.

U narodów, które za podstawę rachuby czasu biorą odmiany księżyca, np. u narodów muzułmańskich, miesiąc zaczyna się w chwili, gdy na zachodnim niebie ukazuje się po nowiu pierwszy wąski sierp księżyca. U nas pierwszy dzień miesiąca nie stoi w żadnym związku z fazą księżyca.

Okres tygodniowy, obejmujący 7 dni, oparty na odmianach księżyca, również musi stać z niemi w rozdzwieku, ponieważ główne fazy księżyca następują po sobie średnio w odstępach 7 dni $5\frac{1}{4}$ godzin. Tu zaś tydzień nie rozpoczyna się z fazą, ale zawsze w niedzielę, którą uważa się za pierwszy dzień tygodnia. Doba, obejmująca w sobie dzień i noc w rachubie kalendarzowej i w życiu społecznym zaczyna się o północy i trwa do następnej północy. Niektóre narody liczą początek doby od wschodu lub zachodu słońca. Tak np. u żydów dzień kończy się z zachodem słońca, poczem rozpoczyna się dzień

następny. Dlatego święta żydowskie zaczynają się zawsze po zachodzie słońca i trwają do następnego zachodu. Doba astronomiczna rozpoczyna się w południe i trwa do następnego południa.

Kalendarz żydowski, mahometański i chiński. Żydzi, w celu obliczania daty swoich świąt, używają kalendarza, w którym lata liczą się od biblijnego stworzenia świata. Chronologia żydowska oparta jest na ruchach księżyca i słońca. Miesiące są to miesiące księżycowe po 29 lub 30 dni, a rok ma albo 12 miesięcy (rok zwyczajny), albo 13 miesięcy (rok przestępny). Tak rok zwyczajny, jak i przestępny, może być **niezupełnym, prawidłowym i naliczbowym**. Rok zwyczajny ma w tych wypadkach 353, 354 lub 355 dni, rok zaś przestępny 383, 384 lub 385 dni. Lata zwyczajne i przestępne idą po sobie w takim porządku, ażeby po 19 latach początek roku przypadł znowu na tę samą epokę roku słonecznego. W ten sposób utrzymywana jest zgodność ze zjawiskami astronomicznymi. Początek roku żydowskiego przypada na różne daty roku gregoriańskiego.

Kalendarz mahometański różni się od żydowskiego tem, że opiera się tylko na ruchach księżyca. Miesiące mają 29 lub 30 dni, a rok składa się z 12 miesięcy i ma 354 (rok zwyczajny) lub 355 dni (rok przestępny).

Kolejność lat zwyczajnych i przestępnych powtarza się po upływie 30 lat księżycowych. Lata swoje rachują mahometanie od roku ucieczki Mahometa z Mekki do Medyny, czyli od roku **hedżiry**, przyczem pierwszy rok ery **hedżiry** przypada na 15 lipca 622 r. po nar. Chrystusa. Oczywiście początek roku mahometańskiego przypadać musi zawsze na inną datę roku gregoriańskiego. Dzień muzułmanie zaczynają po zachodzie słońca.

Kalendarz chiński opiera się na ruchach słońca i księżyca. W celu pogodzenia tych ruchów, jedne lata mają po 12, inne po 13 miesięcy. Pierwsze są to lata **zwyczajne**, po 354 lub 355, drugie t. zw. lata **pełne**, po 383 lub 384 dni.

Miesiące nie mają żadnych nazw, tylko oznaczają się cyframi. Początek roku liczy się od początku tego miesiąca, w którym słońce wstępuje w znak Ryb; w ten sposób początek roku przypadać musi zawsze między 10 stycznia a 19 lutego. W chronologii chińskiej są w zastosowaniu cykle, obejmujące po 60 lat; początek tej rachuby cyklicznej przypada na

rok 2636 przed nar. Chr. W r. 1923 rozpoczął się 77 cykl owej rachuby.

Czas rozróżniamy:

- 1) Gwiazdowy, używany tylko przez astronomów.
- 2) Słoneczny, związany ściśle z pozornym biegiem słońca, zatem mający nierówne długości godziny.
- 3) Tak zw. średni, będący w praktycznym użyciu i mający wszystkie godziny równe w całym roku (jedna doba liczy 86,400 sekund średn.).

Rodzaje czasu średniego w Europie.

1) Czas zachodnio-europejski, w języku astronomicznym zwany czasem uniwersalnym, obliczony według południka, przechodzącego przez Greenwich (pod Londynem, obserwatorium angielskie), używany w Anglii, Belgii, Francji.

2) Czas środkowo - europejski według południka, leżącego o 15° na wschód od Greenwich (połudn. miasta Görlitz w Niemczech), mający zastosowanie w Niemczech, Austrii, Szwajcarii, Węgrzech, Włoszech, S. H. S. Afryce południowo zachodniej, Danii, Szwecji, Norwegii oraz w Polsce (ustawą Sejm Ust. z 1.VI 1922).

3) Czas wschodnio - europejski według południa o 30° na wschód od Greenwich (połudn. na Pułkowo pod Leningradem (obserwatorium rosyjskie), używany w R. S. S. R. (Rosji), Bułgarii, Egipcie i Afryce południowej.

W stosunku do śr.-europ. czas innych południków wskazuje: Zachodnio-europ. późniejszy o +1 godz. 50 m., czas wsch.-europ. o +1 godz.

BIBLIOTEKA
UMCS
LUBLIN

Stały kalendarz.

Określanie dnia tygodnia dla każdej daty w ciągu lat 1801—1980.

A				B										C. Nazwa dni											
1801 — — 1900				1901— —1980		Sycheń	Luty	Marzec	Kwiecień	Maj	Czerwiec	Lipiec	Sierpień	Wrzesień	Październik	Listopad	Grudzień	Niedziela	Poniedział.	Wtorek	Środa	Czwartek	Piątek	Sobota	
01	29	57	85		25	53	4	0	0	3	5	1	3	6	2	4	0	2	1	2	3	4	5	6	7
02	30	58	86		26	54	5	1	1	4	6	2	4	0	3	5	1	3	8	9	10	11	12	13	14
03	31	59	87		27	55	6	2	2	5	0	3	5	1	4	6	2	4	15	16	17	18	19	20	21
04	32	60	88		28	56	0	3	4	0	2	5	0	3	6	1	4	6	22	23	24	25	26	27	28
05	33	61	89	01	29	57	2	5	5	1	3	6	1	4	0	2	5	0	29	30	31	32	33	34	35
06	34	62	90	02	30	58	3	6	6	2	4	0	2	5	1	3	6	1	36	37					
07	35	63	91	03	31	59	4	0	0	3	5	1	3	6	2	4	0	2							
08	36	64	92	04	32	60	5	1	2	5	0	3	5	1	4	6	2	4							
09	37	65	93	05	33	61	0	3	3	6	1	4	6	2	5	0	3	5							
10	38	66	94	06	34	62	1	4	4	0	2	5	0	3	6	1	4	6							
11	39	67	95	07	35	63	2	5	5	1	3	6	1	4	0	2	5	0							
12	40	68	96	08	36	64	3	6	0	3	5	1	3	6	2	4	0	2							
13	41	69	97	09	37	65	5	1	1	4	6	2	4	0	3	5	1	3							
14	42	70	98	10	38	66	6	2	2	5	0	3	5	1	4	6	2	5							
15	43	71	99	11	39	67	0	3	3	6	1	4	6	2	5	0	3	5							
16	44	72		12	40	68	1	4	5	1	3	6	1	4	0	2	5	0							
17	45	73		13	41	69	3	6	6	2	4	0	2	5	1	3	6	1							
18	46	74		14	42	70	4	0	0	3	5	1	3	6	2	4	0	2							
19	47	75		15	43	71	5	1	1	4	6	2	4	0	4	5	1	3							
20	48	76		16	44	72	6	2	3	6	1	4	6	2	5	0	3	5							
21	49	77	00	17	45	73	1	4	4	0	2	5	0	3	6	1	4	6							
22	50	78		18	46	74	2	5	5	1	3	6	1	4	0	2	5	0							
23	51	79		19	47	75	3	6	6	2	4	0	2	5	1	3	6	1							
24	52	80		20	48	76	4	0	1	4	6	2	4	0	3	5	1	3							
25	53	81		21	49	77	6	2	2	5	0	3	5	1	4	6	2	4							
26	54	82		22	50	78	0	3	3	6	1	4	6	2	5	0	3	5							
27	55	83		23	51	79	1	4	4	0	2	5	0	3	6	1	4	6							
28	56	84		24	52	80	2	5	6	2	4	0	2	5	1	3	6	1							

OBJAŚNIENIE. Odnajdujemy w tablicy A rok, o który nam chodzi i poszukujemy w tablicy B liczbę w równej linii z nim leżącą pod odpowiednim miesiącem. Do liczby tej dodajemy datę miesiąca. Otrzymaną w ten sposób cyfrę odśzukujemy w tablicy C. Znajdujący się w tej rubryce dzień, będzie dniem, o który nam chodzi.

Przykład I. Którego dnia w tygodniu została uchwaloną przez Sejm Pragmatyka (1 lipca 1926 r.)?

Odpowiedź: Tablica A: 26. Tablica B: 4 (lipiec). $4 + 1 = 5$. Tablica C wskazuje nad cyfrą 5 Czwartek.

II. USTRÓJ PAŃSTWOWY POLSKI. WŁADZE. WIADOMOŚCI POLITYCZNE, INFORMACJE I ADRESY.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej.

(Ustawa z dn. 17 marca 1921 r.)

W Imię Boga Wszchemogącego!

My, Naród Polski, dziękując Opatrzności za wyzwolenie nas z półtorawiekowej niewoli, wspominając z wdzięcznością męstwo i wytrwałość ofiarnej walki pokoleń, które najlepsze wysiłki swoje sprawie niepodległości bez przerwy poświęcały, nawiązując do świetnej tradycji wiekopomnej Konstytucji 3-go Maja — dobro całej, zjednoczonej i niepodległej Matki-Ojczyzny mając na oku, a pragnąc Jej być niepodległą, potęgę i bezpieczeństwo, oraz ład społeczny utwierdzić na wiekuistych zasadach prawa i wolności, pragnąc zarazem zapewnić rozwój wszystkich Jej sił moralnych i materialnych dla dobra całej odradzającej się ludzkości, wszystkim obywatelom Rzeczypospolitej równość, a pracy poszanowanie, należne prawa i szczególną opiekę Państwa zabezpieczyć — tę oto Ustawę Konstytucyjną na Sejmie Ustawodawczym Rzeczypospolitej Polskiej uchwalamy i stanowimy.

Rozdział I.

Rzeczpospolita.

Art. 1. Państwo Polskie jest Rzeczpospolitą.

Art. 2. Władza zwierzchnia w Rzeczypospolitej Polskiej należy do Narodu. Organami Narodu w zakresie ustawodawstwa są Sejm i Senat, w zakresie władzy wykonawczej — Prezydent Rzeczypospolitej łącznie z odpowiedzialnymi ministrami, w zakresie wymiaru sprawiedliwości — niezawisłe Sady.

Rozdział II.

Władza ustawodawcza.

Art. 3. Zakres Ustawodawstwa państwowego obejmuje stanowienie wszelkich praw publicznych i prywatnych i sposobu ich wykonania.

Niema ustawy bez zgody Sejmu, wyrażonej w sposób, regulaminowo ustalony.

Ustawa, uchwalona przez Sejm, zyskuje moc obowiązującą w czasie przez nią samą określonym.

Rzeczpospolita Polska, opierając swój ustrój na zasadzie szerokiego samorządu terytorjalnego, przekazuje przedstawiciel-

stwom tego samorządu właściwy zakres ustawodawstwa, zwłaszcza z dziedziny administracji, kultury i gospodarstwa, który zostanie bliżej określony ustawami państwowemi.

Rozporządzenia władzy, z których wynikają prawa lub obowiązki obywateli, mają moc obowiązującą tylko wtedy, gdy zostały wydane z upoważnienia ustawy i z powołaniem się na nią.

Art. 4. Ustawa państwowa ustala corocznie budżet Państwa na rok następny.

Art. 5. Ustalanie stanu liczebnego wojska i zezwalanie na coroczny pobór rekruta może nastąpić jedynie w drodze ustawodawczej.

Art. 6. Zaciągnięcie pożyczki państwowej, zbycie, zamiana i obciążenie nieruchomości majątku państwowego, nałożenie podatków i opłat publicznych, ustanowienie ceł i monopolów, ustalenie systemu monetarnego, jako też przyjęcie gwarancji finansowej przez Państwo — może nastąpić tylko na mocy ustawy.

Art. 7. Rząd przedstawi corocznie zamknięcie rachunków państwowych do parlamentarnego zatwierdzenia.

Art. 8. Sposób wykonania parlamentarnej kontroli nad długami Państwa określi oddzielna ustawa.

Art. 9. Do kontroli całej administracji państwowej pod względem finansowym, badania zamknięć rachunków Państwa, przedstawiania corocznie Sejmowi wniosku o udzieleniu lub odmówieniu Rządowi absolutorjum — jest powołana Najwyższa Izba Kontroli, oparta na zasadzie kolegiałności i niezależności sędziowskiej członków jej kolegium, usuwalnych tylko uchwałą Sejmu, większością $\frac{3}{5}$ głosujących. Organizację Najwyższej Izby Kontroli i sposób jej działania określi szczegółowo osobna ustawa.

Prezes Najwyższej Izby Kontroli zajmuje stanowisko równorzędne ministrowi, nie wchodzi jednak w skład Rady Ministrów, a jest za sprawowanie swego urzędu i za podległych mu urzędników odpowiedzialny bezpośrednio przed Sejmem.

Art. 10. Prawo inicjatywy ustawodawczej przysługuje Rządowi i Sejmowi. Wnioski i projekty ustaw, pociągające za sobą wydatki ze Skarbu Państwa, muszą podawać sposób ich zużycia i pokrycia.

Art. 11. Sejm składa się z posłów, wybranych na lat pięć, licząc od dnia otwarcia Sejmu, w głosowaniu powszechnem, tajnem, bezpośredniem, równem i stosunkowem

Art. 12. Prawo wybierania ma każdy obywatel polski bez różnicy pici, który w dniu ogłoszenia wyborów ukończył lat 21, używa w pełni praw cywilnych i zamieszkuje w okręgu wyborczym przynajmniej od przedednia ogłoszenia wyborów w Dzienniku Ustaw. Prawo głosowania może być wykonywane tylko osobście. Wojskowi w służbie czynnej nie mają prawa głosowania.

Art. 13. Prawo wybieralności ma każdy obywatel, mający prawo wybierania do Sejmu, nie wyjmując wojskowych w służbie czynnej, niezależnie od miejsca zamieszkania, o ile ukończył lat 25.

Art. 14. Nie mogą korzystać z prawa wyborczego obywatele, skazani za przestępstwa, które określi ordynacja wyborcza, jako pociągające za sobą czasową lub stałą utratę prawa wybierania, wybieralności, a także piastowania mandatu poselskiego.

Art. 15. Państwowi urzędnicy administracyjni, skarbowi i sądowi nie mogą być wybierani w tych okręgach, w których pełnią swą służbę. Przepis ten nie dotyczy urzędników, pełniących swą służbę przy władzach centralnych.

Art. 16. Pracownicy państwowi i samorządowi, z chwilą wyboru na posła, otrzymują na czas trwania mandatu poselskiego urlop. Przepis ten nie dotyczy ministrów, podsekretarzy stanu i profesorów wyższych uczelni.

Lata, spędzone na wykonaniu mandatu poselskiego, liczą się do lat służby.

Art. 17. Poseł, obejmujący płatną służbę państwową, traci mandat; przepis ten nie dotyczy powołania na stanowisko ministrów, podsekretarzy stanu i profesorów wyższych uczelni.

Art. 18. Bliższe postanowienia o wyborach posłów do Sejmu określi ordynacja wyborcza.

Art. 19. Sejm sprawdza ważność wyborów niezaprotestowanych. O ważności wyborów zaprotestowanych rozstrzyga Sąd Najwyższy.

Art. 20. Posłowie są przedstawicielami całego narodu i nie są krępowani żadnemi instrukcjami wyborców.

Posłowie składają na ręce Marszałka wobec Izby następujące ślubowanie:

„Ślubuję uroczyście, jako poseł na Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, wedle najlepszego mego rozumienia i zgodnie z sumieniem, rzetelnie pracować wyłącznie dla dobra Państwa Polskiego, jako całości”.

Art. 21. Posłowie nie mogą być pociągani do odpowiedzialności za swoją działalność w Sejmie, lub poza Sejmem, wchodzącą w zakres wykonania mandatu poselskiego, ani w czasie trwania mandatu, ani po jego wygaśnięciu. Za przemówienia i odezwania się tudzież manifestacje w Sejmie posłowie odpowiadają tylko przed Sejmem. Za naruszenie prawa osoby trzeciej mogą być pociągnięci do odpowiedzialności sądowej, o ile władza sądowa uzyska na to zezwolenie Sejmu.

Postępowanie karno - sądowe, karno - administracyjne lub dyscyplinarne, wdrożone przeciw posłowi przed uzyskaniem mandatu poselskiego, ulegnie na żądanie Sejmu zawieszeniu aż do wygaśnięcia mandatu.

Bieg przedawnienia przeciw posłowi w postępowaniu karnem ulega przerwie na czas trwania mandatu poselskiego.

Przez cały czas trwania mandatu posłowie nie mogą być pociągani do odpowiedzialności karno - sądowej, karno - administracyjnej i dyscyplinarnej, ani pozbawieni wolności bez zezwolenia Sejmu. W wypadku schwytania posła na gorącym uczynku zbrodni pospolitej, jeżeli jego przytrzymanie jest niezbędne dla zabezpieczenia wymiaru sprawiedliwości, względnie dla unieszkodliwienia skutków przestępstwa, władza sądowa ma obowiązek bezzwłocznego zawiadomienia o tem Marszałka Sejmu dla uzyskania zezwolenia Sejmu na areszt i dalsze postępowanie karne. Na żądanie Marszałka przytrzymany musi być niezwłocznie uwolniony.

Art. 22. Poseł nie może na swoje, ani na obce imię kupować lub uzyskiwać dzierżaw dóbr państwowych, przyjmować dostaw publicznych i robót rządowych ani otrzymywać od Rządu koncesji lub innych korzyści osobistych.

Poseł nie może również otrzymywać od Rządu żadnych odznaczeń, z wyjątkiem wojskowych.

Art. 23. Poseł nie może być redaktorem odpowiedzialnym.

Art. 24. Posłowie otrzymują djety w wysokości regulaminem określonej i mają prawo bezpłatnego korzystania z państwowych środków komunikacji dla podróży po całym obszarze Rzeczypospolitej.

Art. 25. Prezydent Rzeczypospolitej zwołuje, otwiera, odracza i zamyka Sejm i Senat.

Sejm winien być zwołany na pierwsze posiedzenie w trzeci wtorek po dniu wyborów i corocznie najpóźniej w październiku na sesję zwyczajną celem uchwalenia budżetu, stanu liczebnego i poboru wojska, oraz innych spraw bieżących.

Prezydent Rzeczypospolitej może zwołać Sejm w każdym czasie na sesję nadzwyczajną wedle własnego uznania, a winien to uczynić na żądanie $\frac{1}{8}$ ogółu posłów w ciągu dwóch tygodni.

Inne wypadki zebrania się Sejmu na sesję nadzwyczajną określa Konstytucja.

Odroczenie wymaga zgody Sejmu, jeżeli ma być w ciągu tej samej sesji zwyczajnej powtórzone, lub jeżeli przerwa ma trwać dłużej, niż 30 dni.

Sejm, zwołany w październiku na sesję zwyczajną, nie może być zamknięty przed uchwaleniem budżetu.

Art. 26. Sejm może się rozwiązać mocą własnej uchwały, powziętej większością $\frac{2}{3}$ głosów, przy obecności połowy ustawowej liczby posłów. Prezydent Rzeczypospolitej może rozwiązać Sejm za zgodą $\frac{3}{5}$ ustawowej liczby członków Senatu.

Równocześnie w obu wypadkach z samego prawa rozwiązuje się Senat.

Wybory odbędą się w ciągu 90 dni od dnia rozwiązania; termin ich będzie oznaczony bądź w uchwale Sejmu, bądź w orędziu Prezydenta o rozwiązaniu Sejmu.

Art. 27. Posłowie wykonywają swe prawa i obowiązki poselskie osobiście.

Art. 28. Sejm wybiera ze swego grona Marszałka i jego zastępców, sekretarzy i komisje.

Mandaty Marszałka i jego zastępców trwają po rozwiązaniu Sejmu aż do ukonstituowania się nowego Sejmu.

Art. 29. Sposób i porządek obrad sejmowych, rodzaj i ilość komisji, liczbę wice-marszałków i sekretarzy, prawa i obowiązki Marszałka — określa regulamin sejmowy.

Marszałek mianuje urzędników sejmowych, za których działania odpowiada przed Sejmem.

Art. 30. Posiedzenia Sejmu są jawne. Na wniosek Marszałka, przedstawiciela Rządu lub 30 posłów może Sejm uchwalić tajność posiedzenia.

Art. 31. Nikt nie może być pociągany do odpowiedzialności za zgodne z prawdą sprawozdanie z jawnego posiedzenia Sejmu i komisji sejmowej.

Art. 32. Do prawomocności uchwał potrzebna jest zwykła większość głosów przy obecności przynajmniej $\frac{1}{2}$ ogółu ustawowej liczby posłów, o ile inne przepisy Konstytucji nie zawierają odmiennych postanowień.

Art. 33. Posłowie mają prawo zwracać się z interpelacjami do Rządu bądź do poszczególnych ministrów w sposób, regulaminem przepisany. Minister ma obowiązek udzielić ustnie lub pisemnie w terminie nie dłuższym, niż 6 tygodni (albo w umotywowanem oświadczeniu usprawiedliwić brak rzeczowej odpowiedzi. Na żądanie interpelantów odpowiedź musi być Sejmowi zakomunikowana. Sejm może odpowiedź Rządu uczynić przedmiotem dyskusji i uchwały.

Art. 34. Sejm może wyłaniać i назначać dla zbadania poszczególnych spraw nadzwyczajne komisje z prawem przesłuchiwania stron interesowanych, oraz wzywania świadków i rzeczoznawców. Zakres działania i uprawnień tych komisji uchwała Sejm.

Art. 35. Każdy projekt ustawy, przez Sejm uchwalony, będzie przekazany Senatowi do rozpatrzenia. Jeżeli Senat nie podniesie w ciągu 30 dni od dnia doręczenia mu uchwalonego projektu ustawy, żadnych przeciwko niemu zarzutów — Prezydent Rzeczypospolitej zarządzi ogłoszenie ustawy. Na wniosek Senatu Prezydent Rzeczypospolitej może zarządzić ogłoszenie ustawy przed upływem 30 dni.

Jeżeli Senat postanowi projekt, uchwalony przez Sejm, zmienić lub odrzucić, powinien zapowiedzieć to Sejmowi w ciągu powyższych 30 dni, a najdalej w ciągu następnych dni 30 zwrócić Sejmowi z proponowanemi zmianami.

Jeżeli Sejm zmiany, przez Senat proponowane, uchwali zwykłą większością, albo odrzuci większością $\frac{11}{20}$ głosujących — Prezydent Rzeczypospolitej zarządzi ogłoszenie ustawy w brzmieniu ustalonym ponowną uchwałą Sejmu.

Art. 36. Senat składa się z członków, wybranych przez poszczególne województwa w głosowaniu powszechnem, tajnem, bezpośredniem, równem i stosunkowem. Każde województwo stanowi jeden okrąg wyborczy, przyczem w stosunku do liczby mandatów sejmowych na ilość mieszkańców liczba mandatów do Sejmu wynosi $\frac{1}{4}$ część. Prawo wybierania do Senatu ma każdy wyborca do Sejmu, który w dniu ogłoszenia wyborów ukończył lat 30 i w dniu tym zamieszkuje w okręgu wyborczym przynajmniej od roku; nie tracą jednak prawa wyborczego osiedli koloniści (którzy opuścili poprzednie miejsce zamieszkania, korzystając z reformy rolnej; również nie tracą tego prawa robotnicy, którzy zmienili miejsce pobytu wskutek zmiany miejsca pracy, oraz urzędnicy państwowi, przeniesieni służbowo. Prawo wybieralności ma każdy obywatel, posiadający prawo wybierania do Senatu, nie wyłączając wojsko-

wych w służbie czynnej, o ile z dniem ogłoszenia wyborów ukończył lat 40.

Kadencja Senatu rozpoczyna się i kończy z kadencją Sejmową.

Nikt nie może być jednocześnie członkiem Sejmu i Senatu.

Art. 37. Postanowienia artykułów 14, 15, 16, 17, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 27, 29, 30, 31, 32 i 33 stosują się odpowiednio także do Senatu, względnie jego członków.

Art. 38. Żadna ustawa nie może stać w sprzeczności z niniejszą Konstytucją, ani naruszać jej postanowień.

Rozdział III.

Władza wykonawcza.

Art. 39. Prezydenta Rzeczypospolitej wybierają na lat siedem bezwzględną większością głosów Sejm i Senat, połączone w Zgromadzenie Narodowe. Zgromadzenie Narodowe zwołuje Prezydent Rzeczypospolitej w ostatnim kwartale siedmioletnia swego urzędowania.

Jeżeli zwołanie nie nastąpi na 30 dni przed upływem siedmioletnia, Sejm i Senat łączą się z samego prawa w Zgromadzenie Narodowe na zaproszenie Marszałka Sejmu i pod jego przewodnictwem.

Art. 40. Jeżeli Prezydent Rzeczypospolitej nie może sprawować urzędu, oraz w razie opróżnienia urzędu Prezydenta Rzeczypospolitej wskutek śmierci, zrzeczenia się lub innej przyczyny — zastępuje go Marszałek Sejmu.

Art. 41. W razie opróżnienia urzędu Prezydenta Rzeczypospolitej Sejm i Senat łączą się natychmiast na zaproszenie Marszałka Sejmu i pod jego przewodnictwem z samego prawa w Zgromadzenie Narodowe celem wyboru Prezydenta.

Gdyby Sejm był rozwiązany w chwili, gdy urząd Prezydenta Rzeczypospolitej jest opróżniony, Marszałek Sejmu zarządzi niezwłocznie nowe wybory do Sejmu i Senatu.

Art. 42. Jeżeli Prezydent Rzeczypospolitej przez trzy miesiące nie sprawuje urzędu, Marszałek zwoła niezwłocznie Sejm i podda jego uchwale, czy urząd Prezydenta Rzeczypospolitej należy uznać za opróżniony.

Uchwała, uznająca urząd za opróżniony, zapada większością $\frac{2}{3}$ głosów przy obecności przynajmniej połowy ustawowej, to jest ordynacją wyborczą ustalonej, liczby posłów.

Art. 43. Prezydent Rzeczypospolitej sprawuje władzę wykonawczą przez odpowiedzialnych przed Sejmem ministrów i podległych im urzędników.

Art. 44. Prezydent Rzeczypospolitej podpisuje ustawy wraz z odpowiednimi ministrami i zarządza ogłoszenie ich w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej.

Prezydent Rzeczypospolitej, celem wykonania ustaw i z powołaniem się na upoważnienie ustawowe, ma prawo wydawać rozporządzenia wykonawcze, rozkazy i zakazy i przeprowadzenie ich z użyciem przymusu zapewnić.

Takież prawo w swoim zakresie działania mają ministrowie i władze im podległe.

Każdy akt rządowy Prezydenta Rzeczypospolitej wymaga dla swej ważności podpisu Prezesa Rady Ministrów i właściwego ministra, którzy przez podpisanie aktu biorą zań odpowiedzialność.

Art. 45. Prezydent Rzeczypospolitej mianuje i odwołuje Prezesa Rady Ministrów, na jego wniosek mianuje i odwołuje ministrów, a na wniosek Rady Ministrów obsadza urzędy cywilne i wojskowe, zastrzeżone w ustawach.

Każdy urzędnik Rzeczypospolitej musi podlegać ministrowi, który za jego działania odpowiada przed Sejmem.

Nominacje urzędników kancelarii cywilnej Prezydenta Rzeczypospolitej kontrasygnuje Prezes Rady Ministrów i jest za ich działania odpowiedzialny przed Sejmem.

Art. 46. Prezydent Rzeczypospolitej jest zarazem najwyższym zwierzchnikiem sił zbrojnych Państwa, nie może jednak sprawować naczelnego dowództwa w czasie wojny.

Naczelnego Wodza sił zbrojnych Państwa na wypadek wojny mianuje Prezydent Rzeczypospolitej na wniosek Rady Ministrów przedstawiony przez Ministra Spraw Wojskowych, który za akty, związane z dowództwem w czasie wojny, jak i za wszelkie sprawy kierownictwa wojskowego — odpowiada przed Sejmem.

Art. 47. Prawo darowania i złagodzenia kary, oraz darowania skutków zasadzenia karno - sądowego w poszczególnych wypadkach — przysługuje Prezydentowi Rzeczypospolitej.

Prezydent nie może stosować tego prawa do ministrów, zasądzonych na skutek postawienia ich w stan oskarżenia przez Sejm.

Amnestja może być udzielona tylko w drodze ustawodawczej.

Art. 48. Prezydent Rzeczypospolitej reprezentuje Państwo na zewnątrz, przyjmuje przedstawicieli dyplomatycznych państw obcych i wysyła przedstawicieli dyplomatycznych Państwa do państw obcych.

Art. 49. Prezydent Rzeczypospolitej zawiera umowy z innemi państwami i podaje je do wiadomości Sejmu.

Umowy handlowe i celne, oraz umowy, które stale obciążają Państwo pod względem finansowym, albo zawierają przepisy prawne, obowiązujące obywateli, albo też wprowadzają zmianę granic Państwa, a także przymierza — wymagają zgody Sejmu.

Art. 50. Prezydent Rzeczypospolitej może wypowiedzieć wojnę i zawrzeć pokój tylko za uprzednią zgodą Sejmu.

Art. 51. Za czynności urzędowe Prezydent Rzeczypospolitej nie jest odpowiedzialny ani parlamentarnie, ani cywilnie.

Za zdradę kraju, pogwałcenie Konstytucji lub przestępstwa karne — Prezydent Rzeczypospolitej może być pociągnięty do odpowiedzialności tylko przez Sejm uchwałą większości $\frac{2}{3}$ głosów, przy obecności co najmniej połowy ustawowej liczby posłów. Sprawę rozpatruje i wyrok wydaje Trybunał Stanu według postanowień osobnej ustawy. Z chwilą postawienia w stan oskarżenia przed Trybunałem Stanu — Prezydent Rzeczypospolitej jest zawieszony w urzędowaniu.

Art. 52. Prezydent Rzeczypospolitej otrzymuje uposażenie według przepisów osobnej ustawy.

Art. 53. Prezydent Rzeczypospolitej nie może piastować żadnego innego urzędu, ani należeć do składu Sejmu lub Senatu.

Art. 54. Przed objęciem urzędu Prezydent Rzeczypospolitej składa w Zgromadzeniu Narodowem przysięgę następującej treści:

„Przysięgam Bogu Wszechmogącemu, w Trójcy Świętej Jedynemu, i ślubuję Tobie, Narodzie Polski, na urzędzie Prezydenta Rzeczypospolitej, który obejmuję: praw Rzeczypospolitej, a przede wszystkim Ustawy Konstytucyjnej przestrzegać i bronić; dobru powszechnemu Narodu ze wszystkich sił wiernie służyć; wszelkie zło i niebezpieczeństwo od Państwa czujnie odwracać; godności imienia polskiego strzec niezachwianie; sprawiedliwość względem wszystkich bez różnicy obywateli za pierwszą sobie mieć cnotę; obowiązkiem urzędu i służby poświęcić się niepodzielnie. Tak mi dopomóż Bóg i Święta Syna Jego Męka. Amen”.

Art. 55. Ministrowie tworzą Radę Ministrów pod przewodnictwem Prezesa Rady Ministrów.

Art. 56. Rada Ministrów ponosi solidarną odpowiedzialność konstytucyjną i parlamentarną za ogólny kierunek działalności Rządu.

Poza tem ponoszą ją ministrowie oddzielnie, każdy w swoim zakresie, za działalność w urzędzie, a to zarówno za zgodność tej działalności z Konstytucją i innemi ustawami Państwa, za działanie podległych im organów, jak i za kierunek swej polityki.

Art. 57. W tymże samym zakresie obowiązuje ministrów solidarna i indywidualna odpowiedzialność za akty rządowe Prezydenta Rzeczypospolitej.

Art. 58. Do odpowiedzialności parlamentarnej pociąga ministrów Sejm zwyczajną większością. Rada Ministrów i każdy minister z osobna ustępują na żądanie Sejmu.

Art. 59. Konstytucyjną odpowiedzialność ministrów i sposób jej urzeczywistnienia określi osobna ustawa.

Uchwała, stawiająca ministra w stan oskarżenia, musi być powzięta w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby posłów większością $\frac{3}{5}$ oddanych głosów.

Rozpoznanie spraw i wydanie wyroku należy do Trybunału Stanu. Minister nie może uchylić się od odpowiedzialności konstytucyjnej przez zrzeczenie się urzędu. Z chwilą postawienia w stan oskarżenia, minister jest zawieszony w urzędowaniu.

Art. 60. Ministrowie i delegowani przez nich urzędnicy mają prawo brać udział w posiedzeniach sejmowych i przemawiać poza koleją mówców, zapisanych do głosu; w głosowaniach mogą brać udział, o ile są posłami.

Art. 61. Ministrowie nie mogą piastować żadnego innego urzędu, ani uczestniczyć w zarządzie i władzach kontrolujących towarzystw i instytucyj, na zysk obliczonych.

Art. 62. Jeżeli urząd ministra sprawuje tymczasowy kierownik ministerstwa, odnoszą się do niego wszelkie przepisy o urzędzie ministra.

Prezes Rady Ministrów w razie potrzeby porucza swoje zastępstwo jednemu z ministrów.

Art. 63. Liczbę, zakres działania i wzajemny stosunek ministrów, jak również kompetencje Rady Ministrów określi osobna ustawa.

Art. 64. Trybunał Stanu składa się z Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego, jako przewodniczącego, oraz dwunastu członków, których wybierają z poza swego grona: ośmiu Sejm i czterech Senat.

Członkami Trybunału Stanu mogą być wybrane osoby, nie piastujące żadnego urzędu państwowego i używające pełni praw obywatelskich.

Wyboru członków Trybunału Stanu dokonywają Sejm i Senat natychmiast po ukonstytuowaniu się na cały okres kadencji sejmowej.

Art. 65. Dla celów administracyjnych Państwo Polskie podzielone będzie w drodze ustawodawczej na województwa, powiaty i gminy miejskie i wiejskie, które będą równocześnie jednostkami samorządu terytorjalnego.

Jednostki samorządowe mogą się łączyć w związki dla przeprowadzania zadań, wchodzących w zakres samorządu.

Związki takie mogą otrzymywać charakter publicznoprawny tylko na podstawie osobnej ustawy.

Art. 66. W organizacji administracji państwowej przeprowadzona będzie zasada dekoncentracji. Organa administracji państwowej w poszczególnych jednostkach terytorjalnych mają być przytem zespolone w jednym urzędzie pod jednym zwierzchnikiem. Zarazem uwzględniona będzie zasada udziału obywateli, powołanych drogą wyborów, w wykonaniu zadań tych urzędów w granicach, określonych ustawami.

Art. 67. Prawo stanowienia w sprawach, należących do zakresu działania samorządu, przysługuje radom obieralnym. Czynnności wykonawcze samorządu wojewódzkiego i powiatowego należą do organów, utworzonych na zasadzie zespolenia kolegów, obieranych przez ciała reprezentacyjne, z przedstawicielami państwowych władz administracyjnych i pod ich przewodnictwem.

Art. 68. Obok samorządu terytorjalnego osobna ustawa powoła samorząd gospodarczy dla poszczególnych dziedzin życia gospodarczego, a mianowicie: Izby rolnicze, handlowe, przemysłowe, rzemieślnicze, pracy najemnej i inne, połączone w Naczelną Izbę Gospodarczą Rzeczypospolitej, których współpracę z władzami państwowymi w kierowaniu życiem gospodarczym i w zakresie zamierzeń ustawodawczych określą ustawy.

Art. 69. Źródła dochodowe Państwa i samorządu będą ustawami ściśle rozgraniczone.

Art. 70. Państwo będzie sprawowało nadzór nad działalnością samorządu przez wydziały samorządu wyższego stopnia; nad-

zór ten mogą jednak ustawy przekazać częściowo sądownictwu administracyjnemu.

Wydatki, w których uchwały organów samorządu wymagać będą wyjątkowo zatwierdzenia przez organa samorządu wyższego stopnia, lub przez ministerstwa, będą określone ustawami.

Art. 71. Odwołanie się od orzeczeń organów zarówno rządowych jak i samorządowych, dopuszczone będzie tylko do jednej wyższej instancji, o ile ustawy nie przewidują w tym względzie wyjątków.

Art. 72. Ustawy przeprowadzą zasadę, iż od karnych orzeczeń władz administracyjnych, zapadłych w drugiej instancji, będzie przysługiwało stronom prawo odwołania się do właściwego sądu.

Art. 73. Do orzekania o legalności aktów administracyjnych w zakresie administracji tak rządowej, jak i samorządowej, powoła osobna ustawa sądownictwo administracyjne, oparte w swej organizacji na współdziałaniu czynnika obywatelskiego i sędziowskiego z Najwyższym Trybunałem Administracyjnym na czele.

Rozdział IV.

Sądownictwo.

Art. 74. Sady wymierzają sprawiedliwość w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej.

Art. 75. Organizacja, zakres i sposób działania wszelkich sądów będą określone w drodze ustawodawczej.

Art. 76. Sędziów mianuje Prezydent Rzeczypospolitej, o ile ustawa nie zawiera innego postanowienia, jednakże sędziowie pokoju z reguły wybierani są przez ludność.

Urząd sędziowski może objąć tylko osoba, odpowiadająca warunkom, przez prawo wymaganym.

Art. 77. Sędziowie są w sprawowaniu swego urzędu sędziowskiego niezawisli i podlegają tylko ustawom.

Orzeczenia sądowe nie mogą być zmienione ani przez władzę ustawodawczą, ani przez władzę wykonawczą.

Art. 78. Sędzia może być złożony z urzędu, zawieszony w urzędowaniu, przeniesiony na inne miejsce urzędowania lub w stan spoczynku wbrew swojej woli, jedynie mocą orzeczenia sądowego i tylko w wypadkach w ustawie przewidzianych.

Przepis ten nie dotyczy wypadku, gdy przeniesienie sę-

dziego na inne miejsce lub w stan spoczynku jest wywołane zmianą w organizacji sądów, postanowioną w drodze ustawy.

Art. 79. Sędziowie nie mogą być pociągani do odpowiedzialności karnej, ani pozbawieni wolności bez uprzedniej zgody wskazanego przez ustawę sądu, o ile nie są schwytani na gorącym uczynku, lecz i w tym wypadku może sąd zażądać niezwłocznie uwolnienia aresztowanego.

Art. 80. Odrębne stanowisko sędziów, ich prawa i obowiązki, oraz uposażenie określi osobna ustawa.

Art. 81. Sady nie mają prawa badania ważności ustaw, należyćie ogłoszonych.

Art. 82. Rozprawy przed sądem orzekającym, zarówno w sprawach cywilnych, jak karnych, są jawne, o ile ustawy w tym względzie nie przewidują wyjątku.

Art. 83. Do orzekania o zbrodniach, zagrożonych cięższymi karami, i o przestępstwach politycznych będą powołane sady przysięgłych. Czyny podlegające sądom przysięgłych, organizację tych sądów i tok postępowania — określa szczegółowo ustawa.

Art. 84. Ustanawia się Sąd Najwyższy do spraw sądowych cywilnych i karnych.

Art. 85. Organizacja sądów wojskowych ich właściwość, tok postępowania, oraz prawa i obowiązki członków tych sądów określa osobne ustawy.

Art. 86. Do rozstrzygnięcia spraw o właściwość między władzami administracyjnymi a sadami będzie powołany na mocy ustawy osobny Trybunał Kompetencyjny.

Rozdział V.

Powszechne obowiązki i prawa obywatelskie.

Art. 87. Obywatel polski nie może być równocześnie obywatelem innego państwa.

Art. 88. Obywatelstwo polskie nabywa się:

- a) przez urodzenie z rodziców, mających obywatelstwo polskie,
- b) przez nadanie obywatelstwa ze strony powołanej władzy państwowej.

Inne postanowienia co do obywatelstwa polskiego, jego nabycia oraz utraty określaia osobne ustawy.

Art. 89. Pierwszym obowiązkiem obywatela jest wierność dla Rzeczypospolitej Polskiej,

Art. 90. Każdy obywatel ma obowiązek szanować i przestrzegania Konstytucji Państwa i innych obowiązujących ustaw i rozporządzeń władz państwowych i samorządowych.

Art. 91. Wszyscy obywatele są obowiązani do służby wojskowej. Rodzaj i sposób, porządek i czas trwania służby, zwolnienie od tego obowiązku, oraz wszelkie świadczenia na cele wojskowe będą określone w drodze ustawodawczej.

Art. 92. Wszyscy obywatele mają obowiązek ponosić wszelkie ciężary i świadczenia publiczne, ustanowione na podstawie ustaw.

Art. 93. Wszyscy obywatele są obowiązani szanować władzę prawną i ułatwiać spełnianie jej zadań, oraz sumiennie pełnić obowiązki publiczne, do jakich powoła ich naród lub właściwa władza.

Art. 94. Obywatele mają obowiązek wychowania swoich dzieci na prawych obywateli Ojczyzny i zapewnienia im co najmniej początkowego wykształcenia.

Obowiązek ten określi bliżej osobna ustawa.

Art. 95. Rzeczpospolita Polska zapewnia na swoim obszarze zupełną ochronę życia, wolności i mienia wszystkim bez różnicy pochodzenia, narodowości, języka, rasy lub religii.

Cudzoziemcy używają pod warunkiem wzajemności równych praw z obywatelami Państwa Polskiego, oraz mają równe z nimi obowiązki, o ile ustawy wyraźnie nie wymagają obywatelstwa polskiego.

Art. 96. Wszyscy obywatele są równi wobec prawa. Urzędy publiczne są w równej mierze dla wszystkich dostępne na warunkach, prawem przepisanych.

Rzeczpospolita Polska nie uznaje przywilejów rodowych ani stanowych, jak również żadnych herbów, tytułów rodowych i innych, z wyjątkiem naukowych, urzędowych i zawodowych. Obywatelowi Rzeczypospolitej nie wolno przyjmować bez zezwolenia Prezydenta Rzeczypospolitej tytułów ani orderów cudzoziemskich.

Art. 97. Ograniczenie wolności osobistej, zwłaszcza rewizja osobista i aresztowanie, dopuszczalne są tylko w wypadkach, prawem przepisanych i w sposób, określony ustawami na podstawie polecenia władz sądowych.

O ileby polecenie sądowe nie mogło być wydane natychmiast, powinno być doreczone najpóźniej w ciągu 4 godzin z podaniem przyczyn rewizji lub aresztowania.

Aresztowani, którym w przeciągu 48 godzin nie podano na piśmie z podpisem władz sądowych przyczyny aresztowania, odzyskują niezwłocznie wolność.

Ustawy określają środki przymusowe, przysługujące władzom administracyjnym dla przeprowadzenia ich zarządzeń.

Art. 98. Nikt nie może być pozbawiony sądu, któremu z prawa podlega. Sady wyjątkowe są dopuszczalne tylko w wypadkach, oznaczonych ustawami, wydanymi przed popełnieniem czynu karygodnego. Ściganie obywatela i wymierzenie kary jest dopuszczalne tylko na zasadzie obowiązującej ustawy. Kary, połączone z udręczeniami fizycznymi, są niedozwolone i nikt takim karom podlegać nie może.

Żadna ustawa nie może zamykać obywatelowi drogi sądowej dla dochodzenia krzywdy i straty.

Art. 99. Rzeczpospolita Polska uznaje wszelką własność, czy to osobistą poszczególnych obywateli, czy to zbiorową związków obywateli, instytucyj, ciał samorządowych i wreszcie samego Państwa, jako jedną z najważniejszych podstaw ustroju społecznego i porządku prawnego, oraz poręcza wszystkim mieszkańcom, instytucjom i społecznościom ochronę ich mienia, a dopuszcza tylko w wypadkach, ustawą przewidzianych, zniesienie lub ograniczenie własności czy to osobistej, czy to zbiorowej, ze względów wyższej użyteczności, za odszkodowaniem. Tylko ustawa może postanowić, jakie dobra i w jakim zakresie, ze względu na pożytek ogółu, mają stanowić wyłącznie własność Państwa, oraz o ile prawo obywateli i ich prawnie uznanych związków do swobodnego użytkowania ziemi, wód, minerałów i innych skarbów przyrody — mogą ze względów publicznych doznać ograniczenia.

Ziemia, jako jeden z najważniejszych czynników bytu narodu i Państwa, nie może być przedmiotem nieograniczonego obrotu. Ustawy określą przysługujące Państwu prawo przymusowego wykupu ziemi, oraz regulowania obrotu ziemią, przy uwzględnieniu zasady, że ustrój rolny Rzeczypospolitej Polskiej ma się opierać na gospodarstwach rolnych, zdolnych do prawidłowej wytwórczości i stanowiących osobistą własność.

Art. 100. Mieszkanie obywatela jest nietykalne. Naruszenie tego prawa przez wejście do mieszkania, rewizję domową i zajęcie papierów lub ruchomości, poza koniecznością wykonania zarządzeń administracyjnych, opartych na wyraźnem upoważnieniu ustawowem, może nastąpić tylko na polecenie władz sądowych w sposób i w wypadkach ustawą przepisanych.

Art. 101. Każdy obywatel ma wolność obrania sobie na obszarze Państwa miejsca zamieszkania i pobytu, przesiedlania się i wy-

choźstwa, niemniej wolnoř wyboru zajęcia i zarobkowania, oraz przenoszenia swej własności.

Ograniczenie tych praw może wprowadzić tylko ustawa.

Art. 102. Praca, jako główna podstawa bogactwa Rzeczypospolitej, pozostawać ma pod szczególną ochroną Państwa

Każdy obywatel ma prawo do opieki Państwa nad jego pracą, a w razie braku pracy, choroby, nieszczęśliwego wypadku i niedołęstwa — do ubezpieczenia społecznego, które ustali osobna ustawa.

Państwo ma obowiązek udostępnienia także opieki moralnej i pociechy religijnej obywatelom, którymi się bezpośrednio opiekuje w zakładach publicznych, jak: zakłady wychowawcze, koszary, szpitale, więzienia, przytułki.

Art. 103. Dzieci bez dostatecznej opieki rodzicielskiej, zaniebane pod względem wychowawczym — mają prawo do opieki i pomocy Państwa w zakresie, oznaczonym ustawą.

Odjęcie rodzicom władzy nad dzieckiem może nastąpić tylko w drodze orzeczenia sądowego.

Osobne ustawy normują opiekę macierzyństwa.

Praca zarobkowa dzieci niżej lat 15, praca nocna kobiet i robotników młodocianych w gałęziach przemysłu, szkodliwych dla ich zdrowia, jest zakazana.

Art. 104. Każdy obywatel ma prawo swobodnego wyrażania swoich myśli i przekonań, o ile przez to nie narusza przepisów prawa.

Art. 105. Poręcza się wolność prasy. Nie może być wprowadzona cenzura ani system koncesyjny na wydawanie druków. Nie może być odjęty dziennikom i drukom krajowym debit pocztowy, ani ograniczone ich rozpowszechnienie na obszarze Rzeczypospolitej.

Ustawa osobna określi odpowiedzialność za nadużycie tej wolności.

Art. 106. Tajemnica listów i innej korespondencji może być naruszona tylko w wypadkach prawem przewidzianych.

Art. 107. Obywatele mają prawo wnosić pojedynczo lub zbiorowo petycje do wszelkich ciał reprezentacyjnych i władz publicznych, państwowych i samorządowych.

Art. 108. Obywatele mają prawo koalicji, zgromadzania się i zawiązywania stowarzyszeń i związków.

Wykonanie tych praw określały ustawy.

Art. 109. Każdy obywatel ma prawo zachowania swej narodowości i pielęgnowania swojej mowy i właściwości narodowych.

Osobne ustawy państwowe zabezpieczą mniejszościom w Państwie Polskiem pełny i swobodny rozwój ich właściwości narodowościowych przy pomocy autonomicznych związków mniejszości o charakterze publiczno-prawnym w obrębie związków samorządu powszechnego.

Państwo będzie miało w stosunku do ich działalności prawo kontroli oraz uzupełnienia w razie potrzeby ich środków finansowych.

Art. 110. Obywatele polscy należący do mniejszości narodowościowych, wyznaniowych lub językowych, mają równe z innymi obywatelami prawo zakładania, nadzoru i zawiadywania swoim własnym kosztem zakładów dobroczynnych, religijnych i społecznych, szkół i innych zakładów wychowawczych, oraz używania w nich swobodnie swej mowy i wykonywania przepisów swej religii.

Art. 111. Wszystkim obywatelom poręcza się włość sumienia i wyznania. Żaden obywatel nie może być z powodu swego wyznania i przekonań religijnych ograniczony w prawach przysługujących innym obywatelom.

Wszyscy mieszkańcy Państwa Polskiego mają prawo wolnego wyznania zarówno publicznie, jak prywatnie swej wiary i wykonywania przepisów swej religii lub obrządku, o ile to nie sprzeciwia się porządkowi publicznemu ani obyczajności publicznej.

Art. 112. Wolność wyznania nie wolno używać w sposób przeciwny ustawie. Nikt nie może uchylać się od spełnienia obowiązków publicznych z powodu swoich wierzeń religijnych. Nikt nie może być zmuszony do udziału w czynnościach lub obrzędach religijnych, o ile nie podlega władzy rodzicielskiej lub opiekuńczej.

Art. 113. Każdy związek religijny uznany przez Państwo, ma prawo urządzać zbiorowe i publiczne nabożeństwa, może samodzielnie prowadzić swe sprawy wewnętrzne, może posiadać i nabywać majątek ruchomy i nieruchomy, zarządzać nim i rozporządzać, pozostaje w posiadaniu i używaniu swoich fundacji i funduszów, tudzież zakładów dla celów wyznaniowych, naukowych i dobroczynnych. Żaden związek religijny jednak nie może stawać w sprzeczności z ustawami Państwa.

Art. 114. Wyznanie rzymsko-katolickie, będące religią przeważającą większości narodu, zajmuje w Państwie naczelne stanowisko wśród równouprawnionych wyznań.

Kościół Rzymsko - Katolicki rządzi się własnymi prawami. Stosunek Państwa do Kościoła będzie określony na pod-

stawie układu ze Stolicą Apostolską, który podlega ratyfikacji przez Seim.

Art. 115. Kościoły mniejszości religijnych i inne prawnie uznane związki religijne rządza się same właściwymi ustawami, których uznania Państwo nie odmówi, o ile nie zawierają postanowień sprzecznych z prawem.

Stosunek Państwa do tych Kościołów i wyznań będzie ustalony w drodze ustawowej po porozumieniu się z ich prawnymi reprezentacjami.

Art. 116. Uznanie nowego lub dotąd prawnie nieuznanego wyznania nie będzie odmówione związkom religijnym, których urzadzania, nauka i ustrój nie są przeciwne porządkowi publicznemu ani obyczajności publicznej.

Art. 117. Badania naukowe i ogłoszenie ich wyników są wolne. Każdy obywatel ma prawo nauczać, założyć szkołę lub zakład wychowawczy i kierować niemi, skoro uczyni zadość warunkom, w ustawie przepisany, w zakresie kwalifikacji nauczycieli, bezpieczeństwa powierzonych mu dzieci i lojalnego stosunku do Państwa.

Wszystkie szkoły i zakłady wychowawcze, zarówno publiczne, jak i prywatne, podlegają nadzorowi władz państwowych w zakresie, przez ustawy określonym.

Art. 118. W zakresie szkoły powszechnej nauka jest obowiązkowa dla wszystkich obywateli Państwa. Czas, zakres i sposób pobierania tej nauki określi ustawa.

Art. 119. Nauka w szkołach państwowych i samorządowych jest bezpłatna.

Państwo zapewni uczniom, wyjątkowo zdolnym a niezamężnym, stypendja na utrzymanie w zakładach średnich i wyższych.

Art. 120. W każdym zakładzie naukowym, którego program obejmuje kształcenie młodzieży poniżej lat 18, utrzymanych w całości lub w części przez Państwo lub ciała samorządowe, jest nauka religii dla wszystkich uczniów obowiązkowa. Kierownictwo i nadzór nauki religii w szkołach należy do właściwego związku religijnego, z zastrzeżeniem naczelnego prawa nadzoru dla państwowych władz szkolnych.

Art. 121. Każdy obywatel ma prawo do wynagrodzenia szkody, jaką mu wyrządziły organa władzy państwowej, cywilnej lub wojskowej, przez działalność urzędową, niezgodną z prawem lub obowiązkami służby. Odpowiedzialnem za szkodę jest Państwo solidarnie z winnymi organami; wniesienie skargi przeciw Państwu i przeciw urzędnikom nie jest zależne od zezwo-

lenia władzy publicznej. Tak samo odpowiedzialne są gminy i inne ciała samorządowe, oraz organa tychże.

Przeprowadzenie tej zasady określają osobne ustawy.

Art. 122. Potanowienia o prawach obywatelskich stosują się także do osób, należących do siły zbrojnej. Wyjątki od tej zasady określają osobne ustawy wojskowe.

Art. 123. Siła zbrojna może być użyta tylko na żądanie władzy cywilnej przy ścisłym zachowaniu ustaw do uśmierzania rozruchów lub do przymusowego wykonania przepisów prywatnych. Wyjątki od tej zasady dopuszczalne są tylko na mocy ustaw o stanie wyjątkowym i wojennym.

Art. 124. Czasowe zawieszenie praw obywatelskich: wolności osobistej (art. 97), nietykalności mieszkania (art. 100)), wolności prasy (art. 105), tajemnicy korespondencji (art. 106), prawa koalicji, zgromadzania się i zawiązywania stowarzyszeń (art. 108) może nastąpić dla całego obszaru państwowego lub dla miejscowości, w których okaże się konieczne ze względów bezpieczeństwa publicznego.

Zawieszenie takie zarządzić może tylko Rada Ministrów za zezwoleniem Prezydenta Rzeczypospolitej podczas wojny, albo gdy grozi wybuch wojny, jako też w razie rozruchów wewnętrznych lub rozległych knozań o charakterze zdrady stanu, zagrażających Konstytucji Państwa albo bezpieczeństwu obywateli.

Zarządzenie takie Rady Ministrów w czasie trwania sesji sejmowej musi być natychmiast przedstawione Sejmowi do zatwierdzenia. W razie wydania takiego zarządzenia, mającego obowiązywać na obszarze, obejmującym więcej, niż jedno województwo, w czasie przerwy w obradach sejmowych — Sejm zbiera się automatycznie w ciągu dni 8 od ogłoszenia owego zarządzenia, celem powzięcia odpowiedniej decyzji.

Jesli Sejm odmówi zatwierdzenia, stan wyjątkowy natychmiast traci moc obowiązującą. Jeżeli Rada Ministrów zarządzi stan wyjątkowy po zakończeniu okresu sejmowego lub po rozwiązaniu Sejmu, zarządzenie Rządu powinno być przedstawione Sejmowi nowowybranemu niezwłocznie na pierwszym posiedzeniu.

Zasady te określi bliżej ustawa o stanie wyjątkowym.

Zasady czasowego zawieszenia wyżej wymienionych praw obywatelskich w czasie wojny na obszarze, objętym działaniami wojennymi, określi ustawa o stanie wojennym.

Rozdział VI.

Postanowienia ogólne.

Art. 125. Zmiana Konstytucji może być uchwalona tylko w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby posłów, względnie członków Senatu, większością $\frac{3}{4}$ głosów.

Wniosek o zmianę Konstytucji winien być podpisany co najmniej przez $\frac{1}{4}$ ustawowej liczby posłów, a zapowiedziany co najmniej na 15 dni.

Drugi z rzędu na zasadzie tej Konstytucji wybrany Sejm może dokonać rewizji Ustawy Konstytucyjnej własną uchwałą, powziętą większością $\frac{3}{5}$ głosujących, przy obecności co najmniej połowy ustawowej liczby posłów.

Co lat 25, po uchwaleniu niniejszej Konstytucji, ma być Ustawa Konstytucyjna poddana rewizji zwyczajną większością Sejmu i Senatu, połączonych w tym celu w Zgromadzenie Narodowe.

Rozdział VII.

Postanowienia przejściowe.

Art. 126. Niniejsza Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej ma moc obowiązującą z dniem jej ogłoszenia, względnie—o ile urzędzysławienie jej poszczególnych postanowień zawisło od wydania odpowiednich ustaw z dniem ich wejścia w życie.

Wszelkie istniejące obecnie przepisy i zarządzenia prawne, niezgodne z postanowieniami Konstytucji, będą najpóźniej do roku od jej uchwalenia przedstawione ciału ustawodawczemu do uzgodnienia z nią w drodze prawodawczej.

Zmiana Konstytucji.

Ustawa z dn. 2 sierpnia 1926 r. uzupełniająca Konstytucję z dn. 17.III 1921 r.

Art. 1. Art. 4 ustawy z dn. 17 marca 1921 r. (Dz. U. R. P. Nr. 44, poz. 267) otrzymuje brzmienie następujące:

„Ustawa państwowa ustala corocznie budżet Państwa na następny rok budżetowy”.

Art. 2. W art. 22 ustawy z dn. 17 marca 1921 r. (Dz. U. R. P. Nr. 44, poz. 267) dodaje się następujący ustęp końcowy:

„W razie naruszenia tych postanowień, stwierdzonego na żądanie Marszałka Sejmu lub Najwyższej Izby Kontroli

przez Sąd Najwyższy, poseł traci mandat poselski oraz korzyści osobiste, od Rządu otrzymane. Osobna ustawa określi szczegóły postępowania sądowego".

Art. 3. Art. 25 ustawy z dnia 17 marca 1921 r. (Dz. U. R. P. Nr. 44, poz. 267) otrzymuje brzmienie następujące:

„Prezydent Rzeczypospolitej zwołuje, otwiera, odracza i zamyka Sejm i Senat.

Sejm winien być zwołany na pierwsze posiedzenie w trzeci wtorek po dniu wyborów i corocznie najpóźniej w październiku na sesję zwyczajną.

Prezydent Rzeczypospolitej może zwołać Sejm w każdym czasie na sesję nadzwyczajną wedle własnego uznania, a winien to uczynić na żądanie $\frac{1}{4}$ ogółu posłów w ciągu dwóch tygodni.

Inne wypadki zebrania się Sejmu na sesję nadzwyczajną określa Konstytucja.

Odroczenie wymaga zgody Sejmu, jeżeli ma być w ciągu tej samej sesji zwyczajnej powtórzone, lub jeżeli przerwa ma trwać dłużej, niż 30 dni.

Rząd składa Sejmowi na sesji projekt budżetu wraz z załącznikami (art. 4) nie później, niż na 5 miesięcy przed rozpoczęciem następnego roku budżetowego. Od chwili złożenia Sejmowi projektu budżetu sesja sejmowa nie może być zamknięta, dopóki budżet nie będzie uchwalony, lub dopóki nie upłyną terminy, przewidziane w niniejszym artykule.

Jeżeli Sejm najdalej w ciągu $3\frac{1}{2}$ miesięcy od dnia złożenia przez Rząd projektu budżetu nie uchwali, Senat przystępuje do rozważania złożonego projektu.

Jeżeli Senat w ciągu 30 dni nie prześle Sejmowi swojej uchwały w przedmiocie budżetu wraz z przyjętymi zmianami, uważa się, że przeciw projektowi zarzutów nie podnosi (art. 35 ust. 1).

Jeżeli Sejm w ciągu 15 dni po otrzymaniu budżetu z przyjętymi przez Senat zmianami ponownej uchwały nie poweźmie (art. 35 ust. 3), uważa się poprawki Senatu za przyjęte.

Prezydent Rzeczypospolitej ogłasza budżet jako ustawę w brzmieniu:

a) przyjętem przez uchwałę Sejmu, jeżeli Sejm i Senat budżet w ustalonych terminach rozpatrzyły i Sejm bądź przyjął, bądź odrzucił poprawki Senatu (art. 35 ust. 3);

b) przyjętem przez Sejm, albo przez Senat, jeżeli tylko Sejm, względnie Senat uchwalił budżet w oznaczonym terminie;

c) projektu rządowego, jeżeli ani Sejm ani Senat w oznaczonych terminach uchwalił co do całości budżetu nie powziął.

Postanowienie, zawarte w ustępie poprzednim artykułu niniejszego, nie ma zastosowania, jeżeli Sejm odrzuci w całości przedłożony przez Rząd projekt budżetu.

Jeżeli Sejm jest rozwiązany, a budżet na dany rok budżetowy lub przynajmniej prowizorium budżetowe na czas aż do zebrania się nowego Sejmu nie jest uchwalone, Rząd ma prawo czynić wydatki i pobierać dochody w granicach zeszłorocznego budżetu aż do uchwalenia przez Sejm i Senat prowizorium budżetowego, które Rząd obowiązany jest złożyć Sejmowi na pierwszym posiedzeniu po wyborach.

Jeżeli Sejm jest rozwiązany, a ustawa zezwalająca na pobór rekruta nie jest uchwalona, Rząd ma prawo zarządzić pobór rekruta w granicach zeszłorocznego, przez Sejm uchwalonego, kontyngentu".

Art. 4. Art. 26 ustawy z dnia 17 marca 1921 r. (Dz. U. R. P. Nr. 44 poz. 267) otrzymuje brzmienie następujące:

"Prezydent Rzeczypospolitej rozwiązuje Sejm i Senat po upływie czasu, na który zostały wybrane (art. 11).

Prezydent Rzeczypospolitej może rozwiązać Sejm i Senat przed upływem czasu, na który zostały wybrane, na wniosek Rady Ministrów umotywowanem orędziem, jednakże tylko raz jeden z tego samego powodu.

Wybory odbędą się w ciągu 90 dni od dnia rozwiązania, termin ich będzie oznaczony bądź w orędziu Prezydenta o rozwiązaniu Sejmu i Senatu, bądź w uchwale Sejmu lub Senatu".

Art. 5. Art. 44 ustawy z dn. 17 marca 1921 r. (Dz. U. R. P. Nr. 44 poz. 267) uzupełnia się następującymi końcowymi postanowieniami:

"Prezydent Rzeczypospolitej ma prawo w czasie gdy Sejm i Senat są rozwiązane, aż do chwili ponownego zebrania się Sejmu (art. 25), wydawać w razie nagłej konieczności państwowej rozporządzenia z mocą ustawy w zakresie ustawodawstwa państwowego. Rozporządzenia te nie mogą jednak dotyczyć zmiany Konstytucji i spraw przewidzianych w art. 3 ust. 4; art. 4, 5, 6, 8, 49 ust. 2; 50 i 59 ustawy Konstytucyjnej, a ani też ordynacji wyborczej do Sejmu i Senatu.

Ustawa może upoważnić Prezydenta Rzeczypospolitej do wydawania rozporządzeń z mocą ustawy, w czasie i w zakresie, przez tę ustawę wskazanych, jednakże z wyjątkiem zmiany Konstytucji.

Rozporządzenia, przewidziane w dwóch poprzednich ustępach, będą wydawane z powołaniem się na postanowienie Konstytucji, zawarte w tych ustępach, na wniosek Rady Ministrów i podpisane przez Prezydenta Rzeczypospolitej, Prezesa Rady Ministrów i wszystkich ministrów, oraz ogłoszone w Dzienniku Ustaw. Rozporządzenia te tracą moc obowiązującą, jeżeli nie zostaną złożone Sejmowi w ciągu dni 14 po najbliższym posiedzeniu Sejmu lub jeżeli po złożeniu ich Sejmowi zostaną przez Sejm uchylone".

Art. 6. W art. 58 ustawy z dnia 17 marca 1921 r. (Dz. U. R. P., Nr. 44 poz. 267) dodaje się następujące nowe zdanie:

"Wniosek, żądający ustąpienia Rady Ministrów lub poszczególnych ministrów, nie może być podany pod głosowanie na tem posiedzeniu, na którym został zgłoszony".

Art. 7. Wykonanie niniejszej ustawy powierza się Prezesowi Rady Ministrów i wszystkim ministrom

Art. 8. Ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem jej ogłoszenia.

Prezydent Rzeczypospolitej: **I. Mościcki.**

Prezes Rady Ministrów: **K. Bartel.**

(dalej następują podpisy Ministrów).

Ordynacja wyborcza do Sejmu i Senatu.

(Ustawa z dn. 28, lipca 1922 roku).

Ordynacja wyborcza jest to ustawa, normująca zasady i sposoby dokonywania i przeprowadzania wyborów do izb ustawodawczych polskich (patrz art. 18 Konstytucji). Składa się z następujących rozdziałów: prawo wybierania, wybieralność, liczba posłów, okręgi wyborcze i obwody głosowania, zarządzenie i ogłoszenie wyborów, komisje wyborcze, publiczne ogłoszenia w gminach, spisy wyborców, listy kandydatów, o głosowaniu, ustalenie wyniku głosowania w obwodzie, ustalenie i ogłoszenie wyniku wyborów w okręgach wyborczych i w Państwie, koszty wyborów, sprawozdanie ważności wyborów, wygaśnięcie mandatu posła i — wykonanie ustawy.

Z ustawy tej podajemy następujące, najważniejsze artykuły:

Art. 1. Prawo wybierania posłów do Sejmu ma, wyjąwszy wojskowych w służbie czynnej, każdy obywatel Rzeczypospolitej

Polskiej bez różnicy płci, który w dniu ogłoszenia wyborów w Dzienniku Ustaw ma ukończonych 21 lat wieku i w myśl postanowień niniejszej ustawy prawa tego nie jest pozbawiony.

Art. 2. Każdy wyborca ma prawo wybierania tylko w tym okręgu wyborczym, w którym zamieszkuje przynajmniej od przedednia ogłoszenia wyborów w Dzienniku Ustaw.

Głosować wolno tylko osobiście.

Każdy wyborca ma prawo oddania jednego głosu w jednym tylko obwodzie głosowania, w którym zgodnie z przepisami art. 33 ustawy niniejszej zostanie wpisany do spisu wyborców.

Art. 3. Prawo wybierania nie przysługuje:

- 1) pozbawionym całkowicie lub częściowo własnowolności, tudzież upadłym dłużnikom w czasie trwania tego stanu;
- 2) pozbawionym z mocy orzeczenia sądowego władzy ojcowskiej względnie rodzicielskiej w czasie trwania tego stanu;
- 3) prawomocnie skazanym wyrokiem sądowym, jeśli zarazem orzeczono oddanie względnie dopuszczalność oddania pod dozór policyjny lub do domu pracy — na czas trwania dozoru lub pobytu w domu pracy — w każdym razie przez lat 3 po prawomocności wyroku, o ile w myśl innych przepisów pozbawienie praw wyborczych nie rozciąga się na czas dłuższy.

(Nadto ustawa szczegółowo wymienia kary według kodeksów karnych poszczególnych dzielnic).

Art. 4. Kto w myśl art. 3 został pozbawiony prawa wybierania na obszarze jednej dzielnicy, traci to prawo na całym obszarze Rzeczypospolitej Polskiej.

Art. 5. Wybierani do Sejmu mogą być wszyscy obywatele Rzeczypospolitej Polskiej, posiadający prawo wybierania, nie wyłączając wojskowych w służbie czynnej, niezależnie od miejsca zamieszkania w kraju lub zagranicą, którzy do dnia ogłoszenia wyborów ukończyli 25 lat.

O zakwestjonowaniem prawie wybieralności rozstrzyga wyłącznie Sąd Najwyższy.

Art. 6. Państwowi urzędnicy administracyjni wszelkich dyktsterji oraz sędziowie i urzędnicy sądowi nie mogą być wybierani w tych okręgach wyborczych, w których pełnią swą służbę.

Przepis ten nie dotyczy urzędników, pełniących swą służbę przy władzach centralnych.

Art. 7. Pracownicy państwowi i samorządowi z wyjątkiem ministrów, podsekretarzy stanu i profesorów wyższych uczelni, z chwilą wyboru na posła, otrzymują na czas trwania mandatu poselskiego bezpłatny urlop.

Lata spędzone na wykonaniu mandatu poselskiego liczą się do lat służby.

Art. 8. Wojskowi w razie wyboru na posła zostają na czas trwania mandatu poselskiego przeniesieni w stan nieczynny ze zwolnieniem od wszelkiej zależności służbowej bez prawa noszenia munduru.

Art. 62. Przeprowadzenie aktu głosowania należy do Obwodowej Komisji Wyborczej.

Od chwili rozpoczęcia głosowania aż do chwili ukończenia go w lokalu powinni być obecni bez przerwy conajmniej przewodniczący i dwaj członkowie komisji wyborczej, względnie ich zastępcy.

Gdyby brakowało członków do tego kompletu, przewodniczący uzupełni komisję, powołując do niej jedną lub dwie osoby piśmienne z pośród obecnych wyborców.

Przewodniczący komisji i członek komisji, wybrany do pisania protokołu, nie mogą równocześnie opuszczać lokalu wyborczego.

Art. 63. Wstęp do lokalu wyborczego mają tylko wyborcy i mężowie zaufania grup wyborczych, zgłoszeni przez pełnomocników z pośród miejscowych wyborców po jednym do każdej komisji, względnie zastępcy tych mężów zaufania po jednym dla każdego z nich.

Art. 64. W przeddzień wyborów, począwszy od godziny 6 wieczorem i przez cały dzień wyborów sprzedaż, wyszynk lub podawanie trunków alkoholowych są zakazane na całym obszarze wyborczym.

Art. 65. Przewodniczący może usunąć z lokalu wyborczego osoby, które zakłócają spokój albo agitują, z zakazem powrotu, nie pozbawiając ich jednak prawa oddania głosu.

Męża zaufania, względnie jego zastępcę, komisja wyborcza może wydaląć z lokalu wyborczego dopiero po bezskuteczności uprzedniego upomnienia, zaznaczając fakt ten oraz jego powody w protokole komisji.

Art. 66. W czasie głosowanie nie wolno ani w lokalu wyborczym, ani w budynku, w którym się ten lokal znajduje, ani też na ulicy i na placu przed wejściem do budynku w promieniu 100 metrów wygłaszać przemówień, rozdawać kart do głosowania i w jakikolwiek sposób agitować.

Art. 69. Stół, przy którym urzęduje komisja wyborcza, należy ustawić tak, aby był ze wszystkich stron widoczny. Na stole należy ustawić urnę wyborczą, która powinna być tak zbudowana, żeby bez otwierania nie można było wydobywać z niej kart do głosowania.

Egzemplarz niniejszej ordynacji wyborczej powinien znajdować się na stole komisji do publicznego użytku.

Przed rozpoczęciem głosowania komisja i mężowie zaufania powinni się przekonać, czy urna jest próżna. Od tej chwili aż do ukończenia głosowania urny w żadnym wypadku otwierać nie wolno.

Art. 70. Głosowanie odbywa się za pomocą kart do głosowania. Karty do głosowania powinny być koloru białego. Karta zawierająca ma jedynie wyrażony słowami lub cyframi numer listy kandydatów, na którą wyborca oddaje swój głos.

Numer może być odbity mechanicznie lub pisany.

Art. 71. Karty do głosowania będą wkładane do kopert ostemplowanych stemplem przewodniczącego Okręgowej Komisji Wyborczej. Koperty powinny być sporządzone z papieru nieprzejrzystego w formacie 9×12 cm.

Wszystkie koperty, przeznaczone do jednego obwodu głosowania, powinny być jednakowej barwy.

Koperty nie będą oznaczone żadnym znakiem odróżniającym oprócz stempla.

Kopert ostemplowanych dostarcza przewodniczący Okręgowej Komisji Wyborczej na koszt Państwa.

Art. 72. Głosowanie rozpoczyna się o godz. 9 rano i trwa bez przerwy do godziny 9 wieczorem.

Art. 100. Dostarczeniem lokalu urny, sprzętów i przyborów do pisania dla Komisji Wyborczej Obwodowej i Okręgowej zajmuje się na swój koszt gmina, w obrębie której komisja urzęduje.

Gmina ponosi również koszt sporządzenia spisu wyborców (art. 32) i dyjet (art. 28) członków komisji obwodowych wybranych przez radę gminną.

Wszystkie inne wydatki, połączone z przeprowadzeniem wyborów, ponosi Skarb Państwa, który też dostarcza formularzy, przepisanych w niniejszej ordynacji wyborczej.

Wykaz wydatków, które mają być pokryte przez Skarb, komisje wyborcze przysyłają Ministrowi Spraw Wewnętrznych najpóźniej w trzy miesiące po dniu wyborów.

Art. 107. Sąd Najwyższy unieważni wybór posła lub wybory za-protestowane:

- 1) jeżeli zostanie stwierdzone, iż w danym okręgu wyborczym dopuszczono się przy wyborach przekupstw, wymuszeń, fałszu lub jakichkolwiek podejść w rozmiarach zdolnych zmienić wynik wyborów;
- 2) jeżeli wybory przeprowadzone zostały niezgodnie z przepisami niniejszej ustawy, a uchybienia popełnione mogły wpłynąć na wynik wyborów.

(Z ordynacji wyborczej do Senatu).

Art. 1. Wybory senatorów odbywać się będą przy odpowiedzialniem zastosowaniu przepisów ustawy, zawierającej ordynację wyborczą do Sejmu, o ile niniejsza ustawa nie zawiera odmiennych postanowień.

Art. 2. Prawo wybierania ma każdy wyborca do Sejmu, który w dniu ogłoszenia wyborów ma ukończonych 30 lat i w dniu tym zamieszkuje w okręgu wyborczym przynajmniej od roku, licząc wstecz od dnia ogłoszenia wyborów w Dzienniku Ustaw.

Wymóg jednorocznego zamieszkania nie dotyczy: a) świeżo osiadłych kolonistów, b) robotników, którzy zmienili miejsce pobytu wskutek zmiany miejsca pracy, oraz c) urzędników państwowych, przeniesionych służbowo.

Art. 3. Wybieranymi do Senatu mogą być wszyscy obywatele, niezależnie od miejsca zamieszkania w kraju lub zagranicą, posiadający prawo wybierania do Senatu, o ile w dniu ogłoszenia wyborów mają ukończonych lat 40, nie wyłączając wojskowych.

Art. 4. Wyborcy z całego obszaru Rzeczypospolitej Polskiej wybierają 111 senatorów, z czego 93 przypada na listy okręgowe, zaś 18 na listę państwową.

Władze ustawodawcze i wykonawcze.

Zasady ustroju.

Państwa dzisiejsze posiadają przeważnie ustrój parlamentarny, będący wyrazem demokracji politycznej, socjalnej, gospodarczej. Wprawdzie i w wiekach dawnych niektóre państwa (Anglja, Polska) posiadały parlament, który nadawał prawa i obowiązki obywatelskie w kraju, czuwał nad dekretemi i rozporządzeniami króla, uzgadniając je z Konstytucją, decydował o wojnie i t. p. Po rewolucji francuskiej parlamentaryzm przyjął się, jako forma władzy ustawodawczej w wielu państwach europejskich, a dziś osiągnął szczyt swego rozwoju. Są już na-

wet próby uznania parlamentaryzmu za formę przeżyta (fascizm włoski, absolutyzm hiszpański).

Konstytucja Polski z r. 1921 ustaliła, że „organami Narodu w zakresie ustawodawstwa są Sejm i Senat” (art. 2). Polska zatem jest państwem parlamentarnem o parlamencie dwuizbowym, jak w większości państw Europy i świata—o szczególnej analogii do izb francuskich.

Uprawnienia Sejmu i Senatu są wielkie. Traktuje o nich rozdział II Konstytucji (art. 3—38 włą.), szczególnie dobitnie określając je w ust. 2 art. 3-go w słowach: „Niema ustawy bez zgody Sejmu, wyrażonej w sposób regulaminowo ustalony”. Po **przewrocie majowym (1926)** uszczuplono jednak kompetencje Sejmu w tym względzie na korzyść Prezydenta Rzeczypospolitej (władzy wykonawczej) — w drodze zmiany Konstytucji specjalną ustawą, o czem piszemy wyżej, w dziale „Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej”.

Prezydent ma prawo wydawać dekrety z mocą ustawy — w zakresie spraw następujących (ustalonych ustawą osobną z dn. 2.VIII 1926 r.):

uzgonienia ustaw, obowiązujących z Konstytucją i wykonania jej postanowień, przewidujących wydawanie osobnych ustaw, reorganizacji i uproszczenia administracji Państwa, uporządkowania stanu prawnego w Państwie, wymiaru sprawiedliwości oraz świadczeń społecznych, a także w zakresie zarządzeń, zmierzających do zabezpieczenia równowagi budżetowej, stabilizacji waluty i naprawy stanu gospodarczego w Państwie, a w szczególności także w dziedzinie rolnictwa i leśnictwa.

Rozporządzenia te dotyczyć nie mogą: spraw, wymienionych w art. 3 ust. 4; art. 4, 5, 8, 49 ust. 2; art. 50 i 59 ustawy konstytucyjnej z dn. 17 marca 1921 r. (Dz. U. R. P. Nr. 44 poz. 267), jak również nakładania nowych podatków i opłat publicznych, podwyższania obowiązujących stawek podatkowych ponad normę, przewidzianą ustawą z dn. 1 lipca 1926 r. (Dz. U. R. P. Nr. 63, poz. 376) ustanawiania nowych monopolii i podwyższania cel, zwiększenia obiegu biletów zdawkowych i bilansu ponad odtychczasowe uprawnienia, obciążenia i zamiany nieruchomego majątku państwowego, oraz zbycia tegoż, o ile wartość poszczególnego obiektu przekracza 100.000 zł., zmiany ordynacji wyborczej do Sejmu i Senatu, ustaw samorządowych, ordynacji wyborczej do organów samorządu, zmiany granic województw, ustaw językowych i szkolnych, ustawy antyalkoholowej oraz prawa małżeńskiego.

Sejm i Senat.

Wybory do obecnego, t. j. II Sejmu polskiego, odbyły się dn. 5 listopada 1922 r. — do Senatu zaś 12 listopada 1922 r. (obie instytucje na 5 lat).

Marszałkiem Sejmu jest poseł **Maciej Rataj** (z zawodu nauczyciel).

Marszałkiem Senatu — senator **Wojciech Trąpczyński** (notariusz).

Sejm i Senat mieszczą się w Warszawie przy ul. Wiejskiej Nr. 4, 6, 8.

Dyrektorem kancelarii Sejmu i Senatu jest p. **Jerzy Pomyskałski** (tel. 83-09).

Publiczność ma wstęp na posiedzenia Sejmu i Senatu, na galerję, za biletami, które wydaje kancelaria Sejmu, lub poszczególni (znajomi) posłowie).

Prezydent i Rząd.

Władzę wykonawczą, według art. 2 Konstytucji, stanowią: Prezydent Rzeczypospolitej z odpowiedzialnymi ministrami, czyli rządem. Art. 43 określa to w sposób następujący: „Prezydent Rzeczypospolitej sprawuje władzę wykonawczą przez odpowiedzialnych przed Sejmem ministrów i podległych im urzędników“ (ust. 1).

Jak widzimy z tego, Prezydent w Polsce ma rozległe, odpowiedzialne i niemal bezpośrednie zadania wykonawcze w zakresie rządzenia Państwem, czyli wykonywania ustaw Sejmu i Senatu. Art. 55 Konstytucji powołuje w tym celu, do pomocy Prezydentowi, Radę Ministrów (t. zw. gabinet).

Rada Ministrów załatwia kolegialnie wszelkie ważne akty państwowe i solidarnie odpowiada za to przed Sejmem. W zakresie specjalnych funkcji i zagadnień pracują specjaliści ministrowie, stojący na czele ministerstw. Polska posiada obecnie 12 ministerstw, a mianowicie: ministerstwo spraw wewnętrznych, min. spraw zagranicznych, min. spraw wojskowych, min. skarbu, min. sprawiedliwości, min. wyznań religijnych i oświecenia publicznego, min. rolnictwa i dóbr państwowych, min. przemysłu i handlu, min. kolei (komunikacji), min. robót publicznych, min. pracy i opieki społecznej i min. reform rolnych.

Prezydjum Rady Ministrów i każde ministerstwo posiada swoją organizację wewnętrzną, naogół opierającą się na wiceministerstwach (podsekretariat stanu) — jedno lub więcej

Prezydent Rzeczypospolitej.

Ignacy Mościcki.

dla każdego ministerstwa, departamentach lub jeneralnych dyrekcjach, wydziałach, referatach, oddziałach i kancelariach.

Kraj cały podzielony jest dla każdego resortu (ministerstwa na okręgi, jak: województwa (min. spraw wewn. — administracja polityczna), kuratoria szkolne, dyrekcje kolejowe, izby skarbowe i t. p. — te zaś na jednostki terytorjalne niższego rzędu.

Po tych informacjach zasadniczych — podajemy informacje bieżące.

Prezydent Rzeczypospolitej prof. Ignacy Mościcki, urodził się 1.X 1867 r. w Mierzanowie ziemi płockiej, syn powstańca z 1863 r.; szkoły średnie ukończył w Warszawie, po czym wstąpił na wydział chemiczny Politechniki w Rydze; po 5 latach wrócił do Warszawy, skąd w r. 1872 był zmuszony opuścić kraj na stałe. Udał się najpierw do Londynu, gdzie przebył lat 5, zajmując się głównie pracą zarobkową. Z Londynu jesienią r. 1897 udał się najpierw do Fryburgu w Szwajcarii, gdzie zajął stanowisko asystenta przy katedrze fizyki na tamtejszym Uniwersytecie. W czasie pełnienia tych obowiązków uzupełniał swoją wiedzę w dziedzinie fizyki, specjalnie elektrofizyki.

Jesienią r. 1901 opuszcza stanowisko asystenta i obejmuje kierownictwo prac wynalazczych w specjalnie na ten cel wyznaczonych laboratoriach uniwersytetu fryburskiego. Rezultatem tej pracy była budowa wielkiej fabryki syntetycznego kwasu azotowego skoncentrowanego.

W końcu 1912 r. zostaje powołany na specjalnie dlań utworzoną katedrę elektrochemii we Lwowie, z początkiem 1913 r. przenosi się do Lwowa na stałe i organizuje pracę z dziedziny technologicznej. Od czasu objęcia przez Państwo, Prezydent Mościcki był od ostatniej chwili naczelnym kierownikiem „Państwowej fabryki związków azotowych” w Chorzowie. Jego kierownictwu fabryka zawdzięcza wysoki poziom rozwoju technicznego i gospodarczego. W uznaniu zasług na polu gospodarczym, zasług dla techniki polskiej, grono profesorów Politechniki Lwowskiej nadało mu godność doktora honorowego, otrzymał następnie doktorat honorowy i w Politechnice Warszawskiej. Jest autorem wielu publikacji naukowych i technicznych w językach polskich i obcych.

Na Prezydenta wskazał go Polsce Marszałek Józef Piłsudski w historycznych dniach majowych 1926 r. Zgromadzenie Narodowe wybrało prof. Mościckiego Prezydentem Rzeczypospolitej dn. 1 czerwca 1926 r.

Nowowybrany Prezydent złożył przysięgę na Zamku i tam też zamieszkał, nie zajmując Belwederu.

Naczelnicy Państwa w Polsce wolnej.

I-ym Naczelnikiem Polski Niepodległej był Józef Piłsudski od 11 listopada 1918 r. do 9 grudnia 1922 r.

Józef Piłsudski był w czasach niewoli polskiej tym człowiekiem, który głęboko wierzył, że modlitwa Mickiewicza

Marszałek Polski, Józef Piłsudski

Członek Honorowy Związku P. N. S. P.

Idą czasy, których znamię będzie
wyścig pracy; jak przedtem był wyścig że-
laza, jak przedtem był wyścig krwi...

o wojnę Narodów przyoblecze się w rzeczywistość i że Polska odzyska niepodległość dzięki wojnie, dzięki własnemu w tej wojnie stanowisku, własnemu wojsku i przelewowi krwi. Urodzony w r. 1867 w majątku Zułowie, ziemi Wileńskiej, wychowany w atmosferze bezgranicznego umiłowania Ojczyzny — mały Ziuk (tak go nazywano w domu rodzinnym) kształcił się początkowo w gimnazjum w Wilnie, gdzie poznał istotę ucisku rasyfikacyjnego i nauczył się nienawidzić Rosję. Był to wszak okres krwiożerczych rządów Murawiewa - Wieszatiela. Wstąpiwszy po ukończeniu gimnazjum na uniwersytet w Charkowie, wziął tam udział w pracy politycznej studentów. Wydalony stamtąd — poświęcił się Piłsudski już wyłącznie pracy nad oswobodzeniem Ojczyzny z niewoli. I wówczas, gdy społeczeństwo polskie uważało, że proroctwo Mickiewicza jest wyrazem mistycyzmu i romantyzmu epoki, że jest częścią ewangelii słów o niedoli i o przyszłości Ojczyzny — to Piłsudski z „nieublaganym realizmem” przygotowywał kadry wojska polskiego, jako główny komendant Związku strzeleckiego.

Nie oderwały go od tych znojących przygotowań prześladowania zaborców, więzienie carskie, Sybir, wygnanie z kraju, nie napawały go lękiem trudności, piętzone przed nieustraszoną bojownikiem przez własnych rodaków, odzywających się, „jak kaczki z błota”, że Piłsudski popełnia szaleństwo, „że zawcześnie” podjął walkę o Niepodległość Ojczyzny. Nie słuchał, trwał „z uporem litewskim” w służbie najświętszej idei.

W bój za Ojczyznę...

I oto w chwili, gdy wojna światowa wybucha, gdy ogarnia płomieniem całą niemal kulę ziemską, srożąc się najokrutniej na ziemiach polskich, gdy zastraszone społeczeństwo nasze zdeзорjentowało się całkowicie politycznie, pod wodzą nieudolnych, służalczych polityków, uważających Niepodległą Polskę za mrzonkę — Józef Piłsudski rankiem dnia 6 sierpnia 1914 r. wkroczył z Galicji w granicę Królestwa Polskiego na czele szczupłej garści... wojska polskiego.

Do tych żołnierzy polskich wydał przed wyruszeniem ich w bój odezwę treści następującej:

„Żołnierze!.. Spotkał was ten zaszczyt niezmierny, że pierwsi pójdziecie do Królestwa i przestąpicie granicę rosyjskiego zaboru.

Wszyscy jesteście równi wobec ofiar, jakie ponieść ma-

cie. Wszyscy jesteście żołnierzami. Nie naznaczam szarż, każę tylko doświadczeńszym wśród was pełnić funkcję dowódców. Szarże uzyskacie w bitwach. Każdy z was może zostać oficerem, jak również każdy oficer może znów zejść do szeregowców, czego aby nie było.

Kraków, 5 sierpnia 1914 r. J. Piłsudski".

I poszedł Obywatel-Komendant w bój. W bój wielokrotny, na kilka frontów. Walczył z najstraszniejszym wrogiem Polski — Moskwą; walczył z Niemcami i Austriakami o niezależność swego wojska, o jego odrębność narodową i organizacyjną; walczył z apatią i biernym oporem społeczeństwa polskiego, kraczącego mu w dodatku nad głową o konieczności zrezygnowania z szalonego zamiaru samodzielnych bojów o wolność Polski; walczył z tysiącem trudności formalnych, technicznych i t. p. Walczył częstokroć z samym sobą o wybór decyzji, o ich wagę i celowość.

Mijają 2 lata tych nieopisanych trudów, lata bojów na polach bitew, lata sławy i strat i ofiar, tak cudownie opisanych przez Wodza w książce: „Moje pierwsze boje” — aż dn. 6 sierpnia w r. 1916, w 2-gą rocznicę wyjścia w bój — wydał rozkaz do żołnierzy, w której m. in. mówi: „...czy po nas pozostawimy jedynie „krótki płacz kobiety i długie, nocne rodaków rozmowy” — pokaże przyszłość... Dopóki stoję na Waszym czele, będę bronił do upadłego, nie cofając się przed żadną ofiarą, tego, co jest naszą własnością i co oddać musimy w całości nienaruszonej naszym następcom — naszego honoru żołnierza polskiego. Tego od Was, żołnierze, z całą surowością wymagam. Czy w ogniu na polu bitwy, czy w obcowaniu z otoczeniem, oficer i żołnierz ma się zachowywać tak, by w niczem nie narazić honoru munduru, który nosi, honoru sztandaru, który nas skupia”.

Takie oto szczerne wskazania rzucił Komendant wojsku polskiemu, „dopóki stał na jego czele”. Były to jakby słowa pożegnalne, aczkolwiek rozkaz kończyły słowa: „Niech mi wolno będzie Wam i sobie życzyć, by rozkaz mój następny w naszą rocznicę był odczytany wolnemu polskiemu żołnierzowi na wolnej polskiej ziemi”. Były to słowa jakby pożegnalne, bo wkrótce potem Piłsudski zmuszony był pożegnać swoje szeregi, a wezwawszy je następnie — w lipcu 1917 r. — do nieskładania przysięgi Niemcom i Austrii — umieszczony został w więzieniu Magdeburgskim.

Zdobycie niepodległości Polski.

Z Magdeburga przybył od Warszawy dn. 11.XI. 1918 r. po odzyskaniu wolności, dzięki rewolucji w Niemczech — i został obwołany przez naród Naczelnikiem Państwa i Naczelnym Wodzem.

Dn. 20 lutego 1919 r. Piłsudski złożył swój urząd Naczelnika Państwa w ręce I-go Sejmu Ustawodawczego; Sejm wszelako powziął uchwałę jednomyślną, pozostawiającą Komendanta na stanowisku Naczelnika Państwa. W odpowiedzi na tę uchwałę Sejmu — Naczelnik oświadczył:

„Głęboko wzruszony, dziękuję panom za ten zaszczyt i za tę uchwałę, której mocą powierzacie mi znowu, panowie tę władzę, którą przed chwilą w ręce wasze złożyłem. Uważałem to sobie, panowie, za wielką nagrodę za ciężką, nieraz bardzo ciężką pracę całego swego życia. Nie mogę jednak ukryć, panowie, że postanowienie wasze stanęło w sprzeczności z moimi najserdeczniejszymi planami i zamiarami. Uważam, że ja z moją naturą czynną, z moim przyznam się otwarcie do wady, uporem litewskim, z moją względnie małą ustepliwością w zawitych, trudnych, a specjalnie drażliwych sprawach politycznych, mało się nadaję do spełniania urzędu, który ma charakter przedewszystkiem polityczny. Z chwilą więc, gdy udało mi się spełnić zadanie moje jako głównego Naczelnika rządu — zwołać Sejm, miałem zamiar całe swoje siły i całą swoją energję poświęcić jedynie i wyłącznie sprawom wojskowym.

Jako żołnierz, posłusznie staję wobec postanowienia waszego, którzy reprezentujecie tutaj całą Ojczyznę. Przyjmuję ten urząd, który wy swoim postanowieniem mnie oddajecie. Liczę, że, przy tem zaufaniu, ułatwicie mi ogromnie niesienie tego ciężaru, który na barki mi włożyliście. A chcę wierzyć, moi panowie, że i razem z Sejmem dokończę wykonania tego testamentu, który nam przez przodków, jęczących w niewoli, został przekazany. Stworzyliście Polskę wolną i Niepodległą. Polska tęskni do ostatniego słowa, które w tym testamencie stoi — do Polski istotnie Zjednoczonej. Chcę wierzyć, że przy pomocy panów i przy pomocy całego Sejmu, uda się tę sprawę, która wydaje się nieraz bardzo ciężką, z tryumfem i sławą dla Polski załatwić. Jeszcze raz dziękuję panom“.

W tymże roku 1919 Piłsudski zdobywa Kijów, do którego pierwszy wkracza z rozkazu Wodza gen. Rydz-Śmigły Edward. Przybywającego do Warszawy Zwycięskiego Naczelnika

wita Warszawa entuzjastycznie. Odbywają się imponujące pochody, uroczystości i procesje na cześć Wodza, Wskrzesiciela potężnej chwały Chrobręgo dla Polski Odrodzonej.

Na polu chwały 1920 r.

Atoli później Marszałek wycofuje wojska z Kijowa, nie otrzymawszy od Sejmu świeżych wojsk i środków materialnych na dalsze prowadzenie wojny — mimo to, że bolszewicy skoncentrowali olbrzymie siły przeciwko Polsce. Parcie wojsk bolszewickich było tak silne, że w sierpniu r. 1920 doszli już pod Warszawę.

Marszałek, zebrawszy siły i opracowawszy własny plan operacyjny, podjął gwałtowną ofensywę, rozbijając armję bolszewicką i pędząc wroga aż pod Mińsk białoruski, za Równe i Zbaraż. Zwycięska ta wojna uratowała Europę przed zalewem bolszewizmu i dowiodła światu, że Polska zawdzięcza swą Niepodległość własnym ofiarom krwi, własnemu gigantycznemu wysiłkowi. W tem leży również nieśmiertelna zasługa Józefa Piłsudskiego.

Doprowadziwszy do zawarcia korzystnego pokoju z bolszewikami, oraz do uchwalenia Konstytucji 17 marca 1921 r. po plebiscycie Śląskim i uregulowaniu szeregu spraw międzynarodowych, jak przymierze z Francją, osobiście przez Marszałka podpisane w Paryżu i Rumunją — Piłsudski ogłosił Sejm Ustawodawczy za rozwiązany i zarządził wybory dnia 12 listopada 1922 r. do Sejmu i Senatu. Wobec nowoobраниch posłów i senatorów złożył ponownie godność naczelnika w grudniu 1922 r., nie kandydując na Prezydenta Rzeczypospolitej.

Po zamordowaniu Prezydenta Narutowicza i wyborze Prezydenta Wojciechowskiego — Piłsudski usunął się na kilka lat w ciszę Sulejówka, do własnego skromnego dworku, oddając się naukowej pracy pisarskiej.

Od czasu do czasu Marszałek zabierał głos, czy to w sprawie wojska, czy ogólnych sprawach państwowych. Z bólem patrzył na szerzącą się korupcję posłów i ministrów, na złodziejstwa, bezkarność, anarchję Sejmu i urzędów;; na bezład, marazm, niedołęstwo. Przestrzegał wielokrotnie i wzywał do naprawy.

Nieprawości jednak rosły w siłę, zagrażały Państwu. Niosły zgubę dopiero co wyzwolonej Ojczyźnie.

Zło okropne, przerażające, mogło zwyciężyć...

12 maja 1926.

Dnia 12 maja 1926 r. koło godz. 3-ej po poł. Pierwszy Marszałek Polski Józef Piłsudski przybył na czele wojsk do Warszawy. Rewolucja trwała około 3-ch dni. W czasie jej trwania Marszałek złożył prasie następujące oświadczenie: „Nie mogę długo mówić; jestem bardzo zmęczony zarówno fizycznie, jak i moralnie, gdyż będąc przeciwnikiem gwałtu, czego dowiodłem podczas sprawowania urzędu Naczelnika Państwa, zdobyłem się po ciężkiej walce z samym sobą na próbę siły z musowemi jej konsekwencjami. Całe życie walczyłem o szacunek dla tego, co zowią: imponderabilia, jak cnota, jak męstwo i wogóle siły wewnętrzne człowieka, a nie o korzyści własne, czy swego najbliższego otoczenia. Nie może być w państwie za wiele niesprawiedliwości względem tych, co dużo pracy swej dla innych dają, nie może być w państwie — gdy nie chce ono iść ku zgubie — za dużo nieprawości”.

Dnia 15 maja 1926 r. Marszałek Piłsudski wszedł do rządu prof. Bartla w charakterze ministra spraw wojskowych.

Dnia 31 maja 1926 r. obrany został przez Zgromadzenie Narodowe Prezydentem Rzeczypospolitej. Wyboru nie przyjął, odpowiadając, co następuje (w liście do marszałka Sejmu p. Rataja):

„Panie Marszałku.

Dziękuję Zgromadzeniu Narodowemu za wybór. Po raz drugi w mem życiu mam w ten sposób zalegalizowanie moich czynności i prac historycznych, które — niestety dla mnie — spotykały się przedtem z oporem i niechęcią dosyć szeroką. Tym razem dziękuję wszystkim Panom, że wybór mój nie był jednomyślnym tak, jak to było w lutym 1919 roku. Mniej może będzie w Polsce zdrad i fałszu.

Niestety, przyjąc wyboru nie jestem w stanie. Nie mogłem wywalczyć w sobie zapomnienia, nie mogłem wydobyć z siebie aktu zaufania i do siebie w tej pracy, którą już raz czyniłem, ani też do tych, co mnie na ten urząd powołują.

Zbyt silnie w pamięci stoi mi tragiczna postać zamordowanego prezydenta Narutowicza, którego nie zdołałem od okrutnego losu ochronić, zbyt silnie działa na mnie brutalna napaść na moje dzieci.

Nie mogę też nie stwierdzić raz jeszcze, że nie potrafię żyć bez pracy bezpośredniej, gdy istniejąca konstytucja od Prezydenta taką właśnie pracę odsuwa i oddala.

Musiałbym zanadto się męczyć i łamać. Inny charakter do tego jest potrzebny.

Przepraszam za zawód, który czynię nietylko tym, co za mną głosowali, lecz i tym, co poza salą zgromadzenia żądają tego odemnie. Sumienie, do którego się odwoływałem po tysiąc razy ostatnimi dniami, nie pozwala mi zadość uczynić tym żądaniom.

Dziękuję raz jeszcze za wybór i proszę o natychmiastowy—daj Boże—szczęśliwy wybór Prezydenta Rzeczypospolitej”.

Po wyborze nowego Prezydenta — prof. Ignacego Mościckiego—Marszałek Piłsudski pozostał i nadal ministrem spraw wojskowych; od dn. 6:VIII 1926 r. jest jednocześnie generalnym inspektorem armji. Generalny inspektor armji przewidziany jest — według dekretu Prezydenta — na Naczelnego Wodza sił zbrojnych Polski w czasie wojny. Od dn. 1.X 1926 Marszałek Piłsudski jest także premierem Rządu.

Prezydent Gabrjel Narutowicz.

II-im naczelnikiem Państwa, a właściwie już według art. 2 Konstytucji — Prezydentem Rzeczypospolitej — był Gabrjel Narutowicz, wybitny uczony, wszechświatowej sławy inżynier, b kilkakrotny minister Polski Niepodległej.

Prezydentem obrało go Zgromadzenie Narodowe dn. 9-go grudnia 1922 r. (po ustąpieniu Naczelnika Państwa Piłsudskiego), atoli już 16 grudnia tegoż roku zamordowany został przez działacza prawicy, Eligjusza Niewiadomskiego. Tragicznie zmarły Prezydent osierocił nieletnie dzieci. Pochowany w podziemiach katedry Św. Jana w Warszawie.

Prezydent Stanisław Wojciechowski.

Dnia 20 grudnia 1922 r. (zaraz po śmierci ś. p. Narutowicza) obrany został Prezydentem Stanisław Wojciechowski, bojownik w walkach konspiracyjnych przed wojną o wyzwolenie Ojczyzny. Trudy i znoje ponosił wówczas w przyjaźni i spółnoście pracy z Piłsudskim. O Wojciechowskim to pisał ś. p. Stefan Żeromski w swej cudnej książce: „Sen o szpadzie” — jak to późniejszy Prezydent Rzeczyposp. przekradał się w latach niedoli przez granicę do Polski z nielegalną bibułą. O nim pisał, jak wraz z Piłsudskim jedno posiadali palto, okrywając się niem w lasach wileńskich nocami, ukryci przed okiem żandarmerów rosyjskich.

Wojciechowski jest znanym działaczem w dziedzinie kooperacji; był przez Piłsudskiego zamianowany ministrem spraw wewnętrznych w Wolnej Polsce. Urząd Prezydenta pełnił kilka lat, ulegając partjom i wpływom różnych klik i osób politycznych.

Złożył urząd dn. 14 maja 1926 r. w wyniku rewolucji majowej.

Po nim urząd Prezydenta pełni prof. Ignacy Mościcki.

Rząd Marszałka J. Piłsudskiego.

Po upadku rządu Wincentego Witosa dn. 14 maja 1926 r., w wyniku rewolucji majowej — powołany został przez sprawującego funkcje Prezydenta marsz. Sejmu, Macieja Rataja — rząd prof. dr. inż. Kazimierza Bartła — w dn. 15 i 16 maja 1926 r. Gabinet prof. Bartła zwany „rządem naprawy Rzeczypospolitej”, albo „rządem odrodzenia moralnego”.

Dnia 1.X 1926 r. Prezydent Rzeczypospolitej, przyjąwszy dymisję rządu prof. Bartła, powierzył uformowanie rządu Marsz. Piłsudskiemu. Rząd Marszałka przedstawia się następująco:

1. Marsz. Józef Piłsudski — premier i min. Spr. Wojsk.
2. Kazimierz Bartel — wice - premier, kier. Min. W. R. i O. P.
3. August Zaleski — Min. Spraw Zagranicznych.
4. Gabriel Czechowicz — min. Skarbu.
5. Gen. Sławoj - Składkowski — min. Spraw Wewn.
6. Aleksander Meysztowicz — min. Sprawiedliwości.
7. Karol Niezabytowski — min. Roln. i Dóbr. Państw.
8. Eugenjusz Kwiatkowski — min. Przem. i Handlu.
9. Paweł Romocki — min. Komunikacji.
10. Jędrzej Moraczewski — min. Robót Publicznych.
11. Dr. Stanisław Jurkiewicz — min. Pracy i Op. Społ.
12. Witold Staniewicz — min. Reform Rolnych.

Wszyscy ministrowie współpracują ściśle z Prezydentem Rzeczypospolitej, przeprowadzając szczególnie reorganizację administracji państwowej. Głównym motorem programu i działalności rządu jest Pierwszy Marszałek Polski, Józef Piłsudski.

Rządy (gabinety ministrów) w Wolnej Polsce.

1. Jędrzeja Moraczewskiego od 18.XI 1918 r. do 16.I 1919 r.
2. Ignacego Paderewskiego od 16.I 1919 r. do 23.VII 1919 r.
3. Leopolda Skulskiego od 13.VIII 1919 r. do 26.VII 1920 r.
4. Władysława Grabskiego od 26.VI 1920 r. do 24.VII 1920 r.
5. Wincentego Witosa od 24.VII 1920 r. do 13.IX 1921 r.
6. Antoniego Ponikowskiego od 19.IX 1921 r. do 6.VIII 1922 r.
7. Antoniego Ponikowskiego (II) od 10.III 1922 r. do 26.VI 1922 r.

8. Artura Śliwińskiego od 28.VI 1922 r. do 7.VII 1922 r.
9. Juljana Nowaka od 31.VII 1922 r. do 16.XII 1922 r.
10. Władysława Sikorskiego od 16.XII 1922 r. do 26.II 1923 r.
11. Wincentego Witosa (II) od 28.V 1923 r. do 15.XII 1923 r.
12. Władysława Grabskiego (II) od 20.XII 1923 r. do 13.XI 1925 r.
13. Aleksandra Skrzyńskiego od 20.XI 1925 r. do 5.V 1926 r.
14. Wincentego Witosa (III) od 10.V 1926 r. do 4.VI 1926 r.
15. Kazimierza Bartla od 16.V 1926 r. do 4.XI 1926 r.
16. Kazimierza Bartla (II) od 9.VI 1926 r. do 26.IX 1926 r.
17. Kazimierza Bartla (III) od 27.IX 1926 r. do 1.X 1926 r.
18. Józefa Piłsudskiego od 2.X 1926 r.

Podział administracyjny Państwa. Wykaz województw i powiatów.

Województwo jest główną jednostką administracji wewnętrznej Państwa w II instancji. Instancją niższą, I-szą — jest starostwo - powiat. Na czele województwa stoi wojewoda, na czele powiatu — starosta.

Polska jest podzielona na 16-cie województw i powiatów następujących:

Województwo Warszawskie ma obszaru 29.310 km.², ludności 2,112 tys., podzielone jest na 23 powiaty następujące: Błotki, Ciechanowski, Gostyniński, Grójecki, Kutnowski, Lipnowski, Łowicki, Makowski, Mińsko - Mazowiecki, Mławski, Nieszawski, Płocki, Płoński, Przasnyski, Pułtuski, Radzyński, Rąbski, Rypniński, Sierpecki, Skierniewicki, Sochaczewski, Warszawski, Włocławski.

Woj. Łódzkie, obszaru 19,034 km.², ludności 2,25 tys., powiatów 13 nast.: Brzeziński, Kaliski, Kolski, Koniecki, Łaski, Łęczycki, Łódzki, Piotrkowski, Radomski, Słupski, Sieradzki, Turecki, Wieluński.

Woj. Kieleckie. Obszaru 25,736 klm.², ludności 2,534 tys., powiatów 16 nast.: Będziński, Częstochowski, Hłucki, Jędrzejowski, Kielecki, Konecki, Kozienicki, Miechowski, Olkusiński, Opatowski, Opoczyński, Pińczowski, Radomski, Sandomierski, Stopnicki, Włoszczowski.

Woj. Lubelskie. Obszaru 31,160 klm.², ludności 2,086 tys. pow. 19 nast.: Bialski, Biłgorajski, Chełmski, Garwoliński, Hrubieszowski, Janowski, Knyszynski, Krasnostawski, Lubartowski,

towski, Lubelski, Łukowski, Puławski, Radzyński, Siedlecki, Sokołowski, Tomaszowski, Węgrowski, Włodawski, Zamojski.

Woj. Białostockie. Obszaru 32,518 klm.², ludności 302 tys., powiatów 14 następujące: Augustowski, Białostocki, Bielski, Grodzieński, Kolneński, Łomżyński, Ostrołęcki, Ostrowski, Sejneński, Sokółski, Suwalski, Szczuczynski, Wołkowyski, Wysoko-Mazowiecki.

Woj. Wołyńskie. Obszaru 29,943 klm.², ludności 143,748 tys., pow. 10 nast.: Dubieński, Horochowski, Kostopolski, Kowelski, Krzemieniecki, Lubomelski, Łucki, Równieński, Włodzimierski, Zdobunowski.

Woj. Poleskie. Obszaru 41,463 klm.², ludności 879 tys., powiatów 10 nast.: Brzeski, Drohiczyński, Kamień-Koszyrski, Kobryński, Kosowski, Łuniniecki, Piński, Prużański, Sarneński, Soliński.

Woj. Nowogródzkie. Obszaru 22,993 klm.², ludności 822 tys., powiatów 7 nast.: Baranowicki, Lidzki, Nieświeski, Nowogródzki, Słonimski, Stołpecki, Wołczyński.

Woj. Wileńskie. Obszaru 28,053 klm.², ludności 983 tys., powiatów 8 następujących: Brestawski, Dziśnieński, Mołodeczanski, Oszmiański, Postawski, Święciański, Wilejski, Wileńsko-Trocki.

Woj. Pomorskie. Obszaru 16,356 klm.², ludności 939 tys., pow. 18 następujących: Brodnicki, Chojnicki, Chełmiński, Działdowski, Grudziądzki, Gniewski, Kartuski, Kościerski, Lubawski, Pucki, Świecki, Starogardzki, Sępoleński, Tczewski, Toruński, Tucholski, Wąbrzeski i Wejherowski.

Woj. Poznańskie. Obszaru 26,603 klm.², ludności 1,974 tys., powiatów 35 następujące: Bydgoski, Chodzieński, Czarnekowski, Gnieźnieński, Gostyński, Grodziski, Jarociński, Inowrocławski, Kępneński, Kościański, Koźmiński, Krotoszyński, Leszniański, Międzychodzki, Mogilneński, Nowotomyślski, Obornicki, Odolanowski, Ostrzeszowski, Ostrowski, Pleszewski, Poznański, Rawicki, Śmigielski, Śremski, Środzki, Strzelneński, Szamotulski, Szubiński, Węgrowiecki, Witkowski, Wolsztyński, Wrześniański, Wyrzyski, Żniński.

Woj. Krakowskie. Obszaru 17,448 klm.², ludności 1,990 tys., pow. 23 następujące: Bialski, Bocheński, Brzeski, Chrzanowski, Dąbrowski, Gorlicki, Grzybowski, Jasielski, Krakowski, Limanowski, Makowski, Mielecki, Myślenicki, Nowotarski, Nowosądecki, Oświęcimski, Pilzneński, Ropczycki, Tarnowski, Wadowicki, Wielicki, Żywiecki i Spisko - Orawski.

Woj. Lwowskie. Obszaru 27,024 klm.², ludności 2,718 tys., pow. 27 nast.: Bobrecki, Brzozowski, Dobromilski, Drohobyc-

ki., Gródecki, Jarosławski, Jaworowski, Kolbuszański, Kroś-
nieński, Liski, Lubaczowski, Lwowski, Łańcucki, Mościcki,
Niski, Przemyśki, Przeworski, Rawski, Rudzki, Rzeszowski,
Samborski, Sanocki, Sokalski, Starosamborski, Strzyżowski,
Tarnobrzesci i Żółkiewski.

Woj. Stanisławowskie. Obszaru 18,368 klm.², ludności 1,346 tys., powiatów 16 nast.: Bohorodczański, Doliniański, Ho-
rodeński, Kałuski, Kołomyjski, Kosowski, Nadwórniański, Pe-
czeniżyński, Rohatyński, Skolski, Śniatyński, Stanisławowski,
Stryjski, Tłumacki, Turecki i Żydaczowski.

Woj. Tarnopolskie. Obszaru 16,240 klm.², ludności 1,429
tys., powiatów 17 nast.: Borszczowski, Brodzki, Brzeżański, Bu-
czacki, Czortkowski, Husiatyński, Kamienkowski, Podhajceki,
Przemyślański, Radziechowski, Skałacki, Tarnopolski, Trembo-
welski, Zaleszczycki, Zbarski, Złoczowski.

Woj. Śląskie. Obszaru 4,230 klm.², ludności 1,124,907 tys.,
powiatów 8 nast.: Bielski, Cieszyński, Katowicki, Lubliniecki,
Pszczyński, Rybnicki, Świętochłowicki, Tarnogórski i okręg
miejski Królewska Huta.

Miasto stołeczne Warszawa urządzone jest pod wzglę-
dem administracyjnym na prawach oddzielnego województwa
z Komisarzem Rządu na prawach wojewody.

Samorząd komunalny (terytorjalny).

W państwach nowoczesnych ścierają się z sobą silnie
dwie zasady administracji wewnętrznej: centralizm i decentra-
lizm. Pierwsza polega na umieszczeniu punktu ciężkości w cen-
tralnych organach państwowych, druga zaś na najdalej idącym
usamodzielnieniu organów administracji lokalnej. Wyrazem
formalnym tej ostatniej zasady jest samorząd, czyli oparcie
administracji wewnętrznej na usamodzielnieniu lokalnych
władz terytorjalnych t. j. — kiedy państwo oddaje znaczną
część swej pracy i władzy w ręce samych obywateli, zorga-
nizowanych w gminne, powiatowe i wojewódzkie związki ko-
munalne.

W czasach obecnych decentralizacja bierze często górę
nad ustrojem centralistycznym, gdyż wskutek wielowiekowe-
go rozwoju państwa stosunki społeczne tak się skomplikowa-
ły, iż cały szereg zagadnień lokalnych mogą najskuteczniej
załatwiać sami obywatele, naogół już uświadomieni i wyro-
bieni społecznie oraz państwowo.

W Polsce, która jest obrazem wielkiej różnorodności
gospodarczej, często narodowościowej i politycznej, gdzie in-

teresy dzielnicowe (pozaoborcze) tak często kolidują z interesem państwa, trudno jest przyjąć odrazu system decentralistyczny w całej rozciągłości. Konieczność zespolenia państwa, unifikacji gospodarczo politycznej, społecznej i narodowej, wymaga przewagi centralizmu nad edcentralizacją. Przyszły rozwój i wysoki poziom form samorządów w Polsce oprócz należy na regionalizmie kulturalnym, realizacja którego winna dziś być naczelnem zagadnieniem społeczno-państwowem, szczególnie docenianem przez nauczycielstwo. Samorząd terytorjalny w Polsce osiągnął już pewne konkretne formy w większości kraju, a to w postaci rad gminnych i szczególnie sejmików powiatowych, wykazujących niejednokrotnie wiele zdolności administracyjnych i dobrej woli obywatelskiej.

Specjalna ustawa o samorządzie terytorjalnym winna jaknajszybciej uregulować w Polsce te stosunki.

Departament Samorządowy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych mieści się w Warszawie, ul. Nowy Świat 69, telefon dyrektora departamentu 52-87.

Zrzeszenie samorządów powiatowych — Warszawa, ul. Leszczyńska nr. 6, tel. 177-30. Zrzeszenie

a) wydaje tygodnik „Samorząd” i „Bibliotekę Komunalną”;

b) zaopatruje szpitale, przychodnie, przytułki, sierocińce i t. p. zakłady zdrowia publ. i opieki społecznej;

c) wykonywa wszelkie druki biurowe dla Wydz. Powiatowych i Gmin;

d) wykonywa plany i kosztorysy budynków komunalnych;

e) wykonywa wszelkie zlecenia Wydz. Pow. i udziela natychmiastowych informacji w sprawach, dotyczących gospodarczych potrzeb Wydziałów.

Związek pracowników miejskich Rzplitej Polskiej — Warszawa, Krakowskie Przedmieście 1, tel. 244-64.

Związek pracowników administracji gminnej. — Warszawa, Kredytowa 16, tel. 117-93.

Stronnictwa polityczne w Polsce i ich kluby w Sejmie i w Senacie.

W Polsce jest wielka liczba stronnictw lewicowych, centrowych, prawicowych i mniejszości narodowych. Wyliczamy je i podajemy komentarze niezbędne.

Do lewicy należą:

Klub Pracy powstał w Sejmie i Senacie w r. 1915, jako secesja Wyzwolenia z inicjatywy b. prezesa Wyzwolenia posła Stanisława Thugutta. Liczy 6 posłów i 4 senatorów. Prezesem tego klubu jest prof. Bartel, Minister W. R. i O P.

Stronnictwo Chłopskie — secesja Wyzwolenia i Piasta, powstało w r. 1925. Liczy 34 posłów, senatorów niema. Przewodniczącym stronnictwa jest poseł Jan Dąbski, a klubu parlamentarnego A. Waleron.

Chłopskie Stronnictwo Radykalne liczy 2 posłów pod przewodnictwem ks. Eugenjusza Okonia.

Wyzwolenie — radykalne stronnictwo ludowe, przy wyborach do obecnego Sejmu otrzymało prawie milion głosów. Istnieje w Polsce od zarania Niepodległości (przed wojną na terenie Kongresówki t. zw. „Zaranie”). W r. 1924 przyłączyła się do Wyzwolenia t. zw. grupa Dąbskiego, grono posłów-secesjonistów „Piasta”. Obecnie Wyzwolenie liczy 23 posłów i 8 senatorów. Prezesem stronnictwa jest M. Malinowski, prezesem klubu parl. Bł. Stolarski.

Centralny organ — tygodnik „Wyzwolenie”.

Polska Partja Socjalistyczna, stronnictwo klasowe, idące drogą ewolucji do osiągnięcia republiki socjalistycznej w Polsce. P. P. S. powstała w r. 1893 z połączenia kilku różnych grup socjalistycznych polskich. Na czele swych haseł i postulatów wysuwała zawsze niepodległość Polski. W wyborach do obecnego Sejmu uzyskała P. P. S. około 900.000 głosów. Liczy 41 posłów i 7 senatorów. Prezesem stronnictwa jest poseł Ignacy Daszyński, prezesem klubu poseł Zygm. Marek.

Centralny organ — „Robotnik”.

Narodowa Partja Robotnicza — lewica. Organizację jej zainicjowali posłowie Ciszak i Waszkiewicz po rewolucji majowej — secesja z N. P. R.

Centralny organ — „Nowa Sprawa Robotnicza” w Poznaniu.

Komunistyczna Frakcja Poselska — pod przewodnictwem posła Jakóba Wojtiuka, liczy 8 posłów. Jako partja jest nielegalna, atoli należą do niej liczne szeregi robotników i chłopów.

Do prawicy należą:

Klub Chrześcijańsko-Narodowy — liczy w Sejmie 22 posłów i 9 senatorów. Jest to organizacja ziemiańska, posiadająca właściwie nazwę Chrz. - Nar. stronnictwa rolniczego. Stoї na stanowisku ustroju monarchistycznego w Polsce. Prezesem stronnictwa jest prof. Dubanowicz, prezesem klubu parl. poseł Edward Dubanowicz.

Centralny organ — „Warszawianka”.

Związek ludowo - narodowy. Radykalni nacjonalisci. Głosów do obecnego Sejmu otrzymał półtora miliona. Posłów 100, senatorów 30. Związek powstał w r. 1919 z połączenia Narodowej Dem. (Endecja) i Zjedn. narod-ludowego. Prezesem stronnictwa i klubu poseł St. Głabiński.

Chrześcijańska Demokracja. Posłów 41, senatorów 8. Prezesem jest poseł Chaciński. Centralny organ — „Rzeczpospolita”.

Narodowa Partja Robotnicza (N. P. R. — prawica). Posłów 15, senatorów 3. Prezesem poseł Popiel. Po rewolucji majowej weszła w szeregi stronnictw prawicowych.

Centralny organ — „Głos Codzienny”.

Do centrum politycznego należy:

Polskie Stronnictwo Ludowe „Piat”. Posłów 50, senatorów 12 — jest organizacją zamożnych włościan i socjalnie stoi od dłuższego czasu na gruncie prawicowym.

Centralne organy stronnictwa — „Wola Ludu” i „Echo Warszawskie”.

Stronnictwo Katolicko-Ludowe — posłów 6. Organizacja zamożnych włościan, niechętnych lewicy i prawicy. Prezes klubu poseł Ignacy Jasiński, stronnictwa ks. Jan Czuj.

Organ — „Lud Katolicki” (Kraków).

Stronnictwa i kluby mniejszości narodowych:

Koło Żydowskie grupuje w sobie w Sejmie i Senacie posłów i senatorów różnych partyj żydowskich — w liczbie 35 posłów i 12 senatorów.

Klub Ukraiński łączy również na terenie parlamentu Ukraińców, członków różnych partyj — w sile 20 posłów i 6 sen.

Klub Zjednoczenia Niemieckiego — analogicznie 17 posłów i 5 senatorów.

Klub Białoruski — 11 posłów i 3 senatorów.

Rosjanie — 1 poseł i 1 senator.

Ministerstwa i wyższe urzędy w Warszawie.

Prezydjum Rady Ministrów — Krakowskie Przedm. 46.

Instytucje podległe Prezydjum R. M.:

Drukarnia Państwowa, ul. Miodowa 22, tel. 318-25.

Red. „Monitora Polskiego”, ul. Miodowa 22, tel. 44-05.

Polska Ajencja Telegr. (P.A.T.), ul. Krakowskie Przedmiescie 54.

Instytucje, zależne personalnie od Prezydjum R. M.:

Prokuratorja Generalna, Leszno 5.

Najwyższy Trybunał Administracyjny — Miodowa 22,
tel 101-64.

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych — Nowy Świat 69.

Minister (tel 318-84) Przyjmuje we wtorki i czwartki od 12 do 1 w poł. Wiceminister (tel. 57-32) przyjmuje w środy i piątki od 12 do 1 w poł. Sekretariat ministra (tel. 107-74). Biuro informacyjno - podawcze (tel. 62-50).

Wydział prezydalny — naczelnik tel. 49-05. Referat prasowy — tel. 90-59.

Ministerstwo obejmuje departamenty:

I. Administracyjny — tel. 203-25.

II. Bezpieczeństwa Publicznego i Prasy — tel. 63-33.

III. Samorządowy — tel. 52-87.

IV. Zdrowia (gen. dykcja służby zdrowia), Nowowiejska 39, tel. 62-80. Sekretarz osobisty — tel. 62-80.

V. Państwowy Zakład Bad. Żywności — Kujawska 2, tel. 98-22.

VI. Epidjologiczny Zakład — Chocimska 24.

VII. Państw. Zakład Hygjeny—Kujawska 2, tel. 243-84.

VIII. Wydział Aprowizacyjny — tel. 77-58.

Główny Urząd Statystyczny — Aleje Jerozolimskie 32.

Dyrektor — tel. 55-85. Sekretariat — tel. 55-85.

Województwo Warszawskie — Aleje Ujazdowskie 5.

(Z terenu podległego wyłącznie m. Warszawa).

Wojewoda — tel. 81-69.

Wice-wojewoda — tel. 81-69.

Kancelarja — tel. 243-35.

Wydział administracyjny, naczelnik — tel. 81-57.

Wydział samorządowy, naczelnik — tel. 81-55.

Wydział budżetowo-gospodarczy, naczelnik—tel. 201-78.

Wydział bezpiecz. publicznego, naczelnik—tel. 243-36.

Wydział roln. i weteryn., naczelnik — tel. 89-84.

Wydział przemysł. i handlu, naczelnik—tel. 145-22.

Wydział zdrowia publicz., dyrektor — tel. 252-70.

Wydział pracy i op. społ., naczelnik — tel. 250-99 (Bieleńska 7).

Dyrekcja robót publicznych, dyrektor — tel. 167-56.

Komisariat rządu na m. st. Warszawę — Ratusz, Senatorska 16.

Komenda Główna Policji Państwowej — Nowy Świat 67.

Ministerstwo Spraw Wojskowych — ul. Nowowiejska.

Sztab generalny. Gmach sztabu, pl. Saski 3 (własna centrala telefoniczna).

Biuro ścisłej rady wojennej — tamże.

Biuro historyczne sztabu gen.

Kierownictwo marynarki wojennej—ul. Chałubińskiego 3, tel. 182-05.

Kurja biskupia W. P., Miodowa 24, tel. 109-44. Biskup polowy W. P. ks. St. Gall.

Oficerski trybunał orzekający, gmach M. Spr. Wojsk.

Najwyższy sąd wojskowy, Plac Saski 5, tel. 259-54.

Generalne inspektoraty — Krak Przedm. 11.

Wojskowy instytut sanitarny, szpital Ujazdowski, tel. 303-70.

Wojskowy instytut geograficzny—ul. Wilcza 64, tel. 26-75.

Wojskowy instytut naukowo - wydawniczy. Zamek, tel. 404-70.

Instytut badawczy broni chemicz.—Ludna 11, tel. 146-72.

Muzeum Wojska — Podwale 15, tel. 34-38.

Szkoły Wojskowe.

Wyższa szkoła wojenna — Koszykowa 79, tel. 403-75.

Wyższa szkoła intendenty — Koszykowa 79, tel. 292-20.

Wojskowa szkoła sanitarna — Piekna ??, tel. 144-83. Szkoła

podchorążych piechoty — Aleje Ujazdowskie 13, tel. 146-62.

Oficerska szkoła inżynierji — ul. Nowowiejska 52, tel. 313-33.

Szkoła broni chemicznej — Marymont, tel. 317-08. Kościusz-

kowski obóz szkolny saperów — Powązki, tel. 123-47. Obóz

szkolny wojsk samochodowych — fort „Wola”, tel. 101-82.

D. O. K. Nr. 1 — pałac Mostowskich.

Komenda m. st. Warszawy — plac Saski 2, tel. 502-70.

Powiatowe komendy uzupełnień (P. K. U.): Warszawa-Miasto I, tel. 101-71, Warszawa-Miasto II, tel. 41-04 (obie przy ul. Olszowej 9, Praga), Warszawa-Miasto III — ul. Szeroka 3, Praga, tel. 315-70. Warszawa-Powiat — ul. Olszowa 9, Praga, tel. 315-25.

Korpus Ochrony Pogranicza—Nowy Świat 69, tel. 298-77.

- Generalny Inspektorat Sił Zbrojnych Polski — Warszawa, Belweder.

Generalny inspektor — Marszałek Józef Piłsudski.

Ministerstwo Skarbu—ul. Rymarska 3. Inform. tel. 142-80.

Departamenty następujące: Dep. I prezydjalny, tel. 227-44

Dep. II — obrotu pieniężnego, tel. 512-22. Dep. III — budżeto-

wy, tel. 512-09. Dep. IV cel., tel. 512-31. Dep. V — podatków i opłat, tel. 512-20. Dep. VI — akcyz i monopolów, tel. 512-94. Dep. VIII — kasowy, tel. 68-34.

Urzędy podległe Ministerstwu Skarbu.

Państwowy urząd kontroli ubezpieczeń—ul. Miodowa 11, tel. 310-17. Kancelaria tel. 88-09.

Urząd pożyczek państwowych — ul. Senatorska 29. Kancelaria, tel. 88-09.

Generalna dyrekcja loterii państwowej—ul. Nowy Świat 4, tel. 75-41. Sekretarz osobisty tel. 75-41; kancelaria tel. 41-74.

Dyrekcja polskiego monopolu spirytusowego — ul. Krakowskie Przedm. 50; dyrektor tel. 34-28; kancelaria tel. 41-74.

Biuro sprzedaży soli — ul. Mazowiecka 7; dyrektor tel. 116-53. Kancelaria tel. 233-32.

Państwowe zakłady graficzne — Al. Jerozolimskie 91—kierownik tel. 130-06; kancelaria tel. 48-49.

Mennica państwowa — Praga, ul. Zabkowska 27, gmach monopolu, wejście od ul. Markowskiej); dyrektor tel. 15-40; kancelaria tel. 15-93.

Główny Urząd Likwidacyjny — ul. Foksal 3, tel. ogólny 53-14 i 35-39.

Ministerstwo W. R. i O. P. — Bagatela 12, tel. 311-62 i 311-63 (patrz rozdz. III — Władze Szkolne).

Ministerstwo Przemysłu i Handlu—ul. Elektoralna 2. Informacje tel. 78-79.

Departamenty następujące: Dep. I ogólny tel. 412-02. Dep. II — górniczo - hutniczy, tel. 412-15. Dep. III — przemysłowy, tel. 412-08. Dep. IV — handlowy, tel. 412-00. Dep. V — marynarki handlowej, tel. 284-71.

Urzędy podległe Min. Przemysłu i Handlu:

Biuro inż. przemysłowego w Warszawie — ul. Elektoralna 2, tel. 312-85. Wyższy urząd górniczy w Warszawie — ul. Elektoralna 2, tel. wewn. 55. Państwowy instytut geologiczny — Pałac Staszica, tel. 114-06. Kancelaria—Urząd Patentowy Rzeczypospolitej Polskiej — ul. Elektoralna 2 tel. 110-21, kancelaria tel. 110-16. Główny urząd probierczy — ul. Złota 22, tel. 169-28. Główny urząd miar — ul. Elektoralna 2, tel. 154-90. Okręgowy urząd miar i wag — ul. Piękna 66a, tel. 319-62. Kancelaria.

Dyrekcja państwowych zakładów naftowych — ul. Elek-
toralna 2, tel. 217-72. Dyrekcja państwowych zakładów salinar-
nych — ul. Elektoralna 2, tel. 88-89. Generalna dyrekcja poczt
i telegrafów — plac Napoleona 8. Państwowa wytwórnia apa-
ratów telegraficznych i telefonicznych — ul. Grochowska 30.

Ministerstwo Komunikacji — Nowy Świat 14.

Własna centrala telefoniczna.

Departamenty następujące: administracyjny, finansowy,
handlowo o- taryfowy, eksploatacyjny, budowy i utrzymania,
mechaniczny i zasobów.

Ministerstwo Rolnictwa i Dóbr Państwowych.

Wydział ekonomiki rolniczej, tel. 39-46 — ul. Senator-
ska 15, informacje tel. 39-01.

Departament ogólny tel. 39-11. Kancelaria tel. 39-17. Biu-
ro informacyjno - podawcze tel. 39-01. Departament rol-
nictwa tel. 39-06. Departament leśnictwa tel. 39-10. De-
partament weterynarii tel. 39-24.

Urzędy podległe Ministerstwu Rolnictwa i Dóbr Państwowych:

Dyrekcja okręgowa lasów państwowych w Warszawie—
ul. Senatorska 29, tel. 504-11. Kancelaria tel. 504-19.

Wydział rolnictwa i weterynarii w warszawskim urzędzie
wojewódzkim—ul. Bielańska 9, tel. 89-84. Kancelaria tel. 216-69.

Zarząd stadnin państwowych, ul. Senatorska 15, tel. 53-50.

Państwowy instytut meteorologiczny—ul. Nowy Świat 72,
tel. 65-01.

Państwowy instytut naukowy gospodarstwa wiejskiego
w Puławach.

Państwowy instytut rolniczy w Bydgoszczy.

Państwowa stacja botaniczno - rolnicza w Lwowie.

Ministerstwo Robót Publicznych — ul. Kredytowa 9.

Wydział Prezydjalny tel. 59-08. Departamenty następują-
ce: administracyjny, wodny tel. 282-33, budowlany tel. 234-02,
drogowy tel. 81-18, Okręgowa dyrekcja robót publicznych m.
Warszawy, ul Kredytowa 9, tel. 415-03. Warszawski zarząd
wodny tel. 49-96. Dyrekcja dróg wodnych — ul. Jasna 10,
tel. 69-84.

Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej — plac Da- browskiego 1.

Minister tel. 319-12, wice-Minister tel. 310-56, sekretarz
min, tel. 319-56. Informacje tel. 319-34. Wydział Prezydjalny

tel. 53-71. Departament ochrony pracy tel. 519-17. Departament ubezpieczeń społecznych tel. 27-87 — ul. Nowowiejska 27e. Inspekcja pracy — plac Dąbrowskiego 1, tel. 19-67. Urząd Emigracyjny — ul. Królewska 23, tel. 78-34. Fundusz bezrobocia, tel. 96-72. Państwowy urząd pośrednictwa pracy w Warszawie tel. 114-43 — ul. Ciepła 21. Okręgowy Urząd Ubezpieczeń, tel. 83-53. Kasa Chorych — ul. Solec 93, tel. 220-24.

Ministerstwo Reform Rolnych — plac Dąbrowskiego Nr. 1, tel. 60-95.

Kierownik ministerjalny tel. 83-75. Sekretarz osobisty tel. 83-84. Departament administracyjny tel. 159-37.

Urzędy podległe Min. reform rolnych: Okręgowy urząd ziemski w Warszawie — Al. Ujazdowskie 7, tel. 58-06. Kancelaria tel. 75-55.

Okręgowy urząd ziemski w Piotrkowie, Kielcach, Lublinie, Białymstoku, Grodnie, Łucku, Brześciu n/Bug., Wilnie, Krakowie, Lwowie, Poznaniu, Grudziądzu, Katowicach.

Ministerstwo Sprawiedliwości — ul. Długa 7.

Minister przyjmuje we wtorki i czwartki od g. 11 do 1, tel. 28-76. Wice-Minister przyjmuje w środy i piątki od g. 11—1, tel. 54-31.

Departamenty następujące: ustawodawczy tel. 28-54, administracyjny tel. 28-06, karny tel. 319-81.

Sąd Apelacyjny — plac Krasińskich 3.

Sąd Okręgowy Warszawski — Miodowa 15.

Sąd Najwyższy — plac Krasińskich 5.

Ministerstwo Spraw Zagranicznych — Wierzbowa 1. Kancelaria tel. 413-28.

Departamenty następujące: polityczno - ekonomiczny tel. 76-91 i 413-64, konsularny, ogólny, tel. 413-08.

Poselstwa polskie zagranicą:

1. **Ameryka** — Stany Zjednoczone. Poseł Jan Ciechanowski, min. pełn. Waszyngton C. C. 2640-16 Street.

2. **Argentyna**. Wł. Mazurkiewicz, radca leg. I kl. Buenos Aires. Calbe Rincon 280.

3. **Austria**. Poselstwo. Wiedeń, Rennweg 1. Kowalski-Wierusz Józef, poseł, minister pełnomocny.

4. **Belgia**. Poselstwo. Bruksela, Z. de la Loi 39, Jan Szembek, poseł nadzw. i min. pełnom. II,

5. **Brazylja.** Poselstwo. Rio de Janeiro. Mikołaj Jury-
stowski, ul. Senador Verqueiro nr. 197.
6. **Bułgarja.** Poselstwo. Sofja, ul. Słowiaska 3. Władysław Baranowski, Charge d'affaires, ul. Patrjarch Eftimi 35.
7. **Czecho-Słowacja.** Poselstwo. Praga, Staromestke Nameste, Zygmunt Lasocki.
8. **Danja.** Pos. Kopenhaga. Fredriksgade nr. 17. Konstanty Rozwadowski.
9. **Estonja.** Pos. Rewel. Franciszek Charwat, Charge d'affaires.
10. **Finlandja.** Helsingfors, Norra Esplanadsgatan 25 a. Tytus Filipowicz, pos. nadzw. i min. pełn.
11. **Francja.** Ambasada. Alfred Chłapowski, ambasador, ul. 14 Av. de Tokio.
12. **Grecja.** Czesław Andrycz, radca legac. Ateny.
13. **Holandja.** Pos. Haaga, Pninsessegracht nr. 9 Stanisław Koźmiński, pos. nadzw. min. pełn. I.
14. **Hiszpanja.** Madryt, Calde de Goya nr. 9 Władysław Sobański, poseł nadzw. i min. pełnom.
15. **Japonja.** Pos. Tokio. Zaimkucho, Azubu - Ku (vacat), pos. nadzw. i minister pełn. I.
16. **Jugosławja.** Pos. Belgrad, Krunska 58. Zdz. Okęcki, poseł nadzw. i minister pełnom.
17. **Liga Narodów.** Genewa. Delegat Fr. Sokal. Quai W. Wilson 33.
18. **Łotwa.** Poselstwo. Ryga, Mikołajewska 27. Aleksander Ładoś, pos. nadzw. i min. pełnomocny.
19. **Niemcy.** Berlin Kurtuernstr. 136. Kazimierz Olzowski, poseł nadzw. i min. pełnomocny.
20. **Norwegja.** Pos. Chryśjanja. Vestheimsgate 4b. Michał
21. **Persja.** Teheran, pos. Hempel Stanisław.
22. **Rosja.** Pos. Moskwa, Powarskaja 21. Stanisław Kętrzyński, poseł nadzw. i min. pełnomocny.
23. **Rumunja.** Pos. Bukareszt, Boulevard Laseriletorgone 63. Józef Wielowieyski, pos. nadzw. i min. pełnomoc.
24. **Stolica Apostolska.** Ambasada. Rzym. Lungotereze dei Mellini. Ambasador Wł. Skrzyński.
25. **Szwajcarja.** Pos. Bern, Elfenstr. 25. J. Modzelewski, pos. nadzw. i min.
26. **Szwecja.** Pos. Sztokholm. Narvenagen 32 p. IV, Alfred Wysocki, pos. nadzw. i min. pełnom.
27. **Turcja.** Angora, Rue Stamboul 3 me maison de l'Erhof, pos. nadzw. i min. pełnom.
28. **W. Brytanja.** Pos. Londyn 45. Grosvenor Square. Skirmunt Konstanty, pos. nadzw. i min. pełnom.

29. **Węgry.** Pos. Budapeszt. I Orszeghaz-neca 13. Zygmunt Michałowski, pos. nadzw. i min. pełnom.

30. **Włochy.** Pos. Rzym. Piazza di Spagn a20. Kozicki, poseł nadzw. i min. pełnomocny.

31. **Komisariat gen. w Gdańsku.** Delbrueck Alle 3a. Henryk Strassburger, komisarz gen.

(Oprócz poselstw — Polska posiada konsulatory w szeregu miast większych — krajów wyżej wymienionych i innych).

Poselstwa obce w Polsce (Warszawa).

Apostolska Stolica. Aleja Szucha 10, tel. 36-66. Msgr. Lauri, arcyb. Efezu, Nncjusz apostolski.

Ameryka (Stany Zjednoczone). Foksal 3, tel. 17-59, 9-20. John B. Stetson, poseł nadzwyczajny i minister pełnomocny.

Austria. Koszykowa 11b, tel. 64-96. Mikołaj Post, poseł nadzw. i min. pełn.

Belgia. Hotel Europejski, tel. 150-30. Bernard de l'Escaille, poseł nadzw. i min. pełnomocny. Biuro paszportowe — Bracka 18.

Brazylja (Stany Zjednoczone). Al. Róż 4, tel. 91-13. Aleybiades Pecanha, pos. nadzw. i min. pełn.

Bułgarja. Al. Ujazdowskie 39, tel. 402-56. Włodzimierz Robeff, min. pełnom.

Chili. Aleja Szucha 6/10, tel. 277-27. Carlos Becerra, charge d'affaires.

Czechosłowacja. Zgoda 10/4, tel. 79-70, 79-68. Dr. Robert Flieder, poseł nadzw. i min. pełnom.

Estonja. Al. Ujazdowskie 19-4, tel. 238-18. Dr. Johan Leppck, poseł nadzw. i min. pełnomocny.

Finlandja. Plac Napoleona 3, tel. 164-54. Eryk Ehrstraem, poseł nadzw. i minister pełnomocny.

Francja. Al. Ujazdowskie 31, tel. 21-50. Andrzej de Parnafieu, ambasador.

Grecja. Al. Ujazdowskie 19, tel. 1-16. Piotr Metaxas, charge d'affaires.

Hiszpanja. Foksal 16, tel. 111-14. Francaises Sutierres de Aguerra, poseł nadzw. i min. pełnomocny.

Holandja. Ul. Senatorska 10, tel. 78-60, kancelarja — ul. Czackiego 9, tel. 220-57. Bar. von Asbeck, poseł nadzw. i min. pełnomocny.

Japonja. Ul. Foksal 10, tel. 14-73. Naotake Sato, poseł nadzw. i min. pełnomocny.

Jugosławja. Ul. Smolna 9, tel. 130-10. Jewrem Simitch, poseł nadzw. i min. pełnomocny.

Łotwa. Hotel Europejski, kancelarja — ul. Szkolna 6, tel. 73-49. Marcin Nuksa, poseł nadzw. i min. pełnomocny,
Niemcy. Ul. Piękna 17, tel. 183-04. Ulryk Raucher, poseł nadzw. i min. pełnomocny.

Norwegja. Ul. Marszałkowska 79, Terje Knudtzon, charge d'affaires.

Portugalia. Ul. Senatorska 37, tel. 201-03. Vasco de Queredo, poseł nadzw. i min. pełnomocny.

Rosja. Hotel Rzymski, tel. 106-86. Piotr Wojkow, poseł nadzw. i min. pełnomoc.

Rumunja. Wiejska 10, tel. 27-07. Alexander Jacovaky, nadzw. i min. pełnomocny.

Szwajcarja. Smolna 25, tel. 84-24. Hans de Segesser-Brunegg, poseł nadzw. i min. pełnomoc.

Szwecja. Krak. Przedm. 15, tel. 174-15. C. d'Anckarvard, poseł nadzw. i min. pełn., Nils Rettig, 2-gi sekr. leg., plk. Loven, attache wojsk.

Turcja. Królewska 16, tel. 91-27. Dr. Ibrahim Taliy Bey, poseł nadzw. i min. pełnomoc.

Urugwaj. Wiedeń, Hotel Kranz Neu Markt. Luis Garabelli, poseł nadzw. i min. pełnom.

Węgry. Służewska 5-2, tel. 137-84, 315-52. P. Belitska, pos. nadzw. i min. pełnom.

Wielka Brytania. Nowy Świat 18, tel. 19-91, 54-00. Sir. William Grenfell Max Muller, poseł nadzw. i min. pełnom.

Włochy. Plac Dąbrowskiego 6, tel. 19-15. Sign. Giovanni Cesare Majoni, poseł nadzw. i min. pełnomocny.

(Oprócz poselstw w Polsce mamy 103 konsulaty państw obcych w poszczególnych miastach Polski).

Święta narodowo-państwowe Polski i państw obcych.

Święto narodowo - państwowe Polski obchodzimy 3-go maja; Estonia — 24.II; Grecja — 7.IV; Hiszpanja — 17.V; Norwegja — 17.V; Rumunja — 23.V; Anglja — 3.VI; Szwecja — 16.VI; St. Zjedn. Am. Płn. — 4.VII; Francja — 14.VII (zburzenie Bastylji) i 8.V (Dziewicy Orleańskiej Joanny d'Arc); Szwajcarja — 1.VIII; Holandja — 31.VIII; Danja — 26.IX; Bułgarja — 3.X; Czechosłowacja — 28.X; Japonja — 31.X; Włochy — 11.XI; Belgja — 15.XI; Brazylja — 15.XI; Łotwa — 18.XI; Finlandja — 6.XII; S. H. S. (Królestwo Serbów, Chorwatów i Słoweńców) — 17.XII.

WŁADZE SZKOLNE W POLSCE.

Organizacja władz szkolnych.

Szkolnictwo polskie znajduje się pod zarządem władz polskich stosunkowo dość dawno, bo już od 1.X 1917 r. t. j. o rok z górą wcześniej, niż powstanie państwa polskiego. Wprawdzie szkolnictwo pod zarząd polski oddały w r. 1917 władze okupacyjne niemieckie, zatrzymując przy sobie główną kontrolę, jednakże już wówczas zostało uczynione bardzo wiele przez władze polskie w kierunku utrzymania polskiego szkolnego stanu posiadania, oraz w kierunku rozwoju szkolnictwa.

Dyrektorem departamentu wyznań religijnych i oświecenia publicznego przy Tymczasowej Radzie Stanu (powołanej przez Niemców) był od r. 1917 Józef Mikułowski Pomorski, późniejszy kilkakrotny kierownik Minist. W. R. i O. P.

Z chwilą powstania Państwa Polskiego, pierwszy minister oświaty, ś. p. Ksawery Prauss podjął szeroką organizację władz szkolnych na podstawie już istniejących władz organizacyjnych, jednak dopiero w dn. 4 czerwca 1920 roku sejm ustawodawczy uchwalił ustawę o tymczasowym ustroju władz szkolnych, która przyjęła system państwowej administracji szkolnej, dotąd zachowanej.

Ustawa o tymczasowym ustroju władz szkolnych powołała do życia (formalnie) Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (art. 1), podzieliła Państwo na okręgi (kuratorja) szkolne, oddając je do administrowania kuratorom szkolnym (art. 2 i 3).

Art. 9 ustawy znosi wszelką zależność władz szkolnych od organów administracji politycznej.

Inspektoraty szkolne okręgowe zmienia się na powiatowe lub miejskie, co daje już całokształt państwowej administracji szkolnej.

Każda z 3-ch instancji władz szkolnych opiera swą organizację wewnętrzną na własnym statucie. Obowiązujący dotąd statut Ministerstwa dzieli się to Ministerstwo na 7 departamentów t. j. ogólny; szkolnictwa powszechnego, średniego, zawodowego wyższego sztuki i wyznań oraz wydział archiwów państwowych. Podział szczegółowy ilustrujemy niżej w dziale: Ministerstwo W. R. i O. P.

Oczywiście organizacja ta jest wysoce wadliwa i obecnie poddana została reorganizacji w kierunku bardziej racjonalnym.

Byli ministrowie W. R. i O. P.

Za czasów „Tymczasowej Rady Stanu” ukonstytuowanej dn. 14 stycznia 1917 roku istniał Departament Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, ustanowiony na posiedzeniu Wydziału Wykonawczego tejże Rady Stanu dn. 23 stycznia 1917 r. Na czele departamentu stanął Józef Mikułowski Pomorski, członek Tymczasowej Rady Stanu. Dekretem z dn. 3 stycznia 1918 r. o „Tymczasowej Organizacji Władz Naczelnych” Rada Regencyjna tworzy 8 pierwszych Ministerstw. Departament przetworzono wtedy na Ministerstwo W. R. i O. P. Pierwszym Min. W. R. i O. P. w gabinecie Jana Kucharzewskiego był Antoni Ponikowski. Po ustąpieniu gabinetu Kucharzewskiego Rada Regencyjna mianowała prezydentem Ministrów Antoniego Ponikowskiego (27 lutego 1918 r.), który równocześnie zachował kierownictwo Ministerstwa W. R. i O. P. Także w gabinetach Jana Kantego - Steczkowskiego (od 4 kwietnia 1918 roku) i Józefa Świeżyńskiego zatrzymuje A. Ponikowski tekę Oświaty.

Dn. 8 listopada 1918 r. konstituje się w Lublinie „Lubowski Rząd Republiki Polskiej” pod przewodnictwem Ignacego Daszyńskiego. Ministrem Oświaty jest Gabryel Dubiel. Rząd ten nie przenosi się jednak do Warszawy, gdzie Józef Piłsudski powołuje do życia gabinet Jędrzeja Moraczewskiego (17 listopada 1917 r.) Tekę Oświaty w tym pierwszym rządzie Niepodległej Polski obejmuje ś. p. **Franciszek Ksawery Prauss**. W miejsce tego gabinetu przechodzi do władzy 16 stycznia 1919 r. gabinet J. I. Paderewskiego. Ministrem Oświaty zostaje Jan Łukasiewicz. Dnia 13 grudnia 1919 roku zostaje prezydentem ministrów Leopold Skulski. Tekę Oświaty obejmuje Tadeusz Łopuszański, który zatrzymuje tę tekę także w gabinecie Wł. Grabskiego (23.VI.1920 r.) 24 lipca 1920 r. tworzy się gabinet koalicyjny Wincentego Witosa, w którego skład jako Minister Oświaty wchodzi Maciej Rataj. Dn. 13 września 1921 r. ustępuje gabinet Witosa, a dnia 19 września 1921 r. tworzy się gabinet Antoniego Ponikowskiego, który tekę Min. Oświaty zachowuje dla siebie i piastuje ją aż do chwili mianowania gabinetu Artura Śliwińskiego (28 czerwca 1922 r.) Ponikowski był także ostatnim kierownikiem Ministerstwa Kultury, które za czasów jego prezydentostwa na mocy uchwały sejmowej z dn. 17 lutego 1922 r. przestało istnieć jako samodzielne ministerstwo i weszło w skład Min. W. R. i O. P., jako Dep. Sztuki. W gabinecie

Śliwińskiego (od 28 czerwca do 31 lipca) teka Oświaty nie była obsadzona; decyzja co do powołania ministra W. R. i O. P. miała nastąpić później, ministerstwem kierował faktycznie Podsekr. Stanu Tadeusz Łopuszański. W gabinecie Juliusza Nowaka (od 31 lipca do 17 grudnia) min. oświaty jest do dn. 21 sierpnia sam premier, od tego dnia do 17 grudnia Dr. Kaz. Wł. Kumaniecki, który nie wszedł jednak już do gabinetu Sikorskiego, kier. min. W. R. i O. P. został Józef Mikułowski-Pomorski i sprawował te obowiązki do dnia 28 maja 1923 r.

Po nim tekę Oświaty obejmuje Stanisław Głabiński, sprawując urząd ministra od 28 maja 1923 r. do 27 października tegoż roku. Stanisław Grabski — od 27.X 1923 r. — do 15.XII 1923 r. Bolesław Miklaszewski od 19.XII 1923 r. — do 11.XII 1924 r. Następnie kierownictwo Ministerstwa obejmuje dyr. Depart. IV — p. Jan Zawidzki, sprawując je od 11.XII 1924 r. do 25.III 1925 roku.

Po dyr. Zawidzkim resort oświaty obejmuje znowu poseł Stanisław Grabski, pozostając na tym stanowisku od 25.III 1925 r. do 15.V. 1926 r. W dn. 16.V. 1926 r. zostaje kierownikiem Ministerstwa — Mikułowski - Pomorski i ustępuje w dn. 7 lipca 1926 roku. Tegoż dnia ministrem Oświaty zostaje Antoni Sujkowski, a po ustąpieniu jego w dn. 30 września 1926 r. kierownikiem Ministerstwa zostaje w dn. 2 października 1926 roku prof. dr. inż. Kaz. Bartel.

Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

Minister Kierownik Ministerstwa: Dr. Inż. Kazimierz Bartel — Bagatela 12, tel. 150-31, przyjmuje interesantów we wtorki od godz. 11—13, zgłoszenia do sekretarza osobistego codziennie od 9—15, a w poniedziałki do godz. 10-tej.

Podsekretarz Stanu: Stanisław Gayczak — Bagatela 12, tel. 190-26, przyjmuje interesantów we wtorki i piątki od 13 — 14.

Sekretarz osobisty: Stanisław Buczyński — Bagatela 12, tel. 150-31.

Departament Ogólny — Bagatela 12.

Kierownictwo Departamentu Ogólnego sprawuje Podsekretarz Stanu.

Wydział Prezydjalny — Bagatela 12. Naczelnik Dr. Michał Pollak, tel. 52-29.

Wydział Prawny — Bagatela 12. Naczelnik Dr. Stanisław Okęcki, tel. 316-42.

Wydział Budownictwa Szkolnego — Plac Trzech Krzyży 8. Naczelnik: Zdzisław Maczeński, tel. 25-78.

Wydział Budżetowo - Rachunkowy — Nowy Świat 21. Naczelnik: Władysław Walter, tel. 5-69.

Naczelnny Wizytator Higieny i Wychowania fizycznego — Bagatela 12, Dr. Stanisław Kopczyński, tel. 235-54.

Referent Harcerski — Al. Ujazdowskie 37. Ref. Stanisław Sedlaczek, tel. 266-85.

Kancelaria Główna — Bagatela 12, tel. 5-69, tel. ogólny 178-62. Naczelnik: Lucjan Mroczkowski, tel. 78-39.

Urzędnik informacyjny — Bagatela 12, tel. 78-39.

Godziny przyjęć interesantów w Departamencie Ogólnym codziennie od 12—14.

Departament Szkolnictwa Powszechnego—Bagatela 12, tel. ogólny 266-86.

Dyrektor Departamentu: Władysław Żlobicki, tel. 238-85.

Wydział Szkół Powszechnych — Naczelnik: Dr. Marjan Reiter, tel. 163-47.

Wydział Kształcenia Nauczycieli — Naczelnik: Władysław Radwan, tel. 6-31.

Wydział Organizacyjny — Plac Trzech Krzyży 8. Naczelnik: Dr. Stanisław Tynelski, tel. 45-12.

Wydział Oświaty Pozaszkolnej — Naczelnik: Aleksander Janowski, tel. 275-34.

Godziny przyjęć interesantów codziennie od 12—14.

Departament II Szkolnictwa Średniego — Bagatela 12, tel. ogólny 52-17.

Dyrektor Departamentu p. o. Dr. Zygmunt Zagórowski, tel. 232-04.

Wydział Administracyjny — Naczelnik: Dr. Zygmunt Zagórowski, tel. 232-04.

Wydział Programowy — Naczelnik: Bolestaw Kielski, tel. 55-87.

Wydział Wydawniczy — Tel. nacz. 6-14.

Naczelnny Wizytator Religii Rzym. - Kat.: ks. prałat Antoni Ciepliński, tel. 37-72.

Godziny przyjęć codziennie od 12—14.

Departament III Szkolnictwa Zawodowego — Wspólna 81, tel. ogólny 6-19.

Dyrektor Departamentu: Mieczysław Jarniński, tel. 43-93.

Wydział Administracyjny — Naczelnik: Jerzy Ciechanowski, tel. 66-46.

Wydział Szkół Technicznych — Naczelnik: Stanisław Łukasiewicz, tel. 316-41.

Wydział Szkół Handlowych — Naczelnik: Tadeusz Waryński, tel. 6-19.

Wydział Szkół Zawodowych dokształcających i szkół rzemieślniczo - przemysłowych — Naczelnik: Aleksander Stóżewski, tel. 78-42.

Godziny przyjęć codziennie od 12 — 14.

Departament IV Nauki i Szkół Wyższych—Bagatela 12, tel. wspólny 316-83.

Dyrektor Departamentu — Stanisław Michalski, tel. 316-45.

Wydział Nauki — Naczelnik: Faustyn Dzik, tel. 316-45.

Wydział Programowo - Dydaktyczny — Naczelnik: Stefan Demby, tel. 316-83.

Wydział Administracyjno - Gospodarczy (Szkół wyższych) — Naczelnik: Leon Buszkowski, tel. 51-88.

Godziny przyjęć interesantów:

Dyrektor Departamentu przyjmuje w poniedziałki, środy i piątki od 14 — 15.

Naczelnicy Wydziałów i referenci przyjmują interesantów codziennie od 14 — 15.

Departament V Sztuki—ul. Szopena 1, tel. ogólny 50-23.

Dyrektor Departamentu: Jan Skotnicki, tel. 50-23.

Wydział Sztuk Plastycznych i zabytków — Naczelnik: Jarosław Wojciechowski, tel. 50-11.

Wydział Literatury, muzyki i teatrów — Naczelnik: Felicjan Szopski, tel. 50-21.

Departament VI Wyznań — Aleje Ujazdowskie 37, tel. ogólny 178-50.

Dyrektor Departamentu: Kazimierz Okulicz, tel. 144-40.

Wydział Międzywyznaniowy — Naczelnik: Dr. Stanisław Głowacki, tel. 178-76.

Wydział Wyznań Chrześcijańskich — Naczelnik: Walerjan Strzałkowski, tel. 178-04.

Wydział Wyznań Niechrześcijańskich — Naczelnik: Edward Bogdański, tel. 45-16.

Godziny przyjęć interesantów codziennie od godziny 12 — 14.

Wydział Archiwów — ul. Długa Nr. 13.

Naczelnik p. o. Stanisław Ptaszycki.

1. Kuratorium Okręgu Szkolnego Białostockiego.

(Adres: Białystok, ul. Warszawska nr. 37.

Adres Oddziału Finansowego: Białystok, ul. Branickiego nr. 3).

Kurator Zygmunt Gąsiorowski, przyjmuje interesantów we wtorki, czwartki i soboty od godz. 12 — 14.

Wydział Ogólny.

Gustaw - Mieczysław Szulc, Naczelnik Wydziału; godziny przyjęć od 12 — 14.

Oddział Finansowy.

Bronisław Pardo, Naczelnik Rachuby; godziny przyjęć od 12 — 14.

Wydział Szkolnictwa Powszechnego.

Bronisław Trepka, Naczelnik Wydziału; godziny przyjęć od 12 — 14; wizytuje Inspektoraty szkolne i szkoły powszechne w powiat.: Wysoko-Mazowieckim i Stonińskim.

Henryk Rzędowski, Wizytator Szkół. Wizytuje Inspektoraty szkolne i szkoły powszechne w następujących powiatach: białostockim, bielskim, sokólskim, grodzieńskim, nowogródzkim, lidzkim i wołkowyskim.

Edmund Płajfer, Wizytator Szkół. Wizytuje Inspektoraty szkolne i szkoły powszechne w powiatach: augustowskim, suwalskim, łomżyńskim, ostrołęckim, ostrów - mazowieckim, kolneńskim, szczuczyńskim i wołyńskim.

Edward Krynicki, Wizytator Szkół — Seminarjów i Preparand Nauczycielskich na terenie całego Okręgu Szkolnego.

Wydział Szkolnictwa Średniego.

Dr. Stanisław Wład, Naczelnik Wydziału; godziny przyjęć od 12 — 14 oraz wizytatorowie: **Dr. Teodor Mianowski** i **Władysław Wajdowicz**.

Wydział Szkolnictwa Zawodowego.

Inż. Jan Wolfke, Dyrektor Doksztalającego Szkolnictwa Zawodowego, w dni pozawizytacyjne przyjmuje interesantów od godz. 12 — 14.

Inspektorowie szkolni i ich zastępcy.

Augustów — insp. **Franciszek Przyrowski**.

Białystok — insp. sz. vacat, zast. insp. **Miecz. Jurecki** i **Fr. Nowakowski**.

Bielsk Podlaski — insp. Stanisław Jankowski, zast.
insp. Edgar Benc.
Grodno — ins. vacat, zast. insp. Tadeusz Kosikowski,
Kolno — insp. Franciszek Szczuciński.
Lida — insp. Jan Wójtowicz, zast. insp. Stanisław Ro-
gowski i Piotr Stadnik.,
Łomża — insp. Franciszek Cyburt, zast. insp. Józef
Borkowski,
Nowogródek — insp. Leopold Stiasny, zast. insp. Mi-
chał Balun,
Ostrów Mazow. — insp. Antoni Porembski.
Ostrołęka — insp. Dionizy Majewski
Słonim — insp. Marjan Piekarski, zast. insp. Stanisław
Mędrzycki,
Sokółka — insp. Stanisław Mijas, zast. insp. Włady-
sław Konert,
Suwałki — Franciszek Skurski,
Szczuczyn — insp. Władysław Marszałek,
Wołkowysk — insp. Antoni Basiński, zast. ins. Teofil
Hagel,
Wołożyn — insp. Baltazar Stawowy, zast. insp. Broni-
sław Hawrot,
Wysokie Mazowieckie — insp. Walenty Falkowski.

2. Kuratorjum Okręgu Szkolnego Krakowskiego.

(Kraków, ul. Wielopole-boczne, gmach P. K. O. II-gie i IV-te
piętro (na II. piętrze mieści się: 1) Wydział szkolnictwa za-
wodowego i 2) Biuro statystyczne; reszta Wydziałów i Od-
działów na IV p.)

Kurator: Dr. Jan Riemer, przyjmuje we wtorki i piąt-
ki od godz. 11 — 13.

Dr. Adam Lewicki, naczelnik Wydz. Ogólnego.

Dr. Leon Pilecki, naczelnik Wydz. I-go Szkoln. Pow-
szechnego,

Feliks Przyjemski, naczelnik Wydz. II-go Szkolnictwa
Średniego,

Ludwik Misky, wizytator szkół, p. o. naczelnika Wy-
działu III-go, Szkolnictwa Zawodowego — wszyscy przyjmu-
ją codziennie od godz. 12 — 13 z wyjątkiem świąt, niedziel
i poniedziałków.

Jan Dreziński, wizytator szkół powszechnych,

Dr. Franciszek Kulański, wizytator szkół powszech-
nych,

Antoni Marcinkowski, wizytator seminarjów nauczycielskich,

Dr. Jan Jakóbiec, wizytator szkół średnich ogólnokształcących,

Piotr Passowicz, wizytator szkół średnich ogólnokształcących,

Władysław Wierzbicki, wizytator szkół średnich ogólnokształcących,

Prof. Zygmunt Wyrobek, instruktor wychowania fizycznego,

Inż. Franciszek Smereczyński, p.o. dyrektora szkół zawodowych dokształcających,

Dr. Mikołaj Krupiński, instruktor dla szkół handlowych.

Przyjmują codziennie od godz. 12 — 13, z wyjątkiem świąt, niedziel, poniedziałków, oraz dni, poświęconych na wyjazdy służbowe.

Podział rejonów wizytatorskich

Wizytator szkół powszechnych, Jan Dreziński — powiaty: Biała, Bochnia, Brzesko, Chrzanów, Gorlice, Grybow, Jasło, Kraków (miasto), Mielec, Nowy Sącz, Oświęcim, — Żywiec. Wizytator szkół powszechnych, Dr. Franciszek Kulański — powiaty: Dąbrowa, Kraków (powiat), Limanowa, Maków, Myślenice, Nowy Targ, Pilzno, Ropczyce, Tarnów, Wadowice, Wieliczka.

Wizytatorowie szkół średnich: Dr. Jan Jakubiec, Piotr Passowicz i Władysław Wierzbicki.

Inspektorowie szkolni i ich zastępcy.

Powiat: Biała insp. Wacław Zajączkowski.

„ Bochnia, Franciszek Zbyszyski.

„ Brzesko, Józef Sawicki,

„ Chrzanów, vacat zast. Stanisław Krzanowski,

„ Dąbrowa, Jan Masłowski,

„ Gorlice, Stanisław Danecki,

„ Grybów, Antoni Klich,

„ Jasło, Jan Leitner,

„ Kraków - miasto, Dr. Michał Janik, zast. insp. Marja Dłuska i Teofil Orszulski.

Kraków - powiat, vacat zast. Dr. Stanisław Durek.

Powiat: Limanowa, Wiktor Urbański,

„ Maków, Jan Jaśnikowski,

Powiat: Mielec Walerjan Gajewski,
 „ Myślenice, insp. vacat, zast. Andrzej Marszałek,
 „ Nowy Sącz, Stanisław Stobiecki, zast. Mieczysław Bem.
 Powiat: Nowy Targ, Wendelin Haber, zast. Franciszek Niżyński.
 „ Oświęcim, vacat zast. Wacław Zajączkowski,
 „ Pilzno, vacat.
 „ Ropczyce, Feliks Sokołowski,
 „ Tarnów, Leon Grabowiecki,
 „ Wadowice, Władysław Bernhardt,
 „ Wieliczka, Andrzej Marszałek,
 „ Żywiec, Władysław Nowotarski.

3. Kuratorjum Okręgu Szkolnego Lubelskiego

(Lublin, ul. 3-go Maja Nr. 6).

Ignacy Pytlakowski — Kurator Okręgu Szkolnego Lubelskiego, przyjmuje od godz. 13 do 14.

Edwin Orski — p. o. Naczelnika Wydziału Ogólnego, przyjmuje od godz. 12 do 14.

Kazimierz Juszcakowski — Naczelnik Wydziału Szkolnictwa Powszechnego, przyjmuje od godz. 12 — 14. Rejon wizytacyjny: miasto i powiat Lublin i powiat puławski.

Feliks Wojciechowski — p. o. Naczelnika Wydziału Szkolnictwa Średniego Ogólnokształcącego, przyjmuje od godziny 12 do 14.

Inż. Teodor Markiewicz — p. o. Naaczelnika Wydziału Szkolnictwa Zawodowego, przyjmuje od godz. 12 — 14. Rejon wizytacyjny: wszystkie szkoły i kursy zawodowe w okręgu.

Władysław Opala — p. o. Wizytatora Szkół Powszechnych, przyjmuje od godz. 12 — 14. Rejon wizytacyjny: Biała Podlaska, Garwolin, Janów Lubelski, Krasnostaw, Lubartów, Sokołów, Węgrów, Włodawa.

Rafał Woźniakowski — Wizytator Szkół Powszechnych, przyjmuje od godz. 12 — 14. Rejon wizytacyjny: Biłgoraj, Chełm, Hrubieszów, Janów Lubelski, Krasnostaw, Lubartów, Tomaszów i Zamość.

Jan Firewicz — Wizytator Szkół Średnich Ogólnokształcących, przyjmuje od godz. 12 do 14.

Władysław Bryda — p. o. Wizytatora Seminarjów Nauczycielskich, przyjmuje od godz. 12 do 14. Rejon wizytacyjny: Wszystkie Seminarja Nauczycielskie i Ochroniarskie w okręgu oraz Państw. Preparanda Nauczycielska w Jabłecznej i Państwowy Wyższy Kurs Nauczycielski w Lublinie.

Inspektorowie szkolni i ich zastępcy.

- Powiat Biłgoraj — insp. szk. Rybczyński Władysław.
" Biała Podlaska — insp. szk. Krupczak Leonard.
" Chełm — insp. szk. Zdek Piotr, zastępca Witold Wadowski.
" Garwolin — insp. szk. Zawadzki Henryk, zast. Stefan Bałuk.
" Hrubieszów — insp. szk. Greger Wilhelm, zast. Michał Jagoszewski.
" Janów Lubelski — insp. szk. Kożan Stanisław, zast. Julian, Edw. Kwiatkowski.
" Konstantynów z siedzibą w Janowie Podlaskim — insp. szk. Stankiewicz Julian.
" Krasnystaw — insp. szk. Stangenberg Karol, zast. Bolesław Donten.
" Lublin — insp. szk. Kaczorowski Bolesław, zast. Michał Dubaj.
" Lubartów — insp. szk. Chłopicki Bronisław, zast. vacat.
" Łuków — insp. szk. Władysław Mietnikiewicz, pełni obowiązki w Siedlcach, zast. Antoni Zychowicz.
" Puławy — insp. szk. Sowiński Stanisław, zast. Jan Kwiecień.
" Radzyń — insp. szk. Peszkowski Jan, zast. Aleks. Suda.
" Siedlce — Wł. Grala, przydzielony do Kuratorium, p. o. insp. szk. Matuszkiewicz Władysław, zast. vacat.
" Sokołów — insp. szk. Jacórzynski Benedykt.
" Tomaszów Lubelski — insp. szk. Mucha Józef, zast. Władysław Koszyk.
" Węgrów — insp. szk. Rzepa Wincenty.
" Włodawa — p. o. insp. szk. Koszyk Władysław.
" Zamość — p. o. insp. szk. Sobiecki Józef.

4. Kuratorjum Okręgu Szkolnego Lwowskiego.

(Lwów, ul. Karmelicka 4).

Kurator (vacat); godz. przyj. w czwartki i soboty o godzinie 11 — 1. Telefon Nr. 81.

Naczelnik Wydziału Ogólnego: Kazimierz Kwieciński, wizytator, przyjmuje codziennie prócz niedziel i świąt, od godziny 12 — 1. Telefon Nr. 30-76.

Naczelnik Wydziału I Szkolnictwa Powszechnego: Mieczysław Piątkowski, przyjmuje codziennie prócz niedziel i świąt od godziny 1 — 2. Telefon Nr. 30-75.

Naczelnik Wydziału II Szkolnictwa Średniego: Dr. Marjan Janelli, przyjmuje codziennie prócz niedziel i świąt od godziny 12 — 1. Telefon Nr. 27-92.

Naczelnik Wydziału III Szkolnictwa Zawodowego: Dr. Karol Zagajewski, przyjmuje codziennie prócz niedziel i świąt od godziny 1 — 2. Telefon Nr. 2-60.

1. Wizytatorzy szkół powszechnych:

Edward Horwath.

Powiaty: Gródek Jagielloński, Jarosław, Jaworów, Lwów - powiat, Mościska, Przemyśl, Złoczów.

Jan Kamiński.

Powiaty: Borszczów, Brzeżany, Kopyczyńce, Lwów - miasto, Podhajce, Przemyślany, Skafat, Tarnopol, Trembowla, Zaleszczyki, Zbaraż.

Jan Matijów.

Powiaty: Kolbuszowa, Łańcut, Nisko, Rzeszów, Strzyżów, Tarnobrzeg.

Stanisław Piotrowicz.

Powiaty: Bchorodczany, Buczacz, Czortków, Drohobycz, Horodenka, Kołomyja, Kosów, Nadwórna, Peczenizyn, Sniatyn, Tlumacz.

Tadeusz Witwicki.

Powiaty: Brzozów, Dobromil, Krosno, Lisko, Przeworsk, Rudki, Sanok, Żydaczów.

Mieczysław Wojkowski.

Powiaty: Sambor, Skole, Stanisławów, Stryj.

Otto Żukowski.

Powiaty: Bóbrka, Brody, Dolina, Kałusz, Kamionka Strumiłowa, Lubaczów, Radziechów, Rawa Ruska, Rohatyn, Sokal, Stary Sambor, Turka, Zborów, Żółkiew.

Wizytatorzy seminarjów:

Edward Horwath, Jan Kamiński, Jan Matijów, Stani-

ślaw Piotrowicz, Tadeusz Witwicki, Mieczysław Wojkowski i Otto Żukowski.

Wizytatorzy szkół średnich:

Kazimierz Eljasz Dr. Jan Kopacz, Stanisław Pajak, Dr. Kazimierz Sośnicki i Jerzy Dunin - Wąsowicz.

Wizytatorzy szkół zawodowych:

Inż. Stefan Frisch. inż. Józef Hornung.

Dr. Karol Zagajewski i Dyrektor inż. Henryk Stieber.

Wizytatorzy wszystkich szkół przyjmują codziennie prócz niedziel i świąt od godziny 12 — 1.

Inspektorowie szkolni i ich zastępcy.

Bóbrka — Jan Kościelny,

Bohorodczany — Włodzimierz Kabarowski.

Borszczów — Jan Ruszczyński.

Brody — Teofil Wolski, zastępca.

Brzeżany — Antoni Późniak.

Brzazów — Józef Podhalicz.

Buczacz — Józef Wagner.

Czortków — Michał Butykowski.

Dobromil — Jan Domiszewski.

Dolina — Eugenjusz Kowaliszyn.

Drohobycz — Stanisław Garlicki.

Gródek Jag. — Edmund Unolt.

Horodenka — Michał Turczaniewicz.

Jarosław — Stanisław Wawszczak, zast. Jan Ohly.

Jaworów — Ludwik Taras.

Kałuż — Emil Nawrocki.

Kamionka Str. — Józef Lasota.

Kolbuszowa — Stefan Tomanek.

Kołomyja — Antoni Białowas.

Kopyczyńce — Antoni Samborski.

Kosów — Eustachy Nowosad.

Krosno — Szymon Gonet, zast. Stanisław Snitnicuski.

Łańcut — Jan Lubowiecki.

Lisko — vacat.

Lubaczów — Jakób Utzig.

Lwów - miasto — Stefan Dańcewicz, Alojzy Wańczura zastępca.

Lwów - powiat — Zenon Zaklika, Stanisław Jankowski zastępca.

Mościska — Józef Wiśniak.

Nadwórna — Jan Karol Górczany.

Nisko — Longin Pyż.

Podhajce — Józef Witka.
 Peczeniżyn — Jan Rygiel, zastępca.
 Przemyśl — Marjan Żychiewicz, zast. Ignacy Żukowski.
 Przemyślany — Jan Koneczny.
 Przeworsk — Bolesław Pollo.
 Radziechów — Piotr Trojnar.
 Rawa Ruska — Franciszek Gołębiowski.
 Rohatyn — Michał Kulczycki.
 Rudki — Stanisław Bieniowski.
 Rzeszów — Jan Rąb, Michał Mróz zast.
 Sambor — Józef Skowroński, zast. Stanisław Weyrzyński.
 Sanok — Ludwik Jasiński.
 Skałat — Stanisław Błoński.
 Skole — Dr. Jan Rychlicki.
 Śniatyn — Antoni Szemelowski.
 Sokał — Józef Decker, zast. Franciszek Szewczyk.
 Stary Sarbor — Michał Sokołowski.
 Stanisławów — Wawrzyniec Furmankiewicz, zast. An-
 toni Kupski.
 Stryj — dojeżdża z Doliny E. Kowaliszyn.
 Strzyżów — Henryk Krysakowski.
 Tarnobrzeg — Wład. Rothländer.
 Tarnopol — Włodz. Leśniakowski.
 Tłumacz — Kasper Mołczanowski.
 Trembowla — Jan Turski.
 Turka — Władysław Bereźnicki.
 Zaleszczyki — Antoni Bakowski.
 Zbaraż — Edward Kotuski, zastępca.
 Zborów — Michał Głowiak.
 Złoczów — Józef Głowacki.
 Żółkiew — Ludwik Hapt.
 Żydaczów — Aleksander Taras.

5. Kuratorjum Okręgu Szkolnego Łódzkiego.

(Adres: Łódź, ulica Piotrkowska Nr. 157).

Kurator Okręgu Szkolnego Łódzkiego — Jan Owiński.

Naczelnik Wydziału Ogólnego — Ferdynand Śliwiński.

Naczelnik Wydziału Szkolnictwa Powszechnego —
 Władysław Michalski, wizytator szkół.

Naczelnik Wydziału Szkolnictwa Średniego — Tade-
 usz Czapczyński, wizytator szkół.

Naczelnik Wydziału Szkolnictwa Zawodowego — Bo-
 lesław Krzywobłocki, wizytator szkół.

Oddział Finansowy, ul. Piotrkowska Nr. 157.

Nr. Nr. telefonów: centrala — 4-29, 4-30, oddział finansowy — 26-27.

Wizytatorzy szkół powszechnych: Stefan Pogorzelski i Władysław Fiedorowicz.

Wizytatorzy szkół średnich: Konstanty Bzowski i Franciszek Sadowski. Dni i godziny przyjęć w Kuratorjum: wtorki i soboty od 13 do 15.

Inspektorowie szkolni i ich zastępcy.

Brzeziny — insp. szk. Sikorski Lucjusz, zast. insp. szk. vacat.

Kalisz — insp. szk. Glinicki Stefan, zast. insp. szkolu. Ziarkiewicz Henryk,

Koło — insp. szk. Motak Jan.

Konin — insp. szk. Borzęcki Jan.

Łęczyca — insp. szk. Gandziarski Stanisław.

Łódź (miasto) — insp. szk. Skowroński Jan, zast. insp. szk. Kilański Tomasz, Zakrzewski Antoni, Podulka Stanisław, Thomas Stanisław,

Łódź (powiat) — insp. szk. Zawadzki Wacław, zast. insp. szk. Robak Bronisław,

Łask - Pabjanice — insp. szk. Radwański Józef, zast. insp. szk. Ludwik Steik.

Piotrków — insp. szk. Jasiński Leon, zast. insp. szk. Zaremba Wojciech,

Radomsko — insp. szk. Peché Kazimierz, zast. insp. szk. Bogatko Władysław,

Sieradz — insp. szk. Piechocki Wacław, zast. insp. szk. Owoc Jan,

Słupca — vacat.

Turek — insp. szk. Bartel Gustaw.

Wieluń — insp. szk. Szelest Bolesław, zast. insp. szk. Zarebski Stefan.

6. Kuratorjum Okręgu Szkolnego Poleskiego.

(W Brześciu n/Bugiem, ulica Dąbrowskiego Nr. 8, tel. Nr. 33).

Dr. Teofil Zegarski — Kurator, przyjmuje codziennie od 1 — 2 z wyjątkiem niedziel i świąt.

Jan Bobka — Naczelnik Wydz. Szkół Średnich i Wizytator, przyjmuje codziennie od 1 do 2 z wyjątkiem niedziel i świąt.

Zygmunt Podgórski — p. o Naczelnika Wydziału Szkół Powszechnych i Wizytator, przyjmuje codziennie od 1 do 2 z wyjątkiem niedziel i świąt; rejon obejmuje powiaty: brzeski,

prużański, baranowicki, nieświeski, oraz seminarja nauczycielskie w Prużanie i Nieświeżu.

Wizytator przyjmuje codziennie od 1 do 2 z wyjątkiem niedziel i świąt; rejon obejmuje powiaty: kobryński, drohiczyński, piński, kosowski, oraz preparandy w Kobryniu i Zabyczach.

Bolesław Kudelka — Wizytator, przyjmuje codziennie od 1 do 2 z wyjątkiem niedziel i świąt; rejon obejmuje powiaty: stołpecki, łuniniecki, stoliński, sarnieński i kamień-koszyrski.

Kazimierz Wojciechowski — Dyrektor Szkół Zawodowych, przyjmuje codziennie od 1 do 2 z wyjątkiem niedziel i świąt; wszystkie szkoły zawodowe w Okręgu.

Inspektorowie szkolni i ich zastępcy.

Baranowicze — Stanisław Gulbin.

Brześć nad Bugiem — Czesław Bundurski, Paweł Gładysz, zast.

Drohiczyn - Kobryński — Bronisław Wiśniewski.

Kamień - Koszyrski — Marjan Kalicki.

Kobryń — Władysław Szymański.

Kosów - Poleski — Karol Osinski.

Łuniniec — Klaudjusz Śnieżko.

Nieśwież — Marja Piotrowska, Jan Stanecki, zast.

Pińsk — Stanisław Mroczkowski.

Prużana — Zdzisław Olechowski.

Sarny — Włodzimierz Wiszomirski.

Stołpce — Franciszek Lisowski.

Stolin — Marjan Nowak.

7. Kuratorjum Okręgu Szkolnego Pomorskiego

(W Toruniu, ul. Sienkiewicza Nr. 44 i 38).

Kurator: Jan Szwemin, przyjmuje w poniedziałki, środy i piątki od 11 do 1.

Naczelnik Wydziału ogólnego: Władysław Jankowski.

Naczelnik Wydziału szkół powszechnych: ks. Marceli Strogulski.

Naczelnik Wydziału szkół średnich: Stefan Świdorski.

Kierownik Wydziału szkół zawodowych: Steian Borucki.

Przyjmują: w poniedziałki, środy i piątki od 11 do 1.

Wizytator szkół powszechnych: ks. Marceli Strogulski na powiat grudziądzki, kartuski, pucki i wejherowski.

Wizytator szkół powszechnych Aleksy Makowski, na

powiat chojnicki, kościerski, sępoltiński, starogardzki, świecki, tczewski i tucholski;

Wizytator szkół powszechnych, Stanisław Śliwiński, na powiat brodnicki, chełmiński, działdowski, lubawski toruński i wąbrzeski;

Wizytator seminarjów nauczycielskich Stanisław Wiśniewski dla wszystkich seminarjów nauczycielskich w okręgu,

Wizytatorzy gimnazjów: Stefan Świdorski, Bronisław Biedowicz i Czesław Frankiewicz.

Wizytator szkół zawodowych: Stefan Borucki, dla szkoły budowy maszyn w Grudziądzu i uzupełn. szkół zawodowych w Okręgu.

Wizytatorzy przyjmują w poniedziałki, środy i piątki od 11 do 1.

Inspektorowie szkolni i ich zastępcy.

Brodnica — Leonard Kozikowski.

Chełmno — Jan Wyrembelski.

Chojnice — Stanisław Grocholski i Hoffman Jan (urzęd. w Brusach),

Działdowo — Paweł Klimosz.

Gniew — Stanisław Strykowski.

Grudziądz — Józef Sowiński, zast. Jan Połock.

Kartuzy — Barański Anastazy, zast. Marian Zalewski.

Kościerzyna — Chmielecki Bernard.

Lubawa — Piotrowski Stanisław (urzęd. w N. Mieście).

Puck — Górny Bronisław.

Sępólno — Rochon Edward.

Starogard — Ody Julian.

Świecie — Lipiński Bonifacy i Leon Andrych (urzęd. w Nowem),

Tczew — Binnek Konrad.

Toruń miasto — Żelazny Józef.

Toruń powiat — Leśniewicz Wiktor (urzęd. w Chełmży).

Tuchola — Górny Maksymilian.

Wąbrzeźno — Reiske Artur.

Węjherowo — Melanda Walenty.

8. Kuratorjum Okręgu Szkolnego Poznańskiego.

(Poznań, ul. Towarowa 23).

(godziny przyjęć 12 — 13).

Bernard Chrzanowski — kurator. Godziny przyjęć od 12 — 13.

Ignacy Stein — Naczelnik Wydziału Szkolnictwa Średniego i stały zastępca Kuratora — przyjmuje od 12 — 13 prócz poniedziałków.

Czesław Andrzejewski — Naczelnik Wydziału Ogólnego.

Kazimierz Węgiel — Naczelnik Wydziału Szkolnictwa Powszechnego.

Sylwester Dybczyński — Naczelnik Wydziału Szkolnictwa Zawodowego.

Wizytatorzy szkół powszechnych.

Augustyn Krantz.

Powiaty okręgu wizytacyjnego: inowrocławski, mogileński, Poznań - miasto, strzeliński, witkowski, wrzesiński, żniński.

Edmund Kukucki.

Powiaty okręgu wizytacyjnego: Bydgoszcz - miasto, Bydgoszcz - powiat, chodzieński, czarnkowski, gnieźnieński, wągrowiecki, wyrzyski.

Ks. Karol Kotuła.

Powiaty okręgu wizytacyjnego: jarociński, kępiński, krotoszyński, odolanowski, ostrowski, ostrzeszowski, pleszewski.

Władysław Prauziński.

Powiaty okręgu wizytacyjnego: gostyński, grodziski, koźmiński, śmigielski, śremski, szamotulski, szubiński, wolsztyński.

Dr. Mieczysław Jabczyński.

Powiaty okręgu wizytacyjnego: kościański, leszniański, międzychodzki, nowotomyski, obornicki, poznański, rawicki, średzki.

Dr. Joachim Namysł: Wizytator seminarjów nauczycielskich i Kierownik Oddziału Kształcenia Nauczycieli.

Seminarja nauczycielskie — państwowe: Bydgoszcz, Gniezno, Koźmin, Leszno, Rawicz, Rogoźno, żeńskie Inowrocław, żeńskie Leszno, żeńskie Poznań, męskie Poznań, ochroniarskie Poznań, Wyższy Kurs Nauczycielski Poznań, Kroto-

szyn, Wolsztyn, Czarnków, Kcynia, Wągrowiec, ewangelickie Ostrzeszów.

Seminarja nauczycielskie prywatne: żeńskie Poznań i żeńskie Bydgoszcz.

Wizytatorzy szkół średnich.

Prof. Stanisław Rychlicki: gimnazja państwowe i prywatne.

Prof. Stanisław Rychlicki.

Dr. Karol Opuszyński.

Dr. Karol Węcowski.

Ks. Sylwester Binek.

Sylwester Dybczyński — Naczelnik Wydziału Szkolnictwa Zawodowego.

Adolf Obrębski — Wizytator szkół zawodowych.

Leonarda Madurowiczówna — st. referent p. o. wizytatora.

Inspektorowie szkolni i ich zastępcy.

Bydgoszcz — miasto Paweł Rubenau.

Bydgoszcz powiat — Adam Klimesz.

Czarnków Zygmunt Duszyński.

Chodzież Franciszek Hendrykowski.

Gniezno, Ignacy Kusza.

Gostyń, Teofil Stachowski.

Grodzisk, Władysław Michalski.

Inowrocław — Aleksander Nowakowski, zast. Stefan Szumowski.

Jarocin — Franciszek Stein.

Kępno, Stefan Nieborak.

Kościan, Edmund Sowiński.

Koźmin, Roman Stróżewski.

Krotoszyn, Leon Knast.

Leszno, Edmund Tyczewski.

Międzychód, Bolesław Kutzner.

Mogilno, Stanisław Zawidzki.

Nowy - Tomyśl, Zygmunt Obarski.

Oborniki, Władysław Mroczkowski.

Odolanów, Jan Cienciala.

Ostrów, Adolf Zontek.

Ostrzeszów, Sylwester Hęcka.

Pleszew, Zygmunt Rosochowicz.

Poznań — miasto, Jan Poprawski, zast. insp. Ludwik Majewski.

Poznań — powiat, Czesław Grabowski, zast. insp. Edmund Dalski.

Rawicz, Stanisław Kantorski.

Śmigiel, Jan Kocot.

Śrem, Edmund Surdyk.

Środa, Władysław Kapałczyński, zast. Michał Śmigielski.

Strzelno, Wojciech Duszyński.

Szamotuły, Andrzej Rosochowicz.

Szubin, Edmund Fabianowski.

Wągrówiec, Michał Jankowski.

Witkowo, Franciszek Wąsowicz.

Wolsztyn, Tomasz Wojciechowski.

Września, Julian Stasiewski.

Wyrzysk, Maksymilian Wojciechowski, zast. Kazimierz

Pituła z siedzibą w Nakle.

Żnin, Czesław Robiński.

9. Kuratorjum Okręgu Szkolnego Warszawskiego.

(Warszawa, Aleje Ujazdowskie 23).

Kurator Grzegorz Zawadzki, przyjmuje codziennie w godzinach od 13 do 14.

ad p. c) Naczelnik Wydziału Ogólnego p. Marjan Piątkiewicz godz. przyjęć od 13 do 14.

Naczelnik Wydziału szkoln. powszechn. p. Czesław Statkiewicz godz. przyjęć od 13 do 14.

Naczelnik Wydziału szkoln. średniego p. Ignacy Górecki godz. przyjęć od 13 do 14.

Naczelnik Wydziału rachuby p. Ignacy Szczęsnowicz godz. przyjęć od 12 do 14.

Kierownik Oddziału Kształcenia Nauczycieli p. Ignacy Dzierżyński godz. przyjęć od 13 do 14.

Wizytatorzy Szkół Powszechnych.

Klebanowski Sylwester.

Powiaty: Radomski, Warszawa - miasto, Konecki, Opoczyński, Kozienicki.

Zapolski Lucjusz.

Powiaty: Gostyniński, Błoński, Kutnowski, Łowicki, Nieszawski, Sochaczewski, Warszawski - powiat, Włocławski, Skierniewicki, Grójecki, Rawski.

Drzewiecki Włodzimierz.

Powiaty: Częstochowski, Jędrzejowski, Kielecki, Miechowski, Olkusi, Pińczowski, Będziński, Włoszczowski, Stopnicki.

P. o. wizytatora Zawadzki Edward.

Powiaty: Ciechanowski, Makowski, Lipnowski, Mławski, Płocki, Płoński, Przasnyski, Pułtusi, Radzyński, Rypiński, Sierpski, Mińsko - Mazowiecki, Opatowski, Sandomierski, Ilzecki.

Wizytatorzy seminarjów nauczycielskich: Chmielewski Konrad, Drewnowski Karol i Szełagowski Kazimierz.

Wizytatorzy szkół średnich: Julian Brona, Henryk Chodynicki, Jerzy Gadomski, Józef Grodecki, Alfred Hodobod, Teodora Meczowska, Jan Michalski, Kazimierz Morawski, Edward Warchoła i Józef Wierzejski.

Inspektorowie szkolni i ich zastępcy.

Powiat:

Blonie (Grodzisk) — Insp. szkolny Lubelski Marjan, zast. Józef Mroczkowski.

Ciechanów — Insp. szkolny Radwański Stanisław,

Gostynin — Insp. szkolny Gancarczyk Bronisław,

Grójec — Insp. szkolny Janiszewski Rudolf,

Kutno — Insp. szkolny Dobrowolski Stanisław,

Lipno — Insp. szkolny Krogulski Stanisław,

Łowicz — vacat, zast. Zygmunt Giesse.

Maków — Insp. szkolny vacat.

Mińsko - Mazowiecki — Insp. szkolny Benedykciński Jan, zast. Zygmunt Wydze.

Mława — Insp. szkolny Bandas Adolf,

Nieszawa (Aleksandrów) — Insp. szkolny Wójtowicz Józef, zast. Roman Cieśliński.

Płock — Insp. szkolny Zawadzki Edward, zast. Bolesław Serejko.

Płoński — Insp. szkolny Duszczyk Aleksander,

Przasnysz — Insp. szkolny Solecki Franciszek,

Pułtusk — Insp. szkolny Meller Eugenjusz,

Radzymin (Wołomin) — Insp. szkolny Winogrodzki Grzegorz,

Rawa — Insp. szkolny Stopczyński Józef,

Rypin — insp. szkolny vacat

Sierpc — Insp. szkolny Hanzel Józef,

Sochaczew — Insp. szkolny Miłkowski Jan,

Skierniewice — Insp. szkolny Zaleski Czesław,

Warszawa - powiat — Insp. szkolny vacat, zastępcy: Jan Kornecki i Franciszek Pokrzywa.

Warszawa - miasto — insp. szkolny Kostecki Karol, zastępcy: Zygmunt Biernacki, Czesław Cieszkowski, Anna Czerwińska, Jan Czystowski, Eugenjusz Müller, Czesław Rudziński, Dr. Wihelm Wiatr, Czesław Zawadzki.

Włocławek — Insp. szkolny Brauliński Zygmunt, zast. Zgrzebnicki Władysław.

Będzin (Sosnowiec) — Insp. szkolny Winiarski Marjan, zastępcy Julian Pawłowicz, Jan Lipiński, Piotr Ormańczyk.

Częstochowa — Insp. szkolny Kuropatwiński Walerjan, zast. Roman Bień, Stanisław Rychter.

Łża (Wierzbnik) — Insp. szkolny Tomasiuk Hieronim, zast. Mikołaj Bechnarski.

Jędrzejów — Insp. szkolny Szydłowski Jan,

Kielce — Insp. szkolny Kostuch Tomasz, zast. Karol Bursztyn.

Kozienice -- Insp. szkolny Klimczuk Paweł, zast. Henryk Zahuczewski.

Końskie — Insp. szkolny Lumbee Antoni, zast. Franciszek Modliński.

Miechów — Insp. szkolny Bursztyn Franciszek, zast. Dr. Stanisław Wronski.

Olkusz — Insp. szkolny Karaszkiewicz Józef, zast. Marjan Sawicki.

Opatów — Insp. szkolny Ligas Zdzisław, zast. Zygmunt Plebańczyk.

Opoczno — Insp. szkolny Płużański Wacław, zast. Leon Blasiński.

Pińczów — Insp. szkolny Niepsuy - Janiszewski Leon, zast. Władysław Śniderski.

Radom — vacat, zast. Edward Szczeco, Tadeusz Chleński.

Sandomierz — Insp. szkolny Laskowski Wacław,

Stopnica (Busk-Kielecki) — Insp. szkolny vacat,

Włoszczowa — Insp. szkolny Kucharczyk Tomasz.

10. Kuratorjum Okręgu Szkolnego Wileńskiego.

(Wilno, ul. Wolana 10).

Dr. Antoni Ryniewicz, Kurator Okr. Szk. Wileńskiego, godz. przyjęć: wtorki, czwartki i soboty od godz. 12 do 14 tel. 53.

Dr. Zygmunt Fedorowicz, Naczelnik Wydziału Szkół Średnich.

Stanisław Kulesiński, p. o. Naczelnika Wydziału Ogólnego.

Dr. Stanisław Stetkiewicz, Naczelnik Wydziału Szkół Powszechnych i Seminarjów Nauczycielskich.

Ludwik Kuczewski, p. o. Naczelnika Wydziału Szkół Zawodowych; przyjmuje w sprawach szkolnictwa landlowego

Wizytatorzy: Stanisław Riess, szkolnictwo średnie.

Edward Mincer, — w sprawach seminarjów nauczycielskich i dokształcania nauczycielstwa szkół powszechnych.

Witold Cymont. Rejon wizytacyjny: wszystkie szkoły powszechne w powiecie wileńskim, oszmiańskim, duniłowickim, postawskim, wilejskim, mołodeczkańskim, święciańskim, brastawskim i dziśnieńskim.

Jeremi Łukaszewicz, przyjmuje w sprawach szkolnictwa rzemieślniczo - przemysłowego.

Przyjęcia interesantów odbywają się we wtorki, czwartki i soboty od godz. 12 do 14.

Inspektorowie szkolni.

M. Wilna — Hirsz Henryk, p. o., zastępca — Eugenjusz Woynowski.

Pow. wileńsko - trockiego — Stanisław Kaczorowski, zastępca — Jan Kapała.

Pow. oszmiańskiego — Stanisław Starościak.

Pow. święciańskiego — zastępca Zagórski Antoni.

Pow. wilejskiego i mołodeczkańskiego — Władysław Płomiński, zast. Wiktor Grylewski.

Pow. brastawskiego — Kazimierz Próchnik.

Pow. postawskiego z siedzibą w Duniłowiczach — Wincenty Sierakowski

Pow. dziśnieńskiego z siedzibą w Głębokiem — Wacław Jaworek, zastępca Sarnecki Adolf.

11. Kuratorium Okręgu Szkolnego Wołyńskiego w Równem.

Kurator Okręgu Szkolnego: Karol Kostro.

Wydział Ogólny: sprawy administracyjne, personalne, oświata pozaszkolna, higiena, wychowanie fizyczne i przysposobienie wojskowe.

Naczelnik Wydziału: Stefan Język.

Referenci: Dr. M. Iwaszkiewicz, T. Swiszcowski, Dr. St. Kud.

Wydział I szkolnictwo powszechne:

Naczelnik Wydziału p. o. Rudolf Fleszyński, wizytator,

Wizytatorzy. Władysław Sciebóra, Jan Dryjański.

Referent M. Hrabal.

Wydział II Szkolnictwo Średnie:

Naczelnik Wydziału: p. o. Franciszek Oziębły.

Wizytator: Włodzimierz Arciemonowicz — radca.

Kancelarja Główna:

Naczelnik Kancelarji asesor Jan Truchanowicz.

Oddział Rachuby:

p. o. Naczelnika — Jan Kornafel.

Godziny przyjęć: Kurator — wtorki i piątki od godz. 12 do 14, Naczelnicy Wydziałów, Wizytatorzy i Referendarze codziennie od 12 do 14.

Inspektorowie szkolni:

Dubno — Władysław Berezowski, zast. Michał Chomin.

Horochów — Alired Horodyski.

Kowel — Józef Krystanowski, zast. Antoni Skowron.

Krzemieniec — vacat zast. Feliks Rutkowski.

Kostopol — Piotr Korzeniowski.

Luboml — Jan Leśniakowski.

Łuck — Jan Składnik zast. Jan Betłowski.

Ostróg — Stanisław Panek.

Równe — vacat zast. Stanisław Zdzieński.

Włodzimierz — Stanisław Kudela.

Zdołbunowo — Stanisław Panek.

12. Wydział Oświecenia Publicznego na Śląsku.

Karol Stach, naczelnik Wydziału O. P., przyjmuje codziennie od 11 — 1 przed południem.

Dr. Ernest Farnik, zastępca Naczelnika Wydziału O. P. i wizytator W. O. P., kierownik oddziału (szkolnictwo średnie) przyjmuje codziennie od 11 — 1 przed południem.

Witold Wysocki, wizytator W. O. P., kierownik oddziału I (seminarja nauczycielskie i szkoły powszechne) przyjmuje od 11 — 1 przed południem.

Inż. Marjan Kwieciński, wizytator W. O. P., kierownik oddziału (szkoły zawodowe) przyjmuje od 11 — 1 przed poł.

Tadeusz Dobija - Dziubczyński, Naczelnik Oddziału IV (personalno - administracyjnego) przyjmuje od 11 — 1 przed południem.

Władysław Miedniak, wizytator szkół średnich, przyjmuje od 11 — 1 przed południem.

Wincenty Ogrodziński, wizytator szkół średnich, przyjmuje od 11 — 1 przed poł., rejon wizytacyjny.

Józef Woynarowski, wizytator szkół powszechnych, przyjmuje od 11 do — przed południem.

Bogusław Heczko, wizytator szkół powszechnych, nadzór pedagogiczny nad szkołami powszechnymi i wydziałowymi na obszarze powiatów Bielsko i Cieszyn.

Przyjmuje od 11 do 1 przed południem.

Jan Żemelka, wizytator szkół powszechnych, przyjmuje od 11 — 1 przed południem. Rejon wizytacyjny.

Powiatowy Urząd Szkolny Katowice II, Lubliniec, Świętochłowice I i II i Tarnowskie Góry.

Józef Jarzyński, p. o. wizytatora szkół powszechnych, przyjmuje od 11 — 1 przed południem..

Rejon wizytacyjny: Pow. Urząd Szkolny Katowice III, Królewska Huta, Rybnik I, II i III.

Inspektorowie szkolni i ich zastępcy.

- 1) Powiatowa Rada Szkolna miejska i zamiejska w Bielsku — Klemens Matusiak, inspektor szkolny Jakób Jung.
- 2) Powiatowa Rada Szkolna w Cieszynie — Karol Buzek, insp. szk. Jerzy Kulisz.
- 3) Powiatowy Urząd Szkolny Katowice I — Brunon Baron, inspektor szkolny.
- 4) Powiatowy Urząd Szkolny Katowice II — Mateusz Kulig, insp. szk.
- 5) Powiatowy Urząd Szkolny Katowice III — Bolesław Kobylński, insp. szk.
- 6) Powiatowy Urząd Szkolny Katowice IV — Ignacy Dworaczek, insp. szk. Ryszard Wydra, zast. Konrad Tatarczyk.

7) Powiatowy Urząd Szkolny Królewska Huta—Robert Boczek, insp. szk. 8) Powiatowy Urząd Szkolny w Lublińcu — Konrad Świeczyk, insp. szk. 9) Powiatowy Urząd Szkolny Pszczyna I — w Pszczynie — Ryszard Hollek, insp. szk. 10) Powiatowy Urząd Szkolny Pszczyna II, w Mikołowie — Benrnard Krawczyk, insp. szk. 11) Powiatowy Urząd Szkolny Rybnik I, w Rybniku — Bernard Rak, insp. szk. 12) Powiatowy Urząd Szkolny Rybnik II, w Rybniku — Apolinary Stokłosa, insp. szk. 13) Powiatowy Urząd Szkolny Rybnik III, w Kopalni Emy — Jan Mangold, insp. szk. 14) Powiatowy Urząd Szkolny Świętochłowice I, w W. Hajdukach — Sebastian Stach, insp. szk. 15) Powiatowy Urząd Szkolny Świętochłowice I, w Król.-Hucie — Wojciech Wystrychowski, insp. szk. 16) Powiatowy Urząd Szkolny w Tarnowskich Górach — Franciszek Rano-szek, insp. szkolny.

IV. KOŚCIOŁY I DUCHOWIEŃSTWO.

Konkordat.

Konstytucja polska w art. 111 — 116 gwarantuje swobodę wyznawania przekonań religijnych zgodnie z sumieniem każdego obywatela. Nikt nie może zmusić obywatela w Polsce do zmiany wyznania, ani też prześladować go z powodu jego wyznania.

Wyznanie katolickie posiada w Polsce przeważającą ilość wyznawców i według art. 114 kościół katolicki w Polsce rządzi się własnymi prawami. Stosunek zaś państwa do kościoła katolickiego określa konkordat, czyli układ, zawarty i ratyfikowany przez Sejm polski dn. 23.IV 1925 r.

Tekst konkordatu jest następujący w najważniejszych punktach:

W Imię Przenajświętszej i Niepodzielnej Trójcy.

Jego Świątobliwość Papież Pius XI i Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Stanisław Wojciechowski.

Pragnąc określić stanowisko Kościoła Katolickiego w Polsce i ustalić zasady, które w godny i trwały sposób kierować będą sprawami kościelnymi na ziemiach Rzeczypospolitej, postanowili zawrzeć Konkordat.

Wobec czego, Jego świątobliwość Papież Pius XI i Prezydent Rzeczypospolitej Stanisław Wojciechowski, zamianowali swymi Pełnomocnikami:

Ojciec Ś-ty — Jego Eminencję najczcigodniejszego Kardynała, Piotra Gasparri swego Sekretarza Stanu.

Prezydent Rzplitej — Jego Ekselencję Władysława Skrzyńskiego, Ambasadora Rzplitej Polskiej przy Stolicy Świętej.

Profesora Stanisława Grabskiego, Posła na Sejm polski, byłego Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

Powyżsi pełnomocnicy, po wymianie swych pełnomocnictw, powzięli postanowienia następujące, do których Wysokie Układające się Strony zobowiązują się odtąd stosować.

Artykuł I. Kościół katolicki, bez różnicy obrządków, korzystać będzie w Rzeczypospolitej Polskiej z pełnej wolności. Państwo zapewnia Kościołowi swobodę wykonywania Jego władzy duchownej i Jego jurysdykcji, jak również swobodną administrację i zarząd sprawami jego i majątkiem, zgodnie z prawami bożemi i prawem kanonicznem.

Artykuł II. Biskupi, duchowieństwo i wierni będą swobodnie i bezpośrednio znosić się ze Stolicą Ś-tą. W wykonywaniu swych funkcji biskupi swobodnie i bezpośrednio znosić się będą ze swem duchowieństwem i swymi wiernymi oraz ogłaszać swe zlecenia, nakazy i listy pasterskie.

Artykuł III. Dla utrzymania przyjaznych stosunków pomiędzy Stolicą Ś-tą, a Rzplitą Polska, w Polsce rezydować będzie Nuncjusz Apostolski, zaś przy Stolicy Ś-tej — ambasador Rzplitej. Uprawnienia Nuncjusza Apostolskiego w Polsce rozciągając się będą na terytorjum Wolnego Miasta Gdańska.

Artykuł IV. Władze cywilne dawać będą swą pomoc przy wykonywaniu postanowień i dekretów kościelnych: a) w razie destytucji duchownego, pozbawienia go beneficjum kościelnego, po ogłoszeniu dekretu kanonicznego o wspomnianej destytucji lub pozbawieniu oraz w razie zakazu noszenia sukni duchownej, b) w razie poboru taks lub prestacji, przeznaczonych na cele kościelne, a przewidzianych przez prawo państwowe, c) we wszystkich innych wypadkach, przewidzianych przez prawo obowiązujące.

Artykuł V. Duchowni przy wykonywaniu swych urzędów używać będą szczególnej opieki prawnej. Na równi z urzędnikami państwowymi korzystać oni będą z prawa zwolnienia od zajęcia sądowego części swych uposażeń. Duchowni, którzy otrzymali święcenia, zakonnicy, którzy złożyli śluby, uczniowie seminarij i nowicjusze, którzy wstąpili do seminarjów lub nowicjatów przed wypowiedzeniem wojny, będą zwolnieni ze służby wojskowej za wyjątkiem pospolitego ruszenia. W tym ostatnim wypadku, księża systematyzowani

wykonywać będą w wojsku urząd kapłański, tak jednak, by na tem nie ucierpiało dobro parafji, zaś inni członkowie duchowieństwa będą powołani do służby sanitarnej. Duchowni będą zwolnieni z czynności obywatelskich, niezgodnych z powołaniem kapłańskim, jako to: sędziów przysięgłych, członków trybunałów i t. d.

Art. VI. Nienaruszalność kościołów, kaplic i cmentarzy jest zapewniona, tak jednak, by z tego powodu nie ucierpiało bezpieczeństwo publiczne.

Art. VII. Wojska Rzplitej korzystać będą z wszelkich wyróżnień, jakich Stolica Ś-ta udziela wojskom zgodnie z przepisami prawa kanonicznego. W szczególności, kapelani posiadać będą prawa proboszczowskie w stosunku do wojskowych i do ich rodzin i wykonywać będą czynności swego urzędu kościelnego pod jurysdykcją biskupa polowego, który będzie miał prawo ich wyboru. Stolica Ś-ta przyzwala, by duchowieństwo to w sprawach dotyczących jego służby wojskowej, podlegało władzom wojskowym.

Art. VIII. W niedzielę i w dzień święta Trzeciego Maja księża, odprawiający nabożeństwa, odmawiać będą modlitwę liturgiczną za pomyślność Rzeczypospolitej Polskiej i jej Prezydenta.

Art. IX. Żadna część Rzeczypospolitej polskiej nie będzie zależeć od biskupa, którego siedziba znajdowałaby się poza granicami państwa polskiego. Hierarchja katolicka w Rzeczypospolitej polskiej będzie zorganizowana jak następuje:

A. Obrządek łaciński.

I. Prowincja kościelna gnieźnieńsko - poznańska: arcybiskupstwo gnieźnieńsko - poznańskie, diecezja chełmińska, diecezja włocławska.

II. Prowincja kościelna warszawska: arcybiskupstwo warszawskie, diecezja płocka, diecezja sandomierska, diecezja lubelska, diecezja podlaska, diecezja łódzka.

III. Prowincja kościelna wileńska: arcybiskupstwo wileńskie, diecezja łomżyńska, diecezja pińska.

IV. Prowincja kościelna lwowska: arcybiskupstwo lwowskie, diecezja przemyska, diecezja stanisławowska.

V. Prowincja kościelna krakowska: arcybiskupstwo krakowskie, diecezja tarnowska, diecezja kielecka, diecezja częstochowska, diecezja śląska.

B. Obrządek grecko - rusiński.

Prowincja kościelna lwowska: arcybiskupstwo lwowski, diecezja przemyska, diecezja stanisławowska.

C. Obrządek ormiański.

Arcybiskupstwo lwowskie.

Stolica S-ta nie przedsięwzięć żadnej zmiany w powyższej hierarchji, lub w rozgraniczeniu prowincji i diecezji, jak tylko w zgodzie z rządem polskim, z wyjątkiem drobnych sprostowań granic, wymaganych dla dobra dusz.

Art. X. Tworzenie i przemiana beneficjów kościelnych, kongregacji i zakonów, jak również ich domów i zakładów zależeć będzie od kompetentnej władzy kościelnej, która ilekroć powyższe zarządzenia pociągałyby za sobą wydatki ze skarbu państwa, poweźmie te zarządzenia po porozumieniu się z Rządem. Cudzoziemcy nie będą otrzymywać stanowisk przełożonych prowincji zakonnych, chyba za odpowiedniemi zezwoleniami rządu.

Artykuł XI. Wybór arcybiskupów i biskupów należy do Stolicy S-tej. Jego Świątobliwość zgadza się zwracać się do Prezydenta Rzplitej przed mianowaniem arcybiskupów i biskupów diecezjalnych, koadjutorów „cum jure successionis” oraz biskupa polowego, aby upewnić się, że Prezydent nie ma do podniesienia przeciw tym wyborom względów natury politycznej.

Artykuł XII. Ordynariusze powyżsi przed objęciem swych czynności, złożą na ręce Prezydenta Rzplitej przysięgę wierności według formy następującej:

„Przed Bogiem i na Świętą Ewangelię przysięgam i obiecuję, jak przystoi biskupowi, wierność Rzeczypospolitej Polskiej. Przysięgam i obiecuję, iż z zupełną lojalnością szanować będą rząd ustanowiony konstytucją i że sprawie, by go szanowało moje duchowieństwo. Przysięgam i obiecuję pozatem, że nie będę uczestniczył w żadnym porozumieniu, ani nie będę obecny przy żadnych naradach, któreby mogły przynieść szkodę Państwu Polskiemu lub publicznemu porządkowi. Nie pozwolę memu duchowieństwu uczestniczyć w takich poczynaniach. Dbały o dobro i interes państwa będę się starał o uchylenie od niego wszelkich niebezpieczeństw, o których wiedziałbym, że mu grożą”.

Artykuł XIII. 1) We wszystkich szkołach powszechnych, z wyjątkiem szkół wyższych, nauka religji jest obowiązkową. Nauka ta będzie dawana młodzieży katolickiej przez

nauczycieli, mianowanych przez władze szkolne, które wybierać ich będą wyłącznie z pośród osób, upoważnionych przez ordynariuszów do nauczania religii. Kompetentne władze kościelne nadzorować będą nauczanie religii pod względem jego treści i moralności nauczycieli.

W razie, gdyby ordynariusz odebrał nauczycielowi dane mu upoważnienie, to ten ostatni będzie przez to samo pozbawiony prawa nauczania religii.

Te same zasady, dotyczące wyboru i odwołania nauczycieli, będą stosowane do profesorów, docentów i asystentów uniwersyteckich na wydziale teologicznym (nauk kościelnych) uniwersytetów państwowych.

2) We wszystkich diecezjach Kościół Katolicki posiadać będzie seminarja duchowne, odpowiednio do prawa kanonicznego, któremi będzie kierować i w których będzie mianował nauczycieli.

Dyplomy naukowe, wystawione przez wyższe seminarja, będą wystarczały dla nauczania religii we wszystkich szkołach powszechnych, za wyjątkiem szkół wyższych.

Artykuł XXII. W razie, gdyby duchowni lub zakonnicy byli oskarżeni przed sądami świeckimi o zbrodnię, przewidzianą przez prawa karne Rzeczypospolitej, sądy wspomniane zawiadomią niezwłocznie kompetentnego ordynariusza o każdej sprawie tego rodzaju, i w danym razie, przekażą mu akt oskarżenia oraz wyrok sądowy wraz z jego motywami. Ordynariusz, względnie jego delegat, po zakończeniu przewodu sądowego będą mieli prawo zapoznania się z odnośnymi aktami. W razie aresztowania lub uwięzienia wspomnianych powyżej osób, władze cywilne zachowywać będą względy należne ich stanowi i stopniowi hierarchicznemu.

Duchowni i zakonnicy będą podlegać aresztowi oraz odbywać kary więzienne w pomieszczeniach oddzielnych od pomieszczeń dla osób świeckich, o ile nie zostali pozbawieni godności kościelnej przez kompetentnego ordynariusza. W razie sądowego skazania na więzienie, odbywać oni będą te kary w klasztorze lub innym domu zakonnym, w pomieszczeniach na ten cel przeznaczonych.

Artykuł XXVII. Konkordat niniejszy wejdzie w moc w dwa miesiące po wymianie dokumentów ratyfikacyjnych.

Załącznik A.

Uposażenia przyznane Kościołowi katolickiemu przez państwo polskie, zgodnie z artykułem XXIV niniejszego Konkordatu, obliczone będą w następujący sposób:

I. Uposażenie duchowieństwa:

Uposażenie miesięczne według bieżącej mnożnej dla urzędników państwowych.

1) Kardynałowie: 2,500 punktów oraz 800 zł. na utrzymanie kapelanów, powozów etc.

2) Arcybiskupi: 2,000 punktów oraz 600 zł. na utrzymanie kapelanów, powozów etc.

3) Biskupi diecezjalni: 700 punktów oraz 600 zł. na utrzymanie kapelanów, powozów.

4) Biskupi pomocniczy: 1.250 punktów.

5) Członkowie kapituł: 600 punktów.

6) Proboszczowie: 270 punktów.

7) Rektorowie kościołów filjalnych, wikariusze i urzędnicy konsystorza: 200 punktów.

8) Zakonnicy kongregacji, pobierających uposażenia od państwa: 125 punktów.

9) Profesorowie seminarjów: 600 punktów.

10) Uczniowie seminarjów: 125 punktów.

11) Audytor Trybunału Ś-tej Roty: (uposażenie profesorów zwyczajnych na uniwersytetach).

12) Sekretarz audytora: 600 punktów.

13) Nauczyciele instytucji teologicznych, mający prawa profesorów gimnazjalnych.

II. Uposażenie emerytalne roczne 383,413 złotych.

1) Pensje emerytalne duchowieństwa: 254,117 zł.

2) Pensje emerytalne wdów i sierot po duchownych grecko - katolickiego obrządku: 129,296 zł.

III. Uposażenie roczne chórów katedralnych i niższych urzędników kościelnych: 63,298 zł.

IV. Koszta roczne administracji kościelnej: 750.940 zł.

1) Wizytacje pasteerskie biskupów: 340.000 zł.

2) Konsystorze biskupie: 66.000 złotych.

3) Prowadzenie ksiąg parafjalnych 197.940 zł.

4) Wydatki na pocztę: 147.000 zł.

V. Zapomoga roczna dla zakładów kościelnych: 20.900 złotych.

VI. Roczny fundusz budowlany: 1.016.000 zł.

VII. Inne wydatki roczne: 45.500 złotych.

Uposażenia powyższe będą przyznawane przez ministra skarbu każdej diecezji oddzielnie, w sumach ryczałto-

wych, ustalonych według wyszczególnionych budżetów, które przedstawiać będą kompetentni ordynariusze. Przy rozdziale pomiędzy djecezje całości uposażenia, przyznanego przez państwo proboszczom, brany będzie w rachubę dochód z ziem, posiadanych przez beneficja proboszczowskie.

W razie potrzeby i o ile położenie finansowe państwa na to pozwoli, uposażenia powyższe zostaną powiększone dostatecznie, aby zapewnić stosowny byt materialny proboszczom oraz innym członkom duchowieństwa, a to na zasadzie specjalnej umowy, dotyczącej t. zw. „jura stolae”.

Rozdział uposażeń wyliczonych powyżej, powierzony będzie każdej djecezji ordynariuszowi, który po wejściu w moc niniejszego Konkordatu, złoży przysięgę wierności, przewidzianą w artykule XII.

z domów wspomnianych powyżej, jako też dla każdego z ich zakładów dobroczynnych zachowania co najmniej 180 hektarów ziemi rolnej.

9) Osoby prawne kościelne i zakonne będą miały prawo, na równi z osobami prawnymi świeckimi, bezpośredniego dokonywania parcelacji ziem rolnych, do nich należących.

Artykuł XXV. Wszystkie prawa, rozporządzenia i dekryty, będące w sprzeczności z postanowieniami poprzednich artykułów, zostaną zniesione, przez wejście w moc Konkordatu.

Administracja kościołów.

Kościół rzymsko - katol.

Nuncjuszem Apostolskim w Polsce jest kardynał Lauri, w Warszawie, Książęca 21.

Arcybiskupem metropolitą warszawskim jest ks. kardynał Aleksander Kakowski. Adres Arcybiskupstwa: Warszawa, ul. Miodowa 17, Tel. 51-90.

Wikariusze Generalni: Biskup Stanisław Gall i ks. L. Łyszkowski;

Kanclerz Kurji — ks. Aleksander Fajęcki, magister teologii, Tajny Szambelan J. Świątobliwości. Seminarjum Metropolitalne Warszawskie.

Regens: ks. H. Fiatowski.

Biskup Stanisław Gall — biskup polowy wojsk polskich.

Kościół Ewangelicko - Augsburski.

(Konsystorz, Miodowa 17, Tel. 227-95; Kancelaria Zboru: ul. Kredytowa 2/4, Tel. 8-26).

P. ob. Prezesa Konsystorza, Vice Prezesa: ks. Juljusz Bursche, Superintendent Generalny.

Kościół Ewangelicko - Reformowany.

(Konsystorz, Miodowa 17, Kancelaria Zboru: ul. Leszno 20, Tel. 46-32).

Prezes Konsystorza: Kacper Tosio.

Vice Prezes: ks. Władysław Semadeni, Superintendent.

Kościół Prawosławny.

Metropolita Cerkwi Prawosławnej w Polsce: Arcybiskup Wołyński i Krzemieniecki Dyonizy Waledynskij (ul. Zygmuntowska 13, Tel. 29-07).

Wyznanie Mojżeszowe.

Gmina Starozakonnych m. st. Warszawy: Grzybowska 26, Tel. 84-48).

Inne wyznania.

Pozatem istnieją w Polsce inne wyznania, np. greckokatolicy (unicy), kalwini, mahometanie, oraz sekty: marjawicka (świątynia Marjawicka w Warszawie — ul. Szara), prawosławne: sztundyści (Wołyń), malownicy (nowogrodzkie), staroobrzędowcy (Wilno); luterzańskie: baptyści, badacze Pisma św. i in. jak np. karaimi, Wilno, Halicz. Nadto ostatnio zorganizował się Kościół Narodowy.

Statystyka wyznań w Polsce.

1. Rzymsko - katolickie 63,8 % t. j. 18.426.078 osób.
2. Grecko - katol. 11,2% t. j. 3.234.672 osób.
3. Prawosławnych 10,5% t. j. 3.032.505 osób.
4. Mojżesz. wyzn. 10,5% t. j. 3.032.505 osób.
4. Ewangelików 3,7% t. j. 1.068.597 osób.
6. Innych wyznań 0,3% t. j. 96.643 osób.

(Dane według 1 stycznia 1925 r. w którym to dniu ludność Polski obliczono na 28.881.000).

V. SZKOLNICTWO POLSKIE. WIADOMOŚCI Z USTAWO- DAWSTWA SZKOLNEGO I STATYSTYKI SZKOLNEJ. SPRAWY NAUCZYCIELSKIE. INFORMACJE.

O ustroju szkolnym.

Zagadnienie ustroju szkolnictwa jest najważniejszym wśród spraw szkolnych. Od zarania niepodległości państwowej Związek stoi na stanowisku ustawowego określenia charakteru organizacyjnego szkolnictwa polskiego. Jeśli zaś chodzi o to, jaki ma być charakter organizacyjny, jaki ma być system szkolnictwa — to Związek P. N. S. P. wypowiedział się za systemem jednolitości.

System ten opiera się o następujące zasady:

1. Ustrój szkolnictwa publicznego, utrzymywanego przez państwo i samorządy, powinien mieć na względzie potrzeby oświatowe wszystkich obywateli. Zapobiegać przeto powinien wszelkim przywilejom, czy to z powodu różnicy zamożności i stanowiska społecznego, czy też z powodu różnicy płci, narodowości lub wyznania.

2. Już w wieku przedszkolnym wszystkim tym dzieciom, które w domu nie mogą mieć należytych warunków rozwoju, powinien ustrój szkolnictwa publicznego zapewnić opiekę wychowawczą w przedszkolach, a w wypadkach, kiedy się to okaże niezbędne, utrzymanie w bursach.

3. Podstawę ustroju szkolnictwa publicznego stanowić powinna szkoła powszechna ogólnokształcąca, wysoko zorganizowana, co najmniej siedmioletnia. Do pobierania nauki w zakresie programu tej szkoły obowiązane są od chwili ukończenia lat 7-u wszystkie dzieci normalne, przyczem okres obowiązku jest równy liczbie lat szkoły z tem tylko zastrzeżeniem, iż dzieciom, które we właściwym czasie nie ukończą szkoły, przedłuża się okres obowiązku o rok względnie o dwa lata.

Dzieci anormalne objęte są również obowiązkiem szkolnym, jednak pobierają naukę w szkołach specjalnych.

4. W systemie szkolnictwa publicznego wysokozorganizowana szkoła powszechna powinna być jedyną i wyłączną szkołą dla wszystkich dzieci w wieku obowiązku szkolnego. Szkoły powszechne nisko zorganizowane powinny więc być zamienione na wysokozorganizowane drogą reorganizacji sieci szkolnej i zastosowania dowożenia dzieci dalej zamieszkałych do szkół kosztem publicznym. Ulec też powinny w jak najkrótszym czasie likwidacji wszelkie szkoły, nie będące

powszechnymi, a przyjmujące dzieci w wieku obowiązku szkolnego i zapewniające tym dzieciom specjalne przywileje, jak niektóre szkoły wydziałowe, preparandy nauczycielskie, a zwłaszcza niższe klasy gimnazjalne.

5. Na programie wysokozorganizowanej szkoły powszechnej znajdują oparcie szkoły średnie — ogólnokształcące oraz zawodowe. Do szkół mają wstęp bez egzaminów wszyscy uczniowie, kończący szkołę powszechną. Liczba miejsc w szkołach średnich publicznych, ogólnokształcących i zawodowych, odpowiadać powinna liczbie zgłoszeń kandydatów.

Dla dzieci, które po ukończeniu szkoły powszechnej idą wprost do pracy zawodowej, zorganizowana powinna być nauka doksztalcająca, obowiązująca aż do ukończenia lat 18-tu i łącząca cele ogólne z zawodowymi. Ponadto organizować się powinno różne kursy specjalne, mające na celu przygotowanie dobrych fachowców, znajdujące pomoc techniczną w warsztatach szkół zawodowych i w bardziej postępowych zakładach pracy w dziedzinie przemysłu i handlu, lub rolnictwa.

6. Szkoły średnie ogólnokształcące stanowią podstawę programową szkolnictwa wyższego. Młodzież, kończąca z pomyślnym wynikiem szkołę średnią ogólnokształcącą przyjmowana jest do szkół wyższych bez egzaminu. Szkoły średnie zawodowe, zależnie od tego, czy mają kurs obszerniejszy, czy szczuplejszy — dają swoim wychowankom bądź wstęp do wyższych klas szkół średnich — ogólnokształcących lub odpowiednich zawodów. Również kurs nauki doksztalcającej powinien się wiązać organicznie z pewnym stadium programu szkół średnich: mógłby np. być równoważny dwom pierwszym klasom szkoły średniej.

7. Uzupełnienie szkół wyższych powinny być instytucje naukowe, przeznaczone dla pracowników samodzielnych.

8. Kształcenie nauczycieli szkół powszechnych, podobnie jak nauczycieli szkół średnich — ogólnokształcących, odbywać się powinno na wydziałach pedagogicznych uniwersytetów, względnie w specjalnych zakładach pedagogicznych o charakterze wyższych uczelni. Wstęp na te studia zapewniać powinno ukończenie szkoły średniej ogólnokształcącej. Od kandydatów na nauczycieli szkół średnich zawodowych wymagać się powinno ukończenia wyższego studium zawodowego oraz studium pedagogicznego.

Samorząd Szkolny.

Samorząd szkolny jest częścią składową ustroju administracji szkolnej.

Administracja szkolna dzieli się w swej organizacji na państwową i samorządową. Państwowa opiera się na ustawie o tymcz. ustroju władz szkolnych z dn. 4 czerwca 1920 r. a samorządowa w b. Kongresówce na przepisach tymcz. o szkolnictwie elementarnem (o organach samorządu szkolnego) z dnia 1 października 1917 r. W b. Galicji obowiązują dotąd przepisy austriackie w zakresie inspektoratów szkolnych i rad szkolnych powiatowych; w Wielkopolsce również mają zastosowanie przepisy odmienne od b. Królestwa i Małopolski.

Rady Szkolne Okręgowe nie zostały powołane do życia we wszystkich okręgach szkolnych, z wyjątkiem łódzkiego, toruńskiego i poznańskiego. Rady Szkolne Powiatowe stanowią samorządowy odpowiednik władzy szkolnej II instancji. Na terenie gmin zaś, istnieją Dozory Szkolne (Rady szkolne miejsc.), a każda szkoła posiada t. zw. opiekę szkolną — na podstawie Przepisów Tymczasowych (Dz. Urz. Depart. W. R. i O. P. Tymcz. Rady Stanu Król. Polskiego Nr. 1 z dn. 1 października 1917 r.).

Od dłuższego już czasu samorządy szkolne wymagają reformy. Jest to najbardziej palącą potrzebą, tembardziej że jednostki samorządu szkolnego na terenie b. Galicji i Wielkopolski bynajmniej nie znajdują się w lepszym stanie i w lepszym położeniu, niż samorząd w b. Królestwie.

W styczniu 1926 r., powołana do życia t. zw. Komisja trzech (b. c. k. namiestnik Galicji Bobrzyński, oraz senatorowie Smólski i Kasznica) opracowała projekt „reformy”, mający dla szkolnictwa wartość analogiczną do projektu p. St. Grabskiego o ustroju szkolnictwa.

Projekt Komisji trzech o ustroju administracji znosił całkowicie samorząd szkolny i ustanawiał „nowe formy” w postaci następującej: „Naczelną władzą szkolną w każdym województwie jest Rada Szkolna Wojewódzka. W skład Rady Szkolnej Wojewódzkiej wchodzi: a) wojewoda, jako przewodniczący, b) kurator szkół, będący zarazem zastępcą przewodniczącego” — i t. p. Analogicznie w powiatach w gminach, w stosunku do niższych instancji.

Oczywiście projekt ten był zgubny dla szkolnictwa, lecz na szczęście stał się już dziś nieaktualny. Związek

P. N. S. P., stoi na stanowisku reformy administr. szkoln. a w szczególności samorządów według następujących zasad:

1. Kierownictwo i nadzór nad szkolnictwem i oświatą w Państwie sprawuje Ministerstwo W. R. i O. P. z podwładnymi mu organami łącznie z Naczelną Radą Wychowania i podwładnymi jej Radami Szkolnymi Okręgowymi i Radami Szkolnymi Powiatowymi, stanowiącymi odrębny samorząd szkolny.

Zakres działania Naczelnej Rady Wychowania i Rad Szkolnych Okręgowych ustala osobne ustawy.

2. Dla celów administracyjnych i gospodarczych w zakresie szkolnictwa Państwo dzieli się na Okręgi szkolne. powiatowe pozostają w dotychczasowych granicach powiatów politycznych, a okręgi powiatowe dzielą się na obwody szkolne przy każdej poszczególniej publicznej szkole powszechnej.

Miasta większe tworzą samodzielne okręgi szkolne. Miasta te posiadają osobne Rady Szkolne Miejskie.

3. Szkoła jest osobą prawną. Nieruchomości szkolne, budynki i wszelkie ruchomości są własnością szkoły.

Zastępstwo szkoły w czynnościach prawnych spełnia Rada Szkolna Powiatowa. W miastach wydzielonych w osobne okręgi szkolne, budynki, place i ruchomości szkolne są własnością miasta.

Kierownictwo i nadzór nad szkolnictwem i oświatą w powiecie sprawuje Rada Szkolna Powiatowa przy współudziale podwładnych jej organów łącznie z Inspektorem Szkolnym.

6. Koszty zakładania i utrzymywania publicznych szkół powszechnych są pokrywane:

a) przez Skarb Państwa,

b) z osobnego podatku szkolnego, z ogólnych podatków państwowych lub komunalnych, względnie pobieranego od mieszkańców danego obwodu szkolnego, jako dodatku do płaconych podatków.

c) z dobrowolnych świadczeń gmin i związków komunalnych.

7. Fundusz na utrzymanie szkół winien być wydzielony w wysokości, wystarczającej na pokrycie normalnych wydatków rzeczowych (czynsz na lokale, opał, światło, utrzymanie czystości, koszty administracyjne, materiały szkolne, pomoc naukowa oraz składki na organizowanie kapitału budowy szkół) Wysokość potrzebnych funduszy

określają Rady Szkolne Powiatowe (miejskie) na podstawie sporządzonego na kilkoletni okres czasu preliminarza, zatwierdzonego przez władze wyższe.

8. Fundusze na szkolnictwo w powiecie przeznaczone, oddawane są bezpośrednio przez Kasy Skarbowe (komunalne) Radzie Szkolnej Powiatowej (miejskiej).

9. Skarb Państwa ponosi wszelkie inne wydatki na zakładanie i utrzymywanie szkół powszechnych.

1. Budowę szkół powszechnych prowadzi Rada Szkolna łącznie z Sejmikiem powiatowym za pomocą utworzonego „Powiatowego Komitetu budowy szkół”, składającego się z przedstawicieli Rady Szkolnej i Sejmiku z równym udziałem ilości członków przy współudziale sił fachowych.

Dekret o obowiązku szkolnym.

(Wyjątki).

Ustawa konstytucyjna Rzeczypospolitej Polskiej z dn. 17 marca 1926 r. (Dziennik Ustaw Rz. P. Nr. 44 z dn. 1 czerwca 1921 r.) postanawia w artykule 94, że obywatele mają obowiązek wychowania swoich dzieci na prawych obywateli Ojczyzny i zapewnienia im conajmniej początkowego wykształcenia; obowiązek ten określi bliżej osobna ustawa; w artykule zaś 118, że w zakresie szkoły powszechnej nauka jest obowiązkiem dla wszystkich obywateli Państwa; czas, zakres i sposób pobierania tej nauki określi ustawa.

Ogłoszony przed wydaniem Ustawy konstytucyjnej Dekret (Ustawa) z dn. 7 lutego 1919 r. o obowiązku szkolnym przewiduje, że nauczanie dziecka w szkole powszechnej obejmuje 7 lat, przyczem wiek szkolny dziecka trwa od ukończenia siódmego do ukończenia czternastego roku życia. Dekret powyższy obowiązuje na terenie b. Kongresówki; w b. Galicji i w b. zaborze pruskim obowiązują odmienne nieco przepisy o obowiązku szkolnym, sprowadzając się w zasadzie do tego, że w b. zaborze pruskim przymus trwa lat 7 (jak w Królestwie), a w b. Galicji lat 6.

Szczególnie koniecznem jest pełne realizowanie obowiązku szkolnego, na terenie Królestwa, ze względu na niebywale wysoki procent analfabetów; wiąże się to jednak ściśle z akcją budowy i zakładania szkół pow.

Główne wyjątki Dekretu brzmią następująco:

Art. 1. Wykształcenie w zakresie szkoły powszechnej jest obowiązkowe dla wszystkich dzieci w wieku szkolnym.

Art. 2. Szkoły powszechne będą tworzone w takiej liczbie, aby wszystkie dzieci w wieku szkolnym mogły korzystać z nauki.

Art. 3. W każdej miejscowości, w której liczba dzieci w wieku od lat 7 do 14 włącznie wynosi w ciągu po sobie następujących 3 lat, co najmniej 40, gmina jest obowiązana założyć szkołę powszechną.

Art. 8. Szkoła powszechna obejmuje 7 lat nauczania. Do czasu jednak zorganizowania we wszystkich miejscowościach pełnych, siedmioletnich szkół powszechnych przejściowo utrzymane są i tworzone będą szkoły powszechne z czteroletnią nauką uzupełniającą trzyletnią lub szkoły powszechne z nauką codzienną pięcioletnią i z obowiązkową nauką uzupełniającą dwuletnią.

Art. 10. Wiek szkolny dziecka rozpoczyna się 1 września tego roku kalendarzowego, w którym dziecko kończy siedem lat życia.

Art. 11. Nie wolno przyjmować do szkoły dzieci, które nie osiągnęły wieku szkolnego.

Dekret ten zatwierdził Sejm Ustawodawczy 22. VII. 1919 roku.

Formy realizowania powyższego dekretu regulują następujące okólniki:

1. Instrukcja z dn. 10 kwietnia 1923 roku.
2. Okólnik z dn. 10 kwietnia 1923 roku Nr. 4711/I.
3. Rozporządzenie Ministerstwa W. R. i O. P. z dn. 20 kwietnia 1923 r. Nr. 5259/I.
4. Instrukcja do tegoż rozporządzenia za tym samym numerem.

O zakładaniu i utrzymywaniu publicznych szkół powszechnych.

(Wyjątki z Ustawy z dn. 17 lutego 1922 r. Dz. Ust. Rzp. Pol. z 1922 r. Nr. 18, poz. 143).

Art. 1. Obowiązek zakładania i utrzymywania publicznych szkół powszechnych, przewidzianych w planie sieci szkolnej, ciąży na Państwie i na gminie.

Art. 7. O kolejności i czasie zakładania publicznych szkół powszechnych rozstrzyga Kurator okręgu szkolnego na podstawie wniosków Rad Szkolnych Powiatowych, powziętych po wysłuchaniu opinii zainteresowanych organów samorządu gminnego i szkolnego na obszarze gminy, a przed-

kładanych Kuratorowi za pośrednictwem Inspektora Szkolnego.

Art. 8. Ministrowi Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego przysługuje prawo założenia, względnie pozostawienia szkoły tam, gdzie liczba dzieci nie wystarcza do stworzenia obwodu szkolnego w myśl p. 3 art. 4.

Ministrowi przysługuje również prawo podniesienia stopnia organizacyjnego szkoły ponad normy, artykułem 6 określone.

W obu wypadkach wynikające stąd koszty pokrywa Skarb Państwa sam lub łącznie z gminą na podstawie dobrowolnej umowy.

Art. 9. Wykonanie zatwierdzonych postanowień w sprawie zakładania i utrzymywania publicznych szkół powszechnych należy do organów samorządu szkolnego w gminie.

Art. 10 Koszty zakładania i utrzymywania publicznych szkół powszechnych są pokrywane:

- a) przez Skarb Państwa;
- b) przez gminę;
- c) z dobrowolnych świadczeń innych związków komunalnych;
- d) z fundacji, zapisów i darowizn.

Art. 11. Skarb Państwa ponosi wszelkie wydatki na pomoce naukowe, materiały do nauki, biblioteki i druki szkolne; gmina — na wszelkie inne potrzeby rzeczowe szkół, a w szczególności na pomieszczenia dla szkół w myśl ustawy o budowie publicznych szkół powszechnych, oraz ich konserwację, na wewnętrzne urządzenie szkół, ubezpieczenia, na oświetlenie i opał dla szkół, na materiały piśmienne, utrzymanie służby, porządku, czystości.

Udział Państwa i gminy w pokrywaniu świadczeń osobowych określała osobne ustawy.

Art. 12. Rady Szkolne Powiatowe określają normy, według których gminy mają zaopatrywać szkoły w opał, oświetlenie i materiały piśmienne, oraz zapewnić szkołom usługę i utrzymanie czystości.

Ustawa powyższa tak często i tak chętnie omijana, tak mało znana przez tych, którzy winni na niej opierać swą działalność w kierunku rozwoju szkolnictwa

została zmieniona

ustawą z dn. 25 listopada 1925 roku (Dz. Ust. Rzp. Pol. Nr. 18, poz. 1437. Najważniejsze postanowienia tej noweli przenoszą zakres jej mocy prawnej na obszary dworskie Pomorza i Północnego — analogicznie do gmin,

O budowie publicznych szkół powszechnych.

(Wyjątki z Ustawy z dn. 17 lutego 1922 r. Dz. Ust. Rzpłitej Pol. Nr. 18 z 1922 r. poz. 144).

Art. 1. Publicznym szkołom powszechnym, założonym zgodnie z obowiązującymi przepisami, oraz nauczycielom tych szkół gmina jest obowiązana dostarczyć odpowiedniego pomieszczenia, w szczególności zaś winna dostarczyć gruntów pod zabudowania, na boiska i ogrody szkolne, wznosić nowe budynki szkolne, mieszkalne i gospodarcze, lub przebudowywać odpowiednio do potrzeb budynki już istniejące. Obowiązkiem gminy jest również zaopatrywanie szkół w całkowite urządzenia wewnętrzne.

Art. 3. Obszar gruntu na szkołę wraz z boiskiem i ogrodem szkolnym winien wynosić dla szkół 1, 2 i 3-klasowych co najmniej 0,56 ha, dla szkół 4, 5, 6 i 7-klasowych co najmniej 0,85 ha.

Obszar gruntu na budowę domów mieszkalnych dla nauczycieli wraz z podwórzem winien wynosić co najmniej 500 metrów kw. na każde mieszkanie.

Na zmniejszenie obszaru powyższego dla miast, a w wyjątkowych wypadkach dla wsi — może zezwolić, po wysłuchaniu Rady Szkolnej Powiatowej, Kurator okręgu szkolnego.

Art. 4. O ile gmina nie posiada gruntu odpowiedniego, a nie może go uzyskać drogą kupna lub zamiany, może nastąpić na wniosek Kuratora okręgu szkolnego wywłaszczenie gruntu dla celów szkolnych w trybie, przewidzianym przez ustawy.

Art. 8. Kolejność budowy poszczególnych szkół ustanawia, po wysłuchaniu opinii organów samorządu gminnego oraz szkolnego, Rada Szkolna Powiatowa.

Od postanowienia Rady Szkolnej Powiatowej Inspektor szkolny, oraz gmina mogą odwołać się do Kuratora okręgu szkolnego, który rozstrzyga ostatecznie.

O czasie budowy szkół orzeka Kurator okręgu szkolnego w ramach zatwierdzonego budżetu okręgu.

Art. 9. Ministrowi Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego przysługuje prawo nadzoru nad budową gmachów szkolnych i domów mieszkalnych dla nauczycieli.

Art. 10. Na budowę lub przebudowę szkół i domów mieszkalnych dla nauczycieli, wnoszonych zgodnie z art. 8 niniejszej ustawy, będą udzielone gminom ze Skarbu Państwa

zasiłki w wysokości 50 procent kosztów budowy; na pokrycie pozostałych kosztów mogą być przyznawane gminom ze Skarbu Państwa długoterminowe pożyczki na warunkach, które będą określone rozporządzeniem Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, wydanem w porozumieniu z Ministrem Skarbu.

Zasiłków udziela i o przyznawaniu pożyczek rozstrzyga Kurator okręgu szkolnego, w ramach zatwierdzonego budżetu szkolnego.

Szkoły mniejszości narodowych.

Mniejszości narodowe w Polsce stanowią około 30 procent ogółu ludności Rzeczypospolitej. Szczególnie licznie zamieszkałe są przez niepolskie narodowości województwa wschodnie, mniej licznie — zachodnie.

Sprawy szkolne dla mniejszości reguluje ustawa z dn. 31.VII 1924 r. (Dz. U. Rz. P. Nr. 79, poz. 766), z której podajemy najważniejsze postanowienia.

Art. 1. Ustrój szkolny jest jeden dla całego Państwa. Ustawodawstwo o szkołach wszelkiego typu należy do Sejmu i Senatu z wyjątkiem spraw, przekazanych ustawami państwowymi kompetencji samorządów.

Szkoły prywatne dla dzieci narodowości ruskiej (rusińskiej), białoruskiej i litewskiej, zarówno jak dla dzieci wszelkich innych niepolских narodowości w Rzeczypospolitej z wykładowym językiem macierzystym, mogą być zakładane na tych samych warunkach, co szkoły prywatne z językiem wykładowym polskim.

W tych ramach obowiązują na terenie województw: lwowskiego, stanisławowskiego, tarnopolskiego, wołyńskiego, poleskiego, nowożyrdzkiego, wileńskiego oraz powiatów: grodzieńskiego i wołkowyskiego województwa białostockiego w organizacji szkolnictwa państwowego następujące zasady.

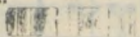
Art. 2. Zasadniczym typem szkoły państwowej na wymienionym w art. 1 obszarze, w myśl zasady godzenia i łączenia dla zgodnego współżycia ludności narodowo mieszanym ziem, a nie dzielenia jej, — jest szkoła wspólna, wychowująca na dobrych obywateli Państwa dzieci narodowości polskiej i niepolskiej we wzajemnym szacunku ich narodowych właściwości.

Art. 3. W szkołach państwowych powszechnych położonych w gminach, posiadających 25% ludności ruskiej (rusińskiej), białoruskiej lub litewskiej, na żądanie urzędownie

stwierdzone rodziców, 40-tu dzieci w wieku szkolnym narodowości ruskiej (rusińskiej), białoruskiej lub litewskiej, należących do jednego obwodu szkolnego, zapewniona im będzie nauka w języku macierzystym. O ile w danym obwodzie szkolnym niema 40-tu dzieci w wieku szkolnym, których rodzice zgłosili żądanie nauki w języku macierzystym ruskim (rusińskim), białoruskim lub litewskim — językiem wykładowym szkoły jest język państwowy; o ile w danym obwodzie szkolnym obok rodziców, żądających dla swych dzieci nauki w języku ruskim (rusińskim), względnie białoruskim, jest conajmniej 20 dzieci, których rodzice żądają nauki w języku państwowym, wykład jest dwujęzyczny z tem, że połowa godzin zostanie przeznaczona na naukę w języku ruskim (rusińskim, względnie białoruskim). Jeżeli niema w danym obwodzie 20 dzieci, których rodzice żądają nauki w języku państwowym, językiem wykładowym szkoły jest język ruski (rusiński), białoruski lub litewski, istniejące w jednym obwodzie odrębne szkoły z językiem wykładowym polskim i z językiem wykładowym ruskim (rusińskim) będą w miarę możliwości łączone w jedną szkołę wspólną dwujęzyczną.

Art. 4. W szkołach powszechnych 1, 2 i 3 klasowych zarówno prywatnych, jak i państwowych z językiem wykładowym niepolskim obowiązkowa jest nauka języka państwowego, zapewniająca dostateczną dla celów praktycznych znajomość jego w słowie i w piśmie. W szkołach powszechnych 4, 5, 6 i 7 klasowych zarówno prywatnych, jak i państwowych z językiem wykładowym niepolskim obowiązkowo jest prowadzona po polsku nauka języka państwowego, historii polskiej i nauki o Polsce współczesnej w zakresie, zapewniającym dostateczną ich znajomość dla przejścia uczni do szkół średnich ogólnokształcących z językiem wykładowym polskim, względnie dwujęzycznych.

Art. 8. W państwowych szkołach zawodowych na żądanie rodziców uczni narodowości ruskiej (rusińskiej), względnie białoruskiej, stanowiących 40% ogółu uczni danej szkoły, nauka prowadzona będzie w dwóch językach, polskim i ruskim (rusińskim), względnie polskim i białoruskim. O ile żądania takiego niema, nauka prowadzona jest w języku państwowym.

Jak widzimy z treści artykułów powyższych — ustawa ta wprowadziła w życie t. zw. szkoły utrakwistyczne t. zn. dwujęzyczne, z tem, że polski jest również obowiązujący.

Statystyka szkolna.

W roku 1926. przy 28.881.000 ludności. Polska liczyła w 26.855 szkołach powszechnych—3.247.805 uczniów.

Szkoły powszechne według podziału na okręgi szkolne ilustruje poniższa tablica:

Szkoły. Stan w roku 1927.

R O D Z A J S Z K O Ł Y	O k r ę g s z k o l n y											R a z e m	Stan w roku 1925
	Białost.	Poleski	Kra- kowski	Lwow.	Lubel- ski	Łódzki	Pomor- ski	War- szawski	Poznań- ski	Wileń- ski	Wołyń- ski		
I l o ś ć s z k o ł													
1 klasowych	1.675	868	333	2.040	1.182	1.398	708	3.147	1.667	851	841	14.709	15.915
2	385	188	411	1.075	539	366	454	946	697	286	220	5.967	5.690
3	83	48	402	389	273	128	160	259	146	48	41	1.977	1.372
4	53	26	201	398	156	78	43	130	82	41	23	1.231	1.127
5	40	12	127	172	70	40	17	67	83	25	13	616	539
6	33	10	51	130	55	30	10	27	51	10	6	412	471
7	52	25	204	330	188	385	55	399	129	36	66	1.869	1.527
8	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
9	—	—	14	—	—	—	5	—	—	—	—	14	14
3 klas. wydziałow.	—	—	—	—	—	—	12	—	1	—	—	5	5
4	—	—	—	—	—	—	4	—	1	—	—	13	13
5	—	—	—	—	—	—	5	—	31	—	—	5	5
6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	36	36
Ogółem	2.321	1.177	1.744	4.934	2.463	2.425	1.473	4.974	2.838	1.297	1.209	26.885	—
Stan w roku 1925	2.129	1.763	1.062	4.664	—	2.326	1.563	8.114	2.803	1.118	1.173	—	26.715

Nadto klas równoległych 6576 oraz szkół eksponowanych w Małopolsce 409

Nadto klas równoległych 6576 oraz szkół eksponowanych w Małopolsce 409

Nauczyciele.

Stan w roku 1927.

Charakter służbowy	Stopień służbowy	O K R E G S Z K O L N Y											Razem)
		Kiele- cki	Pole- ski	Krakow- ski	Lwow- skie	Lubel- skie	Łódzki	Pomor- ski	War- szawski	Poznań- ski	Włocław- ski	Wolyn- ski	
Nauczyciele	V	—	—	32	18	—	—	—	—	—	—	—	50
"	VI	—	—	70	95	—	—	4	5	41	—	—	224
"	VII	61	3	1.075	2.613	111	340	306	776	711	20	74	6.091
"	VIII	170	73	1.419	3.658	205	472	198	1.125	606	60	144	8.130
"	IX	680	164	1.690	3.331	1.001	1.417	536	3.060	812	200	308	13.099
"	X	2.492	1.091	1.468	2.178	3.577	3.303	1.247	6.864	2.901	1.095	1.169	27.285
"	XI	698	649	649	6	404	268	791	609	929	745	394	5.532
ogółem		4.095	1.980	5.800	11.900	5.300	5.700	3.082	12.738	5.900	2.120	2.096	60.411a)

a) w tem 90 etatów dla naucz. delegowanych do szkół polskich zagranicę:

Inspektorowie szkolni.

Stan w roku 1927.

Charakter służbowy	OKRĘG SZKOLNY											Razem
	Białost.	Poleski	Krakow- ski	Lwow- ski	Lubelski	Łódzki	Pomor- ski	Warsza- wski	Poznań- ski	Włocław- ski	Wolin- ski	
Inspektorzy szkolni	17	13	23	61	19	14	19	40	37	9	10	262
Zastępcy inspekt.	12	3	7	15	14	12	4	34	5	6	7	119

Szkoły Zawodowe.

Szkół zawodowych w Polsce jest 926, w tem państwowych 266 (pewna ilość z tych 266, utrzymywana jest przez państwo częściowo). Rodzaje szkół zawodowych są następujące:

Agrotechniczne: rolnicze, rolniczo - przemysłowe, ogrodnicze, leśne, mleczarskie, ludowo - rolnicze, gospodarstwa domowego. Nadto seminarja gospodarstwa domowego, szkoły instruktorek i kursy. Razem szkół agrotechnicznych — 52.

Artystyczne: malarstwa, rzeźby, rysunków, sztuki stosowanej, tkactwa artystycznego, haftu, kilimkarstwa, koronkarstwa, korzykarstwa i t. d. Nadto seminarja i szkoły instruktorów. Szkoły dramatyczne, muzyki, śpiewu i dziedzin pokrewnych. Razem szkół artystycznych — 218.

Handlowo - kupieckie: męskie, żeńskie i koedukacyjne przedmiotów handlowych, dzienne i wieczorowe — do kształcące. Razem szkół i kursów handlowo - kupieckich — 220.

Kolejowych szkół jest 7.

Mierniczych — 2.

Przemysłowo - techniczne: górnicze, salinowe, włókiennicze, chemiczne, elektrotechniczne, budownicze, maszynowe i t. d. niższe, średnie i wyższe. Razem szkół przemysłowo - technicznych — 188.

Wojskowych — 16.

Seminarja Nauczycielskie.

Seminarjów nauczycielskich jest w Polsce 217.

Do seminarjów nauczycielskich przyjmowani są na konkurs kandydaci (tki), ze świadectwem ukończenia 7-klasowej szkoły powszechnej, albo 4 klas gimnazjum. Każdy kandydat (ka) musi poddać się egzaminowi sprawdzającemu z języka polskiego, arytmetyki, historii, geografii.

Przy niektórych seminarjach istnieje kurs wstępny, na który można wstąpić po ukończeniu 7 klas szkoły powszechnej, albo 3 klas gimnazjum. Obowiązuje również egzamin sprawdzający z tychże przedmiotów. Kurs nauk pięcioletni. Przy każdym seminarjum istnieje zwykle wzorowa szkoła powszechna, t. zw. szkoła ćwiczeń, gdzie ćwiczą się w nauczaniu słuchacze seminarjum.

Nauczyciel szkoły powsz. winien posiadać dokładną znajomość szkolnictwa zawodowego, a szczególnie wykazu szkół zawodowych, warunków przyjęcia do tych szkół, adresów i t. p.

Szczegółowem źródłem tych wiadomości jest książka Wacława Szczęsnego p. t.: „Szkolnictwo Zawodowe Rzeczypospolitej Polskiej”—do nabycia w „Naszej Księgarni”, Warszawa, ul. Widok 22.

Szkoły dla dzieci anormalnych w Polsce.

I. Szkoły i zakłady dla głuchoniemych:

a) w Warszawie:

1) Państwowy Instytut Głuchoniemych i Ociemniałych (założony w 1817 r.). Plac 3 Krzyży 4/6 (internat).

2) Szkoła niejska popołudniowa dla głuchoniemych, Plac 3 Krzyży 4/6 (eksternat).

3) Szkoła dla głuchoniemych Tow. nad głuchoniemymi żydami ul. Śliska 28 (internat).

b) we Lwowie:

1) Zakład dla głuchoniemych (założony w 1830 r.) ul. Łyczakowska 35 (internat).

2) Szkoła dla głuchoniemych J. Bardacha (prywatna, dla głuchoniemych wyznania mojżeszowego) — ul. Jarowska 9 (internat).

c) w Poznaniu:

1) Zakład Krajowy dla głuchoniemych (założony w 1832 r.). Śródka (internat).

d) w Kościanie woj. Poznańskie:

1) Zakład Krajowy dla głuchoniemych (internat).

e) w Wejherowie, Pomorskie:

1) Zakład Krajowy dla głuchoniemych (internat).

f) w Willi — Sórze — p. Nowy - Dwór:

1) Państwowa Szkoła Rolniczo - Ogrodnicza dla głuchoniemych (internat).

g) w Łodzi:

1) Szkoła dla głuchoniemych chrześcijan — ul. Czerwona 27 (eksternat).

2) Szkoła żydowska Tow. Ezras - Hmin — ul. Zielona (internat).

(Projektowane jest w bieżącym roku uruchomienie zakładu z internatem w Rybniku — woj. Śląskie).

III. Szkoły i Zakłady dla ociemniałych.

a) w Warszawie:

1) Państwowy Instytut Głuchoniemych i Ociemniałych
Plac 3 Krzyży 4/6.

2) Szkoły Tow. Opieki nad Ociemniałymi, ul. Polna 40
(z internatem) i na wsi pod Warszawą w Laskach.

b) w Bydgoszczy:

1) Krajowy Zakład dla Ociemniałych ul. Kopernika Nr. 1
(z internatem) (przeniesiony z Wolsztyna w 1872 r.).

c) we Lwowie:

1) Galicyjski Zakład Ciemnych (założony w 1845, otwarty w 1851 r.) — ul. Św. Zofii 31 (internat).

Projektowane jest w przyszłym roku uruchomienie zakładu dla ociemniałych w Piekarach, woj. Śląskie.

d) w Bojarowie pod Lennem (Poznańskie):

1) Zakład dla żydów ociemniałych.

III. Szkoły i Zakłady dla Umysłowo Upośledzonych.

We wszystkich miastach: Warszawa, Łódź, Poznań, Łwów, Wilno, Kraków, Lublin, w ostatnim pięcioleciu powstały i rozrastają się szkoły specjalne (eksternaty) dla tej kategorii dzieci.

Wogóle liczba oddziałów (klas) w obecnej chwili wynosi przeszło 100.

Państwowy Instytut Pedagogiki Specjalnej posiada w Warszawie swoją pełnozorganizowaną szkołę ćwiczeń — ul. Złota 24.

Pozatym przy Krajowych Zakładach Psychiatrycznych w Świeciu n/Wisłą (woj. Pomorskie) i Owińskach (woj. Poznańskie) i w Rybniku (woj. Śląskie) powstały szkoły z internatami dla dzieci upośledzonych umysłowo.

1) Zakłady prywatne dla dzieci upośledzonych umysłowo gminy ewangelicko - augsburskiej w Warszawie — ul. Karolkowa 79.

2) Zakład dr. Sawrońskiego w Wieluniu pod Poznaniem.

3) Zakład dr. Onufrowicza w Krakowie — ul. Wenecja 1.

4) W b. r. projektowane jest otwarcie Zakładu dla upośledzonych umysłowo przy klinice psychiatrycznej w Krakowie.

Zakłady Wychowawczo - Poprawcze.

Pozostają pod zarządem Ministerstwa Sprawiedliwości, są to: bądź zakłady prywatne, bądź państwowe, bądź samorządowe, jak w województwach pomorskiem i poznańskiem.

Do większych należą:

1. Studzienice i Puszcza Marjańska na 30 chłopców Tow. nad nieletnimi (Warszawa, ul. Królewska 38).
2. Przędzielnica pod Przemyślem — Zakład Państwowy na 150 chłopców.
3. Głazy pod Wieluniem, woj. Łódz. — Zakład państwowy.
4. Wieluciany woj. Wileńskie — Zakład państwowy.
5. Chojnice woj. Pomorskie — Zakład Krajowy.
6. Szubin woj. Poznańskie — Zakład Krajowy.
7. Antoniewo woj. Poznańskie — Zakład Krajowy.
8. Orlewica woj. Poznańskie — Zakład Krajowy.
9. Cieszyn woj. Śląskie — Zakład Krajowy.
10. Herby pod Częstochową w. Kieleckie — Zakład Samorządowy.
11. Warszawa: a) Instytut Opieki moralnej (internat dla chłopców) Zakład miejski.
b) Szkoła specjalna (z internatem) dla chłopców — ul. Budowlana 13, Praga.
12. W Łodzi — Szkoła S pecjalna dla chłopców — ul. Nawrot 93.

HAMAIDE Metoda Decroly

tłumaczyła

M. G Ó R S K A 5 zł.

DAWID J. WŁ. Inteligencja, wola i zdolność do pracy, wyd. III 12 zł.

Wydawnictwa „Naszej KSIĘGARNI“.

Sp. Akc. Warszawa, ul. Widok 22

Szkoły śred

L. p.	Kuratorjum	Województwo	Szkl	w tem										
				państwowych	prywatnych	męskich	żeńskich	kadukacyjnych	humanitarnych	neo-humanist.	mat.-przyrod.	klasycznych	neo-klasyczn.	handlowych
1	Warszawskie	m. Warszawa	105	14	91	39	54	2	84	2	18	—	—	1
2	"	Warszawskie	61	17	44	21	22	18	52	—	7	2	—	—
3	"	Kieleckie	63	18	45	26	28	9	45	—	16	—	—	—
4	Lubelskie	Lubelskie	46	16	30	14	16	16	35	—	11	—	—	—
5	Łódzkie	Łódzkie	91	10	81	31	35	25	70	1	20	—	—	—
6	Białostockie	Białostockie	39	15	24	9	7	23	33	1	4	1	—	—
7	Wileńskie	Wileńskie	37	10	27	6	4	28	33	—	3	1	—	—
8	Poleskie	Poleskie	19	8	11	1	2	16	14	—	5	—	—	—
9	Wołyńskie	Wołyńskie	31	7	24	3	3	25	25	—	6	—	—	—
10	Poznańskie	Poznańskie	71	30	41	24	16	31	28	—	12	17	—	—
11	Pomorskie	Pomorskie	33	20	13	16	7	10	18	—	4	11	—	—
12	Krakowskie	Krakowskie	47	29	18	29	13	5	23	—	8	8	5	—
13	Lwowskie	Lwowskie	72	37	35	42	24	6	33	—	16	21	—	—
14	"	Stanisławow.	23	11	12	11	7	5	13	—	3	5	2	—
15	"	Tarnopolskie	18	12	6	12	2	4	7	—	4	7	—	—
16	Wydział Oświecenia Publicznego	Śląskie	31	13	18	18	5	8	12	4	7	7	—	—
Ogółem			786	267	520	301	245	241	525	4	144	80	7	1

nie w Polsce.

w tem												w tych szkołach		
licealnych	polskich	francuskich	niemieckich	polsko-niemieck.	ruskich	białoruskich	ukraińskich	litewskich	rosyjskich	hebrajskich	żydowskich	uczniów	uczenic	Razem
—	104	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15.114	17.488	32.602
—	61	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8.954	6.739	15.693
2	63	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10.007	7.426	17.433
—	46	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6.427	5.358	11.785
—	83	—	7	—	—	—	—	—	—	1	—	13.295	12.048	25.343
—	36	—	—	—	—	1	—	—	—	2	—	6.352	6.285	12.638
—	18	1	—	—	—	3	—	2	5	1	7	5.535	5.060	10.595
—	15	—	—	—	—	1	—	—	3	—	—	2.530	2.743	5.273
—	16	—	—	—	—	—	2	—	10	3	—	4.584	3.677	8.261
14	48	—	23	—	—	—	—	—	—	—	—	12.690	6.997	16.301
—	23	—	10	—	—	—	—	—	—	—	—	5.473	3.147	19.687
5	47	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12.821	3.480	8.620
2	63	—	2	—	7	—	—	—	—	—	—	18.506	5.811	24.317
—	16	—	1	—	6	—	—	—	—	—	—	5.498	1.748	7.246
—	14	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	5.051	838	5.899
5	10	—	11	10	—	—	—	2	—	—	—	5.550	3.912	9.462
28	663	2	54	10	17	5	2	2	18	7	7	138.377	92.758	230.145

Wyższe uczelnie w Polsce.

Państwowe:

1. Uniwersytet Jagielloński w Krakowie.
2. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie.
3. Uniwersytet Warszawski w Warszawie.
4. Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie.
5. Uniwersytet Poznański w Poznaniu.
6. Politechnika Warszawska w Warszawie.
7. Politechnika Lwowska we Lwowie.
8. Akademia Górnicza w Krakowie.
9. Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie.
10. Akademia medycyny weterynaryjnej we Lwowie.
11. Akademia Sztuk Pięknych w Krakowie.
12. Państwowy Instytut Dentystyczny w Warszawie.
13. Wyższa Szkoła Handlowa w Warszawie.

Prywatne:

1. Uniwersytet katolicki w Lublinie (bez praw).
2. Wolna Wszechnica Polska w Warszawie.
3. Szkoła Nauk Politycznych w Warszawie.

Instytuty i Wyższe Kursy Nauczycielskie.

1. Państwowy Instytut Nauczycielski — Warszawa, ul. Jezuicka 4. Warunki przyjęcia: ukończony Wyższy Kurs Nauczycielski lub matura, 3 lata praktyki pedag. oraz egzamin wstępny (Zob. Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z r. 1924, Nr. 6/132). (Obecnie istnieje tylko wydział przyrodniczy).

2. Państwowy Instytut Pedagogiki Specjalnej, Warszawa, Plac Trzech Krzyży 4/6. Warunki przyjęcia: pełne kwalifikacje nauczycielskie i co najmniej 2 lata praktyki pedagogicznej.

3. Państwowy Instytut Robót Ręcznych — Warszawa, ul. Górczewska 4. Warunki przyjęcia: kwalifikacje zawodowe i 2 lata pracy w szkole.

4. Państwowy Wyższy Kurs Nauczycielski — Warszawa, ul. Jezuicka 4. Warunki przyjęcia: kwalifikacje pełne i kollokcyum wstępne.

5. Państwowe i prywatne z prawami Wyższe Kursy Naucz. istnieją nadto: w Krakowie, Lublinie, Lwowie, Łodzi, Poznaniu, Kielcach, Toruniu i Wilnie.

O kwalifikacjach nauczycieli.

Egzamin dla czynnych a niewykwalifikowanych nauczycieli szkół powszechnych.

W myśl ustawy z dnia 27 maja 1919 r. o ustaleniu i wynagrodzeniu nauczycieli publicznych szkół powszechnych (Dz. P. P. P. Nr. 44, poz. 311), zmienionej ustawą z dnia 18-go grudnia 1919 r. (Dz. U. R. P. Nr. 2 ex 1920, poz. 6), oraz w myśl rozporządzeń, obowiązujących na terenie okręgu szkolnego poznańskiego i pomorskiego, nauczyciele niewykwalifikowani czynni na terenie okręgów szkolnych: białostockiego, łódzkiego, poleskiego, pomorskiego, poznańskiego, warszawskiego, wileńskiego i wołyńskiego, są obowiązani do składania pełnego egzaminu nauczycielskiego, a inni nauczyciele, uważani czasowo za wykwalifikowanych, do zdania egzaminów uzupełniających, na podstawie regulaminu Ministerstwa W. R. i O. P. z dnia 12 maja 1924 r. (Dz. Urzędowy Nr. 10, poz. 94).

Powyższy egzamin mogą składać również nauczyciele zwolnieni oraz praktykanci, o ile praktykę odbywają na podstawie zezwolenia Kuratorjum; o przypuszczeniu do egzaminu decyduje Kuratorjum.

A. Uzupełniający egzamin z języka polskiego, literatury polskiej, historii Polski i geografii Polski składają nauczyciele, posiadający:

1. Świadectwo ukończenia co najmniej sześciu klas szkoły średniej z niepolskim językiem nauczania, uzyskane przed dniem 1 lipca 1919 r., względnie dla terenów później przyłączonych do Rzeczypospolitej Polskiej przed dniem objęcia danego obszaru przez polskie władze państwowe;

2. Świadectwo ukończenia na terenie Rzeczypospolitej po terminie wyżej określonym pod 1 co najmniej sześciu klas szkoły średniej z niepolskim językiem nauczania, mianowicie szkoły państwowej lub prywatnej z prawami szkół państwowych, względnie uznanej przez odpowiednie polskie władze szkolne za równorzędną szkole państwowej;

3. Świadectwo ukończenia seminarjum nauczycielskiego z niepolskim językiem nauczania, uzyskane przed terminem wyżej określonym pod 1; nauczyciele, czynni na terenie Kuratorjum Okręgu Szkolnego Pomorskiego i Poznańskiego oraz Województwa Śląskiego składają powyższy egzamin, o ile zostali wezwani do tego przez odpowiednie władze

szkolne na mocy rozporządzeń, wydanych przed wejściem w życie niniejszego Regulaminu;

4. Świadcstwo ukończenia na terenie Rzeczypospolitej seminarjum nauczycielskiego z niepolskim językiem nauczania państwowego lub prywatnego z prawami seminarjów państwowych po terminie wyżej określonym pod 1, o ile posiadający je nauczyciel pracuje w szkołach powszechnych z polskim językiem nauczania, a nie ma do tego uprawnień, zaznaczonych wyraźnie w świadectwie ukończenia seminarjum;

5. Uzyskane przed końcem roku szkolnego 1916/17 rosyjskie świadectwo t. zw. nauczyciela początkowego lub domowego (z wyjątkiem świadectwa domowego nauczyciela języka polskiego), świadectwo wyższej domowej nauczycielki oraz dyplom na nauczyciela szkół miejskich, względnie od roku 1912 dyplom na nauczyciela wyższych szkół początkowych.

B. Uzupełniający egzamin z pedagogiki z psychologią, dydaktyki z metodyką i dziejów szkolnictwa polskiego składają nauczyciele, posiadający:

1. Świadcstwo ukończenia co najmniej sześciu klas szkoły średniej z polskim lub niepolskim językiem nauczania, uzyskane przed terminem wyżej określonym pod A 1;

2. Świadcstwo ukończenia po powyższym terminie na terenie Rzeczypospolitej co najmniej sześciu klas szkoły średniej z polskim lub niepolskim językiem nauczania państwowej lub prywatnej z prawami szkół państwowych, względnie uznanej przed odpowiednie polskie władze szkolne za równorzędne szkole państwowej;

3. Uzyskane przed końcem roku szkolnego 1916/17 rosyjskie świadectwa t. zw. nauczyciela domowego lub początkowego i wyższej domowej nauczycielki.

Świadectwa szkolne, wystawione przez władze szkolne bolszewickie nie mogą być przyjmowane jako podstawa do określania kwalifikacji nauczycielskich.

Od przepisanych w punktach A i B egzaminów uzupełniających, będą zwolnieni nauczyciele, którzy przedstawia poświadczenie skutecznego przerobienia programu kursów, organizowanych przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, względnie przez Kuratora Okręgów Szkolnych.

Pełny egzamin nauczycielski składają nauczyciele, nie posiadający ani świadectw, wymienionych w § 2, ani świadectwa ukończenia seminarjum nauczycielskiego z językiem wykładowym polskim (państwowego lub prywatnego z pra-

wami szkół państwowych), względnie innych świadectw, uznanych za równoznaczne przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Nauczyciel, posiadający świadectwo zdyskwalifikowanego średniego zakładu naukowego, składa pełny egzamin nauczycielski.

W związku z § 6 art. 22 (dawniej 23) ustawy z dnia 27 maja 1919 r. o ustalaniu i wynagradzaniu nauczycieli publicznych szkół powszechnych, Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego rozstrzyga w wypadkach wątpliwych o przynależności nauczyciela do kategorii nauczycieli wykwalifikowanych, czasowo-kwalifikowanych lub niekwalifikowanych.

Egzaminy dla czynnych a niewykwalifikowanych nauczycieli szkół powszechnych odbywają się przed stałemi Komisjami egzaminacyjnymi co najmniej dwa razy do roku w terminach jesiennym i wiosennym, które oznacza Kuratorium Okręgu Szkolnego. Prócz tego Kuratorium może zarządzić w razie potrzeby egzaminy nadzwyczajne w terminach dodatkowych przede wszystkim na wakacyjnych kursach końcowych przed doraźnie zorganizowanemi Komisjami. Przewodniczącego oraz członków komisji egzaminacyjnej mianuje Kuratorium.

Podania o dopuszczenie do egzaminów, kandydaci wnoszą w drodze służbowej do Inspektora Szkolnego w siedzibie stałej Komisji egzaminacyjnej najpóźniej do dnia 15 września w terminie jesiennym i do dnia 15 lutego w terminie wiosennym. Do podania dołącza się następujące dokumenty: a) metrykę urodzenia, b) życiorys własnoręcznie napisany, c) posiadane świadectwa szkolne i zaświadczenia egzaminacyjne, d) świadectwo lekarskie, wydane przez lekarza powiatowego, e) opłatę egzaminacyjną w następującej wysokości:

za egzamin z jednej grupy przedmiotów 10 zł., za egzamin składany odrazu z dwu grup — 15 zł., z trzech grup — 20 zł., z czterech i więcej grup — 25 zł. O ile przedmioty artystyczno - techniczne są zdawane oddzielnie (§ 21), egzamin z każdego przedmiatu te grupy liczy się za jedną grupę, pod względem opłaty. W podaniu winien kandydat zaznaczyć gdzie, kiedy, z jakiej grupy i z jakim wynikiem odbył egzamin.

§ 9. Egzamin składa się z części piśmiennej (lub praktycznej) i ustnej.

§ 28. Po zdaniu części egzaminu nauczyciel otrzymuje w drodze służbowej odnośne zaświadczenie. Zaświadczenie to

nauczyciel załącza do podania o dopuszczenie do egzaminu z następnej grupy przedmiotów.

§ 29. Niedostateczna ocena z jednego lub większej liczby przedmiotów pociąga za sobą powtórzenie całego egzaminu z danej grupy. Egzamin z każdej grupy można składać tylko dwa razy.

Wyjątkowo Kuratorium Okręgu Szkolnego może pozwolić nauczycielowi na składanie egzaminu poraz trzeci.

O II-gim egzaminie nauczycielskim.

Jednym z warunków ustalenia w zawodzie nauczycielskim jest złożenie drugiego egzaminu nauczycielskiego. Na terenie b. zaboru rosyjskiego nie zostały wydane przepisy dotyczące składania drugiego egzaminu nauczycielskiego..

Na terenie b. zaboru austriackiego i niemieckiego w zakresie drugiego egzaminu nauczycielskiego obowiązują przepisy b. państw zaborczych

Drugi egzamin nauczycielski (egzamin kwalifikacyjny) w Małopolsce.

Przepisy dotyczące egzaminów kwalifikacyjnych zostały wydane przez b. Radę Szkolną krajową. Egzamin kwalifikacyjny składają nauczyciele publicznych szkół powszechnych przed osobnymi Komisjami po odbyciu dwuletniej praktyki w szkołach powszechnych. Komisje Egzaminacyjne istnieją na terenie Okręgu Szkolnego Lwowskiego w następujących miejscowościach:

1) Czortków, 2) Kołomyja, 3) Lwów, 4) Przemyśl, 5) Rzeszów, 6) Sambor, 7) Sokal, 8) Stanisławów, 9) Tarnopol.

Na terenie okręgu szkolnego krakowskiego istnieją Komisje Egzaminacyjne w następujących miejscowościach:

1) Bochnia, 2) Jasło, 3) Kraków, 4) Nowy Sącz, 5) Tarnów.

Egzaminy odbywają się dwa razy do roku i to z reguły w miesiącu lutym i październiku.

Opłata za egzamin kwalifikacyjny w myśl okólnika Ministerstwa W. R. i O. P. z dnia 16 września 1926 r. Nr. I 13455/26 wynosi 30 (trzydzieści złotych), którą to opłatę kandydat obowiązany jest przesłać w gotówce na ręce Komisji Egzaminacyjnej łącznie z podaniem o dopuszczenie do egzaminu.

Drugi egzamin nauczycielski na terenie Okręgu Szkolnego Poznańskiego.

Obowiązuje następujący regulamin z dnia 1 lipca 1901 r.

§ 1. Uzdolnienie do ustalenia uzyskują nauczyciele szkół powszechnych przez złożenie drugiego egzaminu w seminarjum właściwego obwodu, w którym sprawują urząd nauczycielski.

§ 2. Terminy egzaminów ogłasza się w dzienniku urzędowym Kuratorjum.

§ 3. Skład komisji jest ten sam, co przy końcowych egzaminach seminaryjnych.

Powiatowi inspektorowie szkolni mogą być obecni przy egzaminach.

§ 4. Do egzaminu winni się zgłosić ci nauczyciele, którzy przez co najmniej dwa lata, a najwyżej pięć lat byli do tego czasokresu w pełni zajęci w szkołach w Polsce.

W razie odmowy dopuszczenia, należy o tem nauczyciela z podaniem powodów zawiadomić.

§ 11. Po złożeniu egzaminu otrzymuje kandydat świadectwo uzdolnienia do ustalenia jako nauczyciel szkół powszechnych.

Cenzur otrzymanych z poszczególnych przedmiotów egzaminacyjnych nie wpisuje się do świadectwa egzaminacyjnego; można je jednak dołączyć do niego, jako osobny załącznik.

§ 12. Powtórzenie egzaminu jest dopuszczalne najwcześniej po upływie pół roku.

Oplata za egzamin wynosi 30 zł.

Regulamin egzaminu kwalifikacyjnego dla nauczycieli szkół powszechnych w Okręgu Szkolnym Pomorskim.

§ 1. Po złożeniu egzaminu nauczycielskiego i po odbyciu co najmniej dwuletniej zadowalającej pracy w szkole publicznej powinien nauczyciel poddać się egzaminowi kwalifikacyjnemu.

§ 2. Egzamin kwalifikacyjny ma wykazać zdolności praktyczne nauczyciela szkół powszechnych pod względem dydaktycznym, pedagogicznym i administracyjnym. Wobec tego ten egzamin nie jest powtórką egzaminu dojrzałości ani też stwierdzeniem tylko jakiejś wiedzy specjalnej.

§ 3. Egzamin kwalifikacyjny odbywa się w szkole kandydata przed osobną komisją egzaminacyjną.

§ 4. W skład tej Komisji wchodzi: 1. wizytator rejonu

lub jego zastępcę, jako przewodniczący; 2. inspektor szkolny lub jego zastępcę; 3. nauczyciel lub kierownik szkoły publicznej, mianowany członkiem Komisji przez Kuratorjum. Podania o dopuszczenie do egzaminu należy wnieść do inspektoratu szkolnego dwa razy w roku i to do 1/5 i 1/12 każdego roku.

§ 6. Do podania należy dołączyć: 1. życiorys; 2. odpis świadectw pierwszego egzaminu; 3. spis klas i oddziałów, w których kandydat uczył; 4. spis książek przestudjowanych do II-go egzaminu; 5. pracę piśmienną domową.

§ 6. Inspektor szkolny dołącza: 1. odpis ostatniego protokołu rewizji; 2. opinię o poziomie dydaktycznym, pedagogicznym i moralnym kandydata. Zgłoszenia przedkłada Inspektorat 1/1 i 1/6 każdego roku Kuratorjum Szkolnemu.

§ 7. Kuratorjum rozstrzyga o dopuszczeniu kandydatów do egzaminu. Przy odmownej decyzji podaje powody niedopuszczenia piśmiennie.

§ 8. Egzaminy, zgłoszone w terminie do 1 maja załatwia się w miarę możliwości w czasie do 31 stycznia a zgłoszenia w terminie do 1 grudnia w czasie do 30 czerwca. Z reguły dopuszcza się do egzaminu we własnej szkole dopiero po przynajmniej rocznej pracy przy tej szkole.

§ 9. Egzamin składa się z części piśmiennej i ustnej.

§ 18. Na podstawie zdanego egzaminu wydaje się świadectwo według ustalonego wzoru.

§ 19. Kandydat reprobowany może zdawać egzamin powtórnie w następnym terminie. W razie ujemnego wyniku powtórnego — możnaby dopuścić kandydata poraz trzeci jedynie za zezwoleniem Ministerstwa W. R. i O. P.

§ 20. Opłata za egzamin wynosi 30 zł.

Egzamin kwalifikacyjny dla nauczycieli górnośląskiej części Województwa śląskiego.

Obowiązuje następujący regulamin z dnia 24 października 1924 roku.

§ 1. Uprawnienie do ustalenia na posadzie nauczycielskiej w szkolnictwie powszechnem uzyskuje się przez złożenie egzaminu kwalifikacyjnego w tej szkole, w której nauczyciel jest zatrudniony.

§ 2. Egzamin odbywa się przed komisją, złożoną z trzech członków:

a) z wizytatora okręgu inspekcyjnego jako przewodniczącego, lub z wyznaczonego przez Wydział Oświecenia Publicznego zastępcy;

b) z przynależnego inspektora szkolnego;
c) z kierownika albo nauczyciela jednego z publicznych zakładów naukowych w okręgu (seminarium, szkoły wydziałowej lub szkoły powszechnej), mianowanych przez Wydział Oświecenia Publicznego.

§ 3. Do egzaminu kwalifikacyjnego może zgłosić się nauczyciel po ukończeniu co najmniej dwóch lat praktyki w szkołach powszechnych.

§ 4. Wydział Oświecenia Publicznego rozstrzyga o przypuszczeniu do egzaminu i zawiadamia o tem nauczyciela, podając powody w razie niedopuszczenia.

Nauczyciel, dopuszczony do egzaminu ma w najkrótszym czasie przesłać w drodze służbowej Wydziałowi Oświecenia Publicznego swój podział godzin oraz poświadczenie z Kasy Skarbowej, że uiścił takse egzaminacyjną w kwocie 30 złotych.

§ 5. Jeżeliby nauczyciel nawet w czwartym roku służby nie zgłosił się do egzaminu kwalifikacyjnego, powinien inspektor zawiadomić Wydział Oświecenia Publicznego, który po wysłuchaniu nauczyciela i zbadaniu jego pracy przez wizytatora, rozstrzygnie, czy dotyczący nauczyciel może jeszcze dalej pełnić obowiązki nauczyciela tymczasowego.

O decyzji zawiadamia interesowanego nauczyciela Wydział Oświecenia Publicznego, podając przyczynę w razie zwolnienia ze służby nauczycielskiej.

Jeżeliby nauczyciel nawet po pięciu latach służby nie złożył egzaminu kwalifikacyjnego, powinien być bezwarunkowo zwolniony.

Przy obliczeniu lat praktyki nauczycielskiej nie policza się czasu służby wojskowej oraz przerw, spowodowanych chorobą, trwającą dłużej niż trzy miesiące.

§ 6. Egzamin odbywa się o ile możliwości w tem półroczu, w którym nauczyciel zgłosił się do egzaminu.

§ 12. Egzamin kwalifikacyjny wolno powtórzyć jeden raz. Nauczycielowi, który dwukrotnie przepadł przy egzaminie kwalifikacyjnym, może Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego udzielić zezwolenia na powtórzenie egzaminu poraz trzeci.

§ 13. Po przypuszczeniu do egzaminu winien kandydat złożyć opłatę stemplową oraz takse egzaminacyjną w kwocie 30 zł. Jeżeli egzaminu nie zdał, otrzymuje z powrotem tylko należność stemplową. Jeżeli jednak świadectwami na czas udowodni, że z powodu choroby albo innych nadzwyczajnych

przeszkód był zmuszony egzamin odłożyć, zwraca mu się także takse.

Wyższy Kurs Nauczycielski.

Wyższy Kurs Nauczycielski można ukończyć bądź w charakterze zwyczajnego słuchacza na Wyższym Kursie Nauczycielskim lub też przez złożenie egzaminu przed specjalną komisją w charakterze eksterna.

§ 1. Wyższy Kurs Nauczycielski ma na celu pogłębienie zawodowego i naukowego wykształcenia nauczycielstwa szkół powszechnych ze szczególnem uwzględnieniem potrzeb nauczania w wyżej zorganizowanych szkołach powszechnych.

§ 2. Wyższe Kursy Nauczycielskie powstają w poszczególnych okręgach szkolnych za zgodą Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, podlegają zaś bezpośrednio Kuratorjom Okręgów Szkolnych.

§ 3. Na Wyższym Kursie Nauczycielskim przewiduje się następujące grupy naukowe:

1) humanistyczną, obejmującą: język polski z literaturą, język niepolSKI z literaturą, historję Polski i powszechną w następujących kombinacjach:

a) język polski — język niepolSKI;

b) język polski — historia;

c) język niepolSKI — historia.

2) geograficzno - przyrodniczą.

3) fizyko - matematyczną.

4) robót ręcznych i rysunków, względnie gospodarstwa domowego,

obejmującą: rysunki, roboty ręczne, roboty ręczne kobiet i gospodarstwo domowe w następujących kombinacjach:

a) rysunki i roboty ręczne;

b) rysunki i roboty ręczne kobiece;

c) roboty ręczne kobiece i gospodarstwo domowe.

5) śpiewu i wychowania fizycznego.

Przedmioty wymienionych grup należą do działu B programowo.

Kursy Wychowania fizycznego pozostają nadal instytucjami odrębnymi, niezależnymi od Wyższych Kursów Nauczycielskich.

Na wszystkich grupach obowiązują prócz przedmiotów danej grupy przedmioty pedagogiczne oraz nauka o Polsce współczesnej. (Dział A).

Przedmiot nadobowiązkowy programu stanowić może

język niemiecki lub jeden z przedmiotów grupy 4 albo 5 (Dział C programu).

Szczegółowy wykaz przedmiotów oraz zakres wymagań podaje Program Wyższego Kursu Nauczycielskiego. (Do nabycia: 1) W Dyrekcji W. K. Warszawa. Jezuicka 4, 2) W Zarządzie Gł. Związku P. N. S. P. i 3) W Książnicy Polskiej, Warszawa, Nowy Świat 59).

§ 7. Nauka na Wyższym Kursie Nauczycielskim trwa jeden rok.

§ 8. Na Wyższy Kurs Nauczycielski mogą być przyjęci nauczyciele, którzy posiadają pełne kwalifikacje do szkół powszechnych, wykazują uzdolnienia i zamiłowania pedagogiczne oraz złożą wstępne kolokwium, przy którym okażą, że w ciągu pracy zawodowej pogłębili wiedzę swą i umiejętność nauczania.

Nauczycieli, pracujących w okręgach szkolnych, w których nie wprowadzono drugiego egzaminu nauczycielskiego (kwalifikacyjnego), obowiązuje prócz pełnych kwalifikacji co najmniej dwuletnia praktyka nauczycielska.

§ 9. Podania o przyjęcie na Wyższy Kurs Nauczycielski nauczyciele składają do Kuratorium w drodze służbowej co najmniej przed dniem 1 marca. Do podania załącza się życiorys, metrykę, świadectwa studjów, świadectwa kwalifikacyjne, świadectwo lekarskie o przydatności fizycznej do zawodu nauczycielskiego oraz deklarację według załączonego wzoru.

§ 10. Kuratorium rozstrzyga o dopuszczeniu kandydatów z podległego sobie terenu do wstępnego kolokwium na Wyższy Kurs Nauczycielski we własnym okręgu.

Do § 10. Kuratorium, posiadające na swoim terenie Wyższy Kurs Nauczycielski, może delegować do innych okręgów kandydatów jedynie na te grupy, których u siebie nie organizuje.

§ 11. Kuratoria mogą organizować kursy wakacyjne, przygotowujące do kolokwium wstępnego na Wyższy Kurs Nauczycielski.

Do § 11. Ze względów organizacyjnych Ministerstwo nie uważa za stosowne żądać, aby każdy kandydat obowiązkowo wziął udział w kursie wakacyjnym. Kursy wakacyjne jednak, przygotowujące do kolokwium wstępnego na Wyższy Kurs Nauczycielski należy uważać za najbardziej pożądany sposób zaznajomienia nauczycielstwa z poziomem wymagań na Kurs oraz wprowadzenia słuchaczy w tok pracy, której poświęcać się będą nadal na Kursie.

Kandydaci, zapisujący się na wakacyjny kurs przygotowawczy, winni posiadać pełne w ich okręgu obowiązujące kwalifikacje nauczycielskie oraz co najmniej dwuletnią praktykę nauczycielską. Požadane jest uzależnienie przyjęcia kandydatów na kurs jednorazowy od uprzedniego sprawdzenia ich wiadomości.

Po zakończeniu kursów końcowych, względnie jednorazowych, słuchacze zdają kolokwium, które dla kandydatów zakwalifikowanych na Wyższy Kurs Nauczycielski w tymże Okręgu może zastąpić kolokwium wstępne.

§ 12. Dyrekcja Wyższego Kursu Nauczycielskiego po przeprowadzeniu wstępnego kolokwium dla kandydatów, dopuszczonych przez Kuratorjum, oraz ewentualnie na mocy wyników kursu przygotowawczego zestawia listę kandydatów zakwalifikowanych na Wyższy Kurs Nauczycielski i przesyła ją do Kuratorjum.

Do § 12. Kolokwja wstępne odbywają się z reguły równocześnie dla wszystkich kandydatów zakwalifikowanych do przyjęcia na Wyższy Kurs Nauczycielski. Kolokwja te winny się odbywać dla uczestników kursów przygotowawczych i wszystkich innych kandydatów, zakwalifikowanych na Wyższy Kurs Nauczycielski, w ciągu ostatnich dni trwania kursu przygotowawczego. O ile Kuratorjum nie organizuje kursu przygotowawczego, zarządza przeprowadzenie kolokwium wstępnego na Wyższym Kursie Nauczycielskim przed końcem czerwca.

Rezultaty kolokwium mają znaczenie tylko jednorazowe; niedopuszczalne jest rezerwowanie na mocy wyników kolokwium w jednym roku miejsc na Wyższym Kursie Nauczycielskim w roku następnym. Wszelkie zarządzenia Kuratorów w tej mierze sprzeczne z powyższem tracą moc obowiązującą.

Zakres wymagań przy kolokwium wstępnem na Państwowy Wyższy Kurs Nauczycielski. (Okólnik Ministerstwa W. R. i O. P. z dn. 19 marca 1924 Nr. 2419/1 (Dz. Urz. Nr. 7 poz. 68))

Celem kolokwium wstępnego na Wyższy Kurs Nauczycielski jest przede wszystkim zbadanie, czy kandydat wykazuje inteligencję potrzebną do studjum na Kursie, czy interesuje się istotnie specjalnie pewną dziedziną wiedzy, czy swe wykształcenie w tym dziale umie pogłębić drogą pracy samodzielnej oraz czy posiada dostateczny zasób wiadomości z obranego działu. Niemniej ważne będzie stwierdzenie, czy kandydat zna i stosuje nowe metody nauczania danego przed-

miotu, zwłaszcza zalecane w obowiązującym programie szkoły powszechnej. Wobec tego kollokwjum będzie miało charakter dokładniejszego omówienia pewnego specjalnego działu przedmiotu z uwzględnieniem sposobu nauczania tego działu w szkole powszechnej. Przy wszystkich więc grupach obowiązuje dokładna znajomość programu szkoły powszechnej.

§ 13. Kuratorjum udziela na mocy upoważnienia Ministerstwa rocznego urlopu kandydatom zakwalifikowanym, którzy zobowiązują się do trzyletniej służby w szkolnictwie państwowem (publicznem) po ukończeniu kursu.

Nauczyciele, którzy w ciągu trwania kursu przestali nań uczęszczać tracą tem samem urlop. Prócz urlopów płatnych przewiduje się także urlopy bezpłatne, względnie urlopy za zwrotem kosztów zastępstwa. Jako zwrot kosztów zastępstwa należy przyjąć jednolitą normę w postaci wynagrodzenia samotnego nauczyciela w XI grupie uposażenia (szczegół). Kwota ta winna być co miesiąc potrącana z poborów nauczycieli, urlopowanych za zwrotem kosztów zastępstwa.

W sprawie podań o urlopy bezpłatne, względnie urlopy za zwrotem kosztów zastępstwa Ministerstwo zarządziło co następuje:

Nauczyciel może wnieść podanie o urlop płatny i prosić równocześnie (w razie nieuwzględnienia) o urlop płatny za zwrotem kosztów zastępstwa, względnie bezpłatny.

Na zasadzie tego rodzaju urlopów mogą ubiegać się nauczyciele o przyjęcie na te grupy W. K. N., które nie są objęte kontyngentem dla danego Kuratorjum.

Do § 13. Nauczyciel, spóźniający się na Kurs, może być przyjęty tylko za zezwoleniem Kuratorjum.

§ 24. Oprócz Wyższych Kursów Nauczycielskich, przeznaczonych z reguły dla nauczycieli urlopowanych, Kuratorja Okręgów Szkolnych mogą organizować za zezwoleniem Ministerstwa dla nauczycieli nieurlopowanych kursy uzupełniające z programem Wyższego Kursu Nauczycielskiego na zasadach analogicznych, jak w Statucie i Regulaminie kursów uzupełniających (Dz. Urz. Nr. 1, z r. 1920, poz. 10 i 11).

§ 25. Prywatnym Wyższym Kursom Nauczycielskim może Ministerstwo udzielić prawa wydawania świadectw równoważnych ze świadectwami ukończenia państwowych Wyższych Kursów Nauczycielskich.

Egzamin końcowy na takich kursach może odbywać się przed Komisją złożoną z kierownika i nauczycieli kursu pod

przewodnictwem delegata Ministerstwa według przepisów egzaminów dla eksternów.

Do § 25. Na otwarcie prywatnego Wyższego Kursu Nauczycielskiego potrzebne jest zezwolenie Ministerstwa.

Ministerstwo na wniosek Kuratorjum ustala termin egzaminu końcowego na takim Kursie.

Przepisy egzaminacyjne dla eksternów.

§ 26. Do egzaminów na Wyższym Kursie Nauczycielskim w charakterze eksternów mogą być dopuszczeni nauczyciele, posiadający pełne kwalifikacje do szkół powszechnych i najmniej trzyletnią praktykę nauczycielską, oraz za każdorazowym zezwoleniem Kuratorjum, osoby bez praktyki nauczycielskiej, które przedstawiają świadectwo ukończenia szkoły średniej i dowody co najmniej dwuletnich skutecznych studiów akademickich w charakterze studenta.

Za dowody skuteczności studiów uważa się świadectwa egzaminów rocznych, względnie na wydziałach, na których nie ustanowiono takich egzaminów, świadectwa kolokwjalne. W razach wątpliwych decyduje Kuratorjum.

Do § 26. Nauczyciel może się zgłosić do egzaminu zasadniczo tylko wobec Komisji, do której służbowo przynależy (§23). Zgłoszenie się do innej Komisji możliwe jest tylko w drodze wyjątku za zezwoleniem Ministerstwa.

Nauczyciele szkół powszechnych, pracujący w okręgach szkolnych: białostockim, poleskim, wileńskim i województwach: warszawskim i kieleckim, zdawać będą egzaminy na Wyższym Kursie Nauczycielskim w Warszawie, Jezuitcka 4. Nauczyciele z okręgów szkolnych: krakowskiego, lwowskiego, łódzkiego i poznańskiego zdają w siedzibie swego Kuratorjum, nauczyciele z okręgu szkolnego pomorskiego— w Poznaniu, a z wołyńskiego i z województwa lubelskiego— w Lublinie.

§ 27. Egzaminy dla eksternów odbywają się przy Wyższych Kursach Nauczycielskich dwa razy do roku, w połowie lutego i października.

Do § 27. Komisja egzaminacyjna zbiera się, o ile do egzaminu zgłosi się co najmniej trzech kandydatów. W razie mniejszej liczby zgłoszeń lub braku odpowiedniego egzaminatora na miejscu, Kuratorjum, któremu podlega Wyższy Kurs Nauczycielski, może w porozumieniu z Kuratorjum interesowanym skierować kandydata do innej Komisji.

§ 28. Podanie o dopuszczenie do egzaminu nauczyciel czynny składa w drodze służbowej do Kuratorjum Okręgu

Szkolnego w terminie zimowym najdalej do dnia 1 stycznia, w terminie jesiennym zaś najdalej do dnia 1 września.

W podaniu należy wymienić, z jakiej grupy naukowej petent pragnie składać egzamin oraz dołączyć:

- a) życiorys własnoręcznie napisany,
- b) metrykę,
- c) dowody posiadanych studiów i kwalifikacji zawodowych,
- d) nienaklejoną fotografię, zaopatrzoną własnoręcznym podpisem kandydata, poświadczoną przez władze szkolne lub administracyjne,
- e) opłatę, w wysokości 20 złotych.

Okręgom Szkolnym, w których niema Wyższego Kursu Nauczycielskiego, Ministerstwo może wyznaczyć komisję egzaminacyjną przy jednym z istniejących Wyższych Kursów Nauczycielskich.

Osoby, nie będące czynnymi nauczycielami, składają podania bezpośrednio do Kuratorium, w którym znajduje się Wyższy Kurs Nauczycielski.

Oprócz wyżej wymienionych załączników osoby te przedkładają jeszcze świadectwo uzdolnienia fizycznego do zawodu.

Deklaracja.

Prosząc o przyjęcie na Państwowy Wyższy Kurs Nauczycielski w, niniejszem zobowiązuję się:

- 1) kształcić się specjalnie w grupie naukowej
- 2) przestrzegać ściśle regulaminu Wyższego Kursu Nauczycielskiego;
- 3) nie obejmować bez porozumienia z dyrektorem Wyższego Kursu Nauczycielskiego żadnych zajęć ubocznych;
- 4) w razie uzyskania celem pracy na Kursie pełnego lub częściowego płatnego urlopu pracować po ukończeniu Kursu w szkolnictwie państwowem lub publicznem — niezależnie od zobowiązania, przyjętego z powodu pobierania stypendjum w czasie studiów seminarjalnych — przynajmniej w przeciągu lat trzech i objąć stanowisko w szkolnictwie państwowem lub publicznem, które najdalej w tymże okresie czasu wyznaczą mi władze szkolne.

Gdybym z własnej winy, czego ocenę pozostawiam władzom szkolnym, przerwał studia lub po ich

) Ustęp czwarty nie obowiązuje nauczycieli ubiegających się o urlop bezpłatny.

ukończeniu nie wypełnił zobowiązań, wyżej wymienionych w punkcie 4, zobowiązuje się zwrócić do Skarbu Państwa całą kwotę, otrzymaną tytułem poborów służbowych w czasie studiów na Wyższym Kursie Nauczycielskim, odbytych na podstawie płatnego urlopu.

.
podpis

nauczyciel
_____ szkoły klasowej w
kierowni
W dnia - 9 roku.

Stosunki prawno - służbowe nauczycielstwa. (Pragmatyka).

Z dn. 1 stycznia 1927 r. obowiązuje na terenie całej Rzeczypospolitej (z wyjątkiem narazie Śląska) nowa ustawa o stosunkach prawno służbowych nauczycieli (pragmatyka), uchwalona przez Sejm definitywnie 1 lipca 1926 r. Pragmatyka reguluje liczne zagadnienia i sprawy, wynikające z życia szkolnego, ujmując je w ramy form prawnych i ujednolajniając dla wszystkich dzielnic.

Poniżej wyliczamy alfabetycznie najważniejsze zagadnienia prawno - służbowe według odnośnych artykułów pragmatyki.

Administracyjnie może być usunięty nauczyciel tymczasowy na skutek wydania mu oceny pracy niezadawalającej, oraz nauczyciel stały, jeśli zostanie skazany wyrokiem sądu karnego (art. 79 i art. 70).

Adwokat. Według art. 97 nauczyciel może powołać na obrońcę nie tylko nauczyciela, lecz i adwokata.

Akt oskarżenia przeciw nauczycielowi, przy wytoczeniu mu dochodzenia dyscyplinarnego, przygotowuje rzecznik dyscyplinarny — art. 104.

Alimenty. W art. 47 Pragm. znajduje się zastrzeżenie, iż na uiszczanie alimentów nauczycielowi można zająć $\frac{2}{5}$ poborów miesięcznie.

Badanie lekarskie. Według art. 35. Pragm. władza zarządza badanie lekarskie chorego nauczyciela w miejscu jego pobytu jeżeli otrzyma od niego doniesienie o niemożności wykonywania obowiązków służbowych z powodu choroby.

Choroba obłożona usprawiedliwia niepełnienie obowiązków przez nauczyciela. O chorobie winien jednak nauczyciel

niezwłocznie zawiadomić przełożone władze. Władze mogą przyjąć do wiadomości świadectwo o chorobie wystawione przez lekarza ordynującego lub zarządzić urzędowe badanie lekarskie chorego w miejscu jego pobytu. Świadectwo lekarza urzędowego o chorobie nauczyciela jest decydujące dla postanowienia władzy. Nieobecność na służbie z powodu choroby może trwać rok. Po roku władze mogą zwolnić nauczyciela ze służby przy ewentualnem zastosowaniu postanowień ustawy emerytalnej. Art. 35. Ustawa nie wspomina o urlopach na czas choroby obłożnej. Przewiduje natomiast urlopy dla poratowania zdrowia.

Art. 44. mówi o wypadku choroby zakaźnej.

Czas do przesiedlenia się na inną posadę — reguluje art. 59, nakazując uwolnić nauczyciela w odpowiednim terminie od pełnienia służby i uwzględnić jego warunki osobiste, rodzinne i komunikacyjne.

Czas służby. Gdy nauczyciela skazano na karę dyscyplinarną, czasu zawieszenia w służbie nie zalicza się do czasu służby czynnej. O ile natomiast dochodzenie umorzono, lub obwinionego uwolniono, względnie otrzymał on karę porządkową — czas zawieszenia wlicza się do czasu służby czynnej (art. 135). Czas w którym nauczycielka zamężna pozostaje w stanie pozasłużbowym nie wlicza się do służby czynnej a oprócz tego zwrócić mu część uposażenia, które wstrzymano na czas zawieszenia. (art. 153). Czas, w którym nauczycielka zamężna pozostaje w stanie pozasłużbowym nie wlicza się do służby czynnej, ani do emerytur (art. 58 i 62). Czas spędzony przez nauczyciela w stanie nieczynnym (art. 60) wlicza się tylko do wymiaru emerytury. Minister może zaliczyć do służby czynnej czas pracy, spełniany przed przerwą w służbie na warunkach, określanych art. 15. Nadto art. 8 Prałm, określa warunki zaliczenia czasu pracy w szkołach prywatnych. Czas służby w administracji wlicza się do czasu służby nauczycielskiej.

Czas trwania mandatu członka Komisji Dyscyplinarnej art. 90 określa na 3 lata. Członkiem Komisji Dyscyplinarnej może być tylko nauczyciel stały, mianowany przez Ministra na wniosek Kuratora Okręgu Szkolnego.

Dary. Nauczycielowi nie wolno przyjmować żadnych darów, ani jakichkolwiek korzyści z powodu jego czynności służbowych (art. 32).

Dekret ustalenia otrzymuje nauczyciel w przeciągu trzech miesięcy od daty ustalenia (art. 8).

Djety, które nauczyciel z jakiegokolwiek tytułu otrzymuje wyłączone są z pod zapowiedzeń i zajęć zarówno administracyjnych, jak i sądowych (art. 48). Wysokość określona ustawą uposażeniową.

Dobro szkoły może być przyczyną przeniesienia stałego nauczyciela mającego stałą posadę na równorzędne stanowisko w innej miejscowości, lub w stan nieczynny; przeniesienie takie zarządza Minister (art. 58 i 60).

Dochodzenie dyscyplinarne wdraża władza szkolna drugiej instancji przez podległych sobie urzędników (art. 102).

Dokumenty szkolne, a w razie potrzeby i służbowe przechowywuje u siebie właściciel dokumentów, powierzając władzom szkolnym tylko ich odpisy (art. 17).

Dyscyplinarne kary określa art. 82; są one następujące: 1) nagana, 2) potrącenie jednorazowe, nie przekraczające 20 proc. miesięcznego uposażenia, 3) potrącenie części uposażenia na określony przeciąg czasu, nie więcej wszakże, niż 20 proc. miesięcznie, 4) nagana z pozbawieniem prawa awansu i wybieralności na czas od jednego roku do dwóch, 5) przeniesienie za zwrotem kosztów przesiedlenia na inne miejsce służbowe, wyznaczone przez Ministra lub władzę, którym to prawo zostanie przekazane: a) w obrębie okręgu szkolnego, b) poza obręb okręgu szkolnego, b) przeniesienie bez zwrotu kosztów przesiedlenia na inne miejsce służbowe, wyznaczone przez Ministra lub władzę, którym to prawo zostanie przekazane: a) w obrębie okręgu szkolnego, b) poza obręb okręgu szkolnego, 7) odliczenie lat służby od roku do trzech, 8) przeniesienie z pozbawieniem urzędu dyrektora lub kierownika przy równoczesnem powierzeniu obowiązku nauczyciela (w ścisłym znaczeniu) w miejscu, oznaczonem przez Ministra lub władzę, którym to prawo zostanie przez Ministra przekazane, 9) uwolnienie ze służby państwowej z zachowaniem praw do uposażenia emerytalnego w stosunku do lat, rzeczywiście wysłużonych, lub do odprawy, 10) wydalenie z państwowej służby nauczycielskiej, 11) wydalenie z zawodu nauczycielskiego z pozbawieniem prawa zajmowania jakiegokolwiek stanowiska w szkolnictwie państwowem, publicznem lub prywatnem.

Dyscyplinarnej odpowiedzialności podlegają nauczyciele stali (art. 71). Minister wyda osobne rozporządzenie, normujące odpowiedzialność dyscyplinarną nauczycieli tymczasowych (art. 75).

Ferje szkolne. Według art. 49 nauczyciele z wyjątkiem dyrektorów i kierowników mają prawo podczas ferji szkol-

nych oddać się z miejsca zamieszkania. Dyrektorowie i kierownicy winni dla tych celów uzyskać urlop. Według art. 50 władza może w każdej chwili wstrzymać lub przerwać wypoczynek, lub urlop ferjalny, jednak art. 51 pozwala uzyskać urlop wypoczynkowy w ciągu roku o ile nauczyciel nie korzystał z wakacji.

Karność służbową nauczyciela reguluje art. 32.

Kary — są porządkowe i dyscyplinarne. Karą porządkową jest upomnienie art. 81.

Kierownik. Stanowiska kierowników otrzymuje się tylko drogą konkursu (art. 11). Kierownikiem szkoły dwuklasowej lub wyższego stopnia może zostać nauczyciel po dwóch latach pracy w charakterze nauczyciela stałego (art. 12). O kierownikach mówią nadto art. 1, 22, 41, 49, 58 i 82.

Komisje dyscyplinarne. Pragmatyka znosi całkowicie dotychczasowe powiatowe urzędy dyscyplinarne, powołując do życia artykułem 86 okręgowe Komisje dyscyplinarne i odwoławczą ministerjalną komisję dyscyplinarną.

Komisja kwalifikacyjna. Art. 21 powołuje komisję kwalifikacyjną z kompetencjami według art. 22. Do komisji tej nauczyciel wnosi odwołanie od ujemnej oceny jego pracy, napisanej przez inspektora szkolnego do wykazu kwalifikacyjnego. Skład komisji reguluje art. 22 i 155.

Konkurs. Według art. 11 mianowania kierowników i nauczycieli na stałe posady odbywają się tylko drogą konkursu.

Kontraktowa praca nauczyciela może być zaliczoną do wysługi lat przez Ministra, o ile nauczyciel ten otrzyma później posadę etatową, a w charakterze kontraktowego uczył przynajmniej 14 godzin tygodniowo (art. 15).

Koszty. Pragmatyka gwarantuje zwrot kosztów ze Skarbu Państwa nauczycielowi, który występował w komisji dyscyplinarnej jako obrońca (art. 97), nauczycielowi, pełniącemu obowiązki członka komisji dyscyplinarnej, a mieszkającemu poza siedzibą komisji (art. 93), nauczycielowi — odwołanemu służbowo z wypoczynku ferjalnego (art. 50), nauczycielowi — przeniesionemu z urzędu lub w drodze konkursu na inną posadę (art. 58). Koszty te dotyczą jedynie zwrotu wydatków na podróż, względnie i diety, a przy przesiedleniach należą się również koszty przesiedlenia według osobnego rozporządzenia Rady Ministrów.

Małżeństwo. Pragmatyka nie ogranicza w żadnym stopniu zawierania małżeństw przez nauczycieli i nauczy-

cielki, polecając jedynie zawiadomić władze o zawarciu małżeństwa do dni 14 (art. 34).

Miejsce zamieszkania nauczyciel obowiązany jest wybrać tak, by mógł podołać punktualnie wszystkim obowiązkom służbowym (art. 33), na czas trwania jednak wyjątkowych warunków gospodarczych w państwie, przepis ten nie jest bezwzględnie obowiązujący (art. 154).

Nałoga, jest pierwszym stopniem kary dyscyplinarnej (art. 82).

Niepoliczalny czas służby jest ten w którym nauczyciel przebywa w zawieszeniu ze względów dyscyplinarnych (art. 135), o ile wyrok był skazujący. Nadto ten czas, w którym nauczycielka zamężna przestawała w stanie poza służbowym.

Niewykonalność zlecenia służbowego może mieć miejsce tylko wtedy, gdyby wykonanie wywołało niepowetowaną szkodę (art. 29).

Niezawisłość od władz administracyjnych i samodzielność członków komisji dyscyplinarnej gwarantuje art. 93.

Obrońcą nauczyciela w procesie dyscyplinarnym może być nauczyciel lub adwokat (art. 97). O obowiązkach i prawach obrońcy mówią art. art. 98, 105, 110, 113, 117 i 137.

Ocena pracy nauczyciela. Każdy nauczyciel stały otrzymuje ocenę raz na trzy lata, ale na żądanie władz szkolnych lub nauczyciela — ocena może być wydana i w innym terminie. Skala oceny jest następująca: a) bardzo dobra, b) zadowalająca, c) niezadowalająca (art. 20).

Nauczyciel tymczasowy wizytowany jest corocznie, w trzecim roku służby otrzymuje ocenę pracy (art. 23, nadto art. 21, 22, 24, 26, 74 i 146).

Odprawa. Nauczyciel tymczasowy może być zwolniony każdej chwili; za każdy rok pracy należy mu się odprawa w wysokości jednomiesięcznego uposażenia (art. 69).

Odwołanie. Każdy nauczyciel ma prawo odwołania się do wyższej instancji, jeżeli dostał złą ocenę pracy (art. 21 i 26), jeżeli władza zabroniła mu sprawować uboczne zajęcie (art. 32), jeżeli otrzymał upomnienie w drodze porządkowej przez I lub II instancję (art. 81), jeżeli otrzymał karę dyscyplinarną (art. 117).

Policzalność czasu pracy ma miejsce za zgodą ministra, gdy nauczyciel etatowy pracował przedtem w charakterze kontraktowego przynajmniej 14 godzin tygodniowo (art. 15), jeżeli wogóle pracował w szkole, a potem miał przerwę

w pracy (art. 15), jeżeli przedtem pracował w administracji szkolnej (art. 16), jeżeli był zawieszony w urzędowaniu ze względów dyscyplinarnych, a potem został uniewinniony wyrokiem komisji (art. 135), jeżeli bezpośrednio przed pracą w szkole służył w wojsku (art. 151).

Połów nauczycielki jest przyczyną do udzielenia z reguły 6-cio tygodniowego urlopu (art. 35).

Potrącenie uposażenia może nastąpić administracyjnie za czas samowolny, nieusprawiedliwionej nieobecności w służbie (art. 35), jak również na mocy wyroku dyscyplinarnego (art. 82).

Przedawnienie odpowiedzialności porządkowej następuje po 3-ach latach (art. 80).

Przeniesienie nauczyciela może nastąpić: o ile jest tymczasowy — w każdej chwili, o ile jest stały (lub ma stałą posadę) — w razie zmiany organizacji szkoły (art. 58) lub dla dobra służby; nadto dyscyplinarnie (art. 82); o ile nie może nastąpić przeniesienie według art. 58, to minister może przenieść stałego nauczyciela w stan nieczynny (art. 60); o ile nauczycielka zamężna nie może dostać posady blisko męża, ma prawo przejść w stan pozasłużbowy (art. 61 — w stanie pozasłużbowym można przebywać maximum 5 lat, czasu tego nie zalicza się ani do wysługi lat, ani do emerytury, również art. 62 i 63); wreszcie może nastąpić stan spoczynku (art. 60, 63 i 82).

Przysięga i przyrzeczenie. Nauczyciel tymczasowy przy objęciu służby składa przyrzeczenie służbowe, nauczyciel stały przy ustaleniu — przysięgę służbową (art. 14).

Rehabilitacja może nastąpić w ciągu dwóch lat po nałożeniu kary dyscyplinarnej (136).

Rzecznikiem dyscyplinarnym (oskarżyciel) jest urzędnik wyznaczony przez Kuratorium względnie Ministerstwo (art. 96).

Tajemnica obowiązuje każdego nauczyciela w sprawach służbowych (art. 31) i w postępowaniu dyscyplinarnym (art. 101).

Urlopy mogą być: bezpłatny, z chwilą wyboru do ciała ustawodawczego, gdy choroba względnie urlop dla poratowania zdrowia trwa nieprzerwanie dłużej, niż rok, gdy urlop dla spraw osobistych trwa dłużej niż dwa miesiące (art. 53 i 56); dla czynności połączonych z obroną (płatny art. 97), płatny — dla celów kształcenia się (art. 54) i uzupełniający — wypoczynkowy (art. 51), płatny dla poratowania zdrowia (art. 35, 52 i 53).

Wykazy. Każdy nauczyciel posiada dwa wykazy: stanu służby i kwalifikacyjny (art. 17 i 18); wykazy te wolno przeglądać, czynić z nich odpisy i wnosić zażalenia (art. 19).

Zajęcie poborów może być administracyjne i sądowe i dotyczyć najwyżej $\frac{1}{5}$ pensji (art. 46), a w konieczności płacenia alimentów — $\frac{2}{5}$ (art. 47).

O służbie wojskowej.

W myśl art. 1 ustawy z dnia 11 lipca 1919, normującej stosunki służbowe funkcjonariuszów państwowych, podczas pełnienia służby wojskowej (Dz. P. P. P. Nr. 59, poz. 357) nauczyciele szkół powszechnych mają dopełnić obowiązku służby wojskowej według ogólnych przepisów ustawy z dnia 23 maja 1924 o powszechnym obowiązku służby wojskowej (Dz. M. Rz. P. Nr. 61 poz. 609).

Normalna powinność wojskowa.

Powszechna służba wojskowa, zasadniczo dla wszystkich jednakowa, jest osobistym obowiązkiem każdego obywatela Rzeczypospolitej płci męskiej (art. 2 ust. wojsk.).

Obowiązek powszechnej służby wojskowej powinien być wykonany przez służbę:

- a) w wojsku stałym,
- b) w rezerwie,
- c) w pospolitem ruszeniu. (art. 3 ust. wojsk.)

Kto uchylił się od spełnienia wymienionego niżej obowiązku, traci prawo do zajmowania stanowiska w służbie państwowej i publicznej.

Postanowienie powyższe dotyczy również stanowisk, obsadzanych z wyboru. (art. 81 ust. wojsk.).

Czas trwania służby wojskowej, jest następujący:

- 1) w wojsku stałym:
 - a) we wszystkich rodzajach służby wojskowej, prócz jazdy i artylerji konnej, 2 lata;
 - b) w jeździe i artylerji konnej 2 lata i 1 miesiąc;
- 2) w rezerwie — do końca tego roku kalendarzowego, w którym ma kończyć 40 lat życia,
- 3) w pospolitem ruszeniu — do końca tego roku kalendarzowego, w którym zaliczony do pospolitego ruszenia kończy 50 lat życia. (art. 4 ust. wojsk.)

Wiek poborowy rozpoczyna się z dn. 1 stycznia tego roku, w którym obowiązany do służby wojskowej kończy 21 lat życia, i trwa do końca tego roku kalendarzowego, w którym kończy on 23 lat życia,

W razie wybuchu wojny wiek poborowy rozpoczyna się z dniem 1 stycznia tego roku kalendarzowego, w którym obowiązany do służby wojskowej kończy 19 lat życia.

Urodzeni w tym samym roku kalendarzowym stanowią jeden rocznik, oznaczony według roku ich urodzenia. (art. 5 ust. wojsk.)

Komisja poborowa wydaje orzeczenie, że poborowy jest albo:

- a) zdolny do służby w wojsku stałym;
- b) czasowo niezdolny do służby w wojsku stałym;
- c) zdolny do służby w pospolitem ruszeniu z bronią;
- d) zdolny w pospolitem ruszeniu bez broni;
- e) zupełnie niezdolny do służby wojskowej.

Od orzeczenia Komisji poborowej nie ma prawa odwołania. Unieważnienie tych decyzji przez władze wyższe może nastąpić tylko w wypadkach, ustawą wojskową przewidzianych.

Nauczyciel, powołany do czynnej służby wojskowej, zostaje przez swoją władzę służbową zwolniony od służby cywilnej na czas pełnienia służby wojskowej, pozostaje jednak nadal na etacie osobowym danej władzy cywilnej i ma się zgłosić z powrotem do służby bezzwłocznie po zwolnieniu z wojska. (art. 2 i 4 ust. 11. 7. 1919.)

Niezgłoszenie się nauczyciela, mimo zwolnienia ze służby wojskowej, z powrotem do służby cywilnej traktowane będzie na równi z samowolnym opuszczeniem służby (rozp. Rady Min. z dn. 20. 10. 1919 (Dz. Ust. Nr. 87).

Nauczyciel powołany do służby wojskowej, winien o każdym powołaniu, o zmianach w stosunku służbowym wojskowym, a także o uznaniu za zdatnego do służby wojskowej przy przeglądzie, donieść natychmiast swej bezpośrednio przełożonej cywilnej władzy służbowej, o ile ta nie powzięła o tem wiadomości w drodze urzędowej w inny sposób, np. przez pośrednictwo w doręczeniu funkcjonariuszowi karty powołującej itp. (rozp. z dnia 20. 10. 1919).

Przez czas spełniania normalnej powszechnej powinności wojskowej, to jest obowiązkowej czynnej służby w wojsku stałym nauczyciel nie otrzymuje uposażenia od władzy cywilnej ale czas tej służby zalicza się do wymiaru emerytury.

Ulgi w służbie wojskowej.

A) z powodu zajmowania stanowiska nauczyciela publicznej szkoły powszechnej.

W myśl art. 111 ustawy wojskowej nauczyciele publicznych szkół powszechnych, w razie uznania ich za zdolnych do służby w wojsku stałem, mogą być zaliczeni do rezerwy z obowiązkiem odbycia wyszkolenia wojskowego w miesiącach wolnych od nauki szkolnej.

Nauczyciele ci odbywają wyszkolenie w pierwszych 3-ach latach zaliczenia do rezerwy przez powołanie do czynnej służby w wojsku corocznie na przeciąg 8 tygodni (razem 24 tygodnie).

O zaliczeniu nauczyciela do rezerwy decyduje Komisja poborowa (ogólna lub dodatkowa) przed którą dany poborowy staje.

Nauczyciel-poborowy, ubiegający się o zaliczenie do rezerwy powinien Komisji poborowej przedstawić odpowiednie podanie wraz z zaświadczeniem właściwego inspektora szkolnego, stwierdzającym, iż pełnił funkcje nauczyciela publicznych szkół powszechnych w dniu rozpoczęcia ogólnego poboru jego rocznika i że funkcję tę nadal pełni.

O ile poborowy nauczyciel uznany został za zdolnego do służby w wojsku stałem, to Komisja poborowa na podstawie wspomnianego wyżej zaświadczenia inspektora szkolnego wydaje decyzję o zaliczeniu interesowanego nauczyciela do rezerwy, doręczając mu odpowiednie zaświadczenie.

Z powyższych ulg mogą korzystać tylko poborowi, będący nauczycielami publicznych szkół powszechnych po terminie rozpoczęcia ogólnego poboru do wojska. Poborowi, którzy zostali mianowani nauczycielami publicznych szkół powszechnych po terminie rozpoczęcia ogólnego poboru ich rocznika, z ulg powyższych korzystać nie mogą. (Okólnik Ministerstwa W. R. i O. P. z dnia 27 sierpnia 1925 (Dz. Urzęd. Min. W. R. i O. P. Nr. 16 poz. 174).

Z ulg przewidzianych w powołanym artykule mogą korzystać nauczyciele publicznych szkół powszechnych stali, tymczasowi i kontraktowi (Okólnik Min. W. R. i O. P. z dnia 3 lutego 1926 r. Nr. 0. Prez. 656/26).

W razie porzucenia zawodu nauczycielskiego, nauczyciele wyżej wymienieni winni odbyć normalną służbę, nie dłużej jednak niż do 31 grudnia tego roku kalendarzowego, w którym kończą 36 lat życia, przyczem odbyte wyszkolenie wojskowe zalicza się na poczet służby w wojsku stałem dzień za dzień.

Nauczyciele (poborowi) zaliczeni do rezerwy w myśl art. 111 pozostają w rezerwie do końca swego roku kalendarzowego, w którym kończą 40 lat życia,

W pierwszych czterech latach zaliczeni do rezerwy obowiązani są odbyć wymienione wyżej wyszkolenie (3 razy po 8 tygodni) a w następnych czterech latach dwa trzytygodniowe ćwiczenia w miesiącach letnich, wolnych od nauki.

Ulgi z powodu cenzusu naukowego.

Nauczyciele — poborowi i uznani za zdolnych do służby w wojsku stałym, którzy najpóźniej do dnia 25 czerwca roku ich wcielenia udowodnią, że ukończyli z dobrym wynikiem seminarjum nauczycielskie, ogólnokształcącą państwową szkołę średnią lub prywatną, uznaną przez państwowe władze szkolne za równoważną państwowej, albo uznaną przez te władze za równorzędną szkołę zawodową, zdali egzamin dojrzałości, względnie inny przez władze szkolne wymagany egzamin końcowy, korzystają z prawa półtorarocznej służby w wojsku stałym [Art. 45 ust. wojsk.].

Osoby, którym przysługuje prawo do półtorarocznej służby wojskowej, odbywają tę służbę w dwu okresach. Czas trwania tej służby w pierwszym okresie wynosi 15 miesięcy. Służbę wojskową drugiego okresu, trwającego 3 miesiące, odbywają powyższe osoby w porze letniej następnego roku kalendarzowego. (Art. 46 ust. wojskowej).

Okólnikiem z dnia 4 maja 1926 Nr. 4233 — O. de B. Ministerstwo Spraw Wojskowych ustanowiło dalsze następujące ulgi dla poborowych z cenzusem naukowym:

1) Szeregowych z prawem służby półtorarocznej należy stale urlopować, po odbyciu przez nich 15 miesięcznej służby wojsk. w sposób następujący:

a) zasadniczo po odbyciu pierwszego okresu służby wojsk., t. j. po 15 miesiącach (odpada 2-gi okres),

b) studentów (słuchaczy) medycyny, weterynarii, farmacji i państwowych szkół dentystycznych, po odbyciu w drugim okresie 12-miesięcznej służby (odpadają 3 ostatnie miesiące drugiego okresu),

2) Szeregowych z prawem służby półtorarocznej, którzy Komisji poborowej przedstawiają zaświadczenie oficera przysposobienia wojskowego właściwego rejonu pułkowego, że najmniej przez 2 lata bezpośrednio przed powołaniem wzgl. wstąpieniem ochotniczem do służby w wojsku stałym, należeli i brali udział w ćwiczeniach hufców szkolnych lub innych organizacjach P. W., oraz uzyskali świadectwo z wynikiem najmniej dostatecznym z pierwszego odbytego kursu P. W., w obozie letnim, należy stale urlopować już po odby-

ciu 12-miesięcznej służby wojsk., a mianowicie: — w wypadkach p-ktu 1 a) — pod odbyciu w pierwszym okresie 12 miesięcy (odpadają pierwsze 3 miesiące pierwszego okresu) — (późniejsze wcielenie o 3 miesiące) i drugi okres, — w wypadkach punktu 1 b) — po odbyciu w drugim okresie 12 miesięcy służby wojsk (odpada pierwszy okres i 3 ostatnie miesiące drugiego okresu).

Uposażenie w czasie służby wojskowej.

Na czas pełnienia obowiązkowej służby wojskowej w szeregach (normalna powinność wojskowa) traci funkcjonariusz (nauczyciel) od najbliższego terminu płatności prawo do uposażenia z tytułu służby cywilnej, otrzymuje natomiast uposażenie, określone dla szeregowych, pełniących obowiązkową służbę wojskową. (Art. 13 ustawy uposażeniowej z dnia 9 października 1923).

Po powrocie z wojska do służby cywilnej lub ukończeniu obowiązku służby w wojsku stałym nauczyciel otrzymuje uprawnienie cywilne z pierwszym dniem miesiąca następującego po powrocie lub po ukończeniu obowiązkowo służby w wojsku stałym.

O ile zaś nauczyciel nie otrzymał uposażenia wojskowego za cały miesiąc, w którym zwolnienie z wojska nastąpiło, otrzymuje uposażenie cywilne od dnia zwolnienia. (Rozp. Rady Min. z dnia 20/X 1919).

Na czas odbywania periodycznych ćwiczeń wojskowych w służbie w rezerwie na zasadzie art. 111 ustawy wojskowej zatrzymuje funkcjonariusz (nauczyciel) pełne uposażenie z tytułu służby cywilnej, a nadto otrzymuje należności, określone dla wojskowych, powołanych do ćwiczeń (Art. 13 ustawy uposażeniowej z dnia 9.X 1923).

Wypłata uposażenia cywilnego podczas pełnienia służby wojskowej, tudzież podczas periodycznych ćwiczeń wojskowych ma następować w zwykły sposób, po przedłożeniu przez funkcjonariusza poświadczenia bezpośredniego dowódcy, względnie bezpośrednio przełożonej władzy wojskowej, stwierdzającego fakt pełnienia służby wojskowej. (Rozp. Rady Minin. z dn. 20/X 1919).

Funkcjonariusz, powołany do służby wojskowej, na skutek mobilizacji lub częściowego uzupełnienia wojska do stopy wojennej, otrzymuje uposażenie, określone dla powołanych do służby wojskowej podczas mobilizacji, a nadto jeżeli jego uposażenie z tytułu służby cywilnej jest wyższe od pełnego uposażenia wojskowego, otrzymuje od swej władzy cy-

wilnej różnicę do wysokości uposażenia w służbie cywilnej, z uwzględnieniem każdorazowych zmian zachodzących w uposażeniu w służbie cywilnej i wojskowej (Art. 13 ust. uposażeniowej).

Podatek wojskowy.

Osoby zwolnione w całości lub częściowo od obowiązku służby wojskowej (art. 35 lit. c, d, e ust. wojskowej) płacą podatek wojskowy (Art. 90 ust. wojsk.).

Podatek wojskowy opłacają w myśl rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 31 marca 1926 (Dz. U. Rz. P. Nr. 33 poz. 202):

a) uznani przy poborze za zdolnych do służby wojskowej tylko w pospolitem ruszeniu z bronią lub bez broni (Art. 35 lit. c) i d) ustawy wojskowej),

b) uznani przy poborze za zupełnie niezdolnych do służby wojskowej (Art. 35 lit. e) ust. wojskowej).

Z pośród wymienionych pod b. są wolni od podatku wojskowego niezdolni ani do pracy fizycznej, ani umysłowej, o ile nie osiągają dochodu podlegającego państwowemu podatkowi dochodowemu. Również poborowi utrzymywani kosztem samorządów gminnych lub dobroczynności publicznej są wolni od podatku wojskowego.

Podatek wojskowy pobiera się:

a) w formie podatku zasadniczego,

b) w postaci dodatku do państwowego podatku dochodowego.

Podatek zasadniczy wynosi:

1) dla uznanych za zdolnych do służby w pospolitem ruszeniu z bronią (Art. 35 lit. c ust. wojsk.) 20 złotych rocznie,

2) dla uznanych za zdolnych do służby w pospolitem ruszeniu bez broni (Art. 35 lit. d) 15 złotych rocznie,

3) dla uznanych za zupełnie niezdolnych do służby wojskowej (Art. 35 lit. e) 10 złotych rocznie.

Dodatek do państwowego podatku dochodowego wynosi dla funkcjonariuszów państwowych i nauczycieli:

Przy rocznym dochodzie:

ponad 2500 do 3000 zł. 0.2% całorocznego wynagrodzenia

ponad 3000 do 5000 zł. 0.3% całorocznego wynagrodzenia

ponad 5000 do 8000 zł. 0.3% całorocznego wynagrodzenia

Uposażenie nauczycielstwa.

Ustawa uposażeniowa z dn. 9.X.1923 zmieniona ustawą z dnia 22.XII.1925 r. („sanacyjną”) wprowadziła system grup i szczebli uposażeniowych, poczynając od grupy XVI, a kończąc na I (najwyższej). Ilustruje to poniższa tabela:

Grupa uposażenia	SZCZEBLE UPOSAŻENIA						
	a	b	c	d	e	f	g
I	2600						
II	2200	2300	2400				
III	1800	1900	2000	2100			
IV	1400	1500	1600	1700	1800		
X	1100	1200	1300	1400	1500	1600	
VI	800	875	950	1025	1100	1175	
VII	600	660	720	780	840	900	
VIII	480	520	560	600	640	680	
IX	390	420	450	480	510	540	
X	330	350	370	390	410	430	450
XI	270	380	310	330	350	370	390
XII	240	255	270	285	300	315	330
XIII	210	225	240	255	270	285	300
XIV	180	195	210	225	240	255	270
XV	150	165	180	195	210	225	240
XVI	130	140	150	160	170	180	198

Cyfrы w tabeli oznaczają punkty, którym znowu oznacza się wartość walutową według obliczeń Głównego Urzędu statystycznego (np. obecnie, wartość punktu wynosi 43 gr.) Kwotę uposażenia miesięcznego otrzymuje się przez pomnożenie jednakowej dla wszystkich grup uposażenia — wartości mnożnej przez liczbę punktów odpowiedniej grupy i szczebla (np. szczebel b) grupy X wskazuje 350 punktów, które mnożymy przez wartość 43 gr. i otrzymujemy wysokość zasadniczych poborów.

Nauczycielstwo posiada, w zakresie uposażenia, awans automatyczny, t. j. wtedy, gdy urzędnik przechodzi kolejno wszystkie szczeble w każdej grupie i awansować może tylko w drodze specjalnego przeniesienia go do wyższej grupy — nauczyciel (wykwalifikowany) otrzymuje przy objęciu obowiązków służbowych szczebel b) grupy X-ej, po 3-ich latach szczebel c) tejże grupy, poczem przechodzi automatycznie do grupy IX-ej szczebla a). Po dziewięciu latach pobytu w grupie IX-ej przechodzi do grupy VIII-ej, w której przebywa również lat 9 i przechodzi do VII-ej, najwyższej dla nauczyciela grupy (lub VI, o ile posiada wyższe studia (art. 31 i 43).

Nauczyciel niewykwalifikowany otrzymuje płacę według grupy XI-ej i awansuje tylko w szczeblach, do wyższej grupy przechodzi dopiero z chwilą uzyskania pełnych kwalifikacji, zawodowych.

Obok uposażenia zasadniczego — nauczycielstwo szkół powszechnych otrzymuje następujące dodatki:

a) regulacyjny — 70 punktów na okres sanacji skarbu państwa (art. 3 Ustawy), obecnie 60 punktów;

b) ekonomiczny (rodzinny) — po 45 (obecnie 44) punktów miesięcznie na każdego członka rodziny (maximum na 5 czł. rodziny) w czasie trwania wyjątkowych warunków ekonomicznych w Państwie (art. 4);

d) mieszkaniowy — należy się wówczas, gdy nauczyciel nie otrzymuje bezpłatnie mieszkania służbowego lecz płaci czynsz (art. 1 noweli do Ustawy (Dz. U. Rz. P. Nr. 52);

e) stołeczny — nauczyciele pracujący w stolicy, otrzymują dodatek, wynoszący 20 proc. poborów;

f) kresowy (na Górnym Śląsku) — wynoszący obecnie 30 proc. poborów.

g) wyrównawczy — (art. 118) otrzymują ci, których pobory po wejściu w życie ustawy z dnia 9. 10. 1923 r. są mniejsze niż poprzednie pobierane na zasadzie ustawy z dnia 13. 7. 1920 r.

i) za kierownictwo i administrację szkoły — art. 47. Od stycznia 1926 r. zgodnie z ustawą sanacyjną z dnia 22-go grudnia 1925 r. (Dz. U. R. P. Nr. 129 dodatek za kierownictwo szkoły wynosi: w 1-o klasowej 5 punktów miesięcznie, 2 i 3 klasowej 10 punkt. miesięcznie, 4 i 5 klasowej 30 punkt. miesięcznie, 6 klasowej 40 punkt. miesięcznie, 7-o klasowej 60 punkt. miesięcznie.

j) za egzamin zawodowy — 30 punktów (Wyższy Kurs N. egzamin wydziałowy i t. p.) — art. 45.

k) za oddziały równoległe — od 1. 1. 1926 ustawą sanacyjną został zniesiony.

l) równoważnik pieniężny za grunt (art. 44) — ustawa nacyjna został zniesiony.

Awanse w obrębie tej samej grupy (do wyższego szczebla) odbywają się co trzy lata; zaliczenia (przesunięcia) dokonywane są w terminach: 1 stycznia i 1 lipca. Djeły nauczycielskie regulowane są według art. 10 Ustawy (np. za przybycie na konferencję urzędową i t. p.). Koszt przeniesień służbowych pokrywa również skarb państwa (art. 10). Osobne wynagrodzenie pobiera nauczyciel za godziny nadliczbowe

ponad 30, jeżeli nauka nadliczbowa trwa dłużej, niż miesiąc— (art. 46).

Z chwilą, gdy nauczyciel posyła dziecko (dzieci) do szkoły średniej lub zawodowej prywatnej z prawami szkół państwowych otrzymuje zwrot wpisowego w wysokości kosztu nauczania jednego ucznia w szkole średniej tego samego typu. (art. 10).

Sprawę zaliczek reguluje art. 15 Ustawy. Przysługuje ona stałym nauczycielom, tudzież czasowo kwalifikowanym, posiadającym 3 lata pracy.

Poza zaliczkami nauczyciel otrzymywać może doraźną zapomogę w wypadku nieszczęścia elementarnego (ogień, powódź i t. p.)

Państwowa pomoc lekarska dla nauczycieli oparta jest o art. 10. Ustawy. Konkretnie reguluje to zagadnienie rozporządzenie Rady Ministrów z dn. 4 sierpnia 1926 r.

Na wypadek śmierci nauczyciela, wdowa lub dzieci otrzymują t. zw. pośmiertne w wysokości 3-ech miesięcznego uposażenia.

Zaopatrzenie emerytalne.

Emerytura dla nauczycieli, warunki jej przyznania i wypłacania — ustalone zostały ustawą z dn. 11 grudnia 1923 r.

Otrzymują emeryturę (po uzyskaniu odnośnych warunków, wymienionych szczegółowo niżej) tylko nauczyciele stali i czasowo kwalifikowani (w b. Kongresówce) t. j. ci, którzy według artykułu 7 Ustawy emer. obowiązani są do uiszczania składki emerytalnej.

Składka emerytalna wynosi 3 proc. uposażenia miesięcznego. Z chwilą, gdy przestanie istnieć dodatek regulacyjny (t. j. z chwilą, gdy nastąpi poprawa warunków ekonomicznych w kraju i zostanie podniesioną do właściwej, stałej wysokości wartość mnożnej) — składka emerytalna wynosić będzie 5 proc. uposażenia miesięcznego.

Pełną emeryturę otrzymuje nauczyciel szkoły powszechnej po 35 latach pracy. Według art. 9 emeryturę przyznaje się po 10 latach pracy nieprzerwanej, o ile nauczyciel stałby się po tym czasie trwale niezdolnym do służby; nauczycielowi, który po nieprzerwanej 10-letniej służbie utracił 95 proc. zdolności do pracy zarobkowej bez własnej winy, to dolicza mu się jeszcze 10 lat pracy (art. 11 i 19).

Wyjątkowo nabywa funkcjonariusz państwowy, względnie zawodowy wojskowy prawo do uposażenia emerytalnego wcześniej, a mianowicie:

1) po nieprzerwanej conajmniej 5-letniej służbie cywilno - państwowej (dla funkcjonariusza państwowego), względnie wojskowej (dla zawodowego wojskowego), z powodu trwałej niezdolności do służby, spowodowanej kalectwem lub chorobą, nabytą bez własnej winy po wstąpieniu do służby;

2) bez względu na czas służby wskutek trwałej niezdolności do służby z powodu:

a) nieszczęśliwego wypadku, wynikłego z powodu lub w czasie pełnienia obowiązków służbowych;

b) działań wojennych w miejscu służbowego pobytu;

c) chorób zakaźnych, panujących epidemicznie w miejscu służbowego postoju, względnie w wojsku (art. 9).

Zaliczenia dodatkowych lat pracy (art. 12) mogą nastąpić:

przy utracie zdolności do pracy zarob. od 35%—54%—2 lata

" " " " " " " " 55%—74%—4 lata

" " " " " " " " 75%—84%—6 lat

" " " " " " " " 85%—94%—8 lat

Zaliczenie to może być uskutecznione tylko w tym razie, gdy powodem utraty zdolności do pracy zarobkowej był jeden z przypadków wymienionych wyżej pod punkt. drugim.

Według art. 19 uposażenie emerytalne wynosi do 10 lat służby włącznie 40 proc. (czterdzieści procent) poborów i wzrasta za każdy następny rok służby o 2,4 proc., w żadnym jednak razie nie może przenosić 100 proc. podstawy wymiaru uposażenia emerytalnego.

W tym samym stosunku oblicza się także wszystkie dodatki, do których emeryt ma prawo w myśl przepisów ustawy.

Procentową wysokość uposażenia emerytalnego wylicza następująca tablica:

do 10 lat służby	40 ⁰ / ₀	uposaż. za	23 lat służby	71,2 ⁰ / ₀	uposaż.
za 11 „ „	42,4 ⁰ / ₀	„ „	24 „ „	73,6 ⁰ / ₀	„
„ 12 „ „	44,8 ⁰ / ₀	„ „	25 „ „	76 ⁰ / ₀	„
„ 13 „ „	47,2 ⁰ / ₀	„ „	26 „ „	78,4 ⁰ / ₀	„
„ 14 „ „	49,6 ⁰ / ₀	„ „	27 „ „	80,8 ⁰ / ₀	„
„ 15 „ „	52 ⁰ / ₀	„ „	28 „ „	83,2 ⁰ / ₀	„
„ 16 „ „	54,4 ⁰ / ₀	„ „	29 „ „	85,6 ⁰ / ₀	„
„ 17 „ „	56,8 ⁰ / ₀	„ „	30 „ „	88 ⁰ / ₀	„
„ 18 „ „	59,2 ⁰ / ₀	„ „	31 „ „	90,4 ⁰ / ₀	„
„ 19 „ „	61,6 ⁰ / ₀	„ „	32 „ „	92,8 ⁰ / ₀	„
„ 20 „ „	64 ⁰ / ₀	„ „	33 „ „	95,2 ⁰ / ₀	„
„ 21 „ „	66,4 ⁰ / ₀	„ „	34 „ „	97,6 ⁰ / ₀	„
„ 22 „ „	68,8 ⁰ / ₀	„ „	35 „ „	100 ⁰ / ₀	„

Emeryturę otrzymuje się w następujących warunkach:

- a) po 35 latach pracy;
- b) po 10 lub więcej latach pracy na wypadek utraty zdolności do spełniania obowiązków swego urzędu;
- c) na skutek przeniesienia z urzędu w stan spoczynku z powodu choroby (art. 29 Ustawy i 35 Pragm.);
- d) przeniesienia z urzędu w stan spoczynku z powodu pozostawania przez 6 miesięcy w stanie nieczynnym (zob. art. 29 Ustawy emeryt. i art. 60 Pragmatyki);
- e) przeniesienia z urzędu w stan spoczynku w razie zwolnienia wyrokiem Komisji dyscyplinarnej ze służby państwowej z zachow. praw do emerytury (art. 82 Pragm., p. 9).
- f) przeniesienia z urzędu w stan spoczynku z powodu przekroczenia 60 lat życia.

W wypadku przejścia na emeryturę, nauczyciel winien przedstawić następujące dokumenty:

- 1) metrykę urodzenia,
- 2) oryginalne dowody (dekrety nominacyjne) co do całokształtu przebiegu służby w b. państwie zaborczem, względnie w razie nieposiadania tychże dokładne zestawienie przebiegu służby w b. państwie zaborczem, potwierdzone co do wiarygodności dał podpisami co najmniej dwóch wiarygodnych świadków, którzy z danym funkcjonariuszem równocześnie pozostawali na służbie państwowej, a których podpisy powinny być urzędowo stwierdzone,

- 3) dowody opłacania składek emerytalnych (kwity), względnie nauczyciele, którzy pracowali na terenie Małopolski, dekret policzalności lat służby do wysługi emerytalnej. Dekret ten otrzymali nauczyciele z chwilą uzyskania pierwszej stałej posady w Małopolsce. Dekret ten może zastąpić wszystkie dekrety nominacyjne z okresu służby tymczasowej,

- 4) dekret weryfikacyjny,

- 5) deklarację przewidzianą w art. 84 Ustawy emerytalnej z dnia 11 grudnia 1923 r. (Dz. U. Rz. P. Nr. 6, poz. 46) o zrzeczeniu się praw emerytalnych z tytułu służby w b. państwie zaborczem (podpis nauczyciela na tej deklaracji winien być poświadczony przez Inspektora Szkolnego lub przez notariusza),

- 6) dowody służby nauczycielskiej w Państwie Polskiem, a mianowicie: dekrety nominacyjne na stanowiska nauczycielskie w publicznych szkołach powszechnych w Państwie Polskiem. Nauczyciele na terenie b. zaboru rosyjskiego, którzy w dniu 1 października 1917 r., względnie 1 listopada 1917 r. zostali przyjęci przez władze polskie na stanowiska

etatowych nauczycieli publicznych szkół powszechnych i od tego czasu pełnią służbę bez przerwy, powinni postarać się o odpowiednie zaświadczenie u właściwego inspektora szkolnego i dołączyć zaświadczenie to do podania,

7) dowody kwalifikacyj naukowych (punkt ten odnosi się tylko do nauczycieli, pracujących na terenie b. zaboru rosyjskiego).

Jeżeli nauczyciel, ubiegający się o emeryturę, jest żoną, winien oprócz wyszczególnionych wyżej dowodów, dołączyć: 1) świadectwo ślubu, 2) w myśl postanowień § 5 Rozporządzenia Rady Ministrów z dn. 26 marca 1924 r. (Dz. U. Rz. P. Nr. 32, poz. 320) zaświadczenie właściwego urzędu parafialnego, względnie właściwej władzy administracyjnej I instancji, stwierdzając, że żona pozostaje z nim we wspólności małżeńskiej, w razie zaś separacji, iż na nim ciąży obowiązek alimentacji — oraz 3) zaświadczenie władzy administracyjnej I instancji (Starostwa lub Komisarjatu Policji Państwowej), iż żona nie pobiera uposażenia lub zaopatrzenia ze Skarbu Państwa. Wreszcie w wypadku, gdy ubiegający się o emeryturę nauczyciel występuje o przyznanie mu, oprócz normalnego uposażenia emerytalnego, także dodatku na dziecko, przewidzianego w drodze wyjątku art. 20 ustawy emerytalnej z dnia 11 grudnia 1923 r., winien wnieść osobne podanie w tej sprawie, adresowane do Ministerstwa W. R. i O. P. i udokumentowane: 1) metryką urodzenia dziecka, 2) zaświadczeniem, iż dziecko pozostaje na utrzymaniu ojca i nie posiada własnego majątku, wystarczającego na jego utrzymanie, oraz 3) że ojciec (emeryt) nie posiada żadnego ruchomego ani nieruchomego majątku, 4) w razie odbywania studiów przez dziecko — poświadczeniem właściwego zakładu naukowego, wreszcie 5) w wypadku, gdy dziecko jest niezdolne do pracy wskutek ułomności fizycznych lub umysłowych — świadectwem lekarza urzędowego, stwierdzającym tę okoliczność.

Emeryci dzielą się w dzisiejszych warunkach na emerytów Państwa Polskiego i emerytów b. państw zaborczych.

Emeryci Państwa Polskiego otrzymują uposażenie wymienione wyżej i w ustępie „uposażenie”.

Emeryci b. państw zaborczych utrzymują 75 proc. tego uposażenia, które należałoby się emerytowi Państwa Polskiego, mającego te same warunki z tem ograniczeniem, że najwyższą kategorią dla naucz. szkół powszechnych w b. państwach zaborczych jest IX kategoria szczebla.

Uposażenie emerytalne składa się:

a) z uposażenia zasadniczego według zaliczonej ilości lat pracy;

b) z dodatków: za kierownictwo oraz wyrównawczego, jeżeli nauczyciel pobierał je w chwili przejścia na emeryturę (art. 18).

c) z dodatku regulacyjnego;

d) z dodatku na żonę (na czas trwania wyjątk. warunków ekonomicznych), oraz dodatku na jedno dziecko, o ile mu ten dodatek przyzna Ministerstwo Oświaty i Skarbu, uwzględniając specjalne wyjątkowe przypadki (art. 20).

e) z dodatku na mieszkanie (jak i nauczyciele czynni), o ile przyzna ten dodatek Rada Ministrów (art. 1 noweli do Ustawy) i o ile emeryt nie korzysta z bezpłatnego mieszkania przydzielonego przez Państwo lub gminę.

Emeryturę spożywać należy w granicach Państwa Polskiego. Z chwilą wyjazdu za granicę emeryt traci prawo do pobierania emerytury, jeżeli wyjechał bez zezwolenia właściwej władzy.

Emeryci Państwa Polskiego na zasadzie art. 43 korzystają z pomocy lekarskiej i ulgowego przejazdu kolejami państwowymi na równi z funkcjonariuszami czynnymi (rodzina emeryta z pomocy lekarskiej i ulg kolejowych nie korzysta).

Art. 25 Ustawy określa, że jeśli emeryt obejmie jakiekolwiek stanowisko na służbie w instytucji państwowej lub samorządowej za wynagrodzeniem, lub też pobiera z niej emeryturę — może pobierać tylko taką część uposażenia emerytalnego, która wraz z tem wynagrodzeniem nie przewyższa uposażenia, przywiązanego do tego szczebla grupy, do którego emeryt został zaliczony ostatnio w służbie czynnej (p. art. 89).

Emeryt obejmujący jakiekolwiek stanowisko na służbie w instytucji państwowej lub samorządowej ma o tem bezzwłocznie donieść władzy, wypłacającej jego uposażenie emerytalne.

Również instytucje państwowe i samorządowe, zatrudniające emerytów mają bezzwłocznie po ich przyjęciu do służby donieść o tem władzy wypłacającej uposażenie emerytalne z podaniem wysokości wypłacanego im wynagrodzenia. Instytucje te mają zawiadomić władzę wypłacającą uposażenie emerytalne o zmianach w wysokości wynagrodzenia.

Emerytom przysługuje prawo odwołania się do władz wyższych od krzywdzących ich zarządzeń władz niższych instancji. W wypadku wyczerpania wszelkich dróg admini-

stracyjnych, o ile waga sprawy jest istotna — emeryt ma prawo zaskarżyć orzeczenie Ministerstwa do Najwyższego Trybunału Administracyjnego.

Prezydent Rzeczypospolitej na podstawie uchwały Rady Ministrów, powziętej na wniosek właściwej władzy naczelnej, a za zgodą Ministra Skarbu, może w przypadkach, zasługujących na szczególne uwzględnienie i nie objętych niniejszą ustawą, uwzględniać przy wymiarze zaopatrzeń emerytalnych ustawowo niezaliczalne lata służby, przyznawać zaopatrzenie emerytalne, tudzież podwyższać wymiar ustawowo przypadającego zaopatrzenia emerytalnego funkcjonariuszom państwowym, jakoteż osobom, po nich pozostałym (art. 8).

Stosunki prawno - służbowe nauczycieli emerytów reguluje nie tylko ustawa emerytalna, ale i pragmatyka, szczeg. w art. art. 31 (emeryt obowiązany jest zachowywać tajemnicę urzędową), 143 (odpowiedzialność dyscyplinarna za przekroczenia w służbie czynnej), 144 (o karach dyscypl.) i inne.

Dla nauczycieli tymczasowych ważnym jest, w związku z emeryturą, brzmienie art. 152 Pragmatyki.

Pensje wdowie i sieroce.

Według art. 69 wdowa nie ma prawa do pensji:

- a) jeżeli małżeństwo zostało zawarte przez emeryta,
- b) jeżeli wspólność małżeńska została sądownie rozdzielona bez obowiązku męża do utrzymania żony.

Dzieci, pozostałe z małżeństwa, zawartego przez emeryta, nie mają prawa do pensji sieroczej (art. 69).

Pensja wdowia wynosi 50% kwoty uposażenia emerytalnego, które zmarły mąż pobierał, wzgl. tego, do którego w chwili śmierci miałby prawo. O ile mąż poległ na wojnie lub zmarł wskutek działań wojennych — wdowa otrzymuje również 50% uposażenia, pobieranego przez męża.

Żonie i dzieciom emeryta, pozostającego w zakładzie państwowym dla umysłowo chorych, przysługuje prawo do zaopatrzenia wdowiego lub sierociego nadto wtedy, gdy wygasną prawa męża (ojca) do emerytury (art. 23).

Wdowa po funkcjonariuszu państwowym, względnie zawodowym wojskowym, która z tytułu zajmowania stanowiska w służbie państwowej nabyła własne prawa emerytalne, może otrzymać tylko jedno zaopatrzenie według swego wyboru (art. 75 i 89).

Wdowa, która zajmuje stanowisko w służbie państwowej lub samorządowej, nie traci prawa do pensji wdowiej.

Prawo do pensji sierociej nabywa się po ojcu.

Pensja ta wynosi:

a) dla każdego dziecka, jeżeli wdowa żyje i w chwili śmierci miała prawo do pensji wdowiej — jedną czwartą część pensji wdowiej;

b) dla każdego dziecka, jeżeli wdowa nie żyje lub też w chwili śmierci męża nie miała prawa do pensji wdowiej, albo też później to prawo utraciła — połowę pensji wdowiej;

c) dla jedynej sieroty bez ojca i matki — $\frac{2}{3}$ pensji wdowiej (art. 62).

Prawo do pensji sierociej może być również nabyte po matce (art. 63).

Do podania o wymiar pensji wdowiej i sierociej należy dołączyć:

1) metrykę śmierci,

2) metrykę ślubu,

3) metrykę urodzenia dzieci, uprawnionych do pobierania pensji sierociej,

4) dokumenty, wymienione wyżej w punktach 2, 3, 4, 5, 6 i 7.

5) zaświadczenie urzędu parafjalnego (metrykalnego) względnie zaświadczenie Starostwa, stwierdzające wspólność pożycia małżeńskiego (w razie separacji) zaświadczenie, stwierdzające obowiązek zmarłego do alimentacji,

6) zaświadczenie Starostwa (Urzędu gminnego, policji), stwierdzające stałe miejsce zamieszkania,

7) zaświadczenie Starostwa, stwierdzające, iż wdowa nie pobiera ze Skarbu żadnego uposażenia ani zaopatrzenia,

8) zaświadczenie Starostwa, iż uprawnione do pobierania pensji sierociej sieroty nie zajmują żadnego stanowiska w służbie państwowej lub samorządowej,

10) zaświadczenie, stwierdzające, iż sieroty uczęszczają jeszcze do szkoły.

Fundusz wdów i sierot im. St. Nowaka.

Trzeba w tem miejscu zaznaczyć, że Związek P. N. S. P. posiada przy Zarządzie Głównym własny, koleżeński Fundusz Wdów i Sierot imienia Stanisława Nowaka, Prezesa Związku.

Z funduszu tego otrzymują zasiłki te wdowy i sieroty, o których lokalne Ognisko wyda opinię, że z powodu biedy

zasługują na zasiłek. Zasiłki te są jednorazowe, bądź stałe, w wysokości, ustalonej przez Zarząd Główny.

Adres Funduszu: Sekcja Wdów i Sierot (Fundusz im. St. Nowaka), Warszawa, Związek Pol. Naucz. Szk. Powsz., Marszałkowska 123.

Wszelkie ofiary na ten fundusz wpłacać należy na konto P. K. O. Nr. 435 z dopiskiem: na fundusz wdów i sierot.

O budżecie państwowym Polski.

Wydatki i dochody państwowe regulują specjalne ustawy skarbowe. Bieżący okres budżetowy w Polsce ustalony jest na czas od 1 kwietnia 1927 r. do 31 marca 1928 r. Co roku w październiku rząd przedkłada Sejmowi preliminarz budżetowy do debat i uchwalenia. Poniższe cyfry wskazują, że na okres, wymieniony wyżej — rząd preliminarzuje w wydatkach na poszczególne działy następujące sumy:

1. Prezydent Rzeczypospolitej	1.415.917 zł.
(W r. 1926 1.507.098 zł.).	
2. Sejm i Senat	6.934.040 zł.
(W r. 1926 7.998.500 zł.).	
3. Kontrola Państwowa	4.052.740 zł.
(W r. 1926 3.855.240 zł.).	
4. Prezydium Rady Ministrów	1.654.292 zł.
(W r. 1926 2.183.165 zł.).	
5. Ministerstwo Spr. Zagranicz.	39.627.420 zł.
(W r. 1926 29.460.438 zł.).	
6. Ministerstwo Spraw Wojsk.	623.221.601 zł.
(W r. 1926 554.085.482 zł.).	
7. Ministerstwo Spraw Wewn.	180.012.245 zł.
(W r. 1926 178.072.539 zł.).	
8. Ministerstwo Skarbu	100.513.445 zł.
(W r. 1926 93.023.234 zł.).	
9. Ministerstwo Sprawiedliw.	90.295.092 zł.
(W r. 1926 83.000.000 zł.).	
10. Minister. Przem. i Handlu	23.174.552 zł.
(W r. 1926 17.363.925 zł.).	
11. Ministerstwo Komunikacji	3.024.490 zł.
(W r. 1926 3.041.400 zł.).	
12. Min. Roln. i Dóbr. Państ.	32.866.998 zł.
(W r. 1926 32.949.756 zł.).	
13. Min. Robót Publicznych	85.288.626 zł.
(W r. 1926 57.593.195 zł.).	
14. Min. Pracy i Opieki Społ.	56.314.928 zł.

- (W r. 1926 77.629.475 zł.)
15. Min. Reform Rolnych 32.486.471 zł.
(W r. 1926 29.849.054 zł.).
16. Emerytury 74.864.000 zł.
(W r. 1926 64.713.182 zł.).
17. Renty inwalidzkie i pensje 95.600.000 zł.
(W r. 1926 — — zł.).
(w tem inwalidów wojennych 92 miliony).
18. Długi państwowe 145.070.454 zł.
(W r. 1926 108.143.658 zł.).
(w tem zagraniczne 122.478.623).

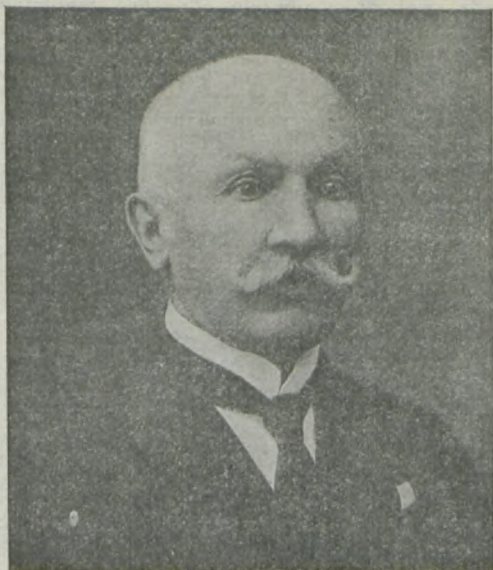
(Budżet Ministerstwa W. R. i O. P. znajduje się niżej w formie szczegółowej).

Jak widać, wydatki Państwa wynoszą w preliminarzu (razem z budż. Min. W. R. i O. P.) sumę 1.897.887.974 zł. Są to jednak tylko wydatki na administrację. Wydatki ryczałtowe na administrację, przedsiębiorstwa i monopole wynoszą: 3.753.199.149 zł. Dochody Państwa preliminarzowane są w sumie nieco wyższe, a mianowicie: 3.753.771.741 zł. Z działów administracyjnych największe wpływy posiada Ministerstwo Skarbu, bo 899.148.806 zł., najmniejsze zaś Min. Spraw Zagranicznych — 22.100 zł. Z przedsiębiorstw największe dochody ma Państwo z kolei żelaznych, gdyż 1.042.299.000 zł., najmniejsze z wyrobu surowic i szczepionek Państw. Zakładu Hygieny, bo tylko 716.000 zł. Z monopolów największe dochody daje tytońowy — 500.380.900 zł., poczem kolejno spirytusowy, soli, loteria państwowa, zapałczany, a wreszcie najmniejsze — monopol sacharyny: 60.000 zł.

Budżet Ministerstwa Wyzn. Rel. i Oświecenia Publ.

Na wydatki Ministerstwa w r. 1927/1928 rząd preliminarzuje w sumie ogólnej 295.599.663 zł. (w r. 1926 było 270.000.000 zł.). Z tego na Zarząd centralny (urzędnicy, koszty pomieszczeń, wydatki biurowe, lokomocja i t. p.) — 7.337.440 zł.; wyznania religijne — 20.594.478 zł. (z tego na wyzn. katol. 19.076.022 zł.); władze szkolne II instancji (kuratorja) — 4.207.946 zł.; szkolnictwo powszechne 187.600.161 zł.; szkolnictwo średnie ogólnokształcące — 29.675.387 zł.; szkolnictwo zawodowe — 13.503.837 zł.; nauka i szkolnictwo wyższe — 28.354.767 zł.; sztuka — 3.841.417 zł.; archiwa — 484.230 zł.

VI. ZWIĄZEK POLSKIEGO NAUCZYCIELSTWA SZKÓŁ POWSZECHNYCH.

**Stanisław Nowak, Prezes Związku P. N. S. P.
Senator Rzeczypospolitej.**

Zarys powstania i rozwoju Związku P. N. S. P.

Szkoła polska dzieliła los z położeniem politycznym swego narodu. W Królestwie rusyfikowano zapamiętałe szkołę, począwszy od uniwersytetu warszawskiego; następnie wzięto się do szkół średnich, przy równoczesnem zmniejszeniu ich liczby, wreszcie wysyłano rusyfikatorów na wieś. Mniej ceremonji robili sobie prusacy w Poznańskiem, zaprowadzając niemiecki język wykładowy w szkołach; przenosili nauczycieli narodowości polskiej w głąb Niemiec, dochodząc do takich

„curiosów”, jak powierzenie nauki języka polskiego rodowitym Niemcom, nieznającym zupełnie języka polskiego. Równało się to wypędzeniu języka polskiego zupełnie ze szkół.

Nieco swobodniej poczęło oddychać szkolnictwo pod panowaniem austriackim. Po klęsce pod Sadową w r. 1866 w walce z prusakami, narody, tworzące monarchję austro-węgierską, poczęły podnosić głowę, dopominać się praw i swobód narodowościowych. Szkoły z rąk klasztornych i duchowieństwa przeszły w ręce prowincjonalnych sejmów. W Galicji potrzeba było lat 12 (1861—1873) by szkoła polska uzyskała podstawę do istnienia przy wprowadzeniu ustaw szkolnych, normujących ustroj. I już w latach siedmdziesiątych, prawie bezpośrednio po wydaniu ustaw z r. 1873, nauczyciele kołomyjscy odważyli się na wydawnictwo periodyczne, omawiające nie tak położenie materialne nauczyciela, jak raczej usiłujące wskazać na braki ustroju szkoły. Była to efemeryda — wydano kilka zeszytów; wytłomaczono bowiem naiwnym redaktorom cały nietakt, jaki popełniali, tworząc choćby najłżejszą opozycję.

Nadzwyczaj nędzną rolę, jeżeli chodzi o walkę o nauczyciela, odegrało Towarzystwo Pedagogiczne. Poczęte w najsłabszej myśli o postawienie oświaty ludu na najwyższym poziomie w latach bezpośrednich po r. 1863, praca ludzi najtęższych w ówczesnej społeczności, nie umiała utrzymać się na tej wyżynie. Prawie równocześnie rozpoczęto swe czynności z najwyższą magistraturą szkolną: Radą Szkolną Krajową. Niektórzy członkowie Towarzystwa powołani zostali do tej magistratury.

Rozpoczęła się praca pełna zapału, rokująca na przyszłość jaknajlepsze wyniki. Niestety! praca ta o podobnej marce nie trwała długo. Reakcyjny sejm zląkł się: a) intensywniejszych wyników na polu rozbudowy uświadczenia ludu o jego prawach, b) zwiększania się pozycji budżetu szkolnego z roku na rok.

Wobec takich dążeń sfer decydujących w sejmie, rozmach w pracy nad rozwojem szkoły i szkolnictwa został zahamowany. Odtąd Rada Szkolna Krajowa w swej organizacyjnej działalności musiała się stosować do życzeń wyrażonych w rezolucjach sejmowych. Rezolucje te brzmiały coraz fatalniej dla postępowego kierunku. Wśród tej reakcji znalazło się i Towarzystwo Pedagogiczne. Wszystkie niezawisłe umysły wycofały się zwolna tak z Towarzystwa jak i z Rady szkolnej krajowej — pozostali zaś ludzie, dla których kierunek, czy zasada była obojętną rzeczą (tak zwani w świecie

politycznym austriackim: „Jede Regierung zuhaben“) — za to hołdujący aspiracjom osobistych korzyści, awansom, orderom i tym podobnym środkom.

Kiedy między nauczycielstwem rozbrzmiewały hasła postępu i na tem tle rozwijała się walka o zdobycie lepszej przyszłości Towarzystwo Pedagogiczne obawiając się utraty lukratywnego przedsiębiorstwa, jakim były nakłady książek szkolnych i subwencje nadzwyczaj marne, bo wynoszące zaledwie kilka setek koron austriackich, dało się użyć reakcji za swe narzędzie i w organie swym „Szkoła” rozpoczęło polemikę z niezawisłymi organami nauczycielstwa i podjęło walkę na wszystkie fronty w obronie reakcji panoszącej się w sferach rządowych pod „kawkami” (nazwa wzięta z urzędowego herbu Galicji, w którym ten ptak był umieszczony).

Nauczycielstwo zahukane, zdeprawowane przez jednostki pozbawione wszelkiej ideologii, a stojące zawsze na stanowisku subiektywnym, stało przez długie lata bezradne, bierne.

Aż wreszcie w wolnościowym roku 1905 — długoletni nauczyciel wiejski, a ostatnio nauczyciel seminarjum nauczycielskiego w Krakowie, Stefan Zaleski, zainicjował wspólnie z naucz. Stan. Nowakiem, założenie stowarzyszenia nauczycielskiego, mającego za zadanie wydzwignięcie tego pierwszorzędnego pracownika na powierzchnię życia społecznego w narodzie. Rzecz była na czasie, gdyż wkrótce skupiła się cała rzesza nauczycieli krakowskich i lwowskich w jeden Związek, a po uzyskaniu zatwierdzenia statutu przez ówczesne władze rządowe wybrano po wielu naradach wydział do kierownictwa Związku.

Na czele Związku stanęli: nauczyciel krakowski, Stanisław Nowak i nauczyciel lwowski Julian Smulikowski; rozpoczęli pracę żmudną, wielce eksponowaną i zdołali obok siebie skupić olbrzymią liczbę ludzi nie mających większych środków skupienia, ale rozrzuconych prawie w pojedynkę po niezmiernych częstokroć obszarach kraju. Jeżeli się do tego doda, że sfery oficjalne robiły wszystko, by pracę im utrudnić stanowiskiem względem Związku biernem, często niechętnem a nawet wrogiem, to można sobie wyobrazić atmosferę, jaka się koło Związku wytworzyła. Dochodziło nieraz do tego, że związkowca piętnowano jako żywiol negatywny i nie dopuszczano do zajmowania stanowisk kierowniczych a nawet odmawiano mu należnych awansów. Cała plejada wartościowych osobistości w nauczycielstwie skupiła się koło swoich przewódców, jak: Józef Bałaban, Józef Robak, Leon Patyna, Henryk Rowid, Władysław Sieńko, Karol Makuch, Zygm.

munt Mayer, Michał Baścik, Karol Kostecki, Eugenjusz Müller, Józef Czabanowski, Jan Kolanko, Tadeusz Malicki, Leopold Migocki, Michał Ukleja, Józef Łukasiewicz, Antoni Broszkiewicz, ś. p. Franciszek Düring, ś. p. Bolesław Wizimirski, Michał Markowski, Mieczysław Opaterek, Antoni Władyka, Romuald Deszberg, Władysław Wojtowicz, Bolesław Popowicz (obecnie generał W. P.), Hummel, Głodkiewicz, Leon Grabowiecki, Szado i wielu, wielu innych.

Usilna praca tych kolegów wydawała wspaniałe owoce, Ogniska powstawały jak grzyby po deszczu, a sieć ich ogarniała coraz większe przestrzenie. W kilka lat później znakomita większość nauczycieli znalazła się w szeregach Związku.

Równocześnie na ziemiach b. zaboru rosyjskiego, w tej najbardziej męczeńskiej części Polski, nauczycielstwo podjęło konspiracyjnie sztandar wyzwolenia z pod ucisku swego narodu i siebie.

Nauczycielstwo polskie urabiało się już w duchu narodowym od roku 1898; urządzało częstokroć tajne zjazdy nauczycielskie w Warszawie i zebrania uczniów seminarjów. Gdy działalność ta znalazła się w pewnym momencie pod silną presją partyjną Narodowej Demokracji (N. D.) — grupa nauczycieli wytworzyła zdrową secesję i zaczęła na własną rękę prowadzić pracę narodowo - niepodległościową. Stało się to w roku 1900 z inicjatywy i pod kierownictwem inż. Stefana Brzezińskiego (Kuby), obecnie posła na Sejm, oraz przy współudziale szeregu nauczycieli: Zygmunta Nowickiego, Wacława Piotrowskiego, Czesława Drabarka, ś. p. Kęsickiego, a nieco później ś. p. Ant. Kowalczyka, St. Wielgoskiej, Ludw. Sudy, St. Najmoły, K. Klimka i wielu innych.

W tymże 1900 r. powołano do życia tajną, luźną organizację nauczycielstwa ludowego z siedzibą w Warszawie, mającą za zadanie organizowanie podczas świąt Bożego Narodzenia i Wielkanocy tajnych kursów dokształcających dla nauczycieli ludowych i oddziaływanie również tajnie na uczniów w Seminarjach nauczycielskich.

Przyszła r. 1905, rok klęski Rosji na Dalekim Wschodzie, rok rewolucji. Wobec powszechnego ruchu, dążącego do zerwania kajdan niewoli, wobec strajku uczniów szkół średnich i wyższych w walce o szkołę polską, nauczycielstwo ludowe nie pozostało w tyle.

Wyloniony komitet zwołuje na 1 października 1905 r. wielki tajny zjazd nauczycieli ludowych do **Pilaszkowa pod Łowiczem**.

Zjazd odbywa się w szkole kol. St. Najmoły. Przewodniczy kol. Z. Nowicki. W charakterze zaproszonych gości brali udział: W. Sieroszewski, L. Darowski, p. Marja Lipska, S. Sempołowska i T. Kurczak. Z pośród nauczycieli, reprezentujących omal wszystkie powiaty b. Kongresówki — o ile zapamiętać można — brali udział: L. Suda, St. Najmoła, K. Klimek, J. Rytel, St. Paliński, Fr. Cichecki, Br. Chróścicki, J. Kowalski, Wł. Krasiński, J. Perzyna, W. Zachariasiewiczówna, T. Ziemkiewicz, Stefan Glinicki, Mystkowski, Wojciechowski, Głuchowski, Wal. Nowicki, B. Wojnarowski, St. Kamiński, Kwiatkowski i wielu, wielu innych.

Postanowiono przerwać strajk w szkołach ludowych i uczyć wyłącznie po polsku. Wszyscy obecni deklarację podpisali oraz zobowiązali się jeździć po swoim powiecie i zbierać podpisy od całego nauczycielstwa. Był to czyn rewolucyjny.

(Wśród zebranych oponował tylko jeden nauczyciel z Żyrardowa — wybitny działacz w Stron. Nar. Dem. i tylko ten deklaracji nie podpisał).

W grudniu tegoż roku zwołany został zjazd Tow. Naucz. Lud. Królestwa Pol., założonego w r. 1904. W latach późniejszych, powstaje szereg różnych stowarzyszeń i grup nauczycielskich o charakterze bądź zawodowym, bądź społeczno - ideowym, ale dopiero w r. 1916 w okresie świąt Bożego Narodzenia na zjeździe w Radomiu powołano do życia „Zrzeszenie Nauczycielstwa Polskich Szkół Początkowych” z siedzibą w Warszawie.

W dniach 29, 30 i 31 grudnia 1917 r. odbył się pierwszy Walny Zjazd Delegatów Zrzeszenia Polskich Szkół Początkowych pod przewodnictwem kol. Jana Woźnickiego. Honorowym przewodniczącym Zjazdu wybrano kol. Stanisława Nowaka, który nadesłał z Krakowa depeszę powitalną. Była to już zapowiedź dążeń połączeniowych obu bratnich organizacji.

Nieco później, t. j. w sierpniu 1918 r. zawiązany został w Krakowie Związek Polskich Organizacji Nauczycielskich. Przystąpiły doń i Zrzeszenie Królewskie i Związek Galicyjski i T. N. S. W. oraz inne towarzystwa nauczycielskie. Związek ten jednak był niejako wyrazem konsolidacji społecznej nauczycielstwa, manifestowanej wobec państw okupacyjnych.

Prezesem Związku był wielki poeta polski, ś. p. Jan Kasprzowicz,

Ścisłe połączenie Zrzeszenia i Związku z Galicji nastąpiło

w dniu 11 listopada 1918 r.

t. j. w tym historycznym dniu, w którym wraz z powrotem Komendanta J. Piłsudskiego z Magdeburga Polska odzyskała Wolność i Niepodległość. W dniu tym na zebraniu członków Zarządu Głównego Zrzeszenia Nauczycielstwa Pol. Szk. Pocz. i delegatów Związku Pol. Naucz. Ludowego z Galicji w osobach kolegów: prezesa St. Nowaka, J. Smulikowskiego, H. Rowida i J. Szado, odbytem w Warszawie, uchwalono połączyć te dwie organizacje w jedną wspólną, obejmującą nauczycielstwo wszystkich ziem polskich — pod nazwą:

Związek Polskiego Nauczycielstwa Szkół Powszechnych.

Zjazd obu Związków i połączenie formalne nastąpiło w dniu 15 kwietnia 1919 r. w okresie trwającego 4 dni Sejmu Nauczycielskiego w Warszawie. Prezesem Związku P. N. S. P. został Stanisław Nowak z Krakowa. Akt ten uroczysty dokonał się w atmosferze niebywałego entuzjazmu delegatów, zebranych na Zjeździe.

Związek P. N. S. P. liczył po połączeniu ponad 17.000 członków (po połowie mniej więcej z obu dzielnic).

Rozwój nowej organizacji przejawiał się stale, w formie nawskroś żywotnej, racjonalnej i zarówno ilościowej, jak i jakościowej. Żałować tylko należy, iż nauczycielstwo b. dzielnic pruskiej nie przystąpiło do Związku, z winy swych przywódców, politycznie zaangażowanych i stojących na gruncie wyznaniowo - politycznych zadań organizacji nauczycielskich. Grały też dużą rolę względy dzielnicowe kolegów z b. zaboru pruskiego.

Cyfrowy rozwój Związku P. N. S. P. już w r. 1920 wykazał się liczbą 24.123 członków i stale postępował naprzód, jak to wykazują następujące dane:

W latach:	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926
1. Ilość członków Związku	24.123	28.698	29.093	31.715	34.692	35.674	36.757
2. Ilość Ognisk Związku	658	834	896	1.042	1.218	1.334	1.393
3. Ilość Oddziałów Pow.	31	40	58	89	97	108	125

Na podstawie tych danych liczbowych, a jeszcze bardziej na wielkiem napięciu ideowem Związku można oprzeć głębokie przekonanie, że niedaleką jest chwila, gdy całe polskie nauczycielstwo, dziś jeszcze tu i owdzie błakające się grupami poza organizacją — znajdzie się pod sztandarem Związku P. N. S. P.

Zasady organizacyjne Związku.

(Wyjątki ze Statutu).

III. Cel. § 3. Celem Związku jest:

a) zjednoczenie polskiego nauczycielstwa szkół powszechnych w państwie celem podniesienia i obrony interesów intelektualnych i ekonomicznych tego stanu;

b) obrona zawodowych, obywatelskich i służbowych praw członków;

c) podniesienie szkolnictwa i ogólnej oświaty;

d) dążenie do ekonomicznego podniesienia państwa. Sprawy polityczne nie należą do zakresu działania Związku.

IV. Środki. § 4. Ku osiągnięciu powyższego celu służyć będą następujące środki:

1) wydawanie własnych czasopism, sprawom Związku i oświacie poświęconych;

2) popieranie dalszego kształcenia nauczycieli i nauczycielek zapomocą urządzania dla nich kursów i odczytów naukowych, dostarczania im książek i innych środków naukowych, ułatwiania studjów naukowo - pedagogicznych w zakładach państwowych i zagranicznych;

3) urządzenie wspólnych wycieczek i podróży naukowych, gromadzenie zbiorów, okazów, zdjęć fotograficznych z rozmaitych działów wiedzy, przemysłu, sztuki i t. p., oraz urządzenie wystawy w zakresie szkolnictwa powszechnego;

4) utrzymywanie bibliotek, czytelní, muzeów i wypożyczalni książek i pomocy naukowych;

5) zwoływanie wieców nauczycielskich, kongresów naukowych oraz szkolnych i oświatowych;

6) ogłaszanie konkursów na dzieła naukowe i pedagogiczne i wydawanie drukiem dzieł nagrodzonych;

7) wydawanie pism dla młodzieży, dla ludu i podręczników szkolnych;

8) udzielanie nagród za prace naukowe, zawodowe i oświatowe;

9) udzielanie zapomóg i tworzenie stypendjów dla członków i ich rodzin;

10) zakładanie dla członków: kas pożyczkowo - oszczędnościowych, wzajemnej pomocy i spółek spożywczych, wytwórczych i budowlanych stałych osobnych przepisów i odrębnych statutów, oraz biur pośrednictwa pracy na zasadzie osobnej koncesji;

11) utrzymywanie biura pomocy prawnej na zasadzie osobnej koncesji;

12) utrzymywanie stałych stosunków z pokrewnymi Towarzystwami w państwie i zagranicą, wzajemne wspieranie się oraz mianowanie stałych korespondentów;

13) zakładanie i utrzymywanie burs dla dzieci członków, oraz domów zdrowia dla członków i ich rodzin;

14) opracowywanie projektów programów dla szkół powszechnych, seminarjów nauczycielskich, szkół zawodowych oraz projektów ustaw o organizacji szkolnictwa, o stosunkach prawno - służbowych nauczycielstwa i przedkładanie ich odpowiednim władzom i instytucjom, oraz wnoszenie memorjałów i petycyj do władz;

15) wydawanie opinii w sprawach szkolnictwa;

16) wysyłanie delegatów na zjazdy, wiece i kongresy, dotyczące szkolnictwa;

17) zakładanie lub subwencjonowanie wzorowych szkół i seminarjów nauczycielskich;

18) urządzenie zebrań towarzyskich, koncertów dla członków i ich rodzin oraz zaproszonych osób, organizowanie w gronie chórów, orkiestr, przedstawień teatralnych;

19) rozstrzyganie sporów między członkami Związku a innymi osobami w razie ich zgody na drodze sądów polubownych i honorowych;

20) popieranie przemysłu i handlu, w szczególności wytwórczości w zakresie potrzeb szkoły przez:

a) tworzenie odrębnych spółek wytwórczych lub handlowych lub też przez przystępowanie w charakterze członka do już istniejących;

b) udzielanie wytwórniom i fabrykom wyrobów krajowych moralnego poparcia, celem rozpowszechniania ich wytworów;

c) współdziałanie na podstawie wzajemnego porozumienia z przemysłowymi instytucjami krajowymi, mającymi za zadanie podniesienie w kraju przemysłu i handlu;

d) urządzenie odczytów i wykładów wśród ludu, mających na celu ekonomiczne podniesienie kraju;

21) wszelkie inne sposoby, prawnie dozwolone, zmierza-

jące do urzeczywistnienia celów Związku. W działalności swej Związek stosuje się do obowiązujących miejscowych praw i przepisów.

V. Organizacja i Władze Związku. § 5. Podstawową jednostką organizacyjną jest „Ognisko”, które może powstać w myśl dalszych postanowień tego statutu w każdej miejscowości, jeżeli w najbliższej okolicy znajduje się przynajmniej 10 osób stanu nauczycielskiego, zdecydowanych przystąpić do Związku w charakterze członków zwyczajnych.

§ 6. W miastach, będących siedzibą Rad szkolnych powiatowych, tworzą się „Oddziały powiatowe”, jako jednostki organizacyjne, wyższego rzędu dla urzeczywistnienia wspólnych celów nauczycielstwa danego powiatu.

§ 7. Władzami Związku są:

- a) Zarząd Główny;
- b) Zgromadzenie delegatów Związku;
- c) Ogólny Zjazd członków Związku.

VI. Członkowie. § 8. Członkowie Związku dzielą się na:

- a) honorowych;
- b) zwyczajnych.

Członków honorowych mianuje bez dyskusji Zgromadzenie delegatów Związku, na wniosek Zarządu Głównego, z pośród osób zasłużonych około rozwoju Związku, na polu szkolnictwa lub piśmiennictwa, w zakresie wychowania i nauczania.

1) Członkami zwyczajnymi Związku mogą być czynni lub emerytowani nauczyciele i nauczycielki narodowości polskiej powszechnych szkół publicznych i prywatnych, seminarjów i preparand nauczycielskich, szkół ćwiczeń, specjalności i nauczyciele szkół zawodowych o kwalifikacjach przynajmniej dla szkół powszechnych.

2) O pozostawieniu w organizacji członków, którzy przestali być nauczycielami, jak również o przyjęciu na członków emerytów, którzy nie należeli do Związku w czynnej służbie, decyduje Zarząd Główny Związku, na wniosek Zarządu danego Ogniska lub Oddziału pow.

§ 9. Członkiem Związku zostaje ten (ta), kogo na członka przyjmuje Zarząd jednego z Ognisk, na podstawie złożonej pisemnej deklaracji, opatrzonej własnoręcznym podpisem zgłaszającego się i podpisami dwóch członków Związku, a Zarząd Główny zatwierdzi.

§ 10. Zarząd Ogniska może odmówić przyjęcia bez podania powodów.

Nieprzyjęty przez Zarząd Ogniska może do dni 14 po

zawiadomieniu odwołać się do Zarządu Oddziału pow. w II. i następnie do Zarządu Głównego w III instancji, który sprawę po wysłuchaniu pierwszych dwu instancji ostatecznie rozstrzyga.

O przyjęciu nowego członka Zarząd Ogniska obowiązany jest zawiadomić Zarząd Oddziału pow. i Zarząd Główny najpóźniej do dni 14 po dokonaniu przyjęcia. Zarząd Oddziału pow. w I instancji, a Zarząd Główny w II może odmówić zatwierdzenia i wydania karty członkowskiej przez Zarząd Ogniska, przyczem winien podać motywy odmowne, a w tym wypadku uchwała Zarządu Ogniska traci swą moc.

Zatwierdzenie przyjęcia następuje do dni 30, licząc od dnia otrzymania uchwały Zarządu „Ogniska”. Jeżeli w tym terminie odmowa nie nastąpi, przyjęcie staje się prawomocne.

XIII. Ogniska. § 30. „Ognisko”, jako jednostka organizacyjna Związku Polskiego Nauczycielstwa Szkół Powszechnych, może być zawiązane na podstawie statutu w każdej miejscowości, w której za założeniem Ogniska oświadczy się przynajmniej 10 osób, mogących być członkami Związku, a Zarząd Główny Związku uzna potrzebę założenia Ogniska.

Wyjątkowo może Zarząd Główny zezwolić na założenie Ogniska o mniejszej liczbie członków.

§ 31. Członkowie, zawiązujący Ognisko, przesyłają Zarządowi Głównemu wprost lub za pośrednictwem Zarządu Oddziału powiatowego deklarację z własnoręcznymi podpisami, który swoją zgodą na założenie Ogniska lub odmowę wysyła do dni 30 na ręce pierwszego z założycieli Ogniska.

§ 32. W tej samej miejscowości może powstać tylko jedno Ognisko.

§ 33. Siedzibę Ogniska, do którego mają należeć nauczyciele kilku miejscowości, oznaczają członkowie, zawiązujący Ognisko.

Działalność i ustrój wewnętrzny.

A. W myśl wskazań statutu, działalność Związku rozwija się w różnych kierunkach dla osiągnięcia celów i realizowania postulatów organizacyjnych. Działalność tę zilustruje logicznie (tematami) wykaz Sekcyj i Komisyj oraz instytucyj związkowych.

B. Na czele Związku stoi Zarząd Główny, składający się z 31 osób. Na każdy okręg szkolny Zarząd Gł. powołał do życia — na podstawie Statutu — t. zw. Komisję wojewódzką (wzgl. Podkomisję w województwach, wchodzących w skład jednego okręgu szkolnego). Komisje te działają w imieniu Zarządu Głównego.

Pierwszą instancją organizacyjną dla Ognisk są Oddziały Powiatowe, grupujące w sobie — według Statutu — wszystkie Ogniska, znajdujące się na terenie danego powiatu terytorjalnego.

Podstawową jednostką organizacyjną Związku jest Ognisko (zasadniczo obejmujące teren gminy lub miejscowości politycznej).

Najwyższą instancją organizacyjną Związku jest Zjazd Delegatów Ognisk, odbywający się w zasadzie co roku.

Skład osobowy Zarządu Głównego w r. 1927.

1. Stanisław Nowak — prezes. 2. Zygmunt Nowicki — wiceprezes. 3. Julian Smulikowski — wiceprezes. 4. Klementyna Stättlerówna — wiceprezes. 5. Aleksander Patkowski — sekretarz. 6. Michał Wawrzynowski — sekretarz. 7. Karol Makuch — skarbnik. 8. Kazimierz May — zast. skarbnika. 9. Jan Woźnicki — czł. Wydziału Wykonawczego. 10. Karol Klimek — czł. W. W. 11. Bronisław Chrościcki — czł. W. W. 12. Stanisław Kozłowski — czł. W. W. (Puszcza Marj.). 13. Kazimierz Bereśniewicz — czł. Zarz. Gł. (Baranowicze). 14. Jan Kolanko — czł. Zarz. Gł. (Rzeszów). 15. Bronisław Korczowski — czł. Z. Gł. (Sokołów). 16. Henryk Ochędalski — czł. Z. Gł. (Łódź). 17. Franciszek Stadnicki — czł. Z. Gł. (Sandomierz). 18. Paweł Pszczółka — czł. Z. Gł. (Cieszyn). 19. Maurycy Kisielnicki — czł. Z. Gł. 20. Stanisław Dobosz — czł. Z. Gł. (Oszmiana). 21. Ignacy Krawczyk — czł. Z. Gł. (Jarocin). 22. Leopold Migocki — czł. Z. Gł. (Kuty). 23. Leon Patyna — czł. Z. Gł. (Kraków). 24. Franciszek Sielke — czł. Z. Gł. (Zawada-Pomorze). 25. Władysław Sieńko — czł. Z. Gł. (Kraków). 26. Józef Syska — czł. Z. Gł. (Mysłowice). 27. Michał Baścik — czł. Z. Gł. 28. Józef Czabanowski — czł. Z. Gł. (Tarnopol). 29. Roman Lewicki — czł. Z. Gł. (Dąbrowa Górnicza). 30. Tadeusz Malicki — czł. Z. Gł. (Zakopane). 31. Józef Robak — czł. Zarz. Gł. (Kraków).

Komisja Rewizyjna:

1) Brzeski Adam (Warszawa). 2) Dackiewicz Józef (Warszawa). 3) Kmyta Helena (Stryj). 4) Łukasiewicz Józef (Zakopane). 5) Podurgiel Piotr (Warszawa). 6) Żebro Jan (Śląsk). 7) Władysław Antoni (Lwów).

Sąd Honorowy.

Przewodniczący Sądu Honorowego przy Zarządzie Głównym jest Stanisław Sawicki.

Sekcje i Komisje Zarządu Głównego.

1. **Prezydjum Zarządu Głównego** składa się z Prezesa, wiceprezesów, sekretarzy, skarbnika i jego zastępcy. Nadto z reguły wchodzi w skład Prezydjum: Sekretarz Generalny i Redaktor.

Prezydjum Zarz. Gł. jest ciałem, urzędującem stale w pełnym składzie, lub przez swych poszczególnych członków. Godziny dowolne, najczęściej 10—12 rano i 6—9 wieczorem.

Sekretarzem Generalnym Związku jest **Ludwik Suda**. Godziny urzędowania: 8.30 rano do 3 po poł. W tych samych godzinach urzędują referenci: 1. Gospodarczy — **Wiaczesław Gruszecki**, 2. Służbowo - zawodowy — **Mikołaj Nowak**. 3. Kierownik kancelarii głównej — **A. Mayer** (również sprawy organizacyjne). 4. Buchalterja. 5. Administracja pism Związkowych. 6. Kierownik biura Wydziału Oświaty Pozaszkolnej — **Piotr Banaczkowski**.

Redaktor „Głosu Nauczycielskiego” — **Roman Tomczak**. Godziny przyjęć: 10—12. Sprawy redakcyjne „Głosu Naucz.” i prasowe Związku.

2. **Wydział Wykonawczy** składa się ze składu personalnego Prezydjum oraz dalszych 4-ch członków, wymienionych wyżej w składzie Zarządu Głównego.

3. **Rada Finansowa** opiniuje, bądź decyduje, o bieżących i zasadniczych sprawach finansowo - gospodarczych. Przewodniczący **Karol Makuch** — skarbnik Związku.

4. **Koło Parlamentarne** składa się z nauczycieli posłów, członków Związku. Przewodniczący senator **Stanisław Nowak**, Prezes Związku.

Nadto istnieją i pracują:

5. **Sekcja Reformy Ustroju Szkolnego** pod przewodnictwem **Zygm. Nowickiego**. 6. **Sekcja Pedagogiczna** pod przewodn. **Dr. Marji Lipskiej - Librachowej**. 7. **Sekcja Szkolnictwa Specjalnego** pod przew. **Dr. Marji Grzegorzewskiej**. 8. **Sekcja Kształcenia Nauczycieli** pod przew. **Dr. S. Kupczyńskiego**. 9. **Sekcja Powsz. Uniwers. Regionalnych** pod przew. **Aleksandra Patkowskiego**. 10. **Sekcja Muzyczna** pod przew. **Zygm. Nowickiego**. 11. **Sekcje Zagraniczne** — pod przew. **Michała Wawrzynowskiego**. 12. **Sekcja Wdów i Sierot** pod przew. **F. Perzanowskiego**. 13. **Sekcja Burs** pod przew. **Müllera**. 14. **Sekcja Robót Ręcznych** pod przew. **L. Guzka**. 15. **Centralna Komisja Rysunkowa (Lwów)** pod przew. **St. Matzkego**. 16. **Sekcja Krajoznawczo - Turystyczna** pod przew. **Kazimierza Maya**. 17. **Wydział Oświaty Pozaszkolnej** pod przew. **Aleksandra Patkowskiego**. 18. **Sekcja Pomocy Doraźnej**. 19. **Sekcja Gospodar-**

czo-Spółdzielcza pod przew. Fr. Dąbrowskiego. 20. **Sekcja Szkół Doksztalających**. 21. **Powszechny Uniwersytet Koresp.** pod dyrekcją Janusza Jędrzejewicza.

Przy Zarządzie Gł. istnieje **kwatery noclegowa** dla członków Związku (możność korzystania tylko za okazaniem legitymacji związkowej).

Należy dodać, że Sekcja Kształcenia Nauczycieli organizuje co rok Wakacyjne Kursy Uniwersyteckie w **Wejherowie i Zakopanem**. Sekcja Uniw. Regj — co rok kursy regionalne w różnych miejscowościach.

Wydział Oświaty Pozaszkolnej prowadzi **Wiejski Uniwersytet Ludowy w Szybach**.

Instytucją, współpracującą z Wydziałem Oświaty Pozaszkolnej, jest Instytut Kultury i Oświaty im. Stan. Staszica.

Zadania Komisji Wojewódzkich.

Zwrócić należy w tem miejscu specjalną uwagę ogółu nauczycielstwa na działalność Komisji Wojew. Komisje te mają ważne zadania **obrony interesów nauczycielskich wobec władz szkolnych II-ej instancji**, co jest szczególnie dla Komisji ułatwione dzięki temu, że znajdują się one w tych samych miejscowościach, co i Kuratorja. Dlatego też szeroki ogół Związkców winien pozostawać w najściślejszym kontakcie z Komisjami.

Aby to ułatwić — podajemy

Adresy korespondencyjne Komisji i Przewodniczących Komisji. Komisje:

1. **Białostocka** — Białystok, szkoła powszechna Nr. 1, ul. Pałacowa 3. Przewodniczący Motoszko Michał, Białystok, ul. Sobieskiego 30.

2. **Kielecka** — Kielce, szkoła im. Jachowicza, ul. Karczowska 4, Mazurkiewicz Jan. Przewodniczący Łazarczyk Antoni, Ostrowiec pow. Opatów.

3. **Krakowska** — Kraków, Rynek gł. 29 — II p. Przewodniczący Sieńko Władysław, Kraków 16, Prądnik Czerwony.

4. **Lwowska** — Lwów, ul. Hetmańska 5, gmach Skarbka. Przewodniczący Deszberg Romuald, Lwów, ul. Zyblikiewicza Nr. 20.

5. **Lubelska** — Lublin, ul. Zamojska 11, m. 13. Przewodniczący Powtak Michał, Lublin, ul. Jezuicka 19, m. 8.

6. **Łódzka** — Łódź, Andrzeja 4. Przewodniczący Bilski Klemens, Łódź, ul. Magistracka 4.

7. **Poleska** — Brześć n/Bugiem, ul. Steckiewicza 32. Przewodniczący Kurpiewski Karol Brześć n/B., ul. Krzywa 88.

8. **Poznańska** — Poznań, ul. Matejki 39. Przewodniczący Zych Franciszek, Poznań, ul. Skryta 10.

9. **Pomorska** — Toruń, ul. Żeglarska 6, Turek Józef. Przewodniczący Ciomborowski Jan, Toruń, ul. Grudziądzka 84.

10. **Śląska** — Katowice, ul. Andrzeja 6. Przewodniczący Szafran Józef, Mysłowice ul. Rzeźnicza 7, I p.

11. **Warszawska** — Warszawa, ul. Marszałkowska 123. Przewodniczący Jędraszko Antoni — Włochy pod Warszawą (lub Warszawa, ul. Krak. Przedm. 36. Sem. Naucz.).

12. **Wileńska** — Wilno, ul. Arsenalska 4/4, pl. Katedralny. Przewodniczący Gałązka Stanisław, Wilno, ul. Ostrobramska 29 (Sem. Naucz.)

13. **Wołyńska** — Równe, ul. Sienkiewicza 21. Przewodniczący Krzemień Józef, Równe, ul. Sienkiewicza 21.

Podkomisje:

14. **Przemyska** — Przewodn. Ukleja Michał, Przemyśl, ul. Wodna 11 (lokal spółdzielni) woj. Lwowskie.

15. **Stanisławowska** — Przewodn. Gatnikiewicz Wiktor, Stanisławów, ul. Halicka (szkoła św. Józefa) woj. Stanisławowskie.

16. **Tarnopolska** — Przewodn. Czabanowski Józef, Tarnopol, ul. Wałowa, woj. Tarnopolskie.

Akcja wydawnicza Związku.

Związek P. N. S. P. rozwija szeroką akcję wydawniczą w zakresie swych zadań i celów.

Centralnym organem Związku jest tygodnik

„Głos Nauczycielski“,

wydawany przez Zarząd Główny w Warszawie. Redaguje R. Tomczak, nakład tygodniowy 38.500. Jako dodatek bezpłatny do „Głosu Nauczycielskiego” wychodzi co miesiąc pod redakcją dr. M. Librachowej

„Praca Szkolna“,

organ Sekcji Pedagogicznej, poświęcony praktyce wychowawczej.

Teorii pedagogii i dydaktyki poświęcony jest miesięcznik naukowy p. t.

„Ruch Pedagogiczny“,

redagowany przez dr. H. Rowida. Adres Redakcji: Kraków XII. ul. Lelewela 4. Prenumerata roczna 8 złotych. „Ruch Ped.” jest organem Sekcji Kształc. Naucz.

Sekcja Szkolnictwa Specjalnego wydaje kwartalnik p. t.

„Szkoła Specjalna“,

poświęcony zagadnieniom wychow. dzieci anormalnych, pod redakcją dr. Marii Grzegorzewskiej. Adres Redakcji: Warszawa, Plac Trzech Krzyży 4/6. Prenumerata roczna 8 zł.

Organem Wydziału Oświaty Pozaszkolnej jest dwumiesięcznik p. t.

„Polska Oświata Pozaszkolna“,

redagowany przez dr. Eustachego Nowickiego. Adres Redakcji: Warszawa, ul. Wspólna 23. Prenumerata roczna 8 zł. Do „Pol. Ośw. Poz.” dodawane jest bezpłatne czasopismo

„Teatr Ludowy“.

Centralna Komisja Rysunkowa wydaje własne pismo, którego redaktorem jest St. Matzke. Wychodzi to pismo, jako rocznik p. t.

„Kształt i Barwa“,

Adres Redakcji: Lwów, gmach Skarbka, brama 5. Cena rocznika V-go 3.80 zł.

Organem Związku P. N. S. P. i Powszechnego Uniwersytetu Korespond. w dziedzinie popularyzacji wiedzy, jest miesięcznik p. t.

„Wiedza i Życie“,

pod redakcją Janusza Jędrzejewicza. Adres Redakcji: Warszawa, ul. Chmielna 33, m. 5. Prenumerata roczna 18 złotych. Numer pojed. 1.95 zł.

Pismem, poświęconem zagadnieniom psychologii, jest

„Polskie Archiwum Psychologii“,

wydawane przez Związek. jako kwartalnik, pod redakcją dr. prof. Józefy Joteyko. Adres Redakcji: Warszawa, Wilcza 47. Prenumerata roczna 10 zł.

Oprócz pism powyższych, wydawanych bezpośrednio przez Zarząd Główny — Związek wydaje liczne pisma na prowincji, a mianowicie: „Szkoła i Nauczyciel” w Łodzi, „Życie Szkolne” we Włocławku, „Miesięcznik Pedagogiczny” w Cieszynie, „Nasz Głos” w Poznaniu, „Ogniskowiec” w Katowicach, „Głos Międzyrzecki” w Międzyrzeczu, „Życie Podlasia”

w Siedlcach, „Szkolnictwo“ w Sawinie (pow. Chełmski), „Echo Lubartowskie“ w Lubartowie i „Szkoła Powszechna“ w Nieświeżu.

Poza wydawnictwami powyższymi trzeba oddzielnie podnieść wydawanie przez Związek pisma tygodniowego dla młodzieży szkół powsz. z dodatkiem dla małych dzieci p. t.

„Płomyk“ i „Płomyczek“,

pod redakcją Heleny Radwanowej i Józefa Włodarskiego.

Pismo to wychodzi już dziesięć lat a o rozwoju „Płomyka“ najlepiej świadczy liczba prenumeratorów. A więc w roku red. 1924/25 „Płomyk“ miał 13.678 prenumeratorów, w roku zaś 1925/26 — 21.986, czyli wzrost wyniósł 55 procent.

Obecny nakład „Płomyka“ wynosi 25.000 egz. tygodniowo.

Pod względem doboru treści i wytwornej szaty zewnętrznej „Płomyk“ ma ustaloną opinię najlepiej wydawanego pisma dla dzieci i młodzieży. „Płomyk“ jest entuzjastycznie przyjmowany przez dzieci i bardzo ceniony przez nauczycieli. Systematycznie dodawane do „Płomyka“ rotograviury są jako obrazki doskonałymi pomocami naukowymi i pięknymi ozdobami sal szkolnych.

Pierwszy numer ukazuje się zawsze w pierwszych dniach września, przez lipiec i sierpień „Płomyk“ nie wychodzi.

Adres redakcji i administracji: Warszawa, ul. Świętokrzyska 18.

Warunki prenumeraty — patrz w dziale ogłoszeń.

Oddział w Nieświeżu wydaje Jutrzenkę pismo dla dzieci

WYDAWNICTWA „NASZEJ KSIĘGARNI“

SP. AKC.

ZWIĄZKU POLSK. NAUCZ. SZK. POWSZ.

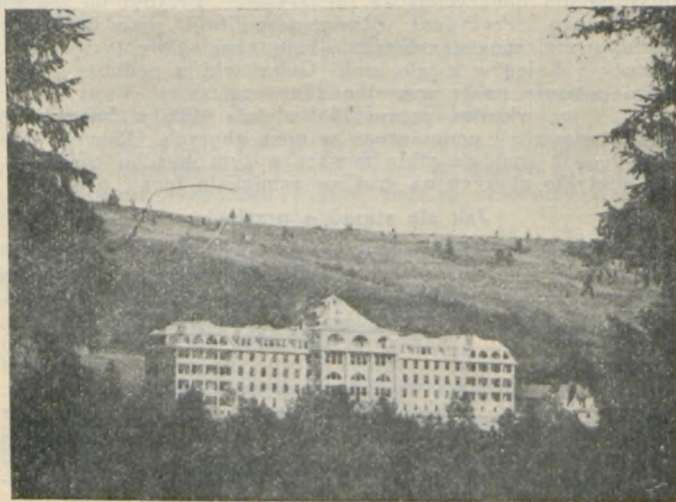
**Dozwolone przez Ministerstwo W.R. i Ośw. Publ.
do użytku w szkołach powszechnych**

GEOMETRJA

Grabowski J. Geometria (dla szkół powszechnych 7-mio kl.)	
Cz. I, kl. V. Wvd. III	1.00
Cz. II, kl. VI. Wyd. III	1.20
Cz. III A, kl. VII. Wyd. II	1.20
Cz. III B, kl. VII. Wyd. II	1.20

Samopomoc lecznicza Związku.

Celem przyjsia z pomocą nauczycielstwu, które przy swych niskich płacach nie może sobie pozwolić na racjonalną pomoc lekarską w wypadku choroby — Związek podjął akcję samopomocy leczniczej, organizując ją na zasadach solidarności koleżeńskiej członków Związku.

Sanatorium w Zakopanem.

Przedewszystkiem przystąpiono do zorganizowania pomocy dla chorych na gruźlicę. W tym celu zakupiony został i otwarty w Zakopanem Dom Zdrowia, w którym znalazło miejsce około 50 osób, leczących się z gruźlicy „zamkniętej”. Oczywiście dom ten był niewystarczający, zaczęto myśleć o wystawieniu większego gmachu w Zakopanem. Myśl przyobiekła się w ciało na V Zjeździe Delegatów Związku w roku 1923-cim. Zjazd ten uchwalił jednomyślnie rezolucję, nakładając na nauczycielstwo Związkowe dobrowolny podatek

w wysokości 1 proc. od poborów miesięcznie. Fundusz z 1% przeznaczony został w całości na wystawienie wielkiego Sanatorium w Zakopanem.

Realizacja pod sprężystym kierownictwem Tadeusza Malickiego, obecnego dyrektora Sanatorium, poszła szybko naprzód. Zakupiono odpowiedni teren na zboczach Gubałówki i przystąpiono do budowy, która trwała 2 lata. Dnia 3 listopada 1925 r. Sanatorium zostało poświęcone w surowym stanie wystawionego gmachu. Była to imponująca, historyczna dla nauczycielstwa uroczystość. Przybył na nią do Zakopanego Prezydent Rzeczypospolitej, przedstawiciele rządu, sejmu, senatu, zrzeszeń i instytucyj. Parę tysięcy Koleżanek i Kolegów zalało stoki Gubałówki u podnóża Tatr, które patrzyły na to wszystko zdumione...

A już wkrótce potem 18 kwietnia 1926 r. Sanatorium zostało otwarte i umieszczono w niem chorych. Obecnie około 200 osób znajduje stale miejsce w tym gmachu zdrowia — i to nie tylko chorych na gruźlicę zamkniętą lecz i otwartą.

Jak się starać o przyjęcie.

Pacjent starający się o przyjęcie do Sanatorium wnosi podanie pisemne pod adresem: Dyrekcja Sanatorium Związku Polskiego Nauczycielstwa Szkół Powszechnych, Zakopane-Gubałówka. Do podania dołącza: 1) zaświadczenie Ogniska, iż jest członkiem Związku, 2) dokładna data wstąpienia do organizacji, 3) dowód iż opłaca 1 proc. na rzecz Sanatorium i od kiedy, 4) świadectwo lekarskie wedle ustalonego wzoru. Wzór ten winien każdy zainteresowany przepisać dokładnie na papierze, format arkusza i przedłożyć lekarzowi ordynującemu do wypełnienia. (Tekst wzoru podany jest w Nr. 16 „Głosu Naucz.” z dn. 13 czerwca 1926 r. lub też można otrzymać przedtem z Sanatorium pocztą).

O ile chodzi o przyjęcie członka rodziny Związkowca, potrzebnem jest stwierdzenie Ogniska, iż petent (ka) jest mężem, żoną, synem, córką Związkowca, tudzież przy podaniu takim należy podać wiek petenta. Osoby poniżej lat 16 przyjmowane nie będą ze względu na ustawę.

Przyjęcie odbywa się w drodze kolejności. Życzenia o uwzględnienie terminu późniejszego, aniżeli przewiduje tok porządkowej kolejności przyjęcia, uwzględniane będą jedynie przy należytem uмотywowaniu. Natomiast podania o wcześniejsze przyjęcie poza kolejną uwzględniane być nie mogą.

Pacjent wezwany musi przyjechać w terminie oznaczonym i pociągami rannym,

Wpłaty muszą być wnoszone za miesiąc z góry. Wszelkie pisma skierowane do Sanatorium, o ile na nie ma nastąpić odpowiedź, winny zawierać bardzo dokładny adres, tudzież znaczki pocztowe na odpowiedź i to wedle życzenia, t. j. o ile ma być polecona, piszący zaznacza w piśmie: „załączam znaczki na odpowiedź poleconą” i to wedle obowiązującej taryfy pocztowej.

Koszty utrzymania w Sanatorium podane są w Nr. 31 „Głosu Naucz.” z r. 1926.

Regulamin przyjęć do Sanatorium.

Prawo korzystania z Sanatorium ma nauczycielstwo szkół powszechnych Rzeczypospolitej Polskiej.

1) Członkowie Zw. P. N. S. P., którzy wpłacali przez cały czas obowiązujący 1 proc., oraz ci, którzy natychmiast po wstąpieniu rozpoczęli wpłaty, tudzież urzędnicy Związku P. N. S. P.

2) Ich najbliższa rodzina, t. j. żona i dzieci od lat 16, tudzież — w razie wolnego miejsca — bracia lub siostry od lat 16.

3) Nauczyciele, nie należący do Związku, którzy płacili 1 procent.

4) Członkowie Związku, którzy częściowo płacili 1%.

5) Pracownicy w administracji szkolnej i na polu oświaty pozaszkolnej.

6) Wszyscy kandydaci zawodu nauczycielskiego.

7) Wszyscy inni nauczyciele szkół powszechnych.

8) Nauczyciele wszelkich innych kategorii.

9) Inni pracownicy państwowi w razie wolnych miejsc.

10) Wszyscy inni w razie wolnych miejsc.

Inne miejsca lecznicze i wypoczynkowe.

Oprócz Sanatorium w Zakopanem dla chorych na gruźlicę — Związek organizuje co roku kolonie letnie wypoczynkowe: w Krynicy, na Helu, na Bukowinie, a oprócz tego posiada stały pensjonat wypoczynkowy w Puszczy Marjańskiej pod Skierniewicami, blisko Warszawy.

Pensjonat w Puszczy Marjańskiej.

Wskazówki organizacyjne.

Niezależnie od ideowych podstaw życia Związkowego każdej jednostce organizacyjnej Ogniska są niezbędne informacje, które umożliwiają nowej placówce poprowadzić od razu poprawnie formalną stronę pracy.

1) Zgłaszające się Ognisko podaje do wiadomości Zarządu Głównego protokół zebrania organizacyjnego, liczbę członków, skład Zarządu Ogniska i dokładny adres korespondencyjny.

2) Ognisko otrzymuje od Zarządu Głównego pismo potwierdzające zorganizowanie Ogniska, materiały organizacyjne jak: różne wydawnictwa, 3 statuty, czeki, deklaracje, legitymacje, regulaminy, ostatnie okólniki, wskazówki organizacyjne — bezpłatnie; druki organizacyjne, jak: wykazy człon-

ków, książki kasowe i inne wysyłane są za odpowiednim obciążeniem należnością rachunku Ogniska.

Trzy otrzymane z materiałami organizacyjnymi statuty Związku podpisują na przed-ostatniej stronie członkowie założyciele (najmniej w liczbie 10) a po podpisaniu Zarz. Ogniska przesyła te statuty do Zarządu Głównego celem zatwierdzenia i zarejestrowania u Władzy administracyjnej. Po zatwierdzeniu Zarząd Główny zwraca 1 statut Ognisku celem przechowania w aktach.

3) Zarząd Ogniska przesyła Zarządowi Głównemu jeden dokładny imienny wykaz członków z ich adresami raz w roku w czasie od września najpóźniej do listopada, na podstawie którego zostaje wysyłany „Głos Nauczycielski” i obciążany rachunek. „Głos Nauczycielski” wysyła się członkom pod ich imiennymi adresami.

4) Nowy wykaz członków obowiązuje raz na rok. Zmiany w ilości (ubytek, przyrost) i składzie członków w ciągu roku należy zgłaszać osobnymi pismami, imiennie w celu prawidłowego obciążania konta Ogniska i regulowania wysyłki „Głosu Nauczycielskiego”. Późniejsze reklamacje nie będą uwzględniane. Za błędne obciążenie odpowiedzialne jest Ognisko. Zmiany należy podawać w wyraźnym liście, nie na odcinkach czeków i przekazów, gdyż to jest źródłem omyłek. Imienny wykaz i następnie zmiany ilości członków przysyłać należy do Zarządu Głównego w Warszawie (Marszałkowska Nr. 123) a nie do administracji „Głosu”.

5) Niedokładność w wysyłce „Głosu Naucz.” trzeba natychmiast zgłaszać w Zarządzie Głównym, który sprawdzi ze swej strony przyczynę niedokładności.

6) Wkładki członkowskie w wysokości, ogłaszanej w „Głosie Naucz.” należy wysyłać z góry każdego miesiąca od wszystkich członków. Za wysyłkę odpowiedzialny jest kol. skarbnik jak i przewodniczący Ogniska. Buchalterja Zarządu Głównego kwitów na odebrane sumy nie wysyła, przechowuje tylko odcinki przekazów pocztowych i czeków P. K. O. jako dowód. Od 1-go kwietnia 1926 r. obowiązuje wkładka mics. w wysokości 1 zł. 20 gr. od członka. Wpisowe od nowych członków wynosi jednorazowo 1 złoty. Emerytowani (e) nauczyciele (ki) wpłacają wkładki w wysokości obowiązującej członka Związku — nauczyciela czynnego.

7) W razie niewypełnienia zobowiązań organizacyjnych, braku wykazów i nieuregulowania wkładek członkowskich, Zarząd Główny, Komisje i Zarządy Oddziałów pow. mają

prawo wezwać Ognisko do porządku w pracy, a w dalszym ciągu Zarząd wstrzymuje Ognisku wysyłkę „Głosu Naucz.” i dochodzi swych praw o uzyskanie zaległych należności, za które Zarząd Ogniska jest odpowiedzialny.

8) W celu potrącania 1 proc. składki na Samopomoc Leczniczą należy sporządzić wykaz członków według listy Ognisk lub według rejonów płatniczych i zgłosić je do wiadomości Zarządu Oddziału i Inspektoratu. Bliższe szczegóły potrąceń (płatnik, skarbnik, czy sam Inspektorat) i wysyłki potrąconych sum są umieszczane w „Głosie Nauczycielskim” lub podawane w okólnikach Zarządu Głównego.

9) Zarząd Ogniska zgłasza utworzenie się Ogniska do wiadomości Zarządu Oddziału pow. Komisji Wojewódzkiej i Zarządu Głównego. W miarę możliwości przedstawiciel Zarządu Ogniska bierze udział w pracy Oddziału Pow. na terenie całego powiatu, lub utrzymuje z nim stałe porozumienie.

10) Ze sprawami, należącymi do zakresu działania i kompetencji Oddziału pow. (powiat) i Komisji Zarz. Gł. (Województwo) należy zwracać się do powyższych jednostek organizacyjnych. Ze sprawami, przekraczającymi zakres działania Komisji należy zwracać się do Zarządu Głównego.

11) Wszelkie sprawy osobiste załatwiać należy organizacyjnie przez Ognisko, a odnośne akty zaopatrywać w opinię Ogniska, pieczęć i podpisy prezesa i sekretarza. Pisma zwłaszcza dotyczące spraw służbowych lub zatargów osobistych nadsyłane przez członków wprost do Zarządu Głównego są kierowane do Ognisk o opinię, wskutek czego następuje zwłoka w załatwieniu.

Należy więc w interesie własnym członków wszelkie prośby przysyłać do Zarządu Głównego przez Ognisko, Oddział lub Komisję.

12) Zarząd Ogniska zgodnie z wielokrotnymi uchwałami Zjazdów Del. winien tworzyć bibliotekę Ogniska z wydawnictw Związku P. N. S. P., broszur i czasopism, oraz z wydawnictw, traktujących o służbowej i administracyjnej stronie szkolnictwa. Wydawnictwa Związku P. N. S. P.: ustawa uposażeniowa, ustawa emerytalna, zbiór ustaw Robaka, pragniały, poradnik muzyczny, ustawa o mniejszościach narod. i języku urzędowania, kalendarz nauczycielski (niniejszy), Szkoła Jednolita, Pieśń związkowa oraz stałe czasopisma związkowe.

Nakoniec ostatnia uwaga: Wszystkie okólniki i wskazówki Zarządu Głównego, jego Komisji i Oddziałów pow., in-

formacje, zamieszczane w „Głosie Narod.” muszą być sumiennie czytane na zgromadzeniach Zarządów Oddziałów i Ognisk i równie sumiennie wykonywane. Jest to warunek konieczny, by praca organizacyjna dawała dobre wyniki.

Zorganizowanie działów pracy, tworzenie Sekcyj Ogniska, współudział ze środowiskiem i miejscowymi instytucjami, należą do rzeczowej strony działalności Ogniska, którą pozostawiamy do Jego uznania i dobrej woli.

VII. WYTWÓRNIE I SKŁADY: POMOCY SZKOLNYCH, KSIĄŻEK I MATERJAŁÓW PISMIENNYCH.

(Wszystkie niżej zamieszczone firmy podają wyczerpująco zakres swej wytwórczości w dziale ogłoszeń — na końcu Kalendarza).

1. „Nasza Księgarnia” — Warszawa, ul. Widok 22.

Ta, założona przez Związek P. N. S. P. instytucja rozwija się stale. Dowodzi to, że nauczycielstwo karne i solidarne — rozumie jakim celom służy ta instytucja, i z tego względu popiera ją. Sądzić jednak należy, że składa się na to nie tylko ten jeden wzgląd. Wydawnictwa „Naszej Księgarni” zasługują na poparcie i dla swej wartości, nie zmniejszonej aktualnością tematów, którym książki tej księgarni są poświęcane.

Charakterystycznym i godnym podkreślenia jest fakt wydawania przez „Naszą Księgarnię” dzieł i prac, w zakresie podręczników i książek pedagogicznych — których autorami są nauczyciele szkół powszechnych lub ludzie, szkołę powszechną znający nie tylko z teorii, ale do gruntu. Komisja oceny podręczników przy Min. Ośw. Publ. — coraz przychylniej — określa wartość dydaktyczną i metodyczną nadsyłanych wydawnictw „Naszej Księgarni”. Należy też podnieść stałą troskę tej instytucji o wygląd zewnętrzny i stronę graficzną książki oraz możliwie najniższą, bezkonkurencyjną ich cenę. Dochody, prócz tych, które zwykle księgarnia obraca na nowe wydawnictwa — są rok rocznie przeznaczane na cele Związku — oświatowe i społeczne. W ostatnim naprz. roku został zasilony fundusz wdów i sierot po nauczycielach im. St. Nowaka, oraz kilkutysięczną kwotą — Związkowy fundusz oświaty pozaszkolnej.

Zarząd Główny Związku wielokrotnie już odnosił się w sprawie zakupów w „Naszej Księgarni” — do ogółu nauczycielstwa związkowego, wysuwając następujące propozycje:

a) wprowadzania podręczników wydawanych przez

Księgarnię do szkół powszechnych, a książek pedagogicznych i dla młodzieży — do bibliotek nauczycielskich i szkolnych;

b) sprowadzania wszelkich innych książek — za pośrednictwem „Naszej Księgarni”, która zdawna w odpowiedniej ilości jest zaopatrzona w najlepsze wydawnictwa obce.

Nauczycielstwo, sprowadzając książki z „Naszej Księgarni” ma pewność, że otrzyma książkę właściwą i tanio. A to ma, przy położeniu materialnem jego — ogromne znaczenie.

2. „Szkolnica” — Kraków, ul. Szewska 2 lub Rynek Główny 29.

Jest to spółka akcyjna, założona przez nauczycielstwo Związkowe. Posiada na składzie przybory piśmienne: zeszyty, bruljony, bloki, szkicowniki, obrazy barwne do nauki religji, hist., geogr. i przyrody, druki szkolne i inne, mapy ściennie, globusy, reliefy i wszelkie podręczniki metodyczne dla nauczycielstwa, oraz własną drukarnię przy ul. Grzegorzkiej 30.

3. „Kresy” — Cieszyn, ul. Jagiellońska 5. Księgarnia, będąca własnością nauczycielstwa Związkowego.

4. „Uranja” — Warszawa, ul. Sienna 39. Wytwórnia pomocy szkolnych.

5. „Gebethner i Wolff” — Warszawa, ul. Zgoda 12. Księgarnia, jedna z najstarszych w Polsce. Bogaty dział własnych wydawnictw.

6. „Książnica - Atlas” — Warszawa, ul. Nowy Świat 59. Księgarnia i zakłady kartograficzne.

7. Slöjd — Warszawa, ul. Wilcza 33. Skład przyborów ręcznych — dla szkół.

8. „Pomoc Szkolna” — Warszawa, Krakowskie Przedmieście 38. Skład pomocy naukowych.

9. Związek Rewizyjny — Warszawa, Kopernika 30.

10. Związek Spółdzielni Spożyców Rzeczypospolitej Polskiej — Warszawa, ul. Grażyny 13, dział wydawnictw — Nowogrodzka 21. Wielka, ogólnokrajowa instytucja spółdzielcza.

WŁ. RADWAŃ

POSTULATY
W SPRAWIE
USTROJU
SZKOLNICTWA
W RZECZYPOSPOLITEJ
POLSKIEJ.

1925
NAKŁADEM „NASZEJ KSIĘGARNI”
WARSZAWA, ULICA WIDOK Nr. 12,
ŁÓDŹ, UL. PIOTRKOWSKA Nr. 181.

VIII. RZECZPOSPOLITA POLSKA.

Królowie polscy.

Mieczysław 1	962—992	Jan I Olbracht	1492—1501
Bolesław I Chrobry	992—1025	Aleksander	1501—1506
Mieczysław II Gnuśny	1025—1034	Zygmunt I Stary	1506—1548
Kazimierz Odnowiciel	1040—1058	Zygmunt II August	1548—1572
Bolesław II Śmiały	1058—1080	Henryk Walezy	1573—1574
Władysław Herman	1080—1102	Stefan Batory	1576—1586
Bolesław III Krzywousty	1102—1138	Zygmunt III Waza	1587—1632
Bezkrólewie	1138—1296	Władysław IV	1632—1648
Władysław Łokiet.	1296—1333	Jan II Kazimierz	1648—1668
Kazimierz Wielki	1333—1370	Michał Korybut	1669—1673
Ludwik, król węg. i polski	1370—1382	Wiśniowiecki	1674—1696
Jadwiga	1384—1386	Jan III Sobieski	1697—1704
Władysław Jagiełło	1386—1434	August II	1704—1709
Władysław III	1434—1444	August III	1709—1733
Warneńczyk	1447—1492	Stanisław August	1733—1763
Kazimierz Jagiell.		Poniatoswki	1764—1795

Ważniejsze wydarzenia w dziejach Polski.

966. Chrzest Polski. 1000. Pielgrzymka cesarza Ottona III do grobu św. Wojciecha i założenie arcybiskupstwa gnieźnieńskiego. 1025. Bolesław Chrobry koronuje się na króla. 1180. Synod łęczycki (następstwo tronu). 1228. Sprowadzenie krzyżaków do Polski przez Konrada Mazowieckiego. 1331. Bitwa z Krzyżakami pod Płowcami. 1335. Utrata Śląska na zjeździe w Wyszehradzie. 1386. Chrzest Litwy. 1401. Unja wileńska i akt radomski z Litwą. 1410. Bitwa pod Grunwaldem. Klęska krzyżaków. 1413. Unja horodelska z Litwą (przyjęcie szlachty lit. do rodów polskich). 1433. Przywileje krakowskie (neminem captivabimus). 1444. Bitwa z Turkami pod Warną. Śmierć Władysława III. 1493. Pierwszy sejm walny w Piotrkowie. 1505. Ustawy radomskie (sejm, nihil novi). 1520. Wprowadzenie pańszczyzny (sejm w Bydgoszczy i Toruniu). 1525. Sekularyzacja Prus. Hold na rynku krakowskim. 1569. Unja lubelska Polski z Litwą. 1579. Wojna z Moskwą (Połock, Wielkie Łuki). 1605. Zwycięstwo Chodkiewicza nad Szwedami.

mi pod Kircholmem. 1610. Zwycięstwo Żółkiewskiego nad Moskwą pod Kłuszynem. 1620. Klęska Żółkiewskiego pod Cecorą. 1621. Zwycięstwo Chodkiewicza nad Turkami pod Chocimem. 1648. Bunt Chmielnickiego (Piławce, Zbaraż, Zborów). 1651. Zwycięstwo nad Chmielnickim pod Beresteczkiem. 1652. Zastoso-
 wanie pierwszy raz „liberum veto”. 1655. Najazd szwedzki. Zajęcie Warszawy, Krakowa. 1674. Zwycięstwo Sobieskiego nad Turkami pod Chocimem. 1683. Zwycięstwo pod Wiedniem. 1768. Konfederacja barska. Rzeź humańska. 1772. Pierwszy rozbiór Polski. 1773. Sejm warszawski (Rejtan). Komisja Edukacji Narodowej. 1788—92. Sejm czteroletni. 1791. Konstytucja 3-go maja. 1792. Konfederacja targowicka. 1793. Drugi rozbiór Polski. Sejm w Grodnie. 1794. Powstanie Kościuszki. 1795. Trzeci rozbiór Polski. 1797. Utworzenie przez Dąbrowskiego legionów polskich we Włoszech. 1807. Utworzenie Księstwa Warszawskiego. 1815. Kongres wiedeński. Utworzenie Królestwa Polskiego i Rzeczypospolitej Krakowskiej. 1830—1. Powstanie listopadowe 29.XI. 1846. Powstanie w Krakowie. Rzeź galicyjska. 1848. Powstanie w Wielkopolsce. 1861. „Pięciu poległych” — 27.II. 1863. Powstanie styczniowe — 21.I. 1864. Śmierć Traugutta — 5.VIII. 1871. Usunięcie języka polskiego ze szkoły w Król. Polsk. 1872. Usunięcie jęz. polskiego ze szkoły w Wielkopolsce. 1905. Wybuch strajku szkolnego w Król. Polskiem. 1906. Prześladowania szkolne w zaborze pruskim (Września). 1912. Odłączenie Chełmszczyzny od Król. Polskiego. 1914. Wybuch wojny światowej 6.VIII. Wejście strzelców Piłsudskiego z Galicji do Królestwa. 1918. Odzyskanie Niepodległości 11.XI. 1920. Zwycięska wojna z bolszewikami. 1926. Przewrót majowy (12, 13 i 14.V).

Wypadki w Polsce w związku z wojną światową.

1914 r. — wybuch wojny światowej dnia 2 sierpnia.

1914 r. — 6 sierpnia — wkroczenie Legionów Polskich do Królestwa.

1915 r. — Zdobycie Warszawy przez Prusaków.

1916 r. — Proklamacja Niepodległości Polski przez państwa centralne dnia 5 listopada.

1917 r. — Utworzenie Tymczasowej Rady Stanu i Rady Regencyjnej.

1918 r. — Przejście Hallera pod Rarańczą dnia 15 lutego.

1918 r. — Pokój w Brześciu Litewskim 3 marca.

1918 r. — Rozbrojenie I Korpusu przez Niemców (22.V).

1918 r. — 8-go października. Manifest Rady Regencyjnej

oraz 11 listopada przekazanie władzy wojskowej i nacz. dow. Wojsk Polskich w ręce brygadiera J. Piłsudskiego.

1919 r. — 7 maja. Przyznanie Polsce Górnego Śląska bez plebiscytu (Conditions de Paix).

1919 r. — 28 czerwca. Podpisanie traktatu w Wersalu, gdzie postanowiono również plebiscyt na Górnym Śląsku.

1920 r. — 19 stycznia. Objęcie Pomorza przez Polskę.

1920 r. — 12 sierpnia. Plebiscyt w Prusach Wschodnich na Mazurach.

1921 r. — 19 lutego. Umowa polityczno - wojskowa i handlowa z Francją, podpisana w Paryżu, a ratyfikowana w ostatnim czasie.

1921 r. — 3 marca. Umowa polityczno - wojskowa z Rumunją, podpisana w Bukareszcie i ratyfikowana przez oba państwa.

1921 r. — 18 marca. Podpisanie pokoju w Rydze.

1921 r. — 19 marca. Układ warszawski z państwami bałtyckimi, ratyfikowany tylko przez Łotwę i Estonję.

1921 r. — 20 marca. Plebiscyt górnośląski.

1921 r. — listopad. Umowa z Czechosłowacją podpisana (jeszcze nie ratyfikowana).

1922 r. — 20 czerwca. Objęcie Górnego Śląska.

1923 r. — 15 lutego. Objęcie przyznanego nam pasa neutralnego między Polską a Litwą.

1923 r. — 15 marca. Uznanie granic wschodnich Polski przez główne mocarstwa (decyzja Rady Ambasadorów w Paryżu).

LATARNIE PROJEKCYJNE

Wielki wybór przeźroczy.
TABLICE POGLĄDOWE. MAPY. GLOBUSY.
PRZYRZĄDY FIZYCZNE.

poleca:

„POMOC SZKOLNA“ Sp. z ogr. odp.

Warszawa, ul. Krak. Przedmieście nr. 38, tel. 217-16 i 191-32.
Cenniki na żądanie.

Obszar i ludność Polski.

Kobiet w Polsce jest o miljon więcej niż mężczyzn.

Województwo	Powierzchnia w km ²	Ogół ludności w dniu 30.IX 1921	Na 1 km ² mieszka	Ludność w miastach	Ludność wiejska	Na 100 mieszka. przypada ludn. wieisk.
Białostockie . . .	32,745	1,307,826	39·9	314,716	993,110	75·2
Kieleckie . . .	25,736	2,535,781	98·5	574,424	1,961,357	77·3
Krakowskie . . .	17,448	1,992,810	114·2	465,219	1,527,591	76·7
Lubelskie . . .	31,160	2,087,951	67·0	348,254	1,739,697	83·3
Lwowskie . . .	27,024	2,718,014	100·6	606,024	2,111,990	77·7
Łódzkie . . .	19,034	2,252,769	118·4	864,437	1,388,332	61·6
Nowogrodzkie . . .	23,451	824,045	35·1	98,091	725,954	89·3
Poleskie . . .	42,286	880,898	20·8	150,260	730,638	83·0
Pomorskie . . .	16,386	935,679	57·1	224,458	711,221	76·0
Poznańskie . . .	26,603	1,967,694	74·0	686,920	1,280,729	65·0
Śląsk . . .	18,368	1,348,580	73·4	257,037	1,091,543	80·9
Śląskie . . .	4,230	1,124,967	265·6	310,431	814,536	72·0
Tarnopolskie . . .	16,240	1,428,520	88·0	203,769	1,224,751	86·4
Warszawskie . . .	29,431	3,049,511	103·6	1 392,447	1,657,064	54·3
Wileńskie . . .	27,849	973,404	35·1	164,390	809,014	83·0
Włocławskie . . .	30,288	1,437,907	47·5	202,777	1,235,130	86·0
Ogółem . . .	388,279	26,866,311	70·0	6,863,654	20,002,657	74·5
Z wojska . . .	—	318,525				
Ogółem . . .	—	27,184,836				

W dn. 1.I.1925 r. ludność całej Polski wynosiła **28,896,000** osób, W tem w 0/0: polaków 69,2; żydów 7,8; Niemców 3,8; rusinów 14,3; białorusinów 3,9; innych 1,0.

Największe miasta.

Warszawa (1925)	986.294	Białystok	76.793	Kołomyja	41.097
Łódź	452.079	Huta Królewska	74.811	Włocławek	40.286
Lwów	219.388	Radom	61.599	Toruń	39.335
Poznań (1924)	192.306	Stanisławów (1924)	57.000	Tarnów	35.725
Kraków	181.700	Równe (1924)	55.000	Grodno	34.653
Katowice (1924)	150.000	Brześć n. B. (1924)	50.000	Grudziądz	33.800
Wilno	128.954	Przemyśl	47.958	Pabjanice	32.090
Bydgoszcz (1924)	103.273	Kalisz	44.601	Tarnopol	30.891
Lublin	94.422	Kielce	41.346	Sidce	30.536
Sosnowiec	86.492	Dąbrowa Górnicza	41.243		
Częstochowa	80.474	Piotrków	41.113		

Wolne m. Gdańsk liczy 385.500.

Największe jeziora (ponad 10 klm.²).

L. p.	Nazwa jeziora	Powierzchnia w km	Nazwa powiatu
1	Bobrowickie	10'2	kossowski
2	Bohiń	14'7	dziśnieński
3	Charzykowskie	13'7	chojnicki
4	Czarne	17	kossowski
5	Dryświaty	44'7	braśławski
6	Drywiaty	37'8	braśławski
7	Dzisiaj	24	braśławski
8	Gopło	23'4	strzebiński
9	Między	17	duniłowicki
10	Między	13	duniłowicki
11	Narocz	80'5	święciański, duniłowicki
12	Powidzkie	12	witkowski
13	Przebrodzie	13'8	dziśnieński
14	Pulno	16'2	lubomelski
15	Rycza	11	braśławski
16	Snudo-Struto	63'5	braśławski
17	Sporowskie	13'5	kossowski, drohiczyński
18	Świr	22'5	święciański
19	Święte Poleska	28'4	lubomelski
20	Tur	13	kowelski
21	Wdzydze	14'2	kościński, chojnicki
22	Wigry	21'3	augustowski
23	Wiszniewskie	10'3	święciański
24	Wygonowskie	26	łuniniecki
25	Żarnowieckie	14'7	pucki

Kanały.

1. Bydgoski od Bydgoszczy do Nakła 27 km.
 2. Augustowski od służy Niemnowo do służy Dembowo (nad rzeką Netą) 102 km.
 3. Królewski od Piny do Muchowlók 81 km.
 4. Ks. Ogińskiego od Jasioldy do Szczary 54 km.
- Ogółem długość kanałów 264 km.

Największe góry.

Największą grupę gór stanowią Tatry. Dzielą się one na — **Zachodnie** z najwyższ. szczytem Bystrem 2.250 m. — **Wysokie** z najwyż. szczytem Garluchem 2.663 m. i **Bielskie** z najwyż. szczytem **Hawranem** 2.154 m. (wszystkie obecnie po stronie Czecho-Słowackiej).

Po stronie polskiej znajduje się, wśród szeregu szczytów — przepiękny Giewont o wysokości 1900 m.

W Beskidach Zach. znajdujemy Babią górę — 1725 m. Łysą Górę 1325 m. Lipowską Górę 1324 m. i inne. W Beskidach wsch. najwyższe szczyty, to Howerla 2058 i Pop Iwan 2026 m. W Pieninach Trzy Korony — 982 m. W Łysogórach (Świętokrzyskich) — Łysica 611 m.

Długość linii kolejowych.

W dyrekcji	Gdańskiej	2.041 km.
" "	Katowickiej	534 "
" "	Poznańskiej	2.336 "
" "	Krakowskiej	1.428 "
" "	Lwowskiej	1.944 "
" "	Stanisławowskiej	1.141 "
" "	Warszawskiej	2.056 "
" "	Radomskiej	2.179 "
" "	Wileńskiej	3.075 "

Razem — 16.734 km.

Dane porównawcze:	Belgia	Szwajcaria	Anglia eur.	Niemcy	Holandja	Węgry	Francja	Włochy	Austria	POLSKA
Na 100 km ² obszaru przypada km kolei	28,6	12,8	12,3	12,2	9,9	7,8	7,5	6,5	5,1	4,3

Produkcja soli kuchennej.

a) W Polsce				b) w niektórych państwach Europy	
Województwo	Okręg górniczy	Produkcja w r. 1921 w tonnach	Produkcja w r. 1924 w tonnach	Państwo	Produkcja w r. 1921 w tysiąc. tonn
Krakowskie . . .	Kraków	191.350	148.633	Anglja	1383·0
Lwowskie . . .	Drohobycz	26.878	21.234	Włochy	468·0
Poznańskie . . .	(okolice Inowrocławia)	64.868	90.971	Polska	301·6
Stanisławowskie	Stanisławów	13.416	10.700	Rumunja	233·0
Warszawskie . .	Ciechocinek	5.100	3.728	Austria	75·0
Ogółem w Polsce . .		301.612	275.266		

Zapasy, produkcja i zużycie węgla kamiennego.

Państwo	Zapasy węgla w milionach tonn	0/0 zapasów ogólnych Europy	Produkcja węgla 1922 r. w milj. tonn	Zużycie węgla na głowę w tonnach
Anglja	189.000	23·2	255·9	4
Belgia	11.000	1·4	21·3	3·5
Francja	31.000	3·8	42·4	1·5
Niemcy	235.000	28·9	119·1	3·5
Polska	208.000	25·6	34·9	0 83
Pozostałe państwa .				
Europy	129.000	W r. 1924 produkcja w Polsce wynosiła 32.224.780 tonn.		
	803.000			

Czytajcie, prenumerujcie i rozpowszechniajcie

„RUCH LUDOWY”

[Tygodnik.

Warszawa, Wspólna 23, Instytut Im. Staszica.

Produkcja ropy naftowej.

a) W Polsce				b) W niektórych państwach. Europy			
Województwo	Okręg górniczy	Produkcja r. 1913 w tonnach	Produkcja r. 1924 w tonnach	Państwo		Produkcja r. 1922 w tonnach	
Lwowskie	{ Drohobycz Jasio Stanisławów	1.004.290	673.177	Stany Zjedn.		66.810·5	
Stanisławowski		66.905	57.121	Meksyk		24.873·5	
		42.473	40.494	Rosja europ.		4.678·8	
				Indje holend.		2.282·4	
		2.113.668	770.792	Rumunia		1.367·0	
				Polska		713·1	

Jak widać z porównań produkcja znacznie obniżyła się po wojnie, jednak od r. 1924 stale wzrasta.

Liczby inwentarza w Polsce i niektórych innych państwach.

Państwo	Na 1000 mieszkańców				Razem	Na 1000 ha ogólnego obszaru				Razem
	koni	bydła rogat.	trzody chlewn.	owiec		koni	bydła rogat.	trzody chlewn.	owiec	
Czechosłowacja . . .	42·8	309·8	148·2	71·8	572·6	41·4	299·8	143·4	69·5	554·1
Dania	183·0	792·9	437·6	159·7	1573·2	139·0	602·3	332·4	121·3	1195·0
Francja	67·2	337·1	126·0	239·9	770·2	47·8	239·9	89·7	170·7	548·1
Niemcy	61·5	281·3	265·2	98·3	706·3	78·4	358·3	337·8	125·1	899·6
Polska	126·5	308·5	201·7	85·1	721·8	85·3	208·0	71·6	57·2	422·1
Stany Zjedn.	181·7	620·4	530·7	354·3	1687·1	24·5	83·7	135·6	47·8	291·6
Anglia z Irlandią. . .	46·7	251·2	76·9	512·8	887·6	70·4	378·1	115·7	771·7	1335·9

Użycie ziemi w procent. całego obszaru Polski.

Województwo	0/0 ziemi ornej	0/0 łąk	0/0 pa- stwisk	0/0 lasów	0/0 nieuży- tków i innych gruntów
Białostockie	44·8	10·4	7·8	25·2	11·8
Kieleckie	54·5	6·2	6·9	24·1	8·3
Krakowskie	52·5	7·2	11·5	23·9	4·9
Lubelskie	54·8	9·9	6·7	21·0	7·6
Lwowskie	48·4	11·7	9·5	25·7	4·7
Łódzkie	65·6	7·3	5·6	13·5	8·0
Nowogródzkie	42·7	11·0	5·4	28·9	12·0
Poleskie	27·2	14·3	6·8	30·5	21·2
Pomorskie	56·5	6·1	5·2	22·5	9·7
Poznańskie	65·7	7·7	2·6	18·1	5·9
Stanisławowskie	31·5	16·5	12·2	34·9	4·9
Śląskie	46·3	7·5	5·8	33·8	6·6
Tarnopolskie	63·3	8·3	4·7	17·4	6·3
Warszawskie	66·0	6·8	7·5	11·8	7·9
Wileńskie	59·6	12·7	5·6	25·9	16·2
Wołyńskie	39·0	11·9	4·6	29·7	14·8
Polska	48·6	10·2	6·7	24·1	10·4

Użycie ziemi w różnych państwach.

Państwo	0/0 ziemi ornej	0/0 łąk i pastwisk	0/0 lasów	0/0 nieuży- tków i in. gruntów
Belgia	45·9	17·6	17·6	18·9
W. Brytania	27·3	52·5	3·6	16·6
Czechosłowacja	42·7	18·0	33·1	6·2
Dania	65·3	9·6	8·6	16·5
Francja	47·1	20·0	18·7	14·2
Łotwa	28·2	30·8	27·7	13·3
Niemcy	45·8	16·2	26·0	11·0
Polska	48·6	16·9	24·0	10·4
Rosja	25·8	14·9	39·7	19·6
Stany Zjedn.	15·4	9·3	10·0	65·3

Ludność polska poza granicami Rzeczypospolitej.

W Niemczech: a) prowincje, gdzie Polacy są rdzenną ludnością: część Górnego Śląska, pozostała przy Prusach, około 600.000 (66%)¹⁾ na Mazurach Pruskich 300.000 (przeszło 50%) na pograniczu województwa pomorskiego i poznańskiego 100.000 = 1.000.000, b) prowincje z ludnością polską wychodźczą: Westfalja, Nadreńskie prowincje, Saksonja, Berlin, Wolne miasto portowe 300.000. Razem w Niemczech 1.300.000.

W Czechosłowacji: Polacy są ludnością rdzenną w części Śląska Cieszyńskiego, przyznanej Czechom 150.000 (66%) w okręgu czadeckim, oraz w częściach okręgów: orawskiego, spiskiego i raciborskiego, przyznanych Czechom 50.000. Razem w Czechosłowacji 200.000.

W Rosji: na Ukrainie, Białej Rusi, Besarabji oraz rozproszonych po całej Rosji conajmniej 1.000.000.

Na Łotwie: w dawnych Inflantach polskich 90.000 (20%), w pow. iłłuszczańskim 10.000 (53%). Razem na Łotwie 100.000.

Na Litwie: rozproszeni stanowią około 11 proc. ludności 200.000.

Stany Zjednoczone Ameryki Północnej 3.200.000, Kanada 100.000, Brazylja (stany: Parana, Rio Grande da Sul, St. Catterina) 200.000. Pozostała część Ameryki co najmniej 10.000. Razem w Ameryce 3.510.000.

Francja: departamenty północno - wschodnie 500.000.

Jugosławja (Bośnia), Rumunja (Bukowina), Danja 50.000.

Austria (okol. Wiednia), Węgry (okol. Pesztu), Belgja, Holandja, Turcja (Adampol), Szwajcarja 40.000, w pozostałych częściach Europy 590.000. Razem 7.000.000.²⁾

(Dane do niniejszego Rozdziału czerpano z roczników i publikacji statystycznych oraz cennej, wielkiej Geografji Pawła Sosnowskiego).

¹⁾ Odsetki w nawiasie wskazują, jaki procent ogólnej ludności danej prowincji stanowią Polacy.

²⁾ Liczby te są nieściśle, zaokrąglone, ale raczej za małe, niż za duże. (Geogr. P. Sosn. — Wyczerpujące szczegóły zob. tamże).

IX. WIADOMOŚCI Z HISTORJI POWSZECHNEJ, GEOGRAFJI I STATYSTYKI ŚWATOWEJ.

Ważniejsze daty z historji powszechnej.

2500 — Początki państwa Babilońsk. i Egipskiego.
1500 — Wyjście żydów z Egiptu. 1194-1184 — Wojna Trojańska. 1050 — Król Dawid. 1025 — Król Salomon. Homer, poeta Grecki. 888 — Likurg, założenie Kartaginy. 753 — Założenie Rzymu. 722 — Upadek państwa Izraelskiego. 560 — Cyrus, król perski. Prorok Daniel. 500-449 — Wojny Persów z Grekami. 480 — Bitwa przy Termopylach — Leonidas. Bitwa pod Salaminą Temistokles. 450-429 — Perykles w Atenach, Herodot, Fidiasz. 431-404 — Wojny Peloponeskie. 463-399 — Sokrates. Platon. 370-336 — Filip Macedoński, Demostenes. 226-323 — Aleksander Wielki, Arystoteles. 328 — Wyprawa Aleksandra do Indji. 282 — Wojna Rzymu z Tarentem. Pyrrus i Fabrycy. 264-241 — I Wojna Punicka. Regulus. 218-201 — II. Wojna Punicka. Hanibal i Scipio Afryk. 149-146 — III. wojna Punicka. Scypjo Emiljan. 146 — Podbicie Grecji. 133-123 — Grakchowie. Tyberjusz i Kajus. 83-81 — Marjusz i Sulla, wojny domowe. 60 — I. Triumwirat (Cezar, Pompejusz i Krassus). 58-50 — Wojna Cezara w Galii. 49-45 — Wojna Cezara z Pompeuszem. 44 — Śmierć Cezara. 43 — II. Triumwirat (Oktaw. Anton. Lepidus), 30 — Podbicie Egiptu. Antoniusz i Kleopatra. 54-68 — Neron. Prześadowanie chrześcijan. 70 — Zburzenie Jerozolimy. Tytus 306-337 — Konstantyn Wielki. 375 — Hunnowie. Wędrówka narodów. 496 — Zaprowadzenie Chrześcijaństwa we Francji. 622 — Ucieczka Mahometa z Mekki do Medyny. 755 — Zaprowadzenie chrześcijaństwa w Niemczech. 768-814 — Karol Wielki 800 r. cesarz rzymski. 1096-1099 — I. wojna Krzyżowa. 1147-1149 — II. wojna Krzyżowa. 1189-1192 — III. wojna Krzyżowa (Fryderyk Filip i Ryszard). 1202-1204 — IV. wojna Krzyżowa (podbicie Konstantynopola). 1350-1450 — Wojna stoletnia Anglii z Francją. 1342-1382 — Ludwik Wielki, król Węgierski i Polski. 1414-1418 — Sobór w Konstancji. 1439 — Unja Florencka. 1492 — Odkrycie Ameryki. 1517 — Wystąpienie Lutra. 1572 — Noc św. Bartłomieja we Francji. 1618-1648. Wojna trzydziestoletnia. 1643-1715 — Ludwik XIV. 1686-1725 — Piotr Wielki cesarz Rosyjski. 1700-1721 — Wielka wojna Północna. Szwecja, Rosja, Polska, Danja. 1649-1660 — Kromwel. 1683 — Turcy pod Wiedniem. Jan III. 1740-1786 — Fryderyk Wielki, król Pruski. 1774-1783 — Wojna Amer. Stan. o niepodległość. 1789-1799 — Rewolucja we Francji. 1804-1814 — Napoleon, ce-

sarz. 1812—Wyprawa Moskiewska. 1815—Kongres Wiedeński. 1821—Śmierć Napoleona. 1821-1830 — Powstanie Greków. 1830—Rewolucja w Paryżu. 1830—Powstanie Belgów. 1830—Powstanie Polaków. 1848-1849—Powstanie Węgrov. 1866 — Wojna Prusko - Austriacka. 1870-1871 — Wojna Francusko-Pruska. 1878—Powstanie w Rumunji, Serbji, Bułgarji. 1912 -- 1913—Wojna Bałkańska. 1914-1918—Wielka wojna światowa. 1919—Traktat Wersalski. 1919—Liga Narodów.

Odkrycia i wynalazki.

1. Aeroplan bez motoru — Lilienthal 1896. 2. Aeroplan z motorem — Bracia Wrightowie 1905. 3. Automobil Serpolet 1880. 4. Barometr Torriceli 1643. 5. Balon z ogrzanem powietrzem — Mongolfieri 1782. 6. Balon z wodorem — Charles 1783. 7. Papier w Europie w XII wieku. 8. Parowy motor — Papin 1690. 9. Piorunochron — Franklin 1750. 10. Proch — w IX wieku; broń palna użyta poraz pierwszy w bitwie pod Crecy 1346. 11. Rower — Stanley 1884. 12. Telefon — wynalazł Reid 1861; zastosował Graham 1876. 13. Termometr rtęciowy — Fahrenheit 1714. 14. Torpedy — Boschnel 1776. 15. Turbiny — Burdin 1824. 16. Zapalki fosforowe — Kameron 1824. 17. Kompas morski — busolę — XIII wieku Gijoja. 18. Żniwiarki — Smith 1807; Bel — 1828. 19. Maszyna do szycia — E. Howe 1846, Singer 1851. 20. Telefon — Graham Bell 1876. 21. Fotografja — Daguerre 1839. 22. Kinematograf — Edissan 1895. 23. Samochody — Panhard i Levassor 1889. 24. Maszyny do pisania — Sholes i Cliden. 25. Oświetlenie elektryczne — Faugault i Edissan 1880. 26. Pierwszy parowiec — Fulton 1807. 27. Telegraf i telefon bez drutu — Hertz 1888, Marconi 1899.

Rasy i religje świata.

Rasy ludności są następujące: I. Śródziemnomorska (w skład jej wchodzą grupy indoeuropejczyków i semitów). II. Mongolska — ludy fińskie, mongolskie oraz tybetańczycy, japończycy, eskimosi. III. Malańska. IV. Indyjska. V. Murzvańska i VI. Grupa ludów nieokreślonej rasy, jak baskowie, hotentoci i t. p.

Większość narodów europejskich (romanie, germanie, słowianie, celtowie i litwini) a wśród nich i Polacy — należą do rasy śródziemnomorskiej (indoeuropejczycy - arjowie).

Religje: Chrześcijananie, żydzi, mehometananie, brahminiści, buddysci i właściwi poganie,

Chrześcijan jest 680 milionów, co stanowi 36,8 proc. wszystkich ludzi świata, objętych statystyką wyznań. W tej liczbie chrześcijan - katolików jest 310 milj., ewangel. 210 milj. i prawosł. 160 milj.

Politeistów (wierzących w wielu bogów) jest ponad 850 milionów.

Słońce.

Odległość średnia od ziemi = 149,500,000 km., średnica słońca 1.419.175 km., masa większa 324.439 razy od masy ziemi, objętość 1,310.162 razy większa od masy ziemi, objętość 1,310.162 razy większa od objętości ziemi, powierzchnia 11.900 razy większa od powierzchni ziemi.

Obrót słońca dokoła osi dokonywa się w ciągu 25—26 dni. Plamy na słońcu ukazują się co 11,18 roku.

Światło słoneczne dobiega nas w ciągu 8 m. 18 s. Temperatura słońca około 6.000° C. Ciepło słoneczne jest 470.000 razy silniejsze od ciepła księżyca w pełni 22,000.000 razy od ciepła Wenerę i 5.900.000.000 od ciepła Syriusza.

Ziemia.

Promień ziemi na równiku = 6378,3 km., na biegunie = 6356,8 km. Spłaszczenie wynosi $\frac{1}{297}$. Objętość ziemi = 1,083,260,000,000 km.³ Powierzchnia ziemi = 510.000.800 km².

Długość równika = 4.070 km., długość południka = 40.003 km., długość zwrotnika = 36.778 km., długość koła polarnego = 15.996 km.

Szybkość biegu dokoła słońca wynosi 29.763 m. na sekundę, na szerokości 30° — 403 m, 50° — 300 m, 60° — 234 m, 80° — 81 m.

Szybkość biegu dokoła słońca wynosi 29.763 m na sekundę.

Księżyc.

Odległość średnia od ziemi = 384.750 km., czyli 0,0025 odległości ziemi od słońca, średnica księżyca = 3.480 km., masa mniejsza 81 razy od masy ziemi, objętość 50 razy mniejsza od objętości ziemi.

Obrót dokoła osi odbywa się w ciągu obiegu księżyca koło ziemi, co trwa 27 dni 7 g. 43 min. 11,5 s.

Największe rzeki na świecie w kilometrach

Europa: 1. Wołga 3.600, 2. Dunaj 2.860, 3. Dniepr 2.150, 4. Don 1.860, 5. Dźwina 1.780, 6. Peczora 1.580, 7. Ural 1.550, 8. Dniestr 1.371, 9. Ren 1.225, 10. Elba 1.165, 11. Wisła 1.125, 12. Dźwina 1.024, 13. Loara 1.002, 14. Tajó 910, 15. Niemen 910, 16. Odra 905, 17. Drina 840, 18. Rodan 810.

Azja: 1. Jang-tse-kiang 5.300, 2. Irtysz 5.300, 3. Jenisej 5.200, 4. Lena 4.600, 5. Amur 4.480, 6. Hongho 4.100, 7. Ob 3.640, Indus 3.180, Ganges 3.000, Eufkrat 2.780, Amu-Darja 2.200.

Afryka: 1. Nil 6.510, 2. Kongo 4.200, 3. Niger 4.180, 4. Zambezi 2.660, 5. Oranje 1.860, 6. Limpopo 1.600.

Ameryka: 1. Missisipi 6.730, 2. Amazonka 5.570, 3. Missouri 4.210, 4. Athabaska 4.000, 5. Lorenzo 3.820, 6. La Plata 3.700, 7. Yukon 3.280, 8. Rio Gr. del Norte 2.800, 9. Colorado 2.700, Saskaczewan 2.440, 11. Orinoko 2.250, 12. Columbja 2.250.

Australja: 1. Murray 3.490.

Największe góry.

Ewerest w Himalajach (Azja) — 8882 m. Dapsang (w Azji) — 8620 m. Tiraszmir (Azja) — 7750. Aconcagua (Ameryka) — 7020. Kilimandżaro (Afryka) — 6.100. Ararat (Azja) — 5156. Montblanc (Alpy) — 4.810.

Największe miasta.

1. New York z Brooklinem 8.400.000 mieszkańców. 2. Londyn 7.500.000 mieszkańców. 3. Paryż 4.500.000, 4. Berlin 4.000.000 mieszkańców. 5. Chicago 3.000.000 mieszkańców. 6. Tokio 2.500.000 mieszkańców, 7. Buenos Aires 2.000.000 mieszkańców. 8. Filadelfia 1.950.000 mieszkańców. 9. Wiedeń 1.850.000 mieszk. 10. Szanghaj 1.500.000 mieszk. 11. Hamburg 1.450.000 mieszk. 12. Hankou 1.400.000 mieszk. 13. Bombaj 1.350.000 mieszkańców. 14. Pekin 1.300.000 mieszk. 15. Kalkuta 1.260.000 mieszk. 16. Osaka 1.250.000 mieszk. 17. Konstantynopol 1.200.000 mieszkańców. 18. Buda - Pest 1.180.000 mieszk. 19. Birmingham 1.175.000 mieszk. 20. Liwerpool 1.160.000 mieszkańców. 21. Rio de Janeiro 1.150.000 mieszk. 22. Detroit 1.130.000. 23. Glasgow 1.120.000 mieszk. 24. Boston 1.110.000 mieszk. 25. Moskwa 1.100.000 mieszk. 26. Manchester 1.090.000 mieszk. 27. Warszawa 1.080.000 mieszk. 28. Kanton 1.050.000 mieszk. 29. Melburn 1.020.000 mieszk. 30. Lenigrad 1.000.000 mieszkańców.

Spis państw na świecie.

W Europie:

1. **Andora**, stolica Andora, obsz. 352² klm., ludność 6000.
2. **Albanja**, stolica Szkodar, obszaru 30.000 klm. kw., ludność 900.000.
3. **Austria**, stolica Wiedeń, obsz. 84.000 klm. kw., ludność 7 milionów.
4. **Belgia**, stolica Bruksela, obsz. 30.000 klm. kw., ludność 8 milionów.
5. **Bułgaria**, stolica Sofja, obsz. 103.000 klm. kw., ludność 5 milionów.
6. **Czechosłowacja**, stolica Praga, obszaru 140.000 klm. kw., ludność 14 milionów.
7. **Dania**, st. Kopenhaga, obsz. 44.000 klm. kw., ludność 3 i pół miliona.
8. **Estonja**, stolica (Rewel) Tallin, obszar 20.3000 klm. kw. ludn. 800.000.
9. **Finlandja**, stolica Helsingfors, obszar 373.600 klm. kw., ludność 2 i pół miliona.
10. **Francja**, stolica Paryż, obszar 543.081 klm. kw., ludn. 40 milionów, z kolonjami obszar 3.456.829 klm. kw., ludność 76 milionów.
11. **Grecja**, stolica Ateny, obszar 123.000 klm. kw., ludn. 5 milionów.
12. **Gdańsk**, obszar 1890 klm. kw., ludność 460.000. (Wolne Miasto w zależności politycznej od Polski).
13. **Hiszpanja**, stol. Madryt, obsz. 497.244 klm. kw., ludn. 20 milionów.
14. **Holandja**, stolica Haga, obszar 33.000 klm. kw., ludność 5 i pół milionów, z kolonjami 33 i pół miliona klm. kw., 40 milionów mieszkańców.
15. **Jugosławia**, stolica Belgrad, Zagrzeb, obsz. 245.000 klm. kw., ludność 13 milionów.
16. **Litwa**, stolica Kowno, obszar 62.840 klm. kw., ludność 3 miliony.
17. **Łotwa**, stolica Ryga, obszar 74.313 klm. kw., ludność 2 miliony.
18. **Luksemburg**, stolica Luksemburg, obsz. 2.587 klm. kw., ludn. 600.000.
19. **Monako**, obsz. 2 klm. kw., ludność 20.000.
20. **Niemcy**, stolica Berlin, obszar 472.000 klm. kw., ludn. 60 milionów.

21. **Norwegja**, st. Oslo, obsz. 325.423 klm. kw., ludn. 2 i pół miliona.
22. **Polska**, stol. Warszawa, obsz. 386,273 klm. kw., ludność około 29 milionów.
23. **Portugalia**, stolica Lizbona, obszar 92,075, klm. kw., ludn. 7 milionów, z kolonjami 1.917.000 klm. kw., ludn. 15 milj.
24. **Rosja**, stolica Moskwa, obszar 45.000.000 klm. kw., ludność 100 milionów.
25. **Rumunja**, stolica Bukareszt, obszar 294.000 klm. kw., ludność 17 milionów.
26. **Szwecja**, stolica Sztokholm, obszar 450.574 klm. kw., ludność 6 milionów.
27. **Szwajcarja**, stolica Bern, obszar 42.390 klm. kw., ludn. 4 miliony.
28. **Turcja europ.**, stolica Konstantynopol, obszar 23.000 klm. kw., ludność 2 milj.
29. **Włochy**, stolica Rzym, obszar 311.000 klm. kw., ludność 40 milionów.
30. **Węgry**, stolica Buda-Peszt, obsz. 92.000 klm. kw., ludność 8 milionów.
31. **Wielka Brytanja**, stolica Londyn, obszar 314.950 klm. kw., ludność 40 milionów, z kolonjami obszar 24.000.000 klm. kw., ludność 400 milionów.

W Azji.

1. **Afganistan**, st. Kabul, obszar 721.664 klm. kw., ludn. 5 milionów.
2. **Arabja**, stolica Mekka, Medyna, obsz. 2.294.940 klm. kw., ludności 3 miliony.
3. **Annam**, stolica Hue, obszar 495.500 klm. kw., ludn. 20 milionów.
4. **Birma**, stolica Awa, obszar 45.000 klm. kw., ludność 5 milionów.
5. **Chiny**, stolica Pekin, obsz. 11.574.350 klm. kw., ludn. 400 milionów.
6. **Japonja**, stolica Tokio, obszar 443.547 klm. kw., ludności 60 milionów.
7. **Indje**, stol. Kalkuta, obsz. 4.111.000 klm. kw., ludn. 260 milionów.
8. **Persja** stol. Teheran, obsz. 1.648.000 klm. kw., ludn. 16 milionów.
9. **Syberja**, st. Tomsk, Irkuck, obsz. 120.500.000 klm. kw., ludn. 20 milionów.

10. **Syjam**, stolica Bangkok, obsz. 726.800 klm. kw., ludn. 10 milionów.

11. **Turcja**, stolica Angora, obsz. 1.200.000 klm. kw., ludn. 30 milionów.

W Afryce.

1. **Egipt**, stolica Kair, obszar 1.020.000 klm. kw., ludn. 12 milionów.

2. **Abisynja**, st. Adis Abeba, obsz. 333.280 klm. kw., ludn. 8 milionów.

3. **Kongo**, st. Leopoldwille, obsz. 2.735.400 km. kw., ludn. 40 milionów.

4. **Maroko**, st. Maroko, obsz. 812.330 klm. kw., ludność 10 milionów.

W Ameryce.

1. **Argentyna**, stolica Buenos Aires, obszar 2.835.970 klm. kw., ludność 9.000.000.

2. **Boliwia**, stolica Sucre, obsz. 1.139.250 klm. kw., ludn. 3 miliony.

3. **Brazylja**, stolica Rio de Janeiro, obsz. 8.337.000 klm. kw., ludność 30 milionów.

4. **Costaryka**, stolica San Jose, obszar 51.760 klm. kw., ludn. 400.000.

5. **Chili**, stolica Sant Jago, obsz. 750.150 klm. kw., ludn. 4 miliony.

6. **Ecuador**, stol. Ecuador, obsz. 650.940 klm. kw., ludn. 3 miliony.

7. **Gwatemala**, st. Gwatemala, obsz. 121.140 klm. kw., ludn. 2.600.000.

8. **Hajti**, st. Port au Prince, obsz. 23.900 klm. kw., ludn. 2 miliony.

9. **Honduras**, stolica Tegucicalpa, obszar 120.480 klm. kw., ludności 2 miliony.

10. **Kanada**, stolica Kwebek, Montreal, obszar 8.933.300 klm. kw., ludn. 8 milionów.

11. **Meksyk**, stol. Meksyk, obsz. 1.950.000 klm. kw., ludn. 15 milionów.

12. **Nikaragua**, stolica Leon, obszar 133.800 klm. kw., ludn. 750.000.

13. **Nowa Granada (Kolumbja)**, stolica Bogota, obszar 830.723 klm. kw., ludn. 5 milionów.

14. **Panama Istmo**, stolica Panama, obszar 82.675 klm. kw., ludn. 1 milion.

15. **Paraguaj**, stolica Assunsion, obszar 238.3000 klm. kw., ludność 1 i pół miliona.
16. **Patagonja**, obszar 700.000 klm. kw., ludn. 100.000.
17. **Peru**, stolica Lima, obsz. 1.049.270 klm. kw., ludn. 5 milionów.
18. **Stany Zjednoczone**, stolica Waszyngton, obszar 9.068.270 klm. kw., ludność 90 milionów.
19. **Urugvaj**, stolica Montevideo, obszar 169.882 klm. kw., ludność 1 i pół miliona.
20. **Wenezuela**, stolica Caracas, obszar 1.639.398 klm. kw., ludność 3 miliony.
21. **Salwador**, stolica San Salvador, obszar 18.720 klm. kw., ludność 1 milion.
22. **Kuba**, stol. Hawana, obsz. 107.900 klm. kw., ludn. 2 i pół miliona.

X. INFORMACJE POCZTOWE, KOLEJOWE I INNE.

Taryfa pocztowa.

Listy do 20 g. — 20 gr., ponad 20 g. do 250 g. — 40 gr.
 Do W. m. Gdańska do 20 g. — 20 gr., ponad 20 g. do 250 g. — 40 gr.
Zagranicę: do 20 g. — 40 gr., za każde dalsze 20 g. — 20 gr.
 Do Austrii, Czechosłowacji, Rumunii i Węgier do wagi 20 g. — 30 gr. za każde następne 20 g. — 20 gr.

Pocztówki. 10 gr., z odpowiedzią 20 gr. Zagranicą 25 gr., do Austrii, Czechosłowacji, Rumunii i Węgier — 20 gr.

Druki do 50 g. — 5 gr., do 10 g. — 8 gr., do 250 g. — 15 gr., do 500 g. — 30 gr., do 1000 g. — 40 gr., najwyższa waga 2 kilo. Zagranicę za każde 50 g. — 10 gr.

Papiery handlowe i próbki towarowe, do 250 g. — 15 gr., ponad 250 g. do 500 g. — 30 gr., najwyższa waga dla pap. handlowych 2 kilo, dla próbek towar. 500 g.

Opłata za polecenie 30 gr., zaogr. 40 gr.; ekspresu 50 gr. zaogr. 80 gr.

Przekazy pocztowe — od 10 zł. do 25 zł. — 25 gr., do 50 zł. — 40 gr., do 100 zł. — 60 gr., do 250 zł. — 80 gr., do 500 zł. — 1,20 zł., do 750 zł. — 1,60 zł., do 1000 zł. — 2,00 zł.

Paczki do wagi 1 kg. — 50 gr., do 5 kg. — 1,20 zł., do 10 kg. — 2 zł., do 15 kg. — 3,50 zł., do 20 kg. — 4,50 zł., prócz wagi opłata od zawartości za każde 100 zł. — 10 gr.

Taryfa lotnicza: podwójna zwykła opłata z dodaniem do każdej przesyłki 20 gr.

Taryfa telegraficzna.

Telegram zwykły (miejscowy i zamiejskowy) od wyrazu 10 gr., najmniej — 1.00 zł., telegramy pilne — o 300% wyższe, taka sama taryfa i za odpowiedź; ponadto do każdego telegramu dopłata 10 groszy.

Za telegramy o kilku adresach za każde 100 wyrazów lub część tychże — 20 gr., telegram pilny — 40 gr.. Za posiadanie skróconego adresu telegraficznego opłaca się w Warszawie i Łodzi — 40 zł. w innych miejscowościach — 24 zł. rocznie

Taryfa rozmów telefonicznych między - miastowych.

Za rozmowę trzyminutową: za odległość do 25 klm. — 30 gr., za odległość do 50 klm. — 60 gr., za odległość do 100 klm. — 1.20 zł., za odległość do 200 klm. — 2.40 zł. i za każde dalsze 100 klm. po 60 gr. Za rozmowy pilne opłata potrójna. Za wezwanie do rozmównicy — 60 gr.

Dodatkowa opłata: do opłaty 1 zł.—10 gr., ponad 2 zł.—20 gr.

Przepisy kolejowe.

O cenach biletów.

1. Opłaty za przejazd pociągami osobowymi lub mieszanymi oblicza się: na odległość do 50 kilometrów—kilometrycznie, od 51 do 100 kl. — strefami po 5 km., a ponad 100 kilometrów — strefami po 10 klm., przy czem każda zaczęta strefa liczy się za pełną strefę.

2. Najniższa cena biletu wynosi opłatę, przypadającą za 5 km.

3. Ceny biletów kl. IV zaokrągla się do najbliższych pełnych parzystych groszy wzwyż, a ceny biletów klasy III-ej na pociągi osobowe i mieszane do najbliższej liczby wzwyż, podzielonej przez 4.

4. Ceny biletów na pociągi osobowe i mieszane oblicza się według następujących opłat jednostkowych za kilometr:

- a) w klasie IV za kilometry od 1 do 200 po 3.33 gr.; za kilometry od 201 do 400 po 2.66 gr.; doliczane do ceny biletu 6.66 zł.; przypadającej za pierwsze 200 km., za kilometry od 401 do 600 po 2 zł.; doliczane do ceny biletu 11.98 zł.; przypadającej za pierwsze 400 km.; za każdy dalszy kilometr po 1.33 gr.; doliczane do ceny biletu 15.98 zł., przypadającej za pierwsze 600 km.

- b) w klasie III za kilometry od 1 do 200 po 5 gr.; za kilometry od 201 do 400 po 4 gr., doliczane do ceny biletu 10 zł., przypadającej za pierwsze 200 km.; za kilometry od 401 do 600 po 3 gr., doliczane do ceny biletu 18 zł., przypadającej za pierwsze 400 km.; za dalszy kilometr po 2 gr., doliczane do ceny biletu 24 zł., przypadającej za pierwsze 600 km.;
- c) w klasie II ceny biletów są $1\frac{1}{2}$ raza, a w klasie I — 2 i $\frac{1}{2}$ raza wyższe, niż w klasie III.

5. Ceny biletów dodatkowych kl. III na pociągi pośpieszne wynoszą czwartą część odnośnych cen biletów na pociągi osobowe i mieszane za pełne strefy po 100 km., przycem, o ile cena biletu dodatkowego klasy III wynosi liczbę, niepodzielną przez 20, to zaokrągla się ją wzwyż do liczby, podzielnej przez 20.

Ceny biletów dodatkowych na pociągi pośpieszne kl. II są $1\frac{1}{2}$ raza, a klasy I — $2\frac{1}{2}$ raza wyższe, niż kl. III.

6. Ceny biletów na pociągi pośpieszne otrzymuje się przez dodanie do cen biletów na pociągi osobowe i mieszane cen biletów dodatkowych na pociągi pośpieszne, przypadających za daną strefę i klasę.

7. Ceny biletów na pociągi luksusowe (ekspresowe) otrzymuje się przez dodanie do cen biletów na pociągi pośpieszne połowy cen tychże biletów.

8. Ceny biletów dodatkowych na miejsca numerowane do siedzenia w wagonach osobowych (miejscówki), bez względu na rodzaj pociągu i odległość przejazdu, wynoszą: w klasie III — 1 zł., w kl. II — 1.50 zł. i w kl. I — 2.50 zł.

Bilety peronowe.

Cena biletu peronowego na wstęp jednorazowy do odgródzonej części stacji wynosi 20 gr.

Ulgi dla celów oświatowych, sportowych i t. p.

1. Grupy podróżnych przy przejazdach do miejsc odpustowych i z powrotem oraz w celach, kulturalno - oświatowych, krajoznawczych, sportowych i t. p.

a) w wagonach klasy III płać taryfę klasy IV,

b) w wagonach klasy II płać taryfę klasy III i

c) w wagonach klasy I płać taryfę klasy II.

2. Ulgi powyższe stosuje się, o ile odległość przejazdu w jedną stronę wynosi co najmniej 30 kilometrów i dana grupa podróżnych składa się co najmniej z 30 osób.

Członkom zalegalizowanych towarzystw sportowych, krajoznawczych, turystycznych ulgi powyższe mogą być przyznane nawet w wypadkach, gdy dana grupa uczestników wycieczki składać się będzie z ilości poniżej 30 osób, nie mniej wszakże, niż z 10 osób.

3. W celu uzyskania ulgi, Komitet, urządzający pielgrzymkę lub Towarzystwo (Związek, Stowarzyszenie i t. d.), urządzające zjazd, wycieczkę, wystawę i t. p., powinien zwrócić się przynajmniej na 7 dni przedtem pisemnie do Dyrekcji kolejowej, w której obrębie leży stacja rozpoczęcia podróży, względnie stacja, przy której odbywa się dany zjazd i t. p. Zgłoszenie to powinno zawierać: cel podróży, datę zamierzonego przejazdu (wzgl. przejazdów), dokładną marszrutę oraz ilość uczestników podróży.

Dla wycieczek, w których bierze udział mniejsza liczba osób, niż 3 (punkt 2), termin wystąpienia ze zgłoszeniem do Dyrekcji skraca się do dni 3.

Przejazdy do szkół i nauczycieli.

1. Wychowawcy — bez różnicy płci i wieku — wszelkich zakładów naukowych państwowych oraz tych tylko prywatnych, którym przyznane są prawa zakładów naukowych państwowych, korzystają w wagonach klasy III pociągów osobowych i mieszanych z ulg następujących:

a) przy przejazdach tam i z powrotem: 1) na wakacje świąteczne, wyszczególnione w punkcie 2, 2) na wakacje letnie, 3) do zakładów leczniczych, sanatorjów, stacyj klimatycznych bez względu na pórę roku — na leczenie dłuższe w myśl polecenia lekarza szkolnego — płacą połowę ceny normalnej;

b) przy przejazdach na odległość nie dalszą niż 100 km. między stacją w pobliżu której znajduje się dany zakład naukowy, a tą, w pobliżu której uczeń zamieszkuje, płacą za miesięczne bilety uczniowskie $\frac{1}{4}$ ceny normalnych biletów miesięcznych.

Wrazie przejazdu ulgowego wychowawców zakładów naukowych dla ociemniałych i głuchoniemych z ulgi pod literą a) korzystać może również osoba ich dozorująca, wymieniona w zaświadczeniu szkolnem (punkt 11).

2. Do wakacyj świątecznych zalicza się okresy następujących świąt wyznań chrześcijańskich według nowego względnie starego stylu: Bożego Narodzenia, Wielkiejnocy i Zielonych Świątek.

Okresy świąt wyznania mojżeszowego, w których uczniowie tego wyznania mogą korzystać z przejazdów ulgowych, ustala właściwa władza szkolna.

Ogółem młodzież szkolna z powodu wakacyj świątecznych ma prawo do przejazdów ulgowych nie więcej, niż trzykrotnie w ciągu roku kalendarzowego.

3. Przytroczone powyżej ulgi mogą być również przyznane na podstawie zaświadczeń przełożonych władz szkolnych nauczycielom i nauczycielkom szkół powszechnych przy przejazdach w celu uczęszczania na wakacyjne kursy uzupełniające.

4. Ceny uczniowskich biletów miesięcznych klasy III wynoszą $\frac{1}{4}$ cen odnośnych biletów miesięcznych dla zwykłych podróżnych.

Wycieczki i przejazdy na kolonie letnie.

1. Wychowanców — bez różnicy płci i wieku — wszelkich zakładów naukowych państwowych lub prywatnych, którym przyznane są prawa zakładów naukowych państwowych, jak również towarzyszący im personel nauczycielski, przewozi się przy wspólnych, pod nadzorem nauczycielskim urządzanych wycieczkach co najmniej 10-ciu osób, bez względu na odległość, w wagonie klasy III-ej pociągów osobowych, lub mieszanych, objętych rozkładem jazdy, za połowę normalnej opłaty taryfowej.

2. Dla każdego dwóch uczniów w wieku poniżej lat 10-ciu wydaje się jeden bilet za połowę normalnej opłaty taryfowej.

3. Przy wycieczkach wychowanców szkół powszechnych lub średnich na każdym 10-ciu płacących uczniów jednego niezamożnego ucznia przewozi się bezpłatnie.

4. Na każdym 10-ciu wychowanców można przewozić za opłatą ulgową co najwyżej jedną osobę z personelu nauczycielskiego w charakterze nadzorczym.

5. Właściwa władza szkolna winna przynajmniej na 24 godziny przed wyjazdem zwrócić się na piśmie zawiadomieniem do stacji wyjazdu o zamierzonej wycieczce. Zawiadomienie to, uwidaczniające przede wszystkim, że dany zakład naukowy jest państwowy albo prywatny, lecz z prawami zakładów naukowych państwowych, winno zawierać cel podróży, dzień wyjazdu, stację przeznaczenia, ilość uczestników wycieczki i pociąg, z którego mają zamiar korzystać.

Zawiadomienie takie może być uwzględnione nawet na godzinę przed odejściem wyznaczonego do wyjazdu pociągu, o ile przytem nie zajdzie potrzeba dostawienia oddzielnych wagonów, lub zwiększenia siły pociągowej.

6. Zawiadomienie, o którym mowa, stempluje kasa biletowa i zwraca przewodnikowi wycieczki, które okazywać powinien przy kontroli biletów, po ukończeniu zaś podróży oddać łącznie z biletami.

7. Ulga powyższa może być również przyznana:

a) **nauczycielom i nauczycielkom szkół powszechnych na podstawie zaświadczeń przełożonych władz szkolnych przy zbiorowych wycieczkach wakacyjnych;**

b) wychowañcom ochronek, burs i t. p. instytucyj o charakterze zakładów wychowawczych wraz z personelem nadzorczym przy wycieczkach zbiorowych;

c) **związkom harcerskim przy zbiorowych wycieczkach wychowawczych lub w celach sportowych;**

d) **dzieciom, wysyłanym na kolonie letnie, wraz z personelem nadzorczym oraz bagażem (art. 30 Przepisów Przewozowych) w ilości nie przewyższającej 10 kg. na osobę; ponadto odnośna Dyrekcja kolejowa może zezwolić na przewóz, jako bagażu, reszty rzeczy, przedmiotów i artykułów spożywczych, niezbędnych dla kolonji w ilości, jaką każdorazowo ustali na podstawie złożonego jej podania.**

W przytoczonych wyżej wypadkach musi być uprzednio wyjednanie od Dyrekcji kolejowej, w obrębie której leży stacja wyjazdu, zezwolenie na zastosowanie ulgi na podstawie podania z dołączeniem ustawy związku, stowarzyszenia, instytucji i t. p., urządzających wycieczkę. Po uzyskaniu zezwolenia winno nastąpić co do danej wycieczki zawiadomienie według punktu 5.

8. Dyrekcjom kolejowym przysługuje prawo dozwolić przejazdu ulgowego w klasie II-ej.

Ze względu na warunki ruchu może jednak Dyrekcja wogóle odmówić ulgi dla podobnych wycieczek zbiorowych.

Jak korzystać z wagonów restauracyjnych.

1) Dostęp podróżnym do wagonu restauracyjnego dozwolony jest dopiero w 20 minut po wyjeździe pociągu ze stacji początkowej. Przepis ten nie obowiązuje, jeżeli w składzie danego pociągu są włączone wagony, które uniemożliwiają przejście do wagonu restauracyjnego.

2) Podróżni z biletami I, II i III klasy mogą zajmować miejsca w wagonie restauracyjnym w czasie trwania serji

na czas trwania tej serii, na którą opiewa znaczek, przedtem im wydany przez obsługę wagonu. Podróżni bez znaczka z biletami I i II klasy mogą zająć miejsce dopiero po tych, którzy się w znaczek zaopatrzyli.

3) W czasie przed pierwszą a po ostatniej serii obiadów i kolacji, mogą podróżni z biletami I i II kl. zajmować miejsca w wagonie restauracyjnym, o ile względy na obsługę innych podróżnych na to pozwalają.

4) Każdy podróżny z biletem 3-ej klasy, napotkany w wagonie restauracyjnym w warunkach, niezgodnych z punktem drugim, będzie uważany za nieprawnie jadącego w wagonie II klasy i podlega w myśl postanowień taryfy osobowej — opłacie karnej.

O korzystaniu z wagonów z miejscami numerowanymi.

Prawo przejazdu w tych wagonach mają podróżni, którzy oprócz odpowiednich biletów zaopatrzą się w miejscówki, uprawiające ich do zajęcia miejsca, wskazanego na miejscówce. Każdy podróżny ma prawo tylko do miejsca na miejscówce oznaczonego.

Wagony sypialne.

Każdy podróżny, jadący w wagonie sypialnym Towarzystwa Wagonów Sypialnych, obowiązany jest posiadać odpowiedni bilet kolejowy i opłacać oprócz tego miejsce sypialne. Co do biletów kolejowych dla dzieci, obowiązują ogólne przepisy kolejowe. Za dziecko w wieku do lat 4-ech, o ile zajmuje osobne miejsce do spania — opłaca się całe miejsce. Za dzieci ponad 4 lata wieku opłaca się miejsce sypialne. Dwoje dzieci do 7 lat wieku mogą zajmować jedno miejsce sypialne.

Kolej ma prawo kontrolować bilety w wagonach sypialnych. Kupony na miejsca sypialne są wypisywane i wydawane podróżnym przez Agencje względnie przez konduktorów Towarzystwa, które odpowiada za dokładne wypisywanie miejsc sprzedanych w książeczkach kuponów.

LATARNIE PROJEKCYJNE

**Wielki wybór przezroczy
TABLICE POGLĄDOWE. MAPY. GLOBUSY.
PRZYRZĄDY FIZYCZNE,**

poleca:

„POMOC SZKOLNA” Sp. z ogr. odp.

**Warszawa, ul. Krak. Przedmieście nr. 38, tel. 217-16 i 191-32,
Cenniki na żądanie.**

Komunikacja lotnicza.

(według rozkładów urzędowych).

Międzynarodowe Towarzystwo Żeglugi Powietrznej Warszawa, Lotnisko Ministerstwa Kolei, wejście od ul. Topolowej.

Gdańsk—Warszawa—Lwów *).

Godzi- na	A E R O L O T				Godzi- na
	Polska Linja Lotnicza Warszaw, Nowy Świat 24.				
	Klm.				
8 00	—	odlot	Gdańsk	przylot	17 15
11 00	335	przylot	Warszawa	odlot	14 15
14 00	—	odlot	Warszawa	przylot	11 15
17 00	370	przylot	Lwów	odlot	8 15

Lwów — Kraków *).

8 00	—	odlot	Lwów	przylot	15 15
11 00	330	przylot	Kraków	odlot	12 15

Warszawa — Kraków — Wiedeń *)

8 30	—	odlot	Warszawa	przylot	15 15
11 15	2 75	przylot	Kraków	odlot	12 30
12 00	—	odlot	Kraków	przylot	11 30
15 00	3 96	przylot	Wiedeń	odlot	8 30

Warszawa — Poznań *).

Godzi- na	Klm.	Sp. Akcyjna „A E R O”			Godzi- na
		Poznań, Wały Zygmunta Starego Nr. 4.			
15 00	—	odlot	Warszawa	przylot	10 00
17 00	300	przylot	Poznań	odlot	8 00

*) W niedziele komunikacja wstrzymana.

**) W niedziele i święta komunikacja wstrzymana.

Ceny przelotów.

Linje Sp. Akc. „Aerolot”	Cena w	Warsza- wa	Gdańsk	Lwów	Kraków	Wiedeń	U W A G I
Warszawa .	złotych	—	65	70	55	120	W cenie biletu uwzględniono prze- wóz pasażera do i z portu lotniczego z wyjątkiem War- szawy i Gdańska.
Gdańsk . . .	„	65	—	115	100	180	
Lwów . . .	„	70	115	—	60	125	
Kraków . .	„	55	100	60	—	80	
Wiedeń . .	szyl.	120	180	125	80	—	

Bilet upoważnia pasażera do zabrania bagażu do 15 kg. bezpłatnie.

Bagaż cięższy przewozi się za opłatą dodatkową.

Bilet lotu uprawnia do nadawania bagażu do przewozu koleją.

Uwagi: 1) Senatorowie, Posłowie Sejmu, oficerowie w czynnej służbie oraz urzędnicy państwowi za okazaniem legitymacji korzystają na liniach krajowych z ulg 50% zasadniczych cen biletów. 2) Wszyscy członkowie Ligi Obrony Państwa za okazanie mlegitymacji korzystają na liniach krajowych z ulgi 40 proc. zasadniczych cen biletów, jednak tylko w miarę wolnych miejsc. Bilety tego rodzaju nabywać można tylko w biurach P. L. L. lub w portach lotniczych. Wszystkie informacje w Warszawie — telefon 9-00 i 8--50.

Linja Sp. Akc. „AERO”

Warszawa — Poznań cena biletu w jedną stronę 60 złotych.

Bilet uprawnia pasażera do zabrania bagażu podróznego do 15 kg. bezpłatnie.

Bagaż cięższy przewozi się za dodatkową opłatą 1 zł od klg.

Uwaga: Zniżki przysługują:

Senatorom, posłom Sejmu i wojskowym 50 proc.

Urzędnikom państwowym i samorządowym, czynnym członkom L. O. P. P. i aeroklubu oraz inwalidom wojennym 25 procent,

Linje Międzynar. Żeglugi Powietrznej.

Od do	Cena w	Za bilet pasażerski w jedną stro- nę	Za przewóz 1 klg. towaru	
			przy ilości poniżej 50 kg.	przy ilości powyżej 50 kg
Warszawa—Paryż	zł.	300	2,75	2 50
„ Strasburg	„	250	2,10	1,90
„ Nuremberg	„	150	1,50	1,35
„ Praga	„	55	0,45	0,40
„ Wrocław	„	30	0,30	0,25

Tramwaje w Warszawie.

Nr. 1. Wierzbno — Puławska, Pl. Unji Lubelskiej, Ba-
gatela, Al. Ujazdowskie, N. Świat, Krak.-Przedm., Miodowa,
Nowiniarska, Franciszkańska, Muranowska, Dzika, Powąz-
kowska.

(Dalszy ciąg na stronie następnej).

ORGANIZATOROM SZKOLNYCH KAS OSZCZĘDNOŚCI

NIEZBĘDNĄ JEST BROSZURA P. ZAŁUSKIEGO

„JAK ZAKŁADAĆ I PROWADZIĆ SZKOLNE KASY OSZCZĘDNOŚCI“

oraz książki rachunkowe, druki, mareczki oszczędnościowe
i skarbonki — słowem wszystkie pomoce, potrzebne do za-
łożenia i prowadzenia Szkolnych Kas Oszczędności.

Powyższe wydawnictwa, jakoteż wszelkie książki, bro-
szury i ulotki o spółdzielczości rolniczej, o zakładaniu i pro-
wadzeniu spółdzielni rolniczych, wszelkie księgi i druki ra-
chunkowe, pieczątki dla kas Stefczyka (Spółdzielczych), spół-
dzielni mleczarskich, rolniczo - handlowych, młynarsko - zbo-
żowych i innych posiada w sprzedaży.

ZWIĄZEK REWIZYJNY POLSKICH SPÓŁDZIELNI ROLNICZYCH W WARSZAWIE

ul Kopernika 30.

Nr. 2. Czerniakowska, Książęca, Nowy - Świat, Krak.-Przedmieście, Królewska, Żel. Brama, Mirowska, Leszno, Karmelicka, Dzielna, Dzika, Gęsia, Nalewki, Plac Muranowski.

Nr. 3. Plac Unji Lubelskiej, Marszałkowska, Krak.-Przedmieście, Miodowa, Plac Krasińskich.

Nr. 4. Plac Muranowski, Nalewki, Franciszkańska, Nowiniarska, Miodowa, Krak. - Przedm., Zjazd, Zygmuntowska, Targowa, Kijowska, Dworzec Wschodni.

Nr. 5. Dworska, Wolska, Chłodna, Mirowska, Przechodnia, Senatorska, Trębacka, Krak. - Przedmieście, Zjazd, Zygmuntowska, Targowa, Kijowska, Dworzec Wschodni.

Nr. 6. Towarowa, Twarda, Złota, Marszałkowska, Królewska, Krak.-Przedmieście, Zjazd, Zygmuntowska, Targowa, Wileńska róg Inżynierskiej.

Nr. 7. Od Opaczewskiej, Grójeckiej, Al. Jerozolimskie, Al. 3-go Maja, Most Poniatowskiego, Zieleniecka, Żąbkowska, Radzywińska.

Nr. 8. Al. Jerozolimskie, Marszałkowska, Królewska, Żelana - Brama, Mirowska, Solna, Leszno, Karmelicka, Dzielna, Dzika, Powązkowska.

Nr. 9. Plac Unji Lubelskiej, Bagatela, A. Ujazdowskie, Nowy-Świat, Krak. - Przedmieście, Trębacka, Nowosenatorska, Bielańska, Łomackie, Leszno, Żelazna, Chłodna, Wolska róg Młynarskiej.

Nr. 11. Bema, Wolska, Chłodna, Żelazna, Złota, Marszałkowska, Plac Zbawiciela.

Nr. 12. Plac Zbawiciela, Marszałkowska, Al. Jerozolimskie, Al. 3-go Maja, Most Poniatowskiego, Zieleniecka, Targowa, Kijowska, Dw. Wschodni.

Nr. 14. Plac Unji Lubelskiej, Bagatela, Al. Ujazdowskie, Nowy - Świat, Al. Jerozolimskie, Marszałkowska, Królewska, Graniczna, Przechodnia, Senatorska, Bielańska, Nalewki, Pl. Muranowski, Sieraków, Dw. Gdański.

Nr. 15. Plac Teatralny, Bielańska, Nalewki, Pl. Muranowski, Sierakowska, Żolibórz, Zakroczymska, Potockiego, Marji Kazimiery, Marymont.

Nr. 16. Plac Zbawiciela, Marszałkowska, Królewska, Graniczna, Mirowska, Chłodna, Wolska.

Nr. 17. Topolowa, Śniadeckich, Marszałkowska, Królewska, Krak.-Przedmieście, Trębacka, Nowosenatorska, Bielańska, Nalewki, Sierakowska, Dw. Wschodni.

Nr. 18. Plac Unji Lubelskiej, Marszałkowska, Aleje Jerozolimskie, Nowy Świat, Krak. Przedmieście, Zjazd, Zygmuntowa-

ska, Wileńska, Konopacka, Strzelecka, Szwedzka, Stalowa przy dw. Marce.

Nr. 19. Wierzbno - Puławska, Pl. Unji Lubelskiej, Marszałkowska, Al. Jerozolimskie, Nowy Świat, Krak. Przedmieście, Trębacka, Nowosenatorska, Bielańska, Nalewki, Gęsia do Okopowej.

Nr. 21. Plac Teatralny, Nowosenatorska, Trębacka, Krak. Przedmieście, Zjazd, Zygmuntowska, Targowa, Wileńska, Konopacka, 11 Listopada. Szosa Odrowąża, Białolecka, Pohożańska, Wysocka do pętli w Pelcowiznie.

Nr. 22. Towarowa, Srebrna, Twarda, Graniczna, Przechodnia, Senatorska, Nowosenatorska, Krak. Przedmieście, Zjazd, Zygmuntowska, Targowa, Kijawska, Dw. Wschodni,

Nr. 23. Pl. Teatralny, Senatorska, Przechodnia, Mirowska, Chłodna, Wolska (fort Bema).

Nr. 24. Pl. 3 Krzyży, Nowy Świat, Al. 3 Maja, Most Poniatowskiego, Zieleniecka, Zamoyskiego, Grochowska do pętli w Gocławku.

Nr. 25. Kawenczyńska, Ząbkowska, Targowa, Zygmuntowska, Zjazd, Krak. Przedmieście, Nowy Świat, Al. Jerozolimskie, Marszałkowska, Śniadeckich, Nowowiejska, Sucha, Filtrawa.

Nr. 0. Plac Zbawiciela, Marszałkowska, Złota, Żelazna, Nowolipie, Smocza, Gęsia, Franciszkańska, Nowiniarska, Plac Krasińskich, Miodowa, Krak. Przedmieście, Nowy Świat, Plac 3 Krzyży, Al. Ujazdowskie, Nowowiejska i odwrotnie.

Nr. P. Dobra, Zjazd, Krak. Przedmieście, Miodowa, Nowiniarska, Franciszkańska, Gęsia, Dzika, Dzielna, Karmelicka, Leszno, Solna, Mirowska, Graniczna, Bagno, Świętokrzyska, Marszałkowska, Al. Jerozolimskie, Nowy Świat, Książęca, Ludna, Solec, Dobra i odwrotnie.

Nr. A. Szosa Grójecka od Opaczewskiej do Okęcia.

Nr. M. Mosty, Targowa, Zygmuntowska, Zjazd, Krak. Przedmieście, Królewska, Marszałkowska, Al. Jerozolimskie, Al. 3 Maja, Most Poniatowskiego, Zieleniecka i odwrotnie.
Tramwaje nocne.

Nr. 10. Pl. Unji Lubelskiej, Marszałkowska, Al. Jerozolimskie, Nowy Świat, Krak. Przedmieście, Zjazd, Zygmuntowska, Targowa, Wileńska (do g. 12.40 dochodzi do Dw. Wschodniego).

Nr. 20. Pl. Unji Lubelskiej, Marszałkowska, Królewska, Krak. Przedmieście, Trębacka, Nowosenatorska, Bielańska, Tłomackie, Leszno, Żelazna, Chłodna róg Towarowej.

Pierwsza pomoc w nagłych wypadkach.

Krwotoki nosowe. Człowieka z krwotokiem nosowym najlepiej wygodnie posadzić lub ułożyć poziomo, zwolnić mu uciskającą odzież. Nadto powinien wykonywać głęboki wdech nosem, wydech ustami, albo nos przez 5 minut uciskać palcami, wznosząc jednocześnie ramiona ku górze. Jeżeli to nie pomaga, wcisnąć parę kropel cytryny do nozdrzy, najlepiej jednak wprowadzić do nosa mocny zwitek waty, grubości małego palca i 3 cm. długości, kłaść na nos zimne okłady, często je zmieniać. Chory nie powinien pić ani jeść gorącego, tylko trochę płynów i to chłodnych.

Krwotok z płuc bywa u chorych na płuca, w cięższych wypadkach chory tylko pluje krwią, w cięższych wykrztusza pełne usta czerwonej, pianistej krwi. Chorego należy ułożyć z tułowiem nieco wzniesionym, zabronić mu mówić, silnie kaszlać, ubranie uciskające usunąć. Podać mu pełną łyżeczkę soli rozpuszczonej w kieliszku wody, nieco limoniady, kilka kawałków małych czystego lodu do połykania. Na serce położyć worek z lodem. Im mniej chory pije, tem lepiej — napoje gorące zupełnie wzbronione. Nie przewozić chorego. Wezwać lekarza.

Otrucia. Do człowieka zatrutego natychmiast wezwać lekarza; po jego przybyciu jednakże dawać choremu kilka szklanek ciepłej wody lub wody z mydłem, białkiem albo masłem i zmuszać go do picia tak długo, dopóki nie sprowadzimy wymiotów obfitych. W ten sposób rozcieńczamy połkniętą truciznę i przepłukujemy żołądek w sposób naturalny, gdyż pompę żołądkową może stosować tylko lekarz.

Jeżeli chory, mimo wszystko, nie wymiotuje, powinien sam sobie zapchać palce do gardła, celem wywołania ruchów wymiotowych.

Zaczadzenie i zaduszenie następuje skutkiem oddychania szkodliwymi gazami. Zaczadzonych i zaduszonych należy wynieść przedewszystkiem na świeże powietrze, uwolnić go z uciskającego ubrania i dawać do picia czarną, mocną kawę lub gorącą herbatę — jednakże nieprzytomnemu nic nie wlewać przemocą do ust. Ciało nacierać eterem, na głowę zimne okłady, na kark, pierś i łydki gorczycę. Jeżeli otruty jest nieprzytomny, dajemy mu do wachania ostre i orzeźwiające środki, jak: amoniak, eter, chrzan tarty, zlewać zimną wodą, albo zastosować sztuczne oddychanie.

Oparzenia. Oparzonego należy opatrywać spirytusem, płynem Burowa, maścią borową, mieszkanką z oleju lnianego i wody wapiennej, lub też gazą dermatolową. W braku tych środków używa się oliwy, topionego masła lub innych tłustych, a nie zjełczałych tłuszczów, pudru ryżowego, sproszkowanej sody lub magnezji, nawet mąki, a na to przyłożyć watę lub gazę i owinąć. Przy cięższych wypadkach sprowadzić lekarza.

Ukąszenia przez zwierzęta wściekle. Ukąszenie przez wściekle zwierzę jest tylko wtedy niebezpieczne, jeżeli zęby drasnęły lub przebiły skórę — wówczas należy przypalić ranę rozpalonym do czerwoności żelazem lub zapuścić w nią kwasu azotowego lub siarczanego. Przy przypalaniu ranę opatruje się gazą, watą i opaską.

Ratowanie topielców. Należy położyć wyciągniętego z wody na suchym miejscu, uwolnić z ciasnej odzieży i przez ułożenie go na brzuchu, ugniatać klatkę piersiową — wydalić wodę z żołądka i płuc. Następnie, oczyściwszy nos, zastosować sztuczne oddychanie. Skoro topielec odzyskał przytomność, dajemy mu łyżeczkę ciepłej herbaty, kawy, wina.

Złamania. Pierwsza pomoc polega na spokojnem ułożeniu złamanej kości, na unieruchomieniu kończyny i na uspokojeniu bólów za pomocą lodu lub zimnych okładów.

Powieszenie. Ostrożnie zdjąć z petlicy. Ogrzewać ciało butelkami, kołdrami, rozcierać ręce i nogi, wywoływać oddychanie — w tym celu skropić zimną wodą, rozcierać szczotkami, umoczonemi w zimnej wodzie. Język pociągać rytmicznie serwetką. Gdy chory zacznie oddychać, należy oddech podtrzymywać, dając do wachania amoniak.

Udławienie. Przy wpadnięciu obcego ciała do krtani należy umieścić chorego głową na dół, w ten sposób czasem udaje się usunąć ciężkie przedmioty metalowe, które wpadły do krtani, np. kulki połknięte przez dzieci. Jeżeli zadławienie wywołał duży kęs chleba, czy kawał mięsa — niekiedy picie wody może dopomóc do przesunięcia się do żołądka zwiłżonego kawałka.

Gdy i to nie pomaga — należy włożyć dwa palce do ust głęboko, by wywołać wymioty, wskutek czego dławiący przedmiot może być wyrzucony.

Porażenie słoneczne. Chorego należy położyć w cieniu z głową wzniesioną wysoko; ubranie pozdejnować, polewać ciało zimną wodą, na głowę kłaść zimne okłady, dać wody do picia, nieco wina — w razie słabego oddychania, zastosować oddech sztuczny.

Apteczka domowa.

W domu należy mieć pod ręką najpotrzebniejsze i często używane środki apteczne, jak:

- 1) Krople Waleriana — na serce i nerwy.
- 2) Krople Inoziemcowa — na żołądek.
- 3) Olej rycynowy, sól gorzka — na przeczyszczenie.
- 4) Jodyna — do płukania, do ran.
- 5) Kwas borny — to samo.
- 6) Waselina — na rany.
- 7) Terpentyna francuska — do nacierania ciała.
- 8) Zioła różne na poty (mięta, rumianek, kwiat lipowy).
- 9) Aspiryna — w gorączce i bólu głowy.
- 10) Bandaże, ceratka, wata.
- 11) Termometr, bańki.

Wartość odżywcza pokarmów.

	Białka	Tłuszczu	Węglowo- danów	Wody	Włókniaka roślin.	Soli mineraln
Chleb zawiera	6	0,5	48	43	1	1
Bułki	7,7	0,6	52,5	37,5	0,5	1
Mleko krowie	4	3	5	87		0,7
Masło	3	87,3	0,4	10		2
Ser twaróg	35	8	2	50		5
Ser tłusty	29	30	2	34		4
Szynka	24	36	—	29		10
Jaja kurze	13	12	0,25	73,75		1
Wołowina tłusta	35	35		47,9		0,8
„ chuda	20	3		75		1
Cielęcina	20	1		77		1
Baranina	20	3		76		1
Wieprzowina	21	10-30		69		1
Konina	21	3		73		1
Kura	18	3		70		1
Szczupak	17	3		79		1
Śledź solony	19	12		49		16
Ryż	7	0,5	76	14	1	1
Groszek zielony	6	0,25	12	70	2	0,5
Grzyby	3	0,25	8	85	2	1
Kartofle	1,75	0,25	20	76	1	1
Kalarepa	1,25	0,25	6	90	1	1
Marchew	1	0,25	10	87	1	1
Fasola	24	1,6	53	13	4	3,5
Groch	23	2	52	14	6	3
Ogórki	1	—	3	95	1	0,5
Piwo	1	0,5	6	90	—	0,2

Uzdrowiska polskie.

1. **Busko** (pow. Stopnicki, wojew. Kieleckie).
Gościec przewlekły mięśni i stawów. Porażenia i niedowłady. Przewł. zap. organ. kob. Kila. Choroby skórne. Sezon 20.V — 20.IX.
2. **Bystra** (w Beskidach na Śląsku, 480 m.).
Choroby nerwowe, anemja.
3. **Ciechocinek** (pow. Nieszawski, woj. Warszawskie).
Zolży i krzywica. Gościec stawowy i mięśniowy, przewlekłe zapalenie nerwów obwodowych. Przewlekły nieżyt dróg oddechowych. Przewł. cierp. narz. płc. kob. Nerwice ogólne i przewlekłe choroby nerwowe. Choroby żołądka, kiszek i wątroby. Sezon 16.V — 30.IX.
4. **Czarniecka góra** (pow. Konecki, st. kol. Niekłan).
Zakład wodo - leczniczo - djetetyczny.
5. **Druskieniki** (pow. Grodzieński).
Zolży i krzywica. Gościec stawowy i mięśniowy. Dna w okresach początkowych. Choroby kobiece. Nieżyt żołądka i jelit. Nieżyt pęcherza i miednicy nerkowej. Choroby skórne. Otluszczenie ogólne. Sezon od maja do października.
6. **Gdynia**, nad Bałtykiem (analogicznie: Jastarnia i Puck).
Miejscowość kąpielowa. wypoczynkowa.
7. **Inowłódź** (pow. Piotrkowski) nad Pilicą.
Zakład wypoczynkowy, djetetyczny.
8. **Inowrocław**. Klimat, sezon i leczenie — jak w Ciechocinku.
9. **Iwonicz** (pow. Krośnieński, woj. Lwowskie).
Zolży, krzywica, kila, góściec i dna. Choroby okostnej, kości i stawów. Wysięki osierdzia i otrzewnej. Przewlekłe choroby kobiece. Sezon 15.V — 20.IX.
10. **Jaremcze** pod Stanisławowem. Zakład wodolecznicy.
11. **Krościenko** (pow. Nowotarski).
Przewlekłe cierpienia dróg oddechowych. Przewlekły nieżyt żołądka. Choroby narządów moczowych.
12. **Krynica** (pow. Nowosądecki).
Blednica, choroby krwi, rekonwalescencja. Choroby serca i naczyń. Nieżyt kwaśny i śluzowy żołądka. Biegunka. Nieżyt pęcherza, miedniczek, przewlekłe zapalenie nerek. Choroby kobiece. Choroby układu nerwowego. Sezon 15.V—15.IX.
13. **Lubień** (pow. Gródecki) pod Lwowem.
Kąpiele siarczane.
Dna, gościec stawowy i mięśniowy oraz zgrubienia stawów, kości i okostnej. Porażenia urazowe lub zapalne. Cho-

roby kobiece przewlekłe. Nieżyty przewlekłe dróg oddechowych. Choroby skóry. Sezon 1.XI — 20.IV.

14. Nałęczów (woj. Lubelskie).

Blednica i niedokrwistość. Przewlekłe choroby żołądka i kiszek. Choroby pęcherza i miedniczek. Przewlekłe choroby kobiece. Choroby nerwowe. Sezon 15.V — 30.IX. Otwarty zimą i latem.

15. Ojców (woj. Krakowskie).

Choroby nerwowe na tle anatom. i czynnościowe. Niedokrwistość. Rekonwalescencja. Przewlekłe choroby dróg oddechowych. Cały rok.

16. Otwock (pod Warszawa).

Przewlekłe choroby dróg oddechowych. Żoły i krzywica. Przewlekłe choroby układu nerwowego. Zimnica i anemja zimnicza. Cały rok.

17. Rymanów zdroj (pow. Sanok). Żoły, krzywica u dzieci.

18. Rabka (pow. Myślinicki).

Żoły, krzywica. Gościec. Przewlekłe nieżyty dróg górnych. Sezon 1.V — 30.IX.

19. Solec (pow. Stopnicki).

Dna, gościec stawowy. Przewlekłe sprawy zapalne stawów, okostnej i kości. Żoły i krzywica. Choroby skóry. Przewlekłe zapalenia narządów kobiecych. Sezon 20.V — 20.IX.

20. Szczawnica (pow. Nowotarski).

21. Truskawiec (pow. Drohobycz). Kąpiele siarczane.

Choroby narządu oddechowego. Nieżyt żołądka. Cierpienia wątroby.

22. Wisła (na Śląsku).

Piękne letnisko i zakład wodo-leczniczy.

23. Worochta (woj. Stanisławowskie, granica Węgier, 700 m.).

24. Zakopane. Gruźlica, zimnica i t. p.

PIĘKNY PENSJONAT NAUCZYCIELSKI W PUSZCZY MARJAŃSKIEJ

poczta loco
pow. SKIERNIEWICKI.

Najdogodniejsza komunikacja kolejowa.

Tanio.

Wygodnie.

Urocz.

XII. WIADOMOŚCI RÓŻNE.

Dni wolne od nauki szkolnej.

Wolne (według rozporz. Minist. W. R. i O. P. z dn. 6.XII 1923)) od nauki szkolnej są wszystkie niedziele i następujące dni:

Wszystkich Świętych 1 listopada, Dzień Zaduszny 2 listopada, Niepokalane Poczęcie N. M. P. 8 grudnia, Trzech Króli 6 stycznia, Oczyszczenie N. M. P. 2 lutego, Popielec, Wniebowstąpienie Pańskie, drugi dzień Zielonych Świąt, Boże Ciało.

Ponadto wolny od nauki jest dzień św. Stanisława, względnie dzień św. Józefa, lub św. Michała, lub św. Wojciecha, lub św. Kazimierza, zależnie od miejscowego zwyczaju uroczystego świętowania dni powyższych patronów w poszczególnych polskich prowincjach kościelnych. W każdym razie w danej miejscowości może tylko jeden z tych dni być dniem, wolnym od nauki szkolnej.

Ferie świąteczne Bożego Narodzenia trwają od 22 grudnia do 2 stycznia włącznie (zawieszenie zajęć 21 grudnia po lekcjach, podjęcie nauki 3 stycznia rano).

Ferie świąteczne Wielkanocne trwają od wielkiej środy do poniedziałku po niedzieli przewodniej, włącznie ((zawieszenie zajęć nastąpi w wielki wtorek po lekcjach, rozpoczęcie we wtorek po niedzieli przewodniej).

Z rocznic narodowych wolny od nauki szkolnej jest tylko dzień Trzeciego Maja. Inne rocznice narodowe należy obchodzić bez przerywania zwykłych zajęć szkolnych, przenosząc uroczyste obchody bądź na najbliższą niedzielę lub święto, bądź też na godziny popołudniowe.

W rocznice narodowe należy na lekcjach uwzględnić w odpowiedni sposób ważne wypadki historyczne i drogie dla państwa postacie.

Częściowo wolne od zajęć szkolnych są dni, w których młodzież przystępuje gremjalnie do Sakramentów Świętych. Z tego powodu nie można jednak uwalniać młodzieży od nauki częściej, niż trzy razy do roku. W dniach tych należy uwolnić uczniów tych oddziałów, które do Sakramentów przystępują, od zajęć szkolnych przez jedno popołudnie (od godz. 12 w poł.) celem odbycia spowiedzi i przez następujące przedpołudnie, celem przystąpienia do Komunii Świętej.

W szkołach, w których odbywają się w czasie wielkiego postu osobne rekolekcje dla młodzieży szkolnej, młodzież mo-

że być zwolniona od nauki szkolnej w porozumieniu z miejscowym prefektem, względnie duszpasterzem na trzy dni, w ciągu których młodzież wysłucha rekolekcji i przystąpi do Sakramentów. W szkołach tych jednak osobne uwalnianie młodzieży od nauki dla przystąpienia do Sakramentów ograniczyć się musi poza okresem rekolekcyjnym do dwóch wypadków w roku.

Prócz powyżej wymienionych dni wolnych od nauki szkolnej mogą być dodatkowo wolne od zajęć szkolnych w ciągu roku pięć dni, z powodu np. święta parafialnego lub diecezjalnego, patrona młodzieży szkolnej, zbiorowych wycieczek szkolnych lub z jakichś innych ważnych powodów miejscowych. O wyborze tych dni decyduje we wszystkich szkołach z wyjątkiem szkół powszechnych od jedno do pięcioklasowych włącznie kierownik szkoły w porozumieniu z radą pedagogiczną. W szkołach powszechnych od jedno — do pięcioklasowych włącznie decyzja w tym względzie należy do Inspektora Szkolnego.

Na obszarze okręgów szkolnych: poleskiego, wileńskiego i wołyńskiego, oraz części okręgu szkolnego białostockiego, a mianowicie powiatów: grodzieńskiego, wołkowyskiego, lidzkiego, nowogródzkiego, słonimskiego i wołyńskiego i gmin: białowieskiej, masiewskiej i suchopolskiej powiatu białskiego obowiązują następujący okólnik Ministerstwa W. R. i O. P. z dnia 15 grudnia 1922 roku Nr. 25415/L.

1. Jeżeli w szkole liczba dzieci, obchodzących dni świąteczne według kalendarza Juljańskiego nie przewyższa 25% ogólnej liczby dzieci w szkole, wówczas obowiązują przerwy w nauce szkolnej, wskazane w podanym wyżej rozporządzeniu Ministerstwa z dnia 6 grudnia 1923 r. L. 3460/S.

Dzieci mniejszości są nadto wolne od nauki szkolnej w święta swego wyznania, obchodzone według kalendarza Juljańskiego, oraz w czasie od 5-go do 10-go stycznia (włącznie) i od środy wielkiego tygodnia do środy po niedzieli wielkanocnej (włącznie).

W dni wskazane w ustępie poprzednim wolni są od pracy szkolnej również nauczyciele wyznania, związanego z kalendarzem Juljańskim.

2. Jeżeli w szkole liczba dzieci, obchodzących święta według kalendarza Juljańskiego przewyższa 25% ogólnej liczby dzieci w szkole, wówczas obowiązują przerwy w nauce szkolnej, wskazane w powołanem rozporządzeniu Ministerstwa z dnia 6 grudnia 1923, a nadto wolne są od nauki następujące

dni świąteczne, obchodzone według kalendarza Juljańskiego.

1. Nowy Rok 1/14 stycznia.
2. Trzech Króli 6/19 stycznia.
3. Święto Matki Boskiej Gromniczej 2/15 lutego.
4. Zwiastowanie Najświętszej Marii Panny 25 marca/7 kwietnia.
5. Święto św. Jerzego 23 kwietnia/6 maja.
6. Święto Apostołów św. Metodego i Cyryla 11/24 maja.
7. Święto Apostołów św. Piotra i Pawła 29 czerwca/11 lipca.
8. Narodzenie Najśw. Matki Bożej 8/21 września.
9. Podwyższenie św. Krzyża 14/27 września.
10. Pokrowskiej Najświętszej Marii Panny 1/14 października.
11. Św. Mikołaja Cudotwórcy 6/19 grudnia.
12. Święta Bożego Narodzenia.
13. Święta Wielkiejnocy.
14. Wniebowstąpienie Pańskie.
15. Święto Trójcy Świętej.
16. Św. Ducha.

W tym jednak razie ferje Bożego Narodzenia trwają od 22 grudnia (n. st.) do 10 stycznia (n. st.), ferje zaś wielkanocne od środy wielkiego tygodnia do środy po niedzieli wielkanocnej (włącznie) według jednego i drugiego kalendarza.

W zakładach, w których obchodzi się oprócz świąt rzymsko - katol. także święta według obrządku grecko-katol. wolne są od nauki szkolnej prócz dni wyżej wymienionych (z tem, że dla szkół lwowskich ze względu na odmienne stosunki zostaną wydane osobne zarządzenia).

21 września (Rozdestwo Św. Bohorodyci), 27 września (Wozdwyżenje Czesnoho Chresta), 8 listopada (św. Dymitrija), 21 listopada (św. Mychajła), 4 grudnia (Wowedenije Diwy Maryji), 19 grudnia (św. Nykołaja), 14 stycznia (Nowyj Rik), 19 stycznia (Bohohawlenije H. Jordan), 12 lutego (Treh Swjatiw), 15 lutego (Strytenje), 7 kwietnia (Błahowiszczenje), dzień Wniebowstąpienia Pańskiego (Woznesenje), poniedziałek Zielonych Świąt, czas od Wielkiej Środy do środy po niedzieli wielkanocnej jako ferje wielkanocne ob. gr.-kat., od 5 do 10 stycznia włącznie ferje Bożego Narodzenia ob. gr.-kat., sobota przed Zielonemi Świątami ob. gr.-kat. (Subota pered Sozestwijem św. Ducha), Wigilja przed świętem Jordanu (Naweczerije Bohohawlenija Hospodnoho).

1) Dla szkół i oddziałów żydowskich, przewidzianych art. 97 „Przepisów tymczasowych”, wolne są od wszelkich za-

jęć, prócz sobót, ogólnych ferji Bożego Narodzenia, ogólnych ferji Wielkanocnych i ogólnych ferji letnich — także następujące żydowskie dni świąteczne:

a) Wigilja i żyd. Nowy Rok (Rosz - Haszana)	3 dni
b) Wigilja i Dzień Sądny (Jom - Kipur)	2 „
c) 2 pierwsze i 3 ostatnie dni świąt Szafasów (Sukos)	5 „
d) Pierwszy dzień Chanuki	1 „
e) Dzień święta Purym	1 „
f) 2 pierwsze i dwa ostatnie dni świąt Paschy, o ile nie przypadają na ogólne ferje Wielkanocne (co się zdarza bardzo rzadko)	4 „
g) Dzień święta wiosny (Lag - Boomer)	1 „
h) Dzień 3 maja jako święto narodowe	1 „
i) Święta Szewuos	2 „

Razem 20 dni

2) Dzieci wyznania mojżeszowego, uczęszczające do szkół elementarnych powszechnych, mogą w dni powyższe do szkoły nie przychodzić.

Turystyka i sport.

Trzeba stwierdzić, że nauczycielstwo naogół oddaje się chętnie turystyce; jest to objaw nietylko dodatni, ale wręcz konieczny, szczególnie u nauczyciela polskiego. Któż bowiem jak nie on winien najdokładniej znać wartości geograficzne, historyczne, gospodarcze i t. p. swego kraju.

W okresie wakacyj szeregi koleżanek i kolegów udają się w różne strony i do różnych miejscowości, bądź wyłącznie w celach krajoznawczo - turystycznych, bądź łącząc te cele z miejscem kursów wakacyjnych, letnisk i t. p. Rzadko jednak ruch ten odbywa się w formie planowo zorganizowanych wycieczek, a bez tych planowych ram traci on bardzo wiele na wartości.

Pragnąc temu zapobiec — Zarząd Główny Związku P. N. S. P. powołał do życia **Sekcję Krajoznawczo - Turystyczną**, która przeprowadza koordynację tych spraw i reguluje je na zasadach specjalnych przepisów organizacyjnych. Obecnie ruch turystyczny nauczycielstwa skierowany jest głównie w góry przez Zakopane, w którym znajduje się specjalny Dom Turystyczny dla nauczycielstwa, urządzony przez Związek.

Dom Turyst. - Wycieczkowy Związku.

Dom Turystyczny rządzi się następującym regulaminem:

- 1) Nazwa: Dom Turystyczny Zw. P. N. S. P.
- 2) Cel: Dom Tur. ma służyć członkom Związku i ich najbliższym rodzinom w czasie odbywania wycieczek w Tatrach i na Podhalu od 1 czerwca do 15 września.
- 3) Z Domu można korzystać zasadniczo trzy doby bez przerwy, dalszy zaś pobyt może być wyjątkowo uwzględniony przez Zarząd D. T. o ile są wolne miejsca po godzinie 9 wiecz.
- 4) Koszta mieszkania na okres wakacyjny. Opłata wynosi 1 zł. dziennie dla czł. Związku, dla rodzin 1 zł. 50 gr. Dla młodzieży i dzieci 50 gr. do lat 15.
- 5) Każdy przyjeżdżający winien mieć ze sobą: koc, prześcieradło, jasiek.
- 6) Wycieczki zbiorowe, czy to dorosłych, czy też wycieczki szkolne, zgłaszać należy najmniej na dwa tygodnie naprzed pod adresem: Tadeusz Malicki, Sanatorium Nauczycielskie, Zakopanem. Wycieczki zbiorowe nie mogą przekraczać liczby 50 osób.

7) Po przyjęciu do wiadomości i ustaleniu terminu wycieczki zbiorowej, należy opłatę nadsyłać zgóry.

8) Ani kredytu, ani dalszych zniżek nie udziela się.

9) Oprócz dowodu osobistego członkowie Związku winni wykazywać się legitymacją członkowską.

10) Wszyscy uczestnicy Domu Turystycznego mogą korzystać z wiktów za osobną opłatą w cenie 4 zł. dziennie.

11) W budynku pod żadnym pozorem nie wolno gotować na maszynkach spirytusowych i naftowych.

12) Uczestnicy muszą nadto poddać się wewnętrznemu regulaminowi, dotyczącemu czystości i porządku w Domu Turystycznym.

W rozdziale X (wyżej) podane są szczegółowe informacje o ulgach i udogodnieniach kolejowych dla wszelkiego rodzaju wycieczek krajoznawczo - turystycznych.

Rzeczy godne widzenia.

A. W Warszawie:

1. Belweder, Al. Ujazdowskie, (Zarząd Łazienek i Belwederu, Agrykola 9). 2. Katedra Śgo Jana, ul. Świętojańska. 3. Kamienica Baryczków, Stare - Miasto 32. 4. Łazienki (Pałac, Biały Domek, Oranż.), Al. Ujazdowskie. 5. Muzeum Narodowe, Podwale 15. 6. Muzeum Wojska, Podwale 15. 7. Muzeum Rzemiosł i Sztuki Stosowanej, Chmielna 52. 8. Muzeum im. Mathiasa Bersohna, ul. Grzybowska 26 (Dzieje żydów w Polsce). 9. Muzeum Przemysłu i Rolnictwa, Krak. Przedm. 66. 10. Ogród Botaniczny, Al. Ujazdowskie. 11. Polskie Państw. Muzeum Przyrodnicze, Krak.-Przedm. 26/28. 12. Wilanów, pod Warszawą, Kustosz, Nowy-Świat 18. 13. Zachęta Sztuk Pięknych, Pl. Małachowskiego 3. 14. Zamek Królewski, Plac Zamkowy, tel. 241-25.

B. W kraju:

1. Barania Góra i źródła Wisły. 2. Gopło. 3. Kazimierz n/W. 4. Kaszuby. 5. Kraków. 6. Krzemieniec. 7. Lwów. 8. Łódź. 9. Łódź. 10. Łysogóry 11. Ojców. 12. Pieniny. 13. Puszcza Białowieska. 14. Polesie. 15. Podkarpacie. 16. Poznań. 17. Racławice. 18. Sandomierz. 19. Śląsk. 20. Tatry. 21. Wilno. 22. Wołyń. 23. Zagłębie naftowe. 24. Zagłębie węglowe. 25. Morze i wybrzeże morza polskiego z Helem, Puckiem, Gdynią, Sopotami a nadto i Gdańskiem.

Bardzo szczegółowych i fachowych informacji w spra-

wach krajoznawczo - turystycznych udzielają chętnie i fachowo, następujące instytucje:

1) Polskie Tow. Krajoznawcze. Warszawa, Karowa 31.
2) Powsz. Tow. Uniwersytetów Regionalnych. Warszawa, Wspólna 23 m. 12.

3) Sekcja Wycieczkowa Naucz. Ogniska krakowskiego, Kraków, Rynek Główny 29.

(Sekcja ta organizuje w ciągu każdego roku szereg wycieczek nauczycielskich po kraju i zagranicę).

Adresy niektórych instytucji.

1. Tow. Naukowe Warsz. — Nowy Świat 72, tel. 313-71.
2. Kasa im. Mianowskiego — Nowy Świat 72, tel. 7-07.
3. Tow. Opieki nad pamiątkami i zabytkami historycznymi — Warszawa, Stare - Miasto 32, tel. 99-88.

4. Warsz. Tow. Higijeniczne — Warszawa, Karowa 31, tel. 63-46.

5. Tow. Uniwersytetów Robotniczych — Warszawa, Warecka 7.

6. Polski Czerwony Krzyż — Warszawa, Smolna 6, tel. 112-03.

7. Związek Inwalidów Wojennych — Warszawa, Łukasńskiego 11.

8. Związek Harcerstwa Polskiego — Warszawa, Aleje Jerozolimskie 37.

9. Związek Florjański (straży ogn.), Warszawa, Al. Jerozolimskie 41, tel. 84-30.

10. Polskie Tow. Łowieckie — Warszawa, Nowy Świat 35, tel. 7-98.

Analfabetyzm w Polsce.

Wskutek wiekowej przeszłości niewoli, Polska jest krajem analfabetów, licząc ich aż 33 procent. Teraz zmienia się to na lepsze z dnia na dzień, gdyż społeczeństwo całe garnie się masowo do oświaty, jednakże statystyka wykazuje takie dane:

Poznańskie ma najmniej analfabetów bo zaledwie 3.7%, Pomorze 5.2 proc., stolica państwa, Warszawa, liczy ich 15.6 proc., Polesie 71 proc., (podobnie na Wołyniu i w woj. Nowogródzkim).

Z ogólnej liczby ludzi danego wyznania w Polsce, ilości analfabetów wyrażone procentowo są też bardzo różne. Analfabetów wyz. rzymsko-katolickiego jest 24.7 proc., wyz.

żydowskiego 28.3 proc., wyz. prawosławnego 72 proc., wyz. grecko - katolickiego 48.4 proc. wyz. ewangelickiego 12.5%.

Ilość analfabetów kobiet jest znacznie większa od ilości mężczyzn. Z pośród wszystkich mężczyzn, którzy ukończyli 10 rok życia mamy 29.4 proc. analfabetów, z pośród wszystkich kobiet które ukończyły 10 rok życia 35.8 proc. W wojew. Poleskiem cyfry te wynoszą dla mężczyzn 60 proc. dla kobiet 80 proc.

(Kraje z wysoką kulturą w Europie jak Szwajcaria, kraje Skandynawskie, wogóle już swoich analfabetów nie obliczają, a jeśli w krajach tych znajdują się osoby nieumiejące czytać, to rekrutują się albo z pośród absolutnie nienormalnych, lub też z osób, które z czasem nauczanej sztuki czytania już zapomniały, zresztą ilości ich są tak znikome, że tworzą zaledwie drobne części ich społeczeństw wyrażane w promilach).

RADWANOWA H.

Słownik ortograficzny (pisownia
według ostatnich zasad Polsk. Akademii
Umiejętności) Cena 80 gr.

Radjo.

Wynalazcą radja jest słynny inżynier włoski Marconi. Jest to udoskonalona forma telefonowania i dlatego nosi nazwę radjotelefonji.

Radjotelefonja t. j. sposób przesyłania na odległość przy pomocy fal elektromagnetycznych żywego słowa i muzyki jest jedną z najwspanialszych zdobyczy ostatniej doby. Specjalne stacje nadawcze służą do wysyłania takich fal, które biegną w przestrzeń z ogromną szybkością 300.000 km. na sekundę. Ze względu na doniosłe znaczenie kulturalno - oświatowe radjofonji wszystkie państwa starego i nowego świata zorganizowały u siebie sieć stacji nadawczych. Radjofonja stała się dziś jedną z najniezbędniejszych potrzeb kulturalnych zwłaszcza na odległej prowincji, dla której jest często je-

dynym codziennym łącznikiem z resztą cywilizowanego społeczeństwa.

W Polsce też stopniowo rozbudowuje się sieć stacji radiofonicznych. Zśród aparatów odbiorczych wyróżniają się swoją dobrocią aparaty inż. Manczarskiego, które można otrzymać za pośrednictwem administracji „Płomyka”, Świętokrzyska 18.

NOWOŚĆ!

NOWOŚĆ!

Szczęśny W. Pierwsza Książka Radjoamatora.
Podstawy naukowe i praktyczne wskazówki
budowy radjoodbiorników . . . Cena 2.50

Nie zaryzykujesz, jeżeli skorzystasz z **pośrednictwa „Płomyka”** i zakupisz radio-odbiornik systemu Manczarskiego.
Cena za:

1 lampowy	150 zł.
2 " 	200 "
3 " 	200 " i t. d.

Odbiór znakomity!

Gwarancja!

Pośredniczy w sprzedaży wyżej wymienionych aparatów na raty i informacje
udziela Admin.stracja „Płomyka”

Warszawa, Świętokrzyska 18, tel. 322-18.

Prasa w Polsce.

Dzienników jest — 164, wychodzących co parę dni 85,
tygodników — 301, dwutygodników — 160, miesięczników —
302, reszta wychodzi w niustalonych terminach.

PŁOMYK

«Każda klasa powinna prenumerować przynajmniej jeden egzemplarz

„Płomyka”

tygodnika ilustrowanego dla dzieci i młodzieży wraz z dodatkiem
„Płomyczek”.

Warunki prenumeraty:
patrz dalej.

Armja polska i obce.

Armja polska liczy w czasie pokoju 250.000 żołnierzy (w czasie wojny 2 miliony). Z innych państw: Anglja — 165.000 (w czasie wojny około 6 milionów. Austria — 30.000 (w czasie wojny około 1 miliona). Czechosłowacja — 150.000 (w. — około 2 milionów). Estonia — 25.000 (w. — około 200 tysięcy). Francja — 650 (w — z górą 5 milionów). Litwa 50.000 (w. — 200 tysięcy). Łotwa — 20.000 (w. — 250 tysięcy). Niemcy — 100.000 (w. — pięć i pół miliona). Rumunja — 200.000 (w. — około półtora miliona). Rosja sowiecka — 600.000 (w. — około 6 milionów). Węgry — 40.000 (w. — 650 tysięcy). Włochy — 250.000 (w. — 4 miliony i 300 tysięcy). Stany Zjednoczone Ameryki Północnej — 140.000 (w. — 16 milionów). Chiny — 1 milion (w. — 15 milionów). Japonja — 270.000 (w. — 6 i pół miliona). Turcja — 235.000 (w. — 1 milion 290 tysięcy).

Odnaczenia Rzeczypospolitej.

1. Krzyż „Virtuti Militari”. 2. Odznaki Honorowe dla oficerów i szeregowych. 3. Krzyż walecznych. 4. Order „Orła Białego” (dla wojskowych i cywilnych). 5. Order odrodzenia Polski (Polonia restituta”). 6. Krzyż zasługi.

System monetarny w Polsce.

Wyraz „grosz” pochodzi z łacińskiego grossus — gruby i oznaczał gruby pieniądz: nummus grossus albo denarius grossus. Grosze zaczęto bić w Europie w wieku XII, kiedy denary stały się monetą małej wartości. Najpierw zjawily się w Wenecji, później we Francji, a następnie w Pradze Czeskiej (w końcu wieku XII). Na wzór groszy czeskich zaczął bić grosze w Polsce Kazimierz Wielki od roku 1338 z napisem grossus krakowiendis. Była to moneta srebrna, duża o średnicy 2,8 cm. Następcy Kazimierza Wielkiego zaniechali bicia tych monet, dopiero Zygmunt I. Stary w 1526 r. wznowił ich bicie, ale grosze te warte były już trzy razy mniej. I następni królowie wybijali grosze, ale coraz mniejsze i liche. Ostatnim jest grosz z r. 1666. Wznowiono bicie groszy za Augusta II w r. 1752, ale były to już monety miedziane, wartości trzech szelągów. Odtąd bito grosze miedziane wciąż aż do połowy XIX. wieku. I zaborcy również bili dla zabrnanych prowincyj grosze polskie.

Grosz był w Polsce 600 lat jednostką monetarną — od XIV i XIX wieku i dziś powrócił do swych praw.

Początkowo w XIV i XV wieku złoty był rzeczywiście złotą monetą, dukatem, przychodzącym z zagranicy, z Włoch, Holandji i Węgier. Liczono go po 14 groszy, później cena wzrastała i doszła do 30 groszy. Sejm w 1496 r. zawarował, że więcej za złotego płacić nie wolno. Gdy mimo to cena dukata wzrastała dalej do 32, 35 groszy, nazwano 30 groszy złotym polskim, a prawdziwą złotą monetę, czyli dukata, czerwonym złotym.

Złoty polski spadał coraz niżej, bo srebro w groszach coraz bardziej podlało, a złoty wciąż równał się 30 groszom, natomiast czerwony złoty wciąż zawierał 3,5 gramów złota. W wieku XV za dukata płacono jednego złp., przy końcu XVI stulecia blisko dwa złote polskie, za Zygmunta III-go już cztery złote polskie, za Jana Kazimierza 6 zł. polskich, za Augusta II i przez cały wiek XVIII osiemnaście złp. (w monecie miedzianej, bo grosze bito z miedzi).

Złoty polski jako monetę zaczął bić pierwszy Zygmunt August w roku 1564, ale ze srebra, o średnicy 4 cm. Nie znalazł ten pieniądz uznania. Jan Kazimierz w r. 1663 z porady Andrzeja Tynfa, przedsiębiorcy mennicznego, wypuścił na spłacenie długów państwowych złotych srebrne średnicy 3 cm. Nazwano je później powszechnie „tynfami”.

Złoty — obecna jednostka monetarna — zawiera ⁹/₃₁ grama czystego złota i równa się złotemu frankowi „unji monetarnej łacińskiej”. Monety są następujące: Frank w różnych państwach wchodzących w skład tej unji nosi różne nazwy a mian.: w Belgji, Francji i Szwajcarii nazwa się frankiem, w Bułgarji — lew, w Grecji — drahma, w Hiszpanji — peseta, w Jugosławji — dinarem, w Rumunji — leu i we Włoszech — lirą. Korony austr., czeska i węg. — 1.05 fr., marka niem. — 1,23 fr. Rubel ros. 2.66 fr., Dollar St. Zjedn. — 5.18 fr. Korona skandynawska — 1,39. Milrej port. — 5.60 fr., Jen. jap. — 2.58 fr., Funt turecki — 22.24 fr.

Miary i wagi.

Miary długości (Podstawa jest metr): Kilometr = 1000 metrów. Hektometr = 100 metrów. Decymetr = 0.1 metra. Centymetr = 0.01 metra. **Miary powierzchni:** Ar = 100 metr. kwadrat. Hektar = 100 arom. **Miary objętości:** Litr = 1 decymetr sześć. Hektolitr = 100 litrom. **Miary wagi:** Tona =

1000 kilogramom. Kilogram = 1000 gramom. **Miary polskie:**
 Sążen = 3 łokciom = 1,728 metrom. Łokieć = 2 stopom = 0,576 metra. Stopa = 12 calom = 0,288 metra. Cal = 12 linjom = 24 milimetrom. Linja = 2 milim. Pręt = 15 stopom = 10 przecikom = 4,32 metr. Pręt kwadratowy = 18,6624 metr. kwadratowy. Morga = 300 prętom kwadrat. = 55,9872 arom (hektar = 1,7861 morga). Włoka = 30 morgom = 16,79616 hektarom. Korzec = 32 garncom = 1,28 hektolitrom. Garniec = 4 kwartom = 4 litrom. Kwarta = 4 kwaterkom = 1 litrowi. Kwaterka = 0,26 litra. Funt = 32 łutom = 405,504 gramom. Łut = 288 granom = 12,672 gramom. Gran = 0,044 grama. Kamień = 24 funtom = 10,1376 kilogr. Centnar = 100 funtom = 40,5504 kilogr. Sążen sześcienny (drzewa) = 5,1598 metr. sześć.

(Miary metryczne zostały zaprowadzone w Polsce 8-go lutego 1919 r.)

Oplaty stempłowe.

Czeki: podlegają stałej opłacie 5 groszy.

Rachunki: od każdych 50 zł — 10 groszy do 15 zł. są wolne od opłaty; od odpisu lub duplikatu 20 groszy.

Kwity: od każdych nawet niepełnych 20 zł. — 10 gr.

Świadectwa: za pierwszy arkusz 2 zł., za następne po 40 groszy.

Pełnomocnictwa: 2 złote.

Sposoby wywabiania plam.

1. **Atrament** — z materiałów białych — kwasem cytrynowym (poprostu cytryną) i kwasem winnym. Z materiałów kolorowych — roztworem kwasu winnego.

2. **Brud** — benzyną, amoniakiem, wodą z mydłem, wiórkami panamy.

3. **Cukier** — gorącą wodą.

4. **Farba olejna, pokost** — jedwabie — benzyną i eterem, a wszelkie inne — terpentyną i spirytusem.

5. **Kawa, kakao** — wodą bez mydła.

6. **Krew** — jedwabie — wiórkami panamy, a wszelkie inne materje — wodą z mydłem.

7. **Mleko** — wodą z mydłem, amoniakiem i benzyną.

8. **Owoce, wino** — ciepłą wodą chlorową — białe materje, a wszelkie inne — letnią wodą mydlaną i amoniakiem.

9. Parafina, wosk — zgrubsza zeszkrobać, a następnie wyprasować przez bibułę, resztki zaś zmyć benzyną lub spirytusem.

10. Rdza — solą szczawikową, kwasem cytrynowym.

11. Tłuszcz — benzyną, terpentyną i amonjakiem.

12. Trawa — gorącą wodą z mydłem a z jedwabiu — benzyną.

Termometr (ciepłomierz).

Jest to przyrząd służący do mierzenia temperatury człowieka, oraz powietrza. Używane są termometry — Celsjusza, Re'aumura i Fahrenheita. I-szy jest o skali 100°, II — 80°, III — 180°. U Celsjusza i Re'aumura wskazuje temperaturę topnienia lodu przy 0°, u Fahrenheita zaś przy 32°.

Kalendarzyk astrologiczny.

(Ku rozrywce).

Styczeń. O ludziach urodzonych w styczniu astrologia powiada, że panie są wesołe, miłe, sympatyczne, stałe w swoich afektach i szczere. Mężczyźni żywi, dowcipni, mili i uczuciowi. Posiadają tęgość umysłu, zdrowy sąd, mają upodobania do nauk ścisłych, chętnie zajmują się polityką, lecz nie jako karjerowicze, są naogół raczej bezinteresowni.

Luty. Kobiety urodzone w lutym są obdarzone pięknością. Sąd ich jest zdrowy. Serce bardzo dobre. Wierne w przyjaźni, stałe w miłości. Mężczyźni urodzeni w tym miesiącu mają charakter zmienny i wrażliwy. Są entuzjastami i ryzykantami. Są przesądni i ambitni. Niestety wola ich jest dość zmienna i niepewna. Delikatni, usłużni i sympatyczni, bardzo żywi i porywczy.

Marzec. Kobiety naogół bardzo przystojne i kochliwie. Lubią przyjemności, hołdy i względy. Często kłamią nieświeżym. Charaktery kapryśne, żywe lecz sympatyczne. Mężczyźni mają charaktery żywe, nerwowe, drażliwe. Lubią przyjemności i swobodę. Wymowni, lecz nie dotrzymują obietnic. Mają upodobanie do wiedzy. Decydują się często bez namysłu.

Kwiecień. Kobiety odznaczają się inteligencją, powagą, energią i wytrwałością, są jednak porywcze i gwałtowne. Mężczyźni łatwo się unoszą, są gwałtowni, nieraz brutalni. Inteligentni i systematyczni. Umysły częściej przyziemne. W życiu cieszą się powodzeniem.

Maj. Kobiety kształtne, łagodne, miłe. Odznaczają się dobrem sercem i szlachetnymi uczuciami. Brak im energii. Mężczyźni żywi, wrażliwi, zmienni, sentymentalni, ujmujący. Pozatem intelektualni, pomysłowi. Projekty ich często bywają nierealne. Mają upodobanie do sztuki i literatury.

Czerwiec. Kobiety kapryśne, podejrzliwe i trudne we współżyciu. Nieraz zdrażliwe. Cieszą się jednak powodzeniem u mężczyzn. Czynne, pracowite i zdolne do energicznych czynów. Mężczyźni odznaczają się inteligencją żywą. Często poświęcają wszystko pogoniom za wrażeniami. Lubią komfort, wszelkiego rodzaju przyjemności. Przywiązują się do ognisk domowych i do rodziny tylko ze względów egoistycznych, dla życiowej wygody.

Lipiec. Kobiety naogół piękne, dobre i cieszą się powodzeniem u mężczyzn. Odznaczają się odwagą, nieraz brawurą. Charaktery żywe, często mściwe. Idea wzniosła. Mężczyźni są dumni i dzielni. Odznaczają się wielką szlachetnością uczuć, szczerością, lojalnością i wspaniałomyślnością. Cieszą się wielkim powodzeniem u kobiet i w życiu. Nadmierna duma powoduje im nieraz przykrość.

Sierpień. Kobiety nieśmiałe, skromne, łagodne lecz nie słabe. Pozytywne, lubią spokój i ład. Bardzo uczuciowe i cnotliwe. Mężczyźni pięknie zbudowani, pogodni, pełni ożywienia i dowcipu, chociaż często złośliwi. Mają powodzenie u kobiet. Cierpliwi i wytrwali. Brak im często odwagi i inicjatywy.

Wrzesień. Kobiety sentymentalne. Starają się podołać za wszelką cenę. Mają zawsze wielu wielbicieli. Mężczyźni mili, sympatyczni, ostrożni i chwiejni. Sceptycy.

Październik. Kobiety egzaltowane, niekonsekwentne, naogół leniwe. Lubią pieniądze. Z wiekiem melacholijne i zgryźliwe. Mężczyźni bardzo inteligentni, o czynnych umysłach. Lubią przyjemności i rozkosze. Umieją ukrywać swe myśli.

Listopad. Kobiety odznaczają się umysłem żywym i niespokojnym. Bywają entuzjastkami. Wyrobite poczucie i obowiązku, dobre serce i szlachetność uczuć. Mężczyźni są jednostkami o przeciętnej wartości umysłowej. Zamiłowanie do podróży, wypraw i badań. Odznaczają się wielką miłością własną.

Grudzień. Kobiety kokieteryjne i kapryśne. Lubią przyjemności, ambitne i śmiałe. Mężczyźni pozytywni, ambitni. Karjerowicze. Zdolni są do śmiałych pomysłów. Namiętni.

ORGANIZACJE NAUCZYCIELSKIE W POLSCE.

W Polsce jest stosunkowo duża liczba organizacji nauczycielskich, na co, obok różnorodności szkół, wpływają szczególnie warunki narodowościowe. Przeważna liczba tych organizacji rekrutuje się z nauczycielstwa niepolskiego.

Organizacje polskie są następujące:

1. Związek Polskiego Nauczycielstwa Szkół Powszechnych, liczący ponad 36.000 członków. Organ centralny—„Głos Nauczycielski”. Siedziba: Warszawa, ul. Marszałkowska 123.

2. Stowarzyszenie Chrześc. - Narodowe Nauczycielstwa Szkół Powszechnych. Członków 6.558. Organ — „Nauczyciel Polski”. Adres: Warszawa, ul. Senatorska 19.

3. Stowarzyszenie Kierowników Szkół Wydziałowych z siedzibą w Poznaniu.

4. Związek Zawodowy Nauczycielstwa Polskich Szkół Średnich. Członków 2.000. Organ—„Ogniwo”. Adres: Warszawa, ul. Chmielna 49.

5. Towarzystwo Nauczycieli Szkół Średnich i Wyższych (T. N. S. W.). Członków około 7.000. Organ — „Przegląd Pedagogiczny”. Adres: Warszawa, ul. Bracka 18.

6. Stowarzyszenie Dyrektorów Szkół Średnich z siedzibą w Warszawie.

7. Nauczyciele szkół zawodowych grupują się w Sekcjach: przy Związku Pol. Naucz. Szkół Powsz. oraz przy T. N. S. W., a nadto posiadają własną organizację (Stowarz. Naucz. Szk. Dokszt.) z siedzibą w Poznaniu. Ilość członków w organizacji poznańskiej bardzo skromna. Organ tej grupy—„Szkoła zawodowa”.

8. Zrzeszenie Profesorów i Docentów Szkół Wyższych. Należą profesorowie wyższych uczelni, tworząc w każdym mieście uniwersyteckim odrębną grupę organizacyjną. Wyrazem zewnętrznym jest t. zw. stała delegacja Zrzeszeń Prof. i Doc. Wyższ. Uczelni.

Nauczycielstwo polskie grupuje się nadto w sekcjach organizacyj, jak np. nauczyciele szkół ćwiczeń i seminarjów w Sekcji Kształcenia Nauczycieli Zw. Pol. Naucz. Szk. Powsz. Organ własny — „Ruch Pedagogiczny”.

Organizacje żydowskie.

1. Zrzeszenie Zawodowe Nauczycielstwa Szkół Powsz. Rzeczyposp. Pol. z siedzibą w Warszawie. Członków ok. 300.

2. Stowarzyszenie Naucz. Żydoswskich Szkół Powsz. z siedzibą w Łodzi.

3. Towarzystwo Nauczycieli Religji Mojżeszowej Szkół Powsz. w Polsce z siedzibą we Lwowie. Organ „Wychowanie i Oświata”.

4. Zjednoczenie Szkół Żydowskich w Polsce — z siedzibą w Warszawie.

5. Towarzystwo Naucz. Żydowskich Społecznych Szkół Średnich w Łodzi.

6. Związek Zawodowy Naucz. Żydowskich Szkół Średnich w Polsce. Warszawa, ul. Zielna 25. Organ „Biuletyn Informacyjny”.

Organizacja niemiecka.

1. Landesverband Deutscher Lehrer und Lehrerinnen in Polen — z siedzibą w Bydgoszczy, ul. Gdańska 160. Członków 1500. Organ: „Deutsche Schulzeitung in Polen”.

Organizacje ukraińskie.

1. Wzaimna Pomoszcz, Lwów, ul. Ossolińskich 10. Członków 3.000. Organ: „Uczitelske Slovo”.

2. Uczitelska Hromada (naucz. szk. średn.) — Lwów, Rynkowa 10. Członków około 500. Organ: „Ukrainska Szkoła”.

Organizacja białoruska.

1. Towarzystwo Szkół Białoruskich — Wilno, ul. Ostrobramska 9.

Organizacja litewska.

1. Związek Nauczycieli Litewskich—Wilno, ul. Filipa 12.

Wyczerpująco omawia i charakteryzuje organizacje te i ich działalność Aleksander Patkowski w kalendarzu „Głosu Prawdy” (Warszawa, 1927).

Prenumerujcie, czytajcie, rozpowszechniajcie

Wydawnictwa Związkowe

wyszczególnione na str. 188-190.

NASZE TRADYCJE SZKOLNE.

Początki polskiej myśli pedagogicznej sięgają bardzo dawnych czasów; głębszy ruch w tej dziedzinie zaznaczył się w okresie reformacji i przejawiał się później w różnych formach i mocniejszych lub słabszych momentach. Jeśli chodzi o wychowanie dzieci warstw pracujących, o szkolnictwo ludowe, to dopiero wiek XVIII przyniósł poważne zdobycze, dając nam w konsekwencji dziejowych wypadków politycznych i wielkich idei odrodzeniowych Stanisława Konarskiego — Komisję Edukacji Narodowej. Powołał tę Komisję do życia Sejm t. zw. Delegacyjny na wniosek podkanclerzego litewskiego, Joachima Chreptowicza — 15 października 1773 roku. Powstanie tego pierwszego w Europie ministerstwa oświaty, to początek nowej ery w życiu kulturalnem Polski, bo ujęcie organizacji i kierunku rozwojowego szkolnictwa publicznego przez państwo.

Główni działacze K. E. N. to — Grzegorz Piramowicz, Hugo, Kołłątaj, biskup Massalski, Ignacy Potocki i wielu innych.

Ustawy Komisji i działalność jej Towarzystwa do Ksiąg Elementarnych oparte były zarówno na wielkich, starożytnych teoriach Platona, Arystotelesa, Plutarcha i Kwintyljana, dla których „najwyższym celem wychowania było wychować dobrego patriotę”, co jest „sprawą państwową”, a naukę zaczynać należało jaknajwcześniej — „na sposób zabawy”; zarówno na wskazaniach Reja, Montaigne'a i Komeniusa — jak i na najświeższych zdobyczach pedagogicznych zachodu, a w szczególności Francji, gdzie wówczas ruch myślicielski w tym kierunku był imponująco rozwinięty, służąc za wzór Europie. Dążono do urzeczywistnienia haseł Rousseau'a, który ogłosił, że „celem wychowania jest stworzyć całego człowieka” i jego idei o wychowaniu naturalnem; do zrealizowania poglądów Fleury'ego, że dziecko uczyć należy za pośrednictwem zabawy i łagodnego obchodzenia się; teorii Locke'a o wychowaniu systematycznym; poglądów Rollina, Fenelona i in. o kształceniu kobiet na równi z kształceniem mężczyzn. Dążyła Komisja do stworzenia w Polsce obywatela, któryby oparł się rozkładowym czynnikom: ciemnocie, wsteczniectwu, nietolerancji, waśniom wewnętrznym, a wziął wybitny udział w odbudowie państwa na demokratycznych zasadach równoprawnienia wszystkich obywateli.

Działalność Komisji trwała lat 20, t. j. do roku 1794.

W r. 1800 powstaje w Warszawie Tow. Przyjaciół Nauk, które aż do r. 1832 wywierało decydujący wpływ na kształtowanie się szkolnictwa podług zasad K. E. N. Najczynnijszym prezesem Towarzystwa — był Stanisław Staszic.

Po roku kongresowym 1815, szkolnictwo polskie znalazło się już pod wpływem rządów zaborczych.

Wybitni pedagogowie tego i późniejszego okresu, to Śniadecki i Kochanowski, Liebelt, Cieszkowski, Jachowicz i Estkowski. To Bronisław Ferdynand Trentowski, którego „Chowanna” stała się na owe czasy wskaźnikiem wychowawczym dla postępowych sfer społeczeństwa. „Światło, religia i narodowość oddychają i oddychać muszą postępem, bo inaczej byłyby chińszczyzną. My nie chcemy znać i wyrzekamy się uroczyscie tu światła, religii i narodowości bez postępu, — my walczymy przeciw tym puszczom i walczyć będziemy, póki nam tchu stanie!”

„Kto nie idzie z potężnym duchem czasu, ten zostanie w tyle i będzie, jako nocna wieków mara!” — woła Trentowski w „Przedśłowiu” do „Chowanny”, używając o sobie wyrażenia „my”.

Jego jest słynne zdanie pedagogiczne: „uczeń winien być treścią lekcji zajęty, nauczyciel winien być nią przejęty”.

Po latach 1905 — 6 — 7, pieczę nad narodowością szkolnictwa na ziemiach polskich objęły towarzystwa społeczne, jak: Polska Macierz Szkolna (zabór rosyjski), Tow. Szkoły Ludowej (zabór austriacki), Tow. Czytelni Ludowych (zabór pruski). Od roku 1919 szkolnictwo powszechne w Polsce już niepodległej otrzymało rzetelne podstawy moralne i organizacyjne. Pierwszy polski minister oświaty ś. p. Ksawery Prusss rzucił mocne hasła urzeczywistnienia idei szkoły powszechnej i szkoły jednolitej.

W roku 1927 wypada 100-letnia rocznica śmierci

HENRYKA PESTALOZZIEGO.

Cały świat cywilizowany szykuje się do tej uroczystości, wydając w większym lub mniejszym zakresie pisma tego proroka pedagogiki nowoczesnej.

W Polsce w związku z tą rocznicą „Nasza Księgarnia” wydaje obszerną monografię o Pestalozzim, pióra niedawno zgasłego dr. F. Kierskiego.

M Y Ś L I...

Jeżeli człowiek oszuka mnie raz — to niech go skarże Bóg; dwa razy — niech Bóg skarże jego i mnie; trzy razy — niechaj skarże tylko mnie samego. (De Chewray).

**
*

Na szczyty gór wchodzi się nad przepaściami. **Prus.**

**
*

Znajomą wszystkim jest prawda, że półgłówki zwykle najwyżej głowy podnoszą. **Orz.**

**
*

Słabi tylko giną w objęciach przeciwności, silni karmią się u jej piersi. **Krasz.**

**
*

Każdy w duszy ma coś do opłakania: jakieś wspomnienie lub czyjaś mogiłę.

**
*

Są pewne charaktery, które kwitną i wydają owoce tylko wśród burz i przeciwności, a giną i więdną w atmosferze spokoju i zadowolenia.

Do tych należy jutrzejszy dzień,
Co nowych pragną zdobyć!
Kto się usuwa w ciszę i cień,
Ten się do żywych nie liczy! **A.**

**
*

Jest kolców, bólów niemało w tem życiu
I więcej, niżli jawnie — płynie łez w ukryciu. **Malcz.**

**
*

Najmocniejszy jest ten, kto się sam ma w mocy.

**
*

Gniewać się, jest rzeczą ludzką, a umieć zapanować nad gniewem, jest rzeczą chrześcijanina. **Św. Hieronim.**

**
*

Nieszczęście rzadko przychodzi samo; szczęście za to nie lubi chodzić w towarzystwie.

Maż od złych losów nie umiera,
A jeśli padnie od boleści,
Śmierć wyprowadzi bohatera,
Na złotą drogę świętej cześci. **Sarbiewski.**

Szanuj czas, gdyż jest to przędza, z której tka się życie. **Franklin.**

Dusza częściej niżli jawnie, drży i tęskni potajemnie.

Jest pisarstwo jak kramarstwo, jest pisanie jak płakanie i jest jako bojowanie.

Człowiek płomieniem myśli, iskrami słów toruje sobie drogę do celu swego, ale do tego celu dochodzi tylko i wydoskonala się, milczeniem i czynem. **Sien.**

Każde pełne męskie życie powinno mieć dwie twarze; jedną ze zmarszczonem czołem i wyrazem natężonej myśli, zwróconą ku zadaniom ludzkości, drugą cichą i spokojną w domu przy ognisku. **S.**

Miłosierdzie Boże jest dla złych, nie dla dobrych. **S.**

Od mężczyzny wymagamy siły, aby bronił prawa i słuszności, ale kobieta tylko słodczyą i dobrocią panować winna.

Miłość to siła, rzecz znana i uznana, tak samo, jak wschód słońca, jak przypływy i odpływy oceanu, a jednak zawsze jednakowo zdumiewająca. **S.**

Miłość przychodzi jak żywioł: daje szczęście, albo łamię życie. **S.**

Wielka idea jest jak olbrzymi ptak: skrzydła jej rzucają cień na ziemię, ale sama pławi się w słońcu.

Kto nie wzleci z nią razem w górę, tego otoczy ciemność, a ciemność to śmierć. S.

Są krzywdy, których człowiek czujący swą godność, znieść nie może. S.

Ze wszystkich prawd społecznych najmniej podpada wątpliwości ta jedna, że rozwój oświaty prowadzi za sobą i rozwój moralności. S.

Nauka nie powinna być tragedją dla dzieci, łacina nie może zastąpić powietrza i zdrowia, a dobry lub zły akcent nie powinien stanowić o losie i życiu małych istot.

PIEŚŃ ZWIĄZKU P. N. S. P.

Wolnej my Polsce służym już,
Ojczyźnie miłowanej,
Blask parankowych jasnych zórz
Ozłocił nasze ściany.
Pospieszmy braciom światło nieść,
To czyn nasz niepożyty —
Wyrośnie z trudów naszych cześć
I moc Rzeczpospolitej!

Dźwignijmy czynu złoty młot
I kujmy w serc otusze,
Rycerze słońca w górny lot
Pochwyćmy ludzkie dusze
I nieśmy je w słoneczną dal
W podniebie cnót i dobra —
Niech w Związku tętni mocy stal,
I rośnie wola chrobra!

Przejasne słońce, to nasz herb.
Nasz znak i pawęż złoty;
Hej, dość niedoli, dość tych szczerb,
Co rosły z zła ciemnoty!
Już idzie ku nam dobra wieść,
Rokuje plon bogaty:

Wyrośnie z Ognisk waszych cześć
Dla Prawdy, dla Oświaty.

Nas mnogo jest w żołnierski huf,
Wszak zwarły się tysiące,
Jest siła rąk i siła głów
I serca są gorące.
Hej, z mocą taką jeno iść
Po tryumf ku przyszłości,
Po szczęście braci, chwały liść
I pamięć potomności!

Natchnienie da na zbożny trud
Duch ładu i naprawy,
Żywot Stasziców pełen cnót
I zasłużonej sławy.
Do wieńca tego trzeba wpleść
Gałązkę prac ofiarnych
I miłość głosić, budzić cześć
Dla Ksiąg elementarnych.

Błogosławieństwo na trud on
Da ziemia miłowana
Urodą zbóż, owocnych gron,
Drzew krasą malowana —
I rześka wiewem co od Tatr
Po sine chadza morze,
Na kresach czujna blaskiem wart,
Co pogotowiem gorze.

Wolnej my Polsce służym już,
Ojczyźnie miłowanej,
Blask porankowych jasnych zórz
Ozłocił nasze ściany.
Pospieszmy braciom światło nieść,
To czyn nasz niepożyty —
Wyrośnie z trudów naszych cześć
I moc Rzeczpospolitej!

Mieczysław Opałek.

(Nuty tej pieśni są do nabycia w specjalnym układzie na śpiew solowy, chór męski i chór mieszany w — Zarządzie Głównym Zw. P. N. S. P., lub Ognisku Lwowskiem, Lwów, gmach Skarbka, brama 5).

SPIS TREŚCI.

Rozdz. I. Wiadomości kalendarzowe.

	Str.
1. Wstęp	3
2. Kalendarjum (12 miesięcy)	4—27
3. Święta ruchome	28
4. Patronowie kościelni w Polsce	29
5. Zaćmienia słońca	29
6. Kalendarzowa rachuba czasu	29
7. Rodzaje czasu w Europie	33
8. Stały kalendarz	34

Rozdz. II. Ustrój Państwowy Polski. Władze polityczne.

Informacje i adresy.

1. Konstytucja Rzecz. Polsk.	35
2. Zmiana Konstytucji	54
3. Ordynacja wybor. do Sejmu i Senatu	57
4. Władze ustawod. i wykonaw.	61
5. Sejm i Senat	63
6. Prezydent i Rząd	63
7. Naczelnicy Państwa w Polsce wolnej	65
8. Rząd Marsz. J. Piłsudskiego	73
9. Gabinety ministrów w wolnej Polsce	73
10. Wykaz województw i powiatów	74
11. Samorząd komunalny	76
12. Stronnictwa polit. w Polsce	77
13. Ministerstwa i wyższe urzędy w Warszawie	79
14. Poselstwa polskie zagranicą	84
16. Święta narod. Polski i obcych państw	87

Rozd. III. Władze Szkolne w Polsce.

1. Organizacja władz szkolnych	88
2. Byli ministrowie W. R. i O. P.	89
3. Ministerstwo W. R. i O. P.	90
4. Kuratorja z wyk. inspektorów i wizytatorów	93—112

Rozdz. IV. Kościół i Duchowieństwo.

1. Konkordat	112
2. Administracja kościołów	118
3. Statystyka wyznań w Polsce	119

Rozdz. V. Szkolnictwo Polskie. Wiadomości z Ustawodawstwa Szkolnego i Statystyki szkolnej. Sprawy nauczycielskie.

Informacje.

1. O ustroju szkolnym	120—121
2. Samorząd szkolny	122—123
3. Dekret o obowiązku szkol.	124
4. O zakł. i utrzym. szkół powsz.	125—126
5. O budowie publ. szkół powsz.	127
6. Szkoły mniejszości narod.	128—129
7. Statystyka szkolna	130
8. Statystyka nauczycieli	131
9. Statystyka inspektorów szkolnych	131
10. Szkoły zawodowe	132
11. Seminarja nauczycielskie	132
12. Szkoły dla dzieci anormalnych	133—4
13. Zakłady wychowaw. - popraw.	135
14. Statystyka szkół średnich w Polsce	136—7
15. Wyższe uczelnie w Polsce	138
16. Instytuty i Wyższe Kursy Naucz.	138
17. O kwalifikacjach naucz.	139—152
18. Pragmatyka	152—157
19. O służbie wojskowej	158—160
20. Uposażenie nauczycielstwa	164—166

21. Sprawy emerytalne	166—171
22. Pensje wdowie i sieroce	171—172
23. Fundusz wdów i sierot im. St. Nowaka	172
24. O budżecie państwowym Polski	173
25. Budżet Min. Wyzn. Rel. i Ośw. Publ.	174

Rozdz. VI. Związek Polskiego Nauczycielstwa Szkół Powsz.

1. Zarys powstania i rozwoju Związku P. N .S. P.	175—180
2. Zasady organizacyjne Związku	181
3. Zadania Komisij Wojewódzkich	187—188
4. Akcja wydawnicza Związku	188—190
5. Samopomoc lecznicza Związku	191—193
6. Inne miejsca lecznicze i wypoczynkowe	193
7. Wskazówki organizacyjne	194—197

Rozdz. VII. Wytwórnice pomocy szkolnych i księgarnie 197

Rozdz. VIII. Rzeczpospolita Polska.

1. Królowie polscy	194
2. Ważniejsze wydarzenia w dziejach Polski.	199—200
3. Wypadki w Polsce	200—201
4. Obszar i ludność Polski	202
5. Największe miasta	203
6. Największe jeziora	203
7. Kanaly	204
8. Największe góry	204
9. Linje kolejowe	204
10. Produkcje soli	205
11. " węgla	206
12. " ropy naft.	206
13. Inwentarz	206
14. Użycie ziemi w Polsce	207
15. " " w inn. krajach	207
16. Ludność polska zagranicą	208

Rozdz. IX. Wiadomości z historii powsz., geografji i statystyki światowej.

1. Daty z hist. powszechnej	209
2. Odkrycia i wynalazki	210
3. Rasy i religje	210
4. Słońce	211
5. Ziemia	211
6. Księżyc	211
7. Największe rzeki	212
8. " góry	212
9. " miasta	212
10. Spis państw	213—216

Rozdz. X. Poczta i koleje.

1. Taryfa pocztowa	216
2. " telegraficzna	217
3. " rozmów telef.	217
4. Przepisy kolejowe	217—222
5. Komunikacja lotnicza	223—4
6. Tramwaje w Warszawie	225

Rozdz. XI. Zdrowie i Higiena.

1. Pierwsza pomoc w nagłych wypadkach	228—229
2. Apteczka domowa	230
3. Wartość odżywcza pokarmów	230
4. Uzdrowiska polskie	231—232

Rozdz. XII. Wiadomości Różne.

1. Dni wolne od nauki szkolnej	233—236
2. Turystyka i sport	236—238
3. Rzeczy godne widzenia	238—239
4. Adresy niektórych instytucji	239
5. Analfabetyzm w Polsce	239—240
6. Radjo	240—241
7. Prasa w Polsce	241

8. Armja polska i obce	242
10. System monetarny w Polsce	242—243
11. Miary i wagi	243—244
12. Opłaty stemplowe	244
13. Sposoby wywabiania plam	244—245
14. Termometr	245
15. Kalendarzyk astrologiczny	245—246
16. Nasze tradycje szkolne	247—248
17. Myśli	249—252
18. Pieśni Związku P. N. S. P.	252—253

Dostrzeżony błąd: Na str. 135 w wierszu 6 od góry winno być: **Studzieniec**.

Czytelniku!

Pamiętaj opracować swoje spostrzeżenia i uwagi o brakach tego Kalendarza i przelać je w rzeczowej i szczerzej formie Redakcji Kalendarza Nauczycielskiego: Warszawa, Marszałkowsku 123.

Posłużą one do ulepszeń wydawnictwa na lata następne, a w szczególności na rok 1928.

Uwagi mogą być nadsyłane do września 1927 r. włącznie.

R. T.

WYDZIAŁ SPOŁECZNO-WYCHOWAWCZY

(Dział wydawnictw)

Związku Spółdzielni Spożywców Rzeczyplitej Polskiej

Warszawa, ul. Grażyny 13, telef. 23-62

Konto w P. K. O. 87-60.

Chcesz z pożytkiem i dobrymi wynikami pracować w ruchu
spółdzielczym,

poznaj literaturę spółdzielczą!

Przedewszystkiem zaś:

Abramowskiego Edwarda—*Pisma t. I, II i III*—dają szeroką podstawę społeczno - filozoficznego ujęcia zagadnienia ruchu spółdzielczego.

Wojciechowskiego Stanisława — *Kooperacja w rozwoju historycznym*, książka daje krytyczny przegląd ruchu w jego rozwoju historycznym.

Dąbrowskiego Franciszka — *Spółdzielnie Uczniowskie*, — praktyczny podręcznik do prowadzenia spółdzielni uczniowskich z uwzględnieniem organizacji i rachunkowości.

Wolskiego Jana — *Czy to bajka, czy nie bajka?* — książka do czytania i pogadanek dla dlatwy i młodzieży.

Poza tem Dział Wydawnictw Z. S. S. R. P. posiada inne książki z zakresu teorii, historii i praktyki kooperacji, oraz specjalne książki dla dlatwy i młodzieży.

O zagadnieniach aktualnych i prądach ruchu spółdzielczego w Polsce i zagranicą informuje miesięcznik

„Rzeczpospolita Spółdzielcza“

w sprawach praktycznych dla działaczy-praktyków ważnym jest dwutygodnik

„Spółem“

w celach propagandystycznych należy postęgiwać się tygodnikiem

„Spółnota“

Adres Redakcji i Administracji jak wyżej:

Warszawa, ul. Grażyny 13, telef. 22-62.

KRAKÓW—RYNEK Gł. 29.

S Z K O L N I C A

WYTWÓRNA ZESZYTÓW

poleca swoje własne zeszyty. Na okładkach rysunki kol. Wójcika, oraz tablice kaligraficzne, ortograficzne i geometryczne.

S Z K O L N I C A

HURTOWNIA

poleca wielki wybór map, globusów, obrazów barwnych i inne naukowe pomoce szkolne.

S Z K O L N I C A

SKLEP

sprzedaje wszelkie przybory piśmienne, zeszyty, bruljony i t. p.

S Z K O L N I C A

KSIĘGARNIA

posiada na składzie wszelkie podręczniki metodyczne.

S Z K O L N I C A

DRUKARNIA

drukuje książki, podręczniki metodyczne, druki szkolne, oraz wykonywa wszelkie prace, wchodzące w zakres sztuki drukarskiej.

KRAKÓW—RYNEK Gł. 29.

Książki niezbędne w podręcznej bibliotece nauczyciela:

Podręczna Encyklopedia Pedagogiczna. Dwa tomy w oprac. Dr. F. Kierskiego.	30.00
Rocznik Pedagogiczny. Tom I za r. 1924 cena 12.50; Tom II 1922/24. Cena	20.00
z kompletną bibliografią. T. III za r. 1925/26.	
Biblioteka Pedagogiczna w latach 1901 — 1910 o opr. Karbowiaka.	4.20
Benni — Uwagi o wymowie polskiej	0.70
Robieńska — Pierwsze lata nauczania rysunku	4.00
Dąbrowski — Nauka o dziecku	4.80
Dobrowolski — Nauczyciel jaok główny czynnik roz- woju szkoln. powsz.	0.70
Dzierzbicka — Uzdolnienie zawodowe nauczyciela- wychowawcy	3.00
Dyakowski — Metodyka nauki o przyrodzie	3.00
Falski — Wskazówki do Elementarza powiatowego	1.60
Gądzikiewicz — Higijena książki	1.60
Gebert — Jak uczyć historii w szkole powszechnej	0.70
Jaworski — Co i w jaki sposób opowiadać dzieciom	5.40
Kerschensteiner — Pojęcie szkoły pracy	4.80
Oraczewski — Jak się uczyć	2.10
Piasecki — Zabawy i gry ruchowe	2.50
Rusk — Pedagogika eksperymentalna	9.60
Sierżputowski - Klebanowski — Wskazówki do Ele- mentarza rachunkowego	0.40
Weterkamp — Samodzielność i radość twórcza w na- uce i wychowaniu	2.00
Zarzecki — Wstęp do pedagogiki	2.20
" Nauczanie matem. pocz. Cz. I i Cz. II po	3.00
Atlas powszechny Romera Cz. I cena 24.00, Cz. II	15.00
Atlas Polski współczesnej Romera	15.00

KSIĄŻNICA — ATLAS

WARSZAWA

Nowy Świat 59. P. K. O. 117.

L W Ó W

P. K. O. 149.598. Czarnieckiego 12.

KOMPLETNE URZĄDZENIA

GABINETÓW FIZYCZNYCH, CHEMICZNYCH,
BIOLOGICZNYCH I LEKARSKICH DLA SZKÓŁ
POWSZECHNYCH, ŚREDNICH I WYŻSZYCH

— p o l e c a —

„POMOC SZKOLNA“

Sp-ka z o. odp.

Warszawa, KRAKOW. - PRZEDMIEŚCIE 38.

tel. 217-16 i 191-32.

— Cenniki na żądanie. —

Skład Rafji, Wiórów i Petyku „S L Ö J D“

Warszawa, ul. Wilcza 33 Tel. 60-38.

Konto czekowe P.K.O. 2.136

Rachunek Przekaz Banku Zjedn. Pol. 259

P O L E C A

**SEMINARJOM NAUCZYCIELSKIM, SZKOŁOM
RZEMIEŚLNICZYM, FROBLOWSKIM, ZAWO-
DOWYM, POWSZECHNYM, PRZEDSZKOŁOM
MATERJAŁY — NARZĘDZIA — WARSZTATY:**

1) Rafja, Wióry, Petyk.	6) Modelarstwo.
2) Koszykarstwo.	7) Haftarstwo.
3) Ślōd drzewny.	7) Zdobnictwo.
4) Introligatorstwo	9) Gry i zajęcia pedagogiczne.
5) Roboty fröblowskie.	10) Modele i podręczniki do robót.

Cenniki na żądanie gratis P.P. Kupcom ustępstwa

BIBLIOTEKA DZIEŁ PEDAGOGICZNYCH

WYDAWNICTWO

„NASZEJ KSIĘGARNI“

SP. AKC.

ZWIĄZKU POLSKIEGO NAUCZYCIELSTWA
SZKÓŁ POWSZECHNYCH

Warszawa, ul. Widok 22, Telefon 198-18.

P. K. O. Nr. 2.058.

Każdy, interesujący się współczesną myślą
pedagogiczną powinien prenumerować to
:: :: najtańsze wydawnictwo :: ::

PRENUMERATA:

miesięcznie 3 zł., z przesyłką pocztową — 3 zł. 50 gr.

Wyszły już następujące dzieła:

- I. **Hamaïde A.** Metoda Decroly. Przekł. M. Górskiej. W handlu cena 5 zł.
- II. **Jeleńska L. dr.** Metodyka pierwszych lat nauczania. (*Polecone przez Min. Wyzn. Rel. i Ośw. Publ. dla Seminarjów Nauczycielskich*), w handlu cena 5 zł. 50 gr.
- III-IV-V. **J. Wł. Dawid.** Inteligencja, wola i zdolność do pracy. 3 tomy, w handlu cena 12 zł.

KOLEŻANKI I KOLEDZY!

Jeśli chcecie ułatwić sobie pracę, uczcie śpiewu z podręczników **Wł. Gołębiowskiego**, przystosowanych do programu minister. i ułożonych w formie samouczka.

Żądajcie ich w każdej księgarni!

Cena: Dla kl. I — 1 zł. 70 gr., dla kl. II — 4 zł., dla kl. III, IV i V po 5 zł. Dla kl. I-ej szkół średnich 5 zł.

Podręczniki Wł. Gołębiowskiego **do nauki śpiewu** są napisane bardzo przystępnie i odpowiadają poziomowi umysłowemu dziatwy. Materiał naukowy, zakreślony nowym programem, jest w nich podzielony na lekcje szczegółowo opracowane na każdą godzinę nauki. Wielką ich zaletą jest to, że przy ich pomocy mogą uczyć śpiewu nawet ci, którzy sami nie mają pojęcia o nutach.

Najwybitniejsi muzycy, krytycy, pedagodgowie oraz nauczyciele szkół powszechnych uznali te podręczniki za jedyne i najlepsze prace w tej dziedzinie wogóle.

„Wiadomości z przyrody“

T. Gołębiowskiego,

podręcznik dla klasy III szk. powsz., treściwie ułożony i przystosowany do programów 1 zł. 50 gr.

Zamówienia pisemne wysyłać pod adresem:
**Wydawnictwo podręczników W. G.—Lwów,
ul. Konopnickiej 8.**

KOMUNIKAT KSIĘGARNI „KRESY”

Kto chce mieć **dobre** książki metodyczne dla siebie i dla szkoły niech wprowadzi u siebie podręczniki wydane naszym nakładem.

Za **zaliczką** względnie przy odbiorze ponad 10 zł. na raty wysyłamy następujące książki wydane naszym nakładem:

1. K. Hałwiczka: Śpiewnik cz. II dla wyższych klas szkół powszechnych. Polecony przez Ministerstwo W. R. i O. P. Cena zł. 3.

2. Karol Hławiczka: Główne zagadnienia metodyczne nauki śpiewu w szkole powszechnej. Doskonały podręcznik dla nauczycieli. Polecony przez Ministerstwo W. R. i O. P. Cena zł. 3.

3. Dr. H. Życzyński: rozbiory literackie wzorów cz. II. do nauki języka polskiego. Niezbędny podręcznik dla nauczycieli! Cena zł. 4.

4. Jan Wojnar: Dzieje ojczyzny i powszechne w związanych streszczeniach. Podręcznik dla uczniów wyższych klas szkół powszechnych, szkół wydziałowych, oraz niższych klas szkół średnich. Cena zł. 4.

5. Paweł Bobek: Elementarna nauka historii cz. I. podręcznik metodyczny dla nauczycieli zawierający materiał do nauki historii, oraz wzory lekcji. Niezbędny podręcznik dla każdego z Kolegów uczącego historii w szkole powszechnej! Cena egz. opr. zł. 7.

6. Dr. Wł. Szafer: U progu Sahary: Przepiękna książka podróźnicza polskiego uczonego, ozdobiona wspaniałymi ilustracjami! Doskonały podarunek na gwiazdkę! Polecona przez Ministerstwo W. R. i O. P. jako książka konieczna do bibliotek szkolnych! Cena zł. 7 — w opr. zł. 8.

Dla Kolegów i Koleżanek interesujących się przyrodą.

7. Dr. Simm: Entomologia (nauka o owadach) cz. I ze szczególnem uwzględnieniem szkodników rolniczych. Polecona przez Ministerstwo W. R. i O. P. Cena zł. 8.

8. Dr. K. Simm: Entomologia (nauka o owadach), cz. II. **651 ilustracjami w tekście!** Polecona przez Ministerstwo W. R. i O. P. Cena zł. 18.

9. Karta indywidualności uczniów w opracowaniu Dr. Rowida. Cena 50 gr. Przy odbiorze ponad zł. 10 — pobieramy zł. 10. — za zaliczką, resztę na raty miesięczne według porozumienia.

Księgarnia „K R E S Y”

Cieszyn.

TOW. AKC.

„URANIA-FIZYKA“

WARSZAWA

Sienna 39, tel. 77-60 i Śto-Krzyska 18, tel. 222-60.

POLSKA WYTWÓRNA POMOZY NAUKOWYCH

MEBLE I URZĄDZENIA SZKOLNE

Modele odpowiadają najnowszym przepisom
higieny szkolnej

PRZYRZĄDY FIZYCZNE

własnej wytwórni, polecane przez Mi-
nisterstwo W. R. i O. P.

TABLICE

**PRZYRODNICZE, HISTORYCZNE,
GEOGRAFICZNE, TECHNOLOGICZNE**

w opracowaniu wybitnych peda-
gogów polskich

**GLOBUSY—PRZYBORY DO ĆWICZEŃ
LABORATORYJNYCH—PRZEZROCZA.**

Oferty i katalogi na żądanie.

**TOWARZYSTWO JEST STAŁYM DOSTAWCĄ
MINISTERSTWA W. R. i O. P.**

Towarzystwo Akc. „URANIA” odznaczone zostało medalem złotym na wystawach „Dziecko” w Wilnie w r. 1908, Przyrodniczej w Warszawie w r. 1910, Dydaktycznej we Florencji w r. 1925, brązowym na wystawie Rolniczo-Przemysłowej w Łowiczu w r. 1923, Dyplomem zasługi na wystawie Higienicznej w Lublinie w r. 1908, dyplomami uznania na wystawie Przemysłu i Rolnictwa w Częstochowie w r. 1909, Entomologicznej w Warszawie w r. 1913 i innych.

NOWA SERJA

B I B L J O T E K I

DZIEŁ PEDAGOGICZNYCH

„NASZA KSIĘGARNIA“

przyjmuje prenumeratę na dalszych pięć tomów
Biblj. Dzieł Pedag.

Nr. 6. *Sandiford P. prot.* Szkolnictwo angielskie, przełożył prof. Wł. Gumplowicz.

Nr. 7 i 8. *Kierski F. dr.* Henryk Pestalozzi, monografia w 2 tomach.

Nr. 9 *Baumgartenówna Fr.* Kłamstwo.

Nr. 10. *Claparède.* Psychologia dziecka i pedagogika doświadczalna, przełożył z najnowszego wydania dr. F. Kierski.

Numer szósty Biblj. Dz. Ped. wyjdzie w końcu października, następne tomy wychodzić będą w odstępach miesięcznych. Cena w prenumeracie każdego tomu 3 zł., z przesyłką 3 zł. 50 gr.

 Pieniądze przysyłać należy do „Naszej Księgarni“ w Warszawie, ul. Widok 22. Konto czekowe P. K. O. № 2058.

Wydawnictwa

„PŁOMYKA“

Rocznik „Płomyka“ bez „Płomyczka“ z r. 1925/6
nieoprawny

7 zł. —

w oprawie 8 „ 50 gr.

Rocznik „Płomyczka“ nieoprawny

3 „ 50 „

w oprawie 5 „ —

Szkoły i członkowie Związku P. N. S. P. otrzymują na
rocznikach 20 proc. zniżki.

E. Szelburg - Ostrowska: Marysina służba — 60 gr.

J. Porazińska: Baba Jaga. — 60 „

„Ku-ku-ry-kul“ i inne wesołe historyjki w obra-
zach, oprawne w karton 1 „ 80 „

Mapki w konturach:

Mapka Polski z podziałem na województwa — 15 „

Półkula wschodnia — 15 „

„ zachodnia — 15 „

Mapka Europy z podziałem na państwa — 15 „

Przy nabywaniu większej ilości, szkoły nie ponoszą
kosztów przesyłki mapek i otrzymują 10 proc. zniżki.

Gry towarzyskie:

„Gra w Dudka“ w ozdobnem pudełku 1 zł. 50 gr.

„Droga do Betleem“ w arkuszu — 50 „

„Pszczółka“ w arkusikach — 50 „

ADRES „PŁOMYKA“:

Warszawa, Świętokrzyska 18.

KONTO CZEKOWE P. K. O. № 6880.

M. A R C T

ZAKŁADY WYDAWNICZE SP. AKC.

KSIĘGARNIA I MAGAZYN NUT

WARSZAWA, NOWY-ŚWIAT 35

KSIĘGARNIA jest obficie zaopatrzona w książki polskie i obce ze wszystkich dziedzin i w kilku językach, posiada wielki wybór nut, pism, ilustracji, mód i miesięczników francuskich, angielskich i niemieckich.

Specjalnem staraniem otoczone są następujące działy: pedagogika—metodyki i podręczniki szkolne; przyrod-atlasy podręczniki, literatura dla dzieci i młodzieży, literatura piękna, wszelkie książki, zalecone przez Minist. W. R. i O. P., gimnastyka i sport; radio, kinematograf.

Szybko i dokładnie załatwia wszelkie zlecenia.

Starannie i umiejętnie załatwia projekty kompletów dla bibliotek i czyteln. udziela informacji i porad księgarskich, bibliotecznych i muzycznych.

Pocztą wysyła za pobraniem pocztowem lub przy dostatecznych gwarancjach udziela kredytu.

KATALOGI NA ŻĄDANIE BEZPŁATNIE

Katalog książek szkolnych i pomocniczych.

Atlasy i książki dla bibliotek i nauczycieli.

Szkolne biblioteki dla młodzieży, (Instrukcja i katalog dla szkół bezpłatnie).

Katalog książek i atlasów przyrodniczych.

Katalog: Co kupić na podarki.

Prospekt Słownika języka polskiego.

Albumy artystyczne.

Malarstwo polskie XIX i XX wieku.

Prospekt Nauki sportu.

Radio literatura. Wszystkie książki z tej dziedziny.

GEBETHNER I WOLFF

Księgarnia Nakładowa, Warszawa, Zgoda 12

poleca następujące wydawnictwa:

- Baranowska - Borowa J. Wierzbńska J. Metodyka nauczania śpiewu w szkole ogólnokształcącej. Podręcznik dla nauczycielstwa szkół ogólnokształcących i młodzieży ostatnich kursów seminarjum Zł. 3.—
- Baranowski M. — Dydaktyka. Uzupełniona „zasadami logiki”, do użytku seminarjów nauczycielskich i nauczycieli szkół powszechnych. Wyd. 10-te przerobione 2.40
- Baranowski M. — Pedagogika dla użytku seminarjów nauczycielskich i nauczycieli szkół ludowych. przygotował dr. Fr. Majchrowicz 2.80
- Chrzęszczewska J. — Pogadanki z dziećmi i metodycznie wskazówki dla matek, nauczycielek i wychowawczyń. Wyd. 4 rozszerzone i popraw.
- Drzewiecki K. — Zarys metodyki języka polskiego. Wyd. 3 2.50
- Heilpern M. — Zasady dydaktyki w zastosowaniu do zadań kursów uzupełniających dla praktykantów zawodowych. Podręcznik dla organizatorów i nauczycieli szkół dokształcających 0.75
- Henderson H. C. — Nowe wychowanie. „What is to be educated). Tłumaczyła Iza Moszczeńska 10.—
- Komarnicki L. — Teatr szkolny. I. Ogólne założenia. II. Z praktyki teatru szkolnego. III. Z teorii teatru szkolnego. Z 12 ilustr. i nutami 5.50
- Kot. St. dr. — Dzieje wychowania. Podręcznik dla seminarjów nauczycielskich 6.50
- Wóycicki K. — Obraz w nauczaniu języka polskiego i literatury 2.90
- Wóycicki K. — Rozbiór literatury w szkole. Podręcznik dla nauczycieli 0.70
- Zarzecki L. — Charakter i wychowanie. Wyd. 2 1.80
- W druku: Ostrowski Jerzy, Żywa szkoła.

Katalog wydawnictw szkolnych i pedagogicznych wysyła się gratis na żądanie.

WYDAWNICTWA
„NASZEJ KSIĘGARNI“

SP. AKC.

ZWIĄZEK POLSK. NAUCZ. SZK. POWSZ.

Polecane i dozwolone przez Min. W. R.
i Ośw. Publ. do użytku w szkołach
powszechnych.

PODREĆCZNIKI SZKOLNE

Baczyńska St. i Oderfeldówna An.

Patrzę i opisuję, kl. II. Wyd. III.

Książka do ćw. gram. i styl. Cz. I . . . 1.10

— Cz. II na kl. III 1.40

Brzezińska R. M. Czytanki pierwsze.

Wyd. XX, kl. II 1.20

— Czytanki drugie. Wyd. XII, kl. III 1.60

— Czytanki trzecie. Wyd. XXIV. kl.

(Snopek) Broszura 1.20

— Początki poprawn. pisania st. I—IV,
kl. II—IV —.50 —.90

Stala Al. Nasza pierwsza książka, kl. II

Wyd. IV 2.00

— Nasza druga książka, kl. III . . . 2.60

— Nasza trzecia książka, kl. IV . . . 2.40

KALENDARZ JEST WŁASNOŚCIĄ

W

Wszelkie prawa autorstwa i przedruku zastrzeżone.

Biblioteka Uniwersytetu
MARII CURIE-SKŁODOWSKIEJ
w Lublinie

4480

CZASOPISMA

1927